

SVETISLAV BASARA

FAMA O BICIKLISTIMA

roman

DERETA

PREDGOVOR PRIREĐIVAČA

Beskrajne su tajne provincijskih biblioteka. Ispunjene netaknutim tomovima klasika i pohabanim primercima petparačkih knjiga, one u svojim neistraženim podrumima kriju knjige kakve je nemoguće naći u knjižarama metropola niti u katalozima univerzitetskih i nacionalnih knjižnica. Kao što se zlato ne traži u juvelirnicama nego se tamo kupuje, a pronalazi u zabitim klancima i alhemijским laboratorijama, isto je tako uzaludno tražiti mudrost u bibliotekama Vavilona, tamo gde je pohabana i oveštala od upotrebe, gde je, kako piše Berđajev, »Duh objektivisan, okamenjen, povezan sa palošću sveta i razjedinjenošću njegovih delova«.

Knjige imaju svoj život i svoju smrt. One, čiji autori nisu verovali u smrt, imaju i zagrobni život. Druge, opet, čiji su pisci verovali u inkarnaciju, bivaju ponovo napisane. Nemoguće je razdvojiti sudbinu knjige i sudbinu pisca, a u sve to su umešane i sudbine čitalaca. Drugačije rečeno, nije čitalac taj koji traži knjigu, on je tražen, a ima i spisa koji se kriju po zabitim mestima sve dok ne dospeju u ruke onoga kome su namenjene. I ne sluteći to, jedne jeseni u podrumu Matične biblioteke u Bajinoj Bašti (gde se bejah sklonio od tuge čiji razlog još ne mogu pomenuti), preturajući po prašnjavim sveskama časopisa, nabasah na dve knjižice. Prva je (neugledno džepno izdanje »Slavija«, Novi Sad, 1937) nosila naslov *Povest o mom kraljevstvu, bez uobičajenih podataka i impresuma*. Druga, original na nemačkom, *Rukopis kapetana Kvinsdejla*, beše odštampana 1903. godine u Cirihi u samo šest primeraka. Primerak koji sam pronašao nosio je redni broj 3. Zainterosovan otkuda u Bajinoj Bašti jedan od svega nekoliko primeraka knjige objavljene tako daleko u prostoru i vremenu, zamolio sam prijatelja, germanistu, da neveliki spis prevede. Bejah iznenađen ustanovivši da kapetan Kvinsdejl pominje kralja Karla Ružnog koga sam smatrao običnom fikcijom. Ali mome iznenađenju nije bilo kraja kada sam dve godine kasnije u časopisu »Oblique« pročitao autentičan spis majordoma Grosmana, »Povest o đavolskim dvokolicama«. Da ne dužim. Preduzeo sam istraživanje koje je za cilj imalo da ublaži dosadu kišnih dana, a koje je na kraju — provodeći me kao Arijadnina nit kroz lavirinte istorije — završilo u obliku obimnog almanaha posvećenog tajni Evandeoskih biciklista ružinog krsta.

Predajući čitaocu ovaj zbornik u ruke shvatam da sam pre nekoliko godina, tragajući za šarenim kamičcima nabasao na biser, ali i to da je biser u očekivanju dostojnog vlasnika našao nedostojnog koji ga umnožavanjem u nedopustivo velikom broju primeraka pretvara u staklenu perlu. Jedino opravdanje je da u našem vremenu, koje spada u kasnu jesen *godine godina* (o čemu piše kapetan Kvinsdejl) i sjaj staklenih perli donekle prosijava kroz pomrčinu što se zgušnjava nad horizontom.

Na dvoru kralja Karla

Karlo Ružni

POVEST O MOM KRALJEVSTVU

(apokrif)

Iako merna jedinica kvadratni kilometar još nije u upotrebi, moje kraljevstvo se prostire na nekih 450 kvadratnih kilometara. Ali to niko ne zna. Čak ni Grosman. Nikada nisam mario za velika kraljevstva. Veličina kraljevstva ništa ne doprinosi veličini kralja. Naprotiv. Velika carstva okupljaju svakojaki ološ, a car ima sve mane svojih podanika. Na kraju krajeva, ja svoje kraljevstvo nisam nasledio. Sam sam ga stvorio, golim rukama i ogromnim trudom. Potrošio sam svu svoju ušteđevinu. Čak sam uz pomoć Grosmana, mog majordoma, sam napravio presto od dobrog bukovog drveta. U naslon prestola, odostrag, zakucali smo гвозdene klince u obliku krsta, a presto kao ljuljašku zavezali čvrstim konopcima za tavanicu. Ništa nije prepušteno slučaju, sve vrvi od simbolike. Kada sedim na prestolu, klinici mi se zarivaju u leđa i tako se razapinjem; bol mi ne dopušta da se opustim. Mislim na muke našeg Spasitelja i to me tera da budem pravedan i da praštam. A to što se tron ljulja ukazuje na nestalnost Fortune, ljudskog života uopšte. Eto, ja sam počeo kao običan seoski momak. Za oca mi se nije znalo. Možda ni za majku. Kako će to za trista pedeset godina, kada se pojavi u svetu živih, tumačiti Sigmund Frojd — imao sam sve uslove da nikada ne savladam Edipov kompleks o kome Grosman i ne sanja. On misli da je Frojd tvorevina moje mašte. I ne slutiti da je on, majordom, plod imaginacije, tako snažne da je opipljiv. Svejedno, da zna, laskavac kakav je, odmah bi dotrčao, podvio rep i povikao: Sire, kako značajno proročanstvo! Kako veliko proročanstvo! Šta bi tek da mu kažem nešto o kvarkovima i kvantima? Pustimo to. Edipov kompleks sam savladao vrlo lako, možda zato što tada nisam znao za njega. Ja sam jednostavan čovek i računao sam ovako: nemam oca, nikome ni ja neću biti otac. I kvit. A onda sam upoznao Grosmana. Upravo ga behu izbacili s Univerziteta u Upsali gde je studirao teologiju. Koliko sam čuo, zbog ugovora s đavolom. Pogodba beše ovakva: đavo Grosmanu doktorat, Grosman đavolu dušu. Pošteno, ali protivno vladajućim pravilima. Kako u to vreme nismo imali od čega da živimo, a imali smo nameru, našli smo posao u krčmi »Kod četiri jelenska roga«. Prali smo sudove, ložili vatru, donosili vodu i kували bivoле u biberu i mirođijama. Grosman je imao običaj da prekračuje vreme postavljajući mi teološke zagonetke. Koliko, na primer, može stati anđela na vrh igle? Ili, *habet mulier animam*. Postavljao ih je usred najvećeg posla obavijen, kao u paklu, neprozirnim oblakom sumporne pare iz bivoljih rogoва. Onda je gazda prekidaо naš disput bujicom pogrda i teologija je morala pričekati da se velikaši našderu. A žderali su. Još čujem skranje čorbi, mljackanje, krckanje kostiju kako odjekuju kroz vekove kao eho. Umalo da zaboravim, ja sam se tada zvao Ladislav, ali nisam polagao mnogo pažnje na to. Ako bi me neko zabunom oslovio, recimo, Ivane, ja sam bio Ivan. Ivan, Ladislav, Grosman, kakva je razlika? U ono vreme zaista zanemariva. Zato sam i postao kralj. Da bih se uzdigao iznad prosečnosti. A ipak sam ostao prosečan. To je *conditio humana*. E, kad bi se velikaši našderali, šapatом sam odgovarao Grosmanu: »Nema, nema žena dušu. Siguran sam u to. Zene imaju samo pizdu. Pizda je centar, sunce njihovog planetnog sistema oko koga se i zbog koga se okreću i rade svi ostali organi. A pošto vagina nije ništa, obična rupa, nedostatak, praznina, ne samo da žena nema dušu — ona uopšte ne postoji«. »Grešiš«, dovikivao mi je Grosman iz oblaka svoje smrdljive duše. Siroti Grosman. Bio je dobar poznavalac grčkog i latinskog, a slab poznavalac žena. Kao i njegovi jezici, bio je mrtav. Hoću reći: znalo ga je samo nekoliko ljudi, s njim se teško moglo sporazumeti, a ipak je bio koristan. Grosman me je naučio da pišem. Prva korist od Grosmana. Nije me interesovala ta veština kosih-tankih, uspravnih-debelih, ali ova knjiga, to da. Zbog nje sam čvorovatim rukama s mukom ispisivao prva slova. Da ne pominjem nestašicu pisaćeg pribora. To će u XIX veku znati svaki seoski učitelj. U znak zahvalnosti, kada sam postao kralj, podigao sam Grosmanu lepu grobnicu i dao da se na ploču ureže GROSSMAN, sa dva SS, što neobično godi njegovoj sujeti. Ponekad se zatvara u nju i vežba da bude mrtav. Marljiv, ništa ne prepušta slučaju. Ne volim takve osobe. Možda ću, da bih mu napakostio, u tu grobnicu sahraniti nekog drugog. I eto podataka značajnijih od onog o nestašici pisaćeg pribora. Neka buduća mastiljara može iz njih izvesti nekoliko zaključaka i doktorirati. Prvi: da se u ovo vreme mnogo polaže na grobnice zbog opsednutosti smrću i da velikaši podižu večne kuće još za života. Drugo: da su neobično tašti, morbidni, skloni zamajavanju sitnicama. I gle, ni ja ništa ne prepuštam slučaju i ne bi trebalo da me čudi ako i mene sahrane u neki beznačajni grob.

U ovom trenutku, interes za moju vlastitu istoriju gotovo da ne postoji. Tek ovde-onde iskrzne pokoja uspomena. Ali to su Grosmanove uspomene; on ih ima napretek. Ovde, uostalom, vrvi od uspomena. Uprkos svemu, pišem istoriju jer sam onaj ko nema povest, ima pravo da je piše. Ostali su pristrasni. Isto tako — najbolje misli onaj ko uopšte ne misli. Svaka je misao zla. To mi je rekao otac Albert, moj ispovednik i to sam utuvio. Ponekad ništa ne mislim po nekoliko dana. Ljuljuškam se na prestolu tupo zagledan u rogove jelena na zidu, a dvorjani prolaze na prstima i šapat se pronosi: kralj razmišlja. Prosto da čovek ne poveruje kolike su ljudi ulizice. Kada sam, na primer, učvrstio svoju moć, dirnut Grosmanovom uspomenom na godine provedene u kuhinji, svim kuhinjskim momcima, njima tristapedesetorici, dodelih titule barona. I tako perači sudova postadoše velika gospoda. Po ceo dan sede u krčmama, prežderavaju se, piju, golicaju devojke. Baš kao na onom crtežu Gotfrida od Majnca *Kolo sreće*. Međutim, postali su previše dekadentni. Osilili se. Čujem da neki kaju zaveru da me svrgnu. Računaju: ako je on, to jest ja, bez ikakve titule postao kralj, zašto to ne

* Mastilom koje postaje vidljivo tek kroz dvesta godina, majordom Grosman je na marginama piepdsa???, ostavio sledeću belešku:

»Po naredbi kralja-perača sudova prepisujem gluposti prepune blasfemija i pljuvanja po meni, Grosmanu, koji sam bio pred doktoratom i koji bih bio doktor da me zli jezici ne optužiš za jeres. Da je vidovit, jeste; svaka budala može da prorokuje. Ali šta drugo da čini obrazovan čovek u ovom vremenu nego da trpi hirove ludaka. Karlo se uzoholio. Prsi se da je čuvar vere, a ne veruje u Boga niti Bog veruje u njega. Kada je pre neku godinu kleknuo pred Raspeće Gospodnje, reda radi (neka mi svevišnji oprost), krst se treskom srušio i klepio Ružnoga po glavi. Od tada mu čvoruga ne splašnjava. Čini ga još ružnijim, ako je to moguće. Družeci se sa mnom u onoj zlosretnoj krčmi naučio je nešto o teologiji i neprestano lupeta pred dvorjanima koji mu, pritvorice, laskaju i povlađuju. Tako me je skoro negde ponizio pred svitom dok smo raspravljali ima li žena dušu. *Non habet*, tvrdio sam a dokazivao ja, kad će Karlo: Eh, ne samo da nema dušu, žena uopšte ne postoji. I onda se raspričao kako je time što je u centar ženinog organizma postavio vaginu, utro put Nikoli Koperniku, a time što je utvrdio da žena ne postoji, kako je preteča nekakvog davolskog egzistencijalizma. Sačuvaj Bože! Ali ni đavo nije tako crn. Shvativši da je prekardašio, tobož se pokajao i ispovedio. Ne zadugo. Tek što se otac Albert, njegov ispovednik, povratio od sablazni koje je morao da sasluša, Ružni je pogubio kraljicu Margo samo zato što je uzvratila pogled baronu Fon Kurticu. I barona, naravno. Hvali se da je u naslonu prestola zabio klince, da se neprestano razapinje. Klince jeste zabio, ali sam je lično turpijom sastrugao vrhove. Osim toga, zbog reume, neprestano nosi prsluk od bivolje kože. Genije poluistina. Sad hoće da napred napiše istoriju sveta i ja moram da učestvujem u toj ludosti. Neka se Bog smiluje na mene i na Evropu.«

bismo mogli mi, plemići. Ali Grosman priprema osvetu. Vratću ih u kuhinje. Nekolicinu ću, ako je barut stigao u Evropu, streljati. Ako nije, odrubiću im glave. Ipak, streljanje bi bilo efektivnije kao novotarija. Nije loše s vremena na vreme spaliti pokoji vešticu ili prirediti javno smaknuće. Narod voli da ubija, ali na to po zakonu nema prava, pa zato svaki razuman kralj mora ponekad da upriliči kakvo pogubljenje, da da puku oduška i da bi sačuvao zakonitost. Inače, ja za razliku od Grosmana, ne verujem u veštice. Ako veruješ u bilo šta osim u Boga, postaješ jeretik. Ali ja sam tolerantan i prema jereticima. Evo moje doktrine: ako su svi ljudi grešni, niko ne zna Boga, svaka teologija je jeres. Kratko i jasno. I zato je moje kraljevstvo azil za jeretike. Dolaze odasvud pod moje okrilje. Gotovo da sam preteča demokratije. Nedavno su stigli iz Pariza, bežeći pred progonima, nekakvi Dvotočkaši, ili tako nešto. Primio sam njihovog vođu, Josefa Ferrariusu i on mi je pokazao glinenu tablicu, njihovu relikviju, i prevod koji donosim u Grosmanovom prepisu:*

KNJIGA JAVANA SINA NAHOROVOG

Reči Javana, sina Nahdrovog, onima koji se još nisu rodili.

Došav s istoka u zemlju seransku nastanih se sa svojom braćom, sinovima i stadom; i umnoži nam se blago i življasko u miru s drugim plemenima.

I gle, dođoše odnekud graditelji, majstori zidari; i zapališe veliki oganj i počeo da peku cigle od blata, govoreći: hajde da podignemo kulu koja će dopirati do neba. Sklonićemo se u nju od zverinja i od vetrova i od potopa. A nad nama će... (uništen tekst)... u vekove.

I crtahu u pesku podobije kule. I kula beše u dnu široka i stepeništa je obavijahu kao zmije, a vrh joj se gubljase u oblacima. I na kuli behu vrtovi i potoci i druge krasote zemaljske.

A sedme godine gradnje zaspah i usnih san: gle, točak jedan beše na zemlji... (nedostaje tekst)... obličjem i napravom behu točkovi kao... i oba behu jednaka i obličjem i napravom behu kao da je jedan iza drugog.

Kuda duh iđase, onamo iđahu i točkovi i kad se duh podizase i oni se podizahu, jer duh beše na točkovima.

I gle, strašna me svetlost zaslepi i čuh glas koji mi govoraše: Javane, otvori oči svoje i pogledaj kulu koju i ti zidaš. I otvorivši oči ugledah kulu kako se uzdiže do neba, a zidovi njeni behu providni i duboko se u kulu proviđase.

I videh u dnu kule mnoštvo naroda gde kleči pred lažnim žrecima i svako od njih poveravaše žrecu svoju muku i govoraše mu želje i pomisli srca svoga.

A žreci govorahu: ništa se ne bojte. Mi... (nedostaje tekst)... kad poverite pomisli svojih srca nama, načinićemo vas srećnim i dugovećnim.

I gle, oni koji htedijahu da blude, sakupljahu se na jednom spratu i činjahu blud, muško s muškim i žensko sa ženskim; i smrad se do neba podizase i muka beše gledati.

A one koji žuđahu da ratuju i da vode bojeve, žreci šiljahu na sprat iznad. I taj sprat bi pust bez travke, i tu ratovahu i ubijahu se i krv beše do kolena. A odozgo žreci posmatrahu boj i smejaahu se.

Pijanice ležahu u prekrasnom vrtu i ispijahu vino i govorahu liulne??? reći da muka beše slušati.

A gle, narod miran i radan u samom dnu kule kopaše i oraše, i letinu sakupljase i odnošase je žrecima. A obesni stražari iđahu s bičevima u ruci bijući svakog ko se protivljashe. I govorahu: zar zato gradismo kulu da je rušite.

I dublje, u središtu kule, ugledah strahotne stvari kakve moje oči ni u snu ne videše. Sin oca ubijaše i s materom legaše; i žene jahaše na muškarcima. I videh još grđih stvari koje ne umem iskazati.

I opet me zaslepi svetlost i zakloni kulu i čuh glas koji mi govoraše: Javane, pokaj se. Povedi braću svoju i svoje sinove i beži na sever.

A pre nego što odeš napravi od blata tablicu i na tablici napiši knjigu o svemu što ću i vide. A u dnu knjige utisni ovaj pečat našega tajnog zaveta.

I pred očima mi se ukaza pečat na podobije onih ognjenih točkova, a među njima slovo Dalet??? od ognja.

I još mi reče glas: Znaj, kulu ću ovu srušiti i opet će biti podignuta i opet ću je srušiti i onda će biti sve jedno u jednom.

I gle, odmah se nađoh kao na javi, a u ruci mi tablica u koju urezah pečat tajnoga zaveta, kako mi bi rečeno, dva ognjena točka i ognjeno slovo Dalet.

Svašta mi napriča Ferrarius. I kako je prva kula Vavilonska srušena i kako će druga ponovo biti sagrađena. Pokaza mi i njihovu relikviju, kola napravljena prema Jezekiljevoj viziji s točkovima jednim iza drugog. Njima se, reče, može stići na nebo. Znao sam, naravno, da je to samo alegorija, ali šale radi, naredih Grosmanu da se spusti na njima niz uzvišicu kraj dvora. Umalo ne slomi vrat. Od tada ne može da smisli Dvotočkaše i jedva čeka čas njihovog odlaska. Zbog toga sam mu naredio da napiše povest o njihovim stradanjima u Parizu. Licemer. Misli da ne znam da u potaji, nevidljivim mastilom, skraba po *mojim* marginama. Ako napregnem sluh, čujem kako škraba, kako grebe po površini istorije, kako ostavlja svoje mrlje, gonjen bezumnom željom da ne iščezne iz pamćenja sveta. Ali da se vratim pogubljenjima. Zbog nepristrasnosti poslao sam na stratište i sopstvenu ženu, kraljicu Margo. Zato što je htela da se domogne prestola uz pomoć svog ljubavnika, barona Fon Kurtica. Ne znam šta te idiote, a bezbroj ih je, tera da sanjaju o vlasti i prestolima? Zar misle da sam ja dvadeset godina štedeo svaku paru da bih vladao? Ne, moja je namera da ostvarim jednu metafizičku zamisao. Margo nije bila loša žena, ali nije mogla odoljeti lepoti Fon Kurtica. Lepota je, veli Radbertus iz Odenzea u knjizi koju će uskoro napisati, oružje đavola. A onda, tu je i ženska taština. Tako, banem jednom u ložnicu — Margo pred ogledalom. Iza nje đavo se natrtio, a ona kao opčinjena zuri u odraz đavolske guzice. Znao sam da to ne može izaći na dobro. Uprkos svemu, nisam hteo da prenglim. Mislio sam, prolazna ludost. Nekoliko puta sam je zaticao u vrtu kako se ljubaka s baronom, ali sam se napravio da sanjam. E, kada mi je prekipelo, probudih se i pozvah slugu. Sutradan sam priredio predstavu za svetinu. Uzbudljivu i poučnu istovremeno. Da se zna kuda vode pohlepa i lepota. A to je bila i mala uteha za moju ružnoću. Evo kako izgledam, potomstva radi opisujem svoju pojavu: mali rast, kriva kičma, krive noge, krive ruke; odeven u bezobličnu tuniku opšivenu leopardovim krznom. Na čelu imam oveću izraslinu. Desno oko mi je sitno, duboko usađeno u duplju; levo prekriveno mrenom. Ali neće takva slika stići do budućih pokolenja. Gotfrid od Majnce me je namolovao naočito plašeći se kraljevskog gneva, a ja sam prevaren taštinom zažmurio na jedno oko i sliku prihvatio takvu kakva jeste, laž mene koji sam laž...

Kako ono reče još Propovednik: Taština, sve je taština.

Došavši na presto kraljevstva koje sam kupio od nekog propalog grofa, u cilju zaštite čistote vere, zazidao sam sva vrata na manastiru svetog Panfucija, a ime manastira promenio da napakostim Papi, prodavcu indulgencija. Eno ga u Rimu, izležava se u svili i kadifi umesto da bos luta po svetu i traži nekoga ko će ga razapeti na krst. Šalje jezuite da me ponovo obrate u njegovu merkantilnu veru. Ali ne. Prešao sam u Pravoslavlje. Sada se manastir zove Sveti Grigorije Palama. Ispod njega sam sagradio zamršen lavirint čiji je ulaz na trgu ispred katedrale, a izlaz u manastirskom dvorištu. Pretendenti na monaško dostojanstvo moraju da prođu kroz lavirint. Nedostojni zalutaju i zauvek ostanu u nekom kutku. Jednom, idući s Grosmanom na pričest, videh pri svetlosti baklje iskežene kosture i pomislih: da nije tih lobanja, tih koščica, čovek bi bio apsolutno ništa. *Ouk on*, kako bi to rekao moj majordom. Stani! Nihilizam! Jeres. Oni, pak, koje vodi sveti Duh, neka je slava Bogu, stižu zdravi i čitavi. Tako je postignut visok stepen duhovnosti. Tvrd hleb i malo vode, zbogom prostoru i vremenu. Moji monasi vide unatrag i unapred. Sanjaju snove koje će sanjati buduća pokolenja; znaju namere mojih neprijatelja. Govore s anđelima. Hodaju po vodi. Ponekad izvedem nekog monaha da prošeta po jezeru, narodnog dobra i poslušnosti radi. O velikim praznicima iguman manastira se uznese stotinak hvati, da ne kažem metara pre vremena, uznese se, kažem, iznad tornja crkve i drži Veliku Liturgiju. S druge strane, bludnicima, lopovima i pokvarenjacima sagradio sam prostranu krčmu gde mogu do mile volje da se odaju porocima, a da ne sablažnjavaju čestite hrišćane. Razdelio sam dobro i zlo i ljuljuškam se na sredini na svom prestolu – Golgoti. Veliki sam grešnik. Spuštam se na samo dno greha da bih postigao najviši stepen svetosti. Takvo je ustrojstvo sveta: granice kraljevstva opsedaju dušmani, dušu kralja opsedaju demoni. Lepo rečeno. Branim podanike i od zemaljskih i od nebeskih neprijatelja. Uzimam sva iskušenja na sebe. Monasi nemaju vremena za to. Gotovo sasvim iza, slepi za ovaj svet, s finom pokozicom koja im prekriva zemaljske oči i belim ljiljanom u rukama — kao na slici koju će jednom naslikati Nemanja — oni podrivaju vreme i prostor da bi, kad kucne čas, uzneli na nebo moje kraljevstvo. Da bi ga iščupali iz kandži povesti, iz brloga greha. Zbog toga nikada nisam hteo da proširujem granice. Da bi kraljevstvo bilo lakše. Ko bi mogao uzneti na nebo takvu grdosiju kao što je Rimski imperija koja je zbog glomaznosti potonula i tone sve dublje u pakao? Velika zemlja, mnoštvo ljudi, to ne donosi ništa dobro. Kako vreme bude odmicalo biće sve više ljudi. A ljudi su kao zlatan novac. Što ih je više sve manje vrede. Ljudi tantuzi??? Falsifikovane osobe bez ontološkog pokrića. Ne znaju ni šta je ontologija. Misle da je Bog skriven na tavanu mog dvora. Budale koje pljuju na prošlost. Eto još jednog razloga da predupredim tiraniju nerođenih narodnih masa, da im unapred napišem istoriju, da je determinišem. To je moje prirodno pravo. Jer ja, ako bih se potrudio, što nemam nameru, mogao bih živeti još tih tričavih trista pedest godina ako budem manje pio i izbegavao divljač na trpezi. Ali niko od njih, ma koliko se trudio, neće moći da se vrati u prošlost, moju prošlost kojom suvereno vladam uz pomoć vernog Grosmana, ne iz vlastoljublja nego iz osećanja pozvanosti da te nadobudnjake naučim principu subordinacije. I monasi mi daju za pravo. Dodoše neku noć. Posedaše., Iguman veli da su u snu otkrili šta se dogodilo s nestalim Etrurcima. Kakvim Etrurcima, pitam. A iguman reče da je nekada, tamo gde se sada nalazi Rim i tobožnji Vicarius Dei Filii, živeo narod imenom Rasciani koji je netragom nestao s lica Zemlje. Baš kao što smo i mi naumili da učinimo. Njihovi sveštenici-snevači, odlazeći u budućnost niz snove, videli su šta će se dogoditi na zlosretnim Apeninima. Jedne noći svi su usnuli, u snu videli novu zemlju preko mora, brdovitu i bogatu vodom, pa su se u njoj probudili i da bi zavarali trag u povesti nazvali sebe novim imenom — Serbi. Potresna priča. Ispričana, kako se kasnije ispostavi, da mi omekša srce i stiša gnev. Jer, odlazeći, iguman me pozva u stranu i reče da se i tamo, iza, Margo sastaje s Fon Kurticem. Isto mi ispriča i Grosman. Vidaju ih, kaže, pod mojim prozorima, u gluvo doba, krvavih vratova. I prvi put, umesto gneva, obuze me tuga. Zar ni smrt, pomislih, ne može da nadjača neverstva i izdaju? A onda mi se u uglovima očiju pojavise dve suze: Eh, Margo, Margo...

Napisao sam Zakonik. Strog ali pravičan. Ako kome odseče ruku da sam sebi odseče ruku. Ako ne pristane, da se pogubi. Zašto širiti bezakonje? Zašto u *circulus vitiosus* uvlačiti treća lica: sudije, stražare, dželate. Zakon je zakon. To je prvi član. Ako nisu hteli da se pokoravaju Božijim, neka ropcu pod mojim. Svi su krivi i svi treba da budu kažnjeni. Ali doći će vreme kukavne Nove Evrope, kada se progoni neće anatomisati. Možda ne tako skoro. Nisam siguran da li je u Italiji počela Renesansa. Nikada mi neće biti jasno šta ima loše u nepravdi, mučenju, tamnovanju; to su privilegije. Siguran put u Carstvo Nebesko. *Ne čini drugom ono što ne želiš da čine tebi*. To je drugi, poslednji član Zakonika. Ostatak, deset tomova, ispunjen je mrljama. Simulakrumima slova. Pesmama trubadura. *Sancta simplicitas!* Onaj ko pristaje da bude ubijen i pokraden, ima pravo da ubija i krade. Niko drugi. Pošto ja pristajem da budem i ubijen i pokraden, ubio sam Margo i njenog ljubavnika i ni to nije pomoglo. Eto, nastavili su da me varaju i varaće me dok je sveta i veka.

Hoću da, pre nego nestanemo s lica sveta, potomcima, rulji koja strpljivo čeka čas rođenja, ostavim istinit zapis o mojoj vladavini. Da unapred osujetim mračne pisare povesti. Već ih vidim gde preturaju po bibliotekama, kopaju po prašnjavim poveljama, piskaraju traktate o tome šta sam radio, šta mislio, gde sam grešio, uznemiravajući me u smrti kao što su me podanici uznemiravali za života. Zar da oni iz magli budućnosti povlače konce mojih postupaka? Staću na put tiraniji nerođenih, plodovima naših sagrađenja, produbljiivačima naših zabluda; svetini koja se valja u glibu prošlosti ne bi li iz ništavnosti *moje* sadašnjosti donela argumente za svoju, još ništavniju.

Neće oni meni, ja ću njima napisati istoriju. Njihovim rukama, na njihovom papiru. Zar mogu, što kaže Radbertus iz Odenzea, oni koji ne postoje nešto znati? Čak i kada navuku ljudsko obličje, šta mogu znati o događajima koji su netragom nestali. Grešiću i lagaću, priznajem, ali ne priznati to znači biti bezbožan. Sada me zovu Karlo Vidoviti, Karlo Uzvišeni, ali čim umrem, istorija će me zapamtiti kao Ružnog, istorija u koju se na silu ubacujem da je razorim, gnušajući se. Hoću da pretekne vreme. Da ga opišem pre nego što stigne do određenog vremena i tada mu neće preostati ništa drugo nego da bude onakvo kakvo sam ga ja u božanskom nadahnuću odredio da bude. *Quod dixi dixi!* I zato treba da se rode drugi koji će napisati ono što sam zamislio ja. Jasnici. Misliće da su to njihove misli, a neće znati da još ne postoje. Nije li ovo protivurečno? Svejedno. Grosmane, piši: Ja, Karlo Ružni, u ime Boga, naređujem da se rode: Herbert Majer, Artur Konan Dojl, Šerlok Holms, Čulaba Čulabi (glupog li imena), Jurgis Baltrušaitis, Sava Đakonov, Rajner Miler, sin mu Ernest, Afanasij Jermolajev, desetak sporednih ličnosti, Sigmund Frojd i Jozef Kowalsky, da, Jozef Kowalsky, Kowalskyyyy!

»Ni jedna vera ne može izmeniti svet i nijedna činjenica nikada ne može opovrgnuti veru.« Tako će pisati Oswald Špengler u sumrak jednog budućeg klanja. Uzalud će proći stotine godina; ni tada to nikome neće biti jasno. Godine prolaze uzalud; to je prva premisa ovog poglavlja *POVESTI*. Hiljade uzaludnih godina. Gledam Grosmana: grbav, umotan u medveđe krzno, zapisuje moje reči. Ono drugo S nekako kao da se smanjilo, izbledelo. Da ga upitam: razumeš li smisao Špenglerovih reči, rekao bi: da, sire; da ga upitam: jesi li mrtav, odgovorio bi: da, sire. Potpuna poslušnost! Najsigurniji put u Carstvo Nebesko. Godine provedene na Bogoslovljiji u Upsali ostavile su neizbrisiv pečat. Ali o veri i činjenicama ništa tamo nije naučio. To mu se ne može zameriti, to se znanje ne stiče učenjem. Ono je urođeno, kao u mom slučaju. Pa ipak, ne ponosim se njime; genijalnost donosi gomile neprijatnosti. Time na sebe navlačiš gnev prosečnih. Eto, upravo *sada* — mada će to *sada* morati da popričeka hronološki sled — jedan od bezbrojnih piskarala, neki Herbert Majer, piše i dokazuje da nikada nisam postojao, da u istoriji o meni nema pomena, da sam izmišljotina mističnog bratstva koje sam sam izmislio. Delimično je u pravu, ta bitanga Majer; utoliko što ja nisam činjenica. Izvukao sam se iz svoje ljuštore-činjenice, hvala Bogu, i gledam šta se radi na tom grandioznom vašarištu koje se rasprostire kroz vekove u oba pravca. Sada je, pretpostavljam, razumljivo na koji način znam šta se događa davno u prošlosti i daleko u budućnosti: nisam činjenica, samo verujem da postojim; to mi daje sposobnost da razaznajem činjenice koje se događaju istovremeno, ali u *sadašnjost*, radi teskobe, ulaze jedna po jedna. Vreme je običan sled činjenica, činjenica do činjenice: kosti, lobanje, zapisi; potreban je redosled toj basnoslovnoj gomili. Zar ne, Grosmane? Da, sire! Onda piši: Zidanje Vavilonske kule dogodilo se proteklog momenta, sudnji dan će se dogoditi sledećeg. Ono što protiče između nije vreme. Protiču samo činjenice.

Ali ja nisam došao na svet, da se upodobim njegovim pravilima. Još od rane mladosti nisam uspevao da vidim dublju razliku između crteža gradova i gradova koji su sazidani. Treća dimenzija, koju su mi pod nos poturali učenjaci s moga dvora, terala me je na smeh. Ta tobožnja treća dimenzija isto je što i mrkva privezana na štap i stavljena pred magareće oči. Niko od nje nema koristi, a mnogi su videli štete. Jer, ako joj kreneš u susret, ako se zaputiš u tu tobožnju daljinu, ona izmiče, ne pušta te sebi, a mami te napred, kao mrkva magarca, pravo u nevolje i smrt. Da, da, zagrajaće doktori, docenti, metafizičari, ali mi živimo u tom svetu, mi imamo dušu i duh. Glupost do gluposti. Niko to nije dokazao. Život, neka to doktori utuве, nije činjenica. Ne zgražavaj se Grosmane, ne poričem postojanje duha i duše, daleko bilo, poričem postojanje doktora i docenata, poričem da ti postojiš. Vi ste paraziti vaših duša. Teška bolest koju one moraju preboleti. Ti, kao Grosman, s jednim ili s dva S, nisi ništa. U mojoj je moći da ti naredim da se vratiš na početak *POVESTI*, da precrtaš, gde god je napisano *Grossman* i umesto toga upišeš, recimo, Gruber. Mogu da ti naredim da samom sebi nakitiš još crniju biografiju nego onu koju si sročio, a protiv koje si se bunio kad sam umro, žvrljkajući po marginama svoje bedne demante. *Assine!* Nijedna biografija ne može biti tako grozna kao što može biti njen vlasnik. Ali ja još nisam umro u svetu činjenica. Hoću samo da ti stavim na znanje da providim tvoje radnje. Glupače! Pred kim misliš da se opravdaš? Zar ti nisam stotinama puta rekao da nas istorija neće pomenuti? Zašto se ne oslobodiš taštine? Čudna mi čuda, mišljenje budućih protuva o majordomu jednog izmišljenog kralja. A opet, ima toliko stvari koje ne mogu da razumem. Zašto, na primer, svim silama radim na tome da i tebe, skupa s ološem od mojih podanika, izvedem iz istorije i spasem smrti. To će mi, da stvar bude gora, poći za rukom. Eto apsurdna: neko pola života provede na stubu hraneći se leptiricama i mahovinom i zaglavi u pakao, a ti — koji se brineš da li ti je prezime napisano s jednim ili dva S — odlaziš u raj. Božija volja je nedokučiva. Zar nije i Isus spasio jednog razbojnika?

Pre neku noć me u snu posetio Josef Ferrarius. Plovi, kaže, sa svojim bratstvenicima prema severu da nađe ostrvo koje ne postoji. Smeješ se, bitango. To me ne čudi. Oni su isplovili iz vašljivog sveta činjenica i naći će ostrvo koje će u njihovom i mom svetu vere postati činjenica. Ostali ga neće znati. Kako se drugačije spasti od predstojeće najezde istraživača, pustolova, arheologa, geologa, okeanologa? Evo, još dvestotinak godina pa će pronaći Ameriku. Za sada, Grosmane, Amerika nije činjenica, zapamti to, i zato ne postoji. Ako bi nekome rekao da se preko puta Normandije nalazi svet velik kao i ovaj naš gledali bi te kao ludaka. A on postoji. Ali nećeš ti to nikome reći. Ti si konformist! Pardon, sire, hoćete ponoviti poslednju reč. Neću, nema svrhe. Prerano je za nju. Saslušaj moje reči: doći će vreme u kome ljudi neće verovati da postoji Bog. Nemoguće, sire. Moguće, na žalost. Isto tako kao što ti, mozga ispranog ptolomejskim geocentrizmom, misliš da ja trabunjam o drugom kontinentu, isto tako će budući Grosmani, pošto Bog nije činjenica, misliti da je Boga izmislio čovek da bi se manje plašio. Bog je osmi kontinent, Grosmane. On nije ni dobar ni zao, ni veliki ni mali. Bog je nešto drugo. Uvek nešto drugo. I, molim te, poštedi me tvojih crkvenjačkih fusnota u kojima me denunciraš budućim generacijama i optužuješ me za jeresi.

A tek kada čuješ ovo. Zinućeš od zaprepaščenja. Noćas je dolazila Margo. Ne s okrvavljenom glavom pod miškom kakva se prikazuje tebi i tebi sličnim sujevnim protivama. Baš sam se spremao da legnem, oran za obračun sa zlodusima koji su me čekali na ivici sna i jave, kad banu Margo. Njeno prisustvo. Ne utvara, velim, nego prisustvo, pomalo neprijatno zbog njenog neverstva i moje odmazde. Šta hoćeš da mi kažeš, pomislih, a Margo će: Karlo, tako sam sama. Gledaš me ispod oka, majordome, misliš Ružni trabunja, privida; kraljica je mrtva i ništa nije mogla reći. Glupane, reći nisu tu da bismo se sporazumeli; seti se Prve knjige Postanja kada je Gospod pomeo jezike. Reći su tu da bi dolazilo do nesporazuma. A opet, tako su snažne. Ti si samo reč — Grosman. Oduzmi *o* i *a*, dušu, i ostadoše samo suglasnici — *Grsmn*, ili tvoje kosti, kao one koje smo viđali u lavirintu manastira. Ali okanimo se mantri. Sama, veliš, Margo, rekoh na neki način, a ona potvrdi. Mogao sam joj objasniti da je samoća naš usud, da se tu ništa ne može učiniti, ali iz pijeteta prema njenoj smrti (koju je ona tako ozbiljno shvatila) ne rekoh ništa, samo podesih moje prisustvo tako da ona oseti saosećanje. Velim prisustvo jer i ti dobro znaš da ono što dvorani i plebs drže za moju pojavu tavori dole na prestolu, prašnjavo, prekriveno plesni. Duša je najbliža telu kada se ne poistovećuje s njim, da li ti je to jasno. Telo je potrebno da sve to ne bi bilo eterično, previše eterično za grubijane poput tebe i tvojih ispishnika s kojima si bubao Patristiku. *Habet mulier animam*, Grosmane. *Habet*, sire. Još uvek se držiš svoje zablude, ali to ti podiže ugled u mojim očima. To je jedina stvar koju si zastupao kao čovek, savlađujući strah. Ta zabluda te čini čovekom. Ali vidiš, vremenom sam i ja, stičući nova saznanja, promenio gledište. Neću reći da žena ima dušu, to ne, ali nešto kao dušu, to da. Dodaj mi taj pergament. Načrtaću ti kako izgleda anima muškarca i animula žene:

MUSKA DUSA

ŽENSKA DUSA

Vidiš. Nedostaje poprečna linija. Mogao bih ti pričati o tome satima, ali čemu. Nećeš razumeti, a o tome će jednoga dana lepše pisati Jung. Uostalom, nas čeka posao. Piši! Bog voli radikalne promene. Zapiši šta je o tome rekao Majstor Ekhart jer će njegove knjige biti spaljene. »Ako se čovek potpuno uzdigne iznad greha i okane od njega, tada će Bog koji je veran obećanju delovati kao da grešnik nikada nije grešio. Neće mu dozvoliti da ni trenutka pati zbog svojih greha. Ako ih je počinio čak toliko mnogo koliko su svi ljudi počinili greha zajedno, Bog ga neće prisiliti da zbog njih ispašta. S tim će čovekom uspostaviti bliskost koju još nije ostvario ni s jednim bićem. On neće gledati šta je čovek bio pre. Bog je Bog sadašnjosti.« A sada, Grosmane, da se prihvatimo posla. Treba pisati istoriju. Svaki trenutak je dragocen. Dok ja lamentiram o Margo, dok dlanom o dlan, rodi se neki kurvin sin i pomrsi mi konce. Shizma se već dogodila; dakle, raskol *ad acta*. Treba pripremiti Reformaciju. Molim! Reformaciju, idiote. Oprostite, sire, he znam o čemu je reč. Ne znam ni ja pojedinosti. Martin Luter ima tek četiri godine. Nije moje da se bavim pojedinostima. Rekoh već da Bog voli radikalne promene. Za razliku od Pape i njegovih udvorica koji su u duhu sagradili ono što su faraoni zidali u kamenu — piramidu, Grosmane, egipatsku piramidu. Time su načinili svetogrđe jer Duh nije građevinski materijal. Hoće da se zavuku u unutrašnjost, da se sakriju od Boga, ali vraga. Bog je uvek unutra. Mi smo napolju. Pogrešna projekcija, to je to. Evo, vidim novi razdor u crkvi. Zato sam zazidao sva vrata na manastiru svetog Panfucija. Misliš li da je do raskida između Carigrada i Rima došlo zbog jednog tako sofisticiranog teološkog pitanja kao što je *Filioque*? Ne. »Mislite li da sam došao da mir dam na zemlji!« Veli Gospod. »Ne, kažem vam, nego razdor.« Shvataš li? Ne, sire. Tim bolje. Piši. Raskol među crkvama nužan je radi istorijskog napretka. Istočna crkva je smogla snage da ponese krst i da postane mučenica. Smrtni greh njene sestre, Rimske kurije, nije ni razbludnost, ni simonija, ni torbarenje indulgencijama nego arhitektura. Ona će se širiti na zapad da bi podizala svoje građevine, da bi širila svoje zemaljsko carstvo.. Hoće li Maksim ispovednik pronaći Ameriku? Ne. Pronaći će je Kristofor Kolumbo. Ali ne pre Renesanse. Sire, stalno pominjete Renesansu. Da, ako laž ponoviš dovoljan broj puta, ona postaje stvarnost. Obična magija reči. Isto tako sam ponavljao Grosman, Grosman, Grosman, sve dok se nisi stvorio pored mene u onoj vražjoj krčmi, pun citata i gneva, stvaran, a lažan. Tako ponavljam Renesansa, Renesansa, Renesansa. I šta? Godine 1369 — pišaće Bogdan Suhodolski — rodiće se Leonardo Bruni. Pogrešan datum. Pravi je 1368. Ali to ne menja ništa. Zapiši, da bi Suhodolski imao odakle da prepíše, 1380. rođenje Pođoa Bračolinija, 1377. Filipa Brunelskog, 1378. Lorenca Gilbertija; 1386. rađa se znameniti Donatelo, Fra Anđeliko oko 1390, Jan Van Ajk 1397, iste godine, to podvuci, Johan Gutembetg. Materijalna baza desakralizacije je, otprilike, na broju, datumi možda nisu tačni, ali kakva korist od hronologije. Treba sačekati 1401. godinu da se rodi jedan naš čovek, Nikola iz Kuze. I ne postavljaj suvišna pitanja. Ne pokušavaj da saznaš ono što ne možeš saznati. Zapamti jednom za svagda, Grosmane, nas ne interesuje istorija. Nas interesuje njena propast. Drugi su tu da je stvaraju. Mi treba da je podrivamo. Ne zaboravi da je, prema Suhodolskom, karakteristika našeg vremena, citiram, mistična nada u popravljanje sveta putem njegovog uništenja. Ne razumem, sire, nisu mi jasne te protivurečnosti. Ne razumeš, Grosmane. Imaš nemačko ime sa dva gizdava S, a ne znaš da se ZAPAD na nemačkom kaže ABENDLAND, zemlja sumraka. Ne, sire. Kojim mi, onda, uopšte jezikom govorimo? Kojom azbukom zapisuješ moje reči? Ništa se sa sigurnošću ne može utvrditi. Zašto je tako, sire? Zato što je sve relativno. Time ti ništa nisam rekao, zar ne. Ne, sire. Reći ću ti: Sve je relativno zato što je $E = MC^2$.

Da me Grosman ne bi optužio za jeres, razmišljam kurzivom. Zatvorio sam očne kapke i posmatram ga kroz uzan prorez između trepavica, što me zbunjuje jer su trepavice dole, na mom telu, na prestolu. Ovako ili onako, nemoguće je izbeći antropomorfizam. Posmatram, kažem, Grosmana. Misleći da spavam, dopisuje svoje neloyalne fusnote. Mogao bih, dole sa prestola (veze se nikada ne prekidaju), da viknem: straža, zatvorite Grosmana! Ali čemu? Poput docenata koje anticipira, on samo uobražava da može prokrijumčariti istinu i time u nekoj budavoj knjizi zaslužiti svoje skromno mesto. Eto istorijske zablude kojom sam neprestano opsednut. Zašto površni duhovi tako rado prihvataju tezu da je povest tok u kome jedni događaji uzrokuju druge, što je besmislica. Vidim, tako mi Boga, sve šta se događalo i sve što će se dogoditi, onoliko koliko je čoveku moguće. Nema tu nikakve uzročne veze. Sve je to moj hir. Duh mi je dozvolio da napišem istoriju. Ne zbog mojih sposobnosti. Isto je tako mogao taj zadatak poveriti Grosmanu i ništa se ne bi promenilo. Ne znam kako bih to objasnio. Ukoliko ne sanjam, providim potpuno jasno budućnost kukavne Nove Evrope, ne zato što je ta budućnost nužnost, nego zato što ja to hoću. Da ponovim: renesansa, reformacija, gotika, barok, prosvetiteljstvo, racionalizam, Bekon, Beme, Dekart, Spinoza, Malbranš, Lok, Grocijus, Hobz, Gudvort, Puftendorf, Njtn, Lajbnic, Volf, Berkli, Hjum, Helvecijus, Ruso, Jakobi, Kant, Fihte, Šlegel, Novalis, Šeling, Hegel, Marks. I onda dva *naša* čoveka: Josif Visarionovič Džugašvili, ne prvo Džozef Ficdžerald Kvinsdejl, pa on. Pusta imena koja sam ja smislio, a koja će prisvojiti ta telesa i ti mozgovi, misleći da su nužnost, a ne hir. Sva ta učena gospoda će se osetiti pozvanim da se osvrnu na prošlost i ne sluteći da su kockica u mozaiku koji treba da bude razoren. Sve se to razara. Usitnjava. Povest i nije ništa drugo nego proces beskonačnog usitnjavanja poseda. Nekada je vlasnik Zemlje bio njen tvorac, Bog. Potom je Zemljom vladao kralj. Potom dolazi feudalizam, pa kapitalizam, pa socijalizam u kome će vlasnici biti svi, u kome će svi posedovati sve, ali više ničega neće biti.

S vremena na vreme obuzima me sumnja. Nije isključeno da je sve ovo samo san. Možda su predstojeći pozitivisti, među njima i onaj Majer, ipak u pravu kad tvrde da sam ja najobičnija mistifikacija. Tu mogućnost ostavljam otvorenom, ali stvari će se odvijati onako kako sam to predvideo i odredio bez obzira na moj ontološki status. I ne samo to. Znam okolnosti pod kojima će se sve to srušiti u oganj. To je izvodivo već sada; mislim što se metafizike tiče, ali tehnološko znanje moje epohe nije u stanju da reši čisto tehnička pitanja apokalipse. To moram prepustiti budućim naraštajima, novom soju koji će se, prkoseći teži, voziti na magičnim dvokolicama, prezren od sveta, kao naš Gospod koji je u Jerusalim ujahao na magarcu. Eto, uključujući takve nedoumice u sferu mojih refleksija, ponovo dokazujem da sam demokratski nastrojen. Još jedan od istorijskih paradoksa: budući demokrati neće dozvoljavati da se u njihove snove sumnja. Glava prepunih misli prethodećih im mrtvaca, ne sumnjajući ni u šta, hrabro će ići napred da i sami postanu mrtvaci. Mi ćemo im, istina, svesrdno pomagati. Uvučeni u njihove redove, pritajeni. Konstruisaćemo njihove mašine za koje Grosman misli da su đavolske naprave. Budala. Đavo nije toliko očigledan. Ali mašine su ipak teološki problem. Kao što je Bog stvorio čoveka, a čovek se pobunio protiv tvorca, tako će on stvoriti mašine i mašine će se pobuniti protiv ljudi.

O tome će pisati Hegel u paraboli o gospodaru i robu. Jednoga dana, mašine će moći da misle. Eh, kada bi Grosmanu takva pomisao pala na pamet samog sebe bi privezao na lomaču i potpalio vatru. Dogmatska svest koja vidi samo *sada i ovdje* i ne sanjajući da je to već postalo prošlost. I ne samo da će moći da misle; misliće brže i bolje od ljudi. Evo začetka kibernetike! Ljudi će prestati da misle. Zakržljaće. Otupeće od lenjosti i poroka. Kolika razlika između njih i, recimo, mene koji imam sposobnost da razmišljajući o svemu tome, motrim na Grosmana, istovremeno primajući u audijenciju načelnike krčmi i rešavajući bezazlene parnice svojih podanika. Pa čak i Grosman, u poređenju s budućim generacijama, izgleda kao genije. I njemu se svakojake misli motaju po glavi sinhrono sa zapisivanjem svojih solilokvija, ali sve je to, kako bi rekao (i kako će reći) Lenjin — sitnoposednički, čiftinski. Ni o čemu Grosman ne može da misli, a da sebe ne umeša, da ne kalkuliše je li to dobro ili loše po njega. Tipičan savremenik. Jedne noći ga podvrgoh psihoanalizi, onako šale radi, on je mislio da ga saslušavam. I evo šta sam zaključio. Grosman je ortodokсни hrišćanin zato što je hrišćanstvo državna religija našeg vremena, da ne kažem stvar pristojnosti, pravilo lepog ponašanja. Međutim, da je nekim slučajem rođen početkom XX veka, kladim se da bi bio među prvima u jurišu na Zimski dvorac. Temeljit, kakav je, napravio bi lepu karijeru, ali Džugašvili bi ga, pre ili posle, uklonio, kao što ću ga ja, pre ili posle, ukloniti, doduše na suptilan način tako da misli da umire prirodnom smrću i da mu je osiguran raj. Ali metode uklanjanja su stvar ukusa jedne epohe. U svakom slučaju, zbog posebnih zasluga, biće sahranjen u svoju velelepnu grobnicu na kojoj će se šepuriti njegovo ime sa dva velika S.

Grosmane! Budi se! Oprostite, sire, zaspao sam. Prevario me san. I šta si sanjao? Uh, sanjao sam da me posmatrate kroz spuštene trepavice, govoreći reči od kojih mi se dizala kosa na glavi. Onda sam se našao u gomili koja je jurišala na neki dvorac uzvikujući, zapamtio sam dobro, na nekom nepoznatom mi jeziku »da zdravstvuet tovarišč Lenin«. A onda? Onda ste me vi probudili. Da, Grosmane, okani se pustih sanja, vreme je da nastavimo posao. Dakle, Amerika. Zaboravlajući pravac koji vodi stvarnom zavičaju, krenuće na zapad, željni širine, gladni prostora, mučeni teskobom svojih okorelih duša. Umesto vertikalno, krenuće po horizontali. Znaš li šta to znači? To znači da ce se vrteti u krugu. Da bi izbegli vrtoglavicu od visine, podleći se grobnoj vrtoglavici tla; izmisliće rase i obožavaće krv. Znaš li od kog korena potiče reč vertikala? Ne, sire. Od korena *vertigo*, vrtoglavica. Tako si, znači, savladao latinski u Upsali. Da ne govorimo o grčkom. Ali pustimo to, mene diplome ne interesuju. Nastavljamo s radom. Piši: omamljeni vrtoglavicom, propast će nazivati progresom. Ukoliko se ne misli na progresiju propasti. Sve ove gnome, meluzine, nimfe, vukodlake, kućne đavolke, koje mi sasvim demokratski trpimo u našem kraljevstvu, dozvoljavajući im da se množe i obavljaju svoje obrede, sva ta bića o kojima je tako nadahnuto pisao, ili treba da piše, Bombast Paracelzus, sve će to uništiti i proglasiti izmišljotinom. Ništa se ne mršti, znam da ta bića ne postoje, ali najpre će ona biti uništena da bi se prešlo na nešto stvarnije. I nemoj sebi laskati da si ti mnogo stvarniji od nekog gнома. Odmah mogu da te uverim u suprotno. Dovoljan je jedan mig pa da se nađeš u svojoj grobnici telom, a duhom dole, kod Fon Kurtica i one drolje Margo, gde me možete do mile volje ogovarati, ako se nađe neko ko hoće da vas sasluša. Ah, Margo! Taj večni sukob animusa i anime. Da nisu možda tu umešani tvoji prsti; mogao bih se zakleti da si spreman na sve samo da bi me diskreditovao u očima one buduće beslovesne rulje koja će, ovako ili onako, mrzeti kraljeve i sve plemenito. Kladio bih se da si ti taj koji je Kurtica doveo u kraljičinu blizinu. Ali neka, prepuštam to tvojoj savesti koja me neodoljivo podseća na euklidovski shvaćenu perspektivu prostora: udaljene stvari njoj izgledaju sićušne pa te uljulkuju u varljivu nadu da su ti gresi oprošteni. Nisi ti usamljen u takvom posmatranju. Još koju godinu i slikarstvo će krenuti stopama tvoje savesti. Vredi li uopšte da upozoravam: svaka perspektiva završava kao ćorsokak. Gledaš me sa svojom urođenom nevericom, pogledom koji me dovodi u nedoumicu jesi li ti moj majordom ili moja dvorska budala. Ili i jedno i drugo. Objašnjavam, ne radi tebe, nećeš ti to shvatiti; slikarstvo će upropastiti Evropu. Zato su Jevreji zabranjivali prikazivanje likova. Ta mazala, ti proizvođači iluzija, želeći da predstave stvarnost, obaveštavajući se preko svojih tričavih čula, učiniće stvarnost nestvarnom. Naučice generacije da posmatraju svet očima obučavanim njihovim slikama. Eto, doći će dan kada će kuće u daljini izgledati male, sasvim male. Sire, u to zaista ne mogu da poverujem. I sam znam da će svet propadati, ali da kuće u kojima žive ljudi mogu izgledati manje od čoveka, u to ne mogu da poverujem. To me ne čudi. Nisi ti tu da veruješ ili ne veruješ, nego da pišeš. Za to ćeš steći večni život. Ali to, s perspektivom, biće u dlaku onako kako sam rekao. Umetnici će smanjiti ljude. Smanjiće razdaljine. Načtaće Novu Evropu. Hajde da odem i dalje od vremena u kome će se moje misli čitati kao umetnička fikcija, u kome će sve ovo biti poglavlje nekog beznačajnog romana, hajde da ti odam tajnu. Na kraju krajeva, kada vreme bude blizu svog isteka, Evropa će se pretvoriti u ogromnu biblioteku i beskraju galeriju slika. Siroti moj Grosmane, još mnogo pre tog apokaliptičnog sumraka *svako će imati svoju sliku*; poslednji krčmarski momak. Sada je to privilegija kraljeva i visokog plemstva. U to doba, kraljevi će već biti u muzejima. Ja ne. Da li si napisao povest o sektu Dvotočkaša? Ne, sire, nisam imao vremena. Kako nisi imao vremena? Ili zapisujem vaše reči, ili sam dole, kod prestola. A zašto ne pišeš povest istovremeno zapisujući moje reči. Oprostite, sire, ali to je apsurdno. Ništa zato, samo ti piši, doći će vreme kada to nikoga neće čuditi. Gde sam ono stao? Ah, da. Godine hiljadu devetsto pedeset i...

(Ostatak rukopisa uništen)

Majordom Grosman POVEST O ĐAVOLSKIM DVOKOLICAMA

Anno Domini 1347, do ušiju monsinjora Robera od Prevoa, inkvizitora Pariza, dopreše vesti izgovorene ustima čestitih muzeva da je gospodar Engerand de Obri-Malvoazen, opsednut nečastivim, napustio spasonosno okrilje hrišćanske vere, odao se vradžbinama i magiji i načinio đavolju napravu na kojoj se vozi ulicama sablažnjavajući narod. Ne hoteći da prenagli, monsinjor Rober naredi bratu Gijomu iz Poatjea da u tajnosti proverii istinitost glasina. Brat Gijom, posle dva meseca, podnese inkvizitoru izveštaj koji potvrdi da su vesti o naopakoj raboti gospara Engeranda tačne, ali nepotpune; da je Obri-Malvoazen u svojoj kući okupio društvo veštica i čarobnjaka kojima je herezizarh neki shizmatički monah

imenom Kalist, a svetovni vođa izvesni Josefus Ferrarius; da se Sotonina družina redovno sastaje na misama na kojima razbijaju ogleдалa i neopisivo hule na Boga.

Sama naprava, koju je gospodar Engerand javno i besramno vozio ulicama Pariza, dokazuje da je nadahnuta Sotonom koji sve naopako čini. Brat Gijom je opisuje ovako: »Umesto dva točka, spojena osovinom, koja stoje jedan pored drugog kao u taljiga, gospodar Engerand je napravio vozilo kome točkovi stoje jedan ispred drugog spojeni gredom na kojoj se nalazi sedište. Svakome je jasno da takva naprava ne može da stoji uspravno, da se i ne govori o kretanju. A ipak se gospodar Engerand očigledno uz pomoć nečistih sila, uz veliku buku i vrištanje zaplašene dece spušta niz strme ulice na tom paklenom vozilu i sablažnjava sve koji tuda prolaze.«

Uprkos nepobitnosti dokaza, vođen poukama Spasitelja o trpeljivosti i praštanju, Rober od Prevoa napisao pismo Engerandu savetujući mu da se okane jeresi, zabluda i mudrovanja po telu i da se pokajnički vrati majci Crkvi koja oprašta svaki greh i svaku hulu osim hule na Svetoga Duha. Gospodar Engerand, očigledno sav u vlasti besomučnog, ne samo da ne pokaza smernost i volju da se pokaje nego drsko, nazivajući inkvizitora slugom sotoninim, odgovori da on, istina, jeste grešan ali da ne zna po čemu je grešniji od njega, Robera od Prevoa; da on, Engerand, raspolaže dokazima da je sveti otac Silvestar II (neka nas Bog sačuva i od pomisli) postao Papa zahvaljujući ugovoru s đavolom; da se on svakodnevno kaje, ali da ne vidi razloga da se kaje pred inkvizitorom. Nemajući izbora, Rober od Prevoa naredi svetovnim vlastima da uhvate i okuju jeretike.

Ali Sotona, koji je knez ovoga sveta i gospodar tame i koji ima silu da donekle providi budućnost, nađe načina da svojim slugama Engerandu, Josefusu i Kalistu dojavljuje šta im se sprema pa se njih trojica, pod okriljem noći, iskradioše iz Pariza i nađoše utočište kod markiza De Rošato, opakog i pokvarenog čoveka. Odatle, osetivši se bezbednim, počeoše da šalju čestitom Inkvizitoru pisma puna uvreda i nepojamnih bezobrazluka, kakve je mučno i pročitati, a nemoguće prepisati. Sasvim obuzeti ludilom gordosti, ogrezli u bezumlju, stadoše da prave sve više onih đavolskih dvokolica u suludoj nameri da na njima, kada dođe vreme, krenu put neba i ne sanjajući da se sunovraćaju u pakao. U zamku Rošato okupi se šljam, lopovi, pijanice i devojčure, a markiz i Engerand javno išibaše Izabelu de Monmoransi, devicu o čijoj se čednosti daleko pročulo, govoreći da na ovom svetu nema čednih. I tako je glas o nečuvanim bezakonjima đavolje družine, koja je sama sebe nazvala *Red male braće*, dospao i do kraljevskog prestola. Želeći da sačuva mir u kraljevstvu i spokoj svojih podanika, kralj naredi vitezcu Dagoberu iz Lurda da osvoji zamak Rošato i prestupnike protiv Božije i kraljeve vlasti zarobi i preda u ruke pravde.

Uz Božiju pomoć, na veliki petak *anno Domini* 1348, vitez Dagober savlada otpor jeretika, poseče šljam, a vinovnike, Kalista, Engeranda i markiza Rošato, okovane dovede u Pariz. Josefus Ferrarius, koristeći okrilje noći, praćen jednom grupom jeretika, izbeže ruci pravde. Od pravednog ognja, koji je sažegao zamak Rošato, Dagober je privremeno spasao jeretičke spis da bi poslužili kao neoborivi dokaz njihove službe nečastivom. Ali kada su inkvizitor i Gijom iz Poatjea, prethodno se pomolivši Bogu, pristupili ispitivanju spisa, videše da su osim prve stranice, ostale stranice ispunjene potpuno besmislicama, slučajnim nizovima slova, crtežima koji su imitirali tekst, što je ukazivalo da je nečastivi pokušao da ukloni tragove i spase svoje slugu. Uzalud. Prva strana je bila dovoljna da ih pošalje na lomaču. Na pergamentu je pisalo:

THEOLOGIA FRATERNITATIS

a ispod je stajao amblem njihove jeresi — krst zaboden u nekakve paganske simbole.

U dnu strane, pak, behu stihovi prepuni jeretičkog buncanja:

*Kad zaspiš umri
Za svet. Onda izađi iz svoga leša i kreni
Pravo ne obazirući se na providenja.
Znaj da ta zlosrećna bića postoje samo onda kada te prevarom ubede da i ti postojiš.
Idržati moraš breme smrti.*

Ispitivanje jeretika obavljeno je odmah posle praznika. Inkvizitor Rober de Prevoa upozorio je da mu na raspolaganju stoje i sredstva za mučenje i da je bolje da odmah priznaju svoju vezu sa Sotonom, što su đavolje slugu odbile, kako se uostalom i očekivalo. Potom inkvizitor pristupi ispitivanju optuženih.

Prvi je govorio monah Kalist.

»Pre dve godine, u ovo vreme, bio sam monah na svetovnoj gori Atosu. Živeo sam s braćom u opšteziću, bio poslušan igumanu i vladao se, koliko mi je slabost dozvoljavala, prema pravilima ustanovljenim od svetih otaca.

»Jedne noći usnih svetog Grigorija Palamu u društvu nekog kralja. Svetac mi reče: 'Kaliste, Kaliste, misliš li da ćeš kopajući zemlju u bašti zaslužiti Carstvo Nebesko. Uklonio si se od zla, sakrio iza manastirskih zidina, ali zlo nisi pobedio. Ja ga upitah: 'Oče, šta da činim?' A svetac mi reče: 'Idi u svet!' Tako sam napustio manastir. Potucao sam se po svetu, a svake noći mi se u snu javljao onaj kralj pokazujući mi podobnije naprave koju nazivate đavolskom.

Stigao sam u Pariz gde me Providenje nanese u kuću čestitog gospodara Engeranda i tu sretoh i Josefusa Ferrariusa. I tako nas trojica načinismo prvu dvokolicu. Udružujući naše snove u jedan san, ispunili smo nedokučivu volju Božiju. Ja ne znam čemu će dvokolice poslužiti, niti to želim da znam; o tajnama bratstva ne mogu govoriti. Slutim da je dvokolica znamen novoga doba, vozilo čoveka koji se uzdiže od zemlje, koji napušta kuću i upire pogled u nebo.

A čovek koji dovoljno dugo gleda u nebo, pre ili kasnije dozna da u njemu postoji još veći bezdan i da je na dnu tog bezdana, sakriven u tami, otvor koji vodi u Boga. Naše delovanje tumačim voljom Spasitelja da se vratimo njegovoj reči: Carstvo Božije je u vama! Oni koje je nečastivi nagovorio da zidaju Kulu vavilonsku, vuci u ovčijoj koži, ponovo su među nama. Mi, *Mala braća*, okrenuli smo lice od ovoga sveta i idolopoklonstva i vratili smo se duhovnoj veri. Zbog toga

odbijam da priznam da sam u dosluhu s đavolom i spreman sam da podnesem sve muke ne odstupajući od puta na koga me je uputila savest.«

Svima koji su prisustvovali tom ispitivanju bi mučno i mrsko slušati bogohulne reči. Engerand ne htede da iskoristi pravo da govori. Drsko je gledao inkvizitora i povremeno se podsmehivao, izmenjujući poglede sa svojim drugovima. Ali markiz de Rošato uveliko nadoknadi Engerandovo ćutanje sipajući bujicu otrovnih reči, pogrda i blasfemija:

»Čudite se zašto razbijamo ogledala? Kakva je to magija? Evo odgovora: razbijamo ogledala jer tako prevara ima samo jednu stranu, ovu na kojoj se svi mi nalazimo. Vama to nije dosta. Nećete Boga u sebi, tamo gde od Njega ne možete sakriti svoje gnusobe, nego ga stavljate ispred. Spolja ste okrećeni grobovi, a unutra trulež. I mislite da ćete nas zaplašiti mukama, a smrt i muke su ono što želimo. Plašite nas ognjem lomače, a već ste jednom nogom u ognju, licemeri. Ali Ferrarius je pobjegao i nikada ga nećete pronaći. On je sada, praćen delom braće, daleko; izmakao je ruci vaše zemaljske pravde. Znam datum svoje smrti kao što znam datum svog rođenja. Nemam više ništa da kažem.«

Rober de Prevoa, videći da jeretici ne pokazuju ni najmanju želju da se pokaju, naredi da se, radi spasa njihovih duša, Kalist, Engerand i markiz, stave na muke. Ali Sotona, koji nalazi pakosnu radost u kvarenju bogougodnih dela, ili natprirodnu snagu u telima svojih poklonika i oni podnošahu i najteže muke, povremeno zbijajući šale i tobož opraštajući svojim mučiteljima. Videći da nečastivi trijumfuje, a u strahu za duše drugih, Rober de Prevoa naredi opštu pokoru i sam se odenu u kostret.

U međuvremenu, neko od razbojnika koji su izmakli pravdi viteza Dagobera, pobuni narod i rulja je dolazila pred tamnicu, zahtevajući da se jeretici puste na slobodu. Da zlo bude veće, sotonske naprave Engeranda i družine namnožiše se u Parizu. Narod, brz na zlo a spor u razmišljanju, prihvati đavolsku dvokolicu jer se pojavio glasine da se onome ko bez pada pređe sedeći na tom čudu određeno rastojanje opraštaju svi gresi. Stotine takvih nakaznih dvokolica pojavio se u Parizu, izazivajući nered i sablazan da je čestitom čoveku bilo zazorno izaći na ulicu.

Za to vreme, tvrdoglavost jeretika zatočenih u tamnici i podvrgnutih mukama unekoliko popusti. Ali, još su ostajali pri svom uverenju, tvrdeći da imaju Ugovor s Bogom i da ne smeju odstupiti jer su se obavezali da će podneti sve muke. Inkvizitor im govoraše da su zaslepljeni i da imaju ugovor s đavolom, ali Kalist i Engerand ne htedoše da popuste. Oni su, rekoše, potpisali ugovor s Bogom i tu ne može biti sumnje; đavo ne podnosi na potpis ugovor u kome je on stranka, nego se pojavljuje kao trgovac, bankar ili posrednik. Klauzule ugovora se odnose tobože na poslove, ali to je zamka, jer đavo naknadno uklapa takav ugovor u zamršenu knjigu računa i dugovanja pomoću koje vlada ovim svetom. Sledećeg dana markiz izgubi svest jer je, prema njegovom računu, sutradan trebalo da umre, što je i učinio. Ali Sotonine nade se izjaloviše; iskusni otac Rober nije se dao prevariti; znao je da nečastivi pokušava da zbuni predviđajući događaje iz budućnosti.

Vitez Dagober opet morade da se lati mača. Divljanje svetine koja je tražila oslobođenje jeretika prešlo je svaku meru i kralj naredi da se tome stane na put. Puna tri dana pobunjenici su pružali jak otpor, a onda se iscrpljeni osuše i Dagoberu ne bi teško da ih razbije. Đavolske dvokolice behu sakupljene na jednu gomilu i spaljene, a njihova proizvodnja i upotreba zabranjena je pod pretnjom smrtno kazne.

Budući da se bes rulje stišao, a da jeretici nisu hteli da se pokaju, behu stavljeni pred sud Svete Inkvizicije i osuđeni na smrt spaljivanjem, s nadom da će oganj učiniti ono što nije moglo milosrđe ni mučenje. Slušajući čitanje presude, Engerand de Obri-Malvoazen progovori prvi put nakon zatočenja izgovorio je neku vradžbinu:

*A onda moraš proći
Kao kroz neki oganj bolan i težak
Ali spasonosan. Tu će izgoreti sva
Trulež i ostaće samo ono što i samo
Jeste vatra, ali ne sagoreva
i nije vruće.*

Januara 28. *anno Domini* 1348, ispovednik poseti jeretike u tamnici i oni začudo prihvatiše da se ispovede. Kola u kojima behu Engerand i Kalist provežena su kroz ceo Pariz kao opomena i primer kako završavaju buntovnici protiv Božijeg poretka. Narod, zastrašen i potišten zbog nedavnih nereda i krvoprolića, ćutke je ispraćao jeretike na njihovom poslednjem putu. Pre nego što je pročitana presuda, Inkvizitor je upitao jeretike hoće li da se pokaju, na šta oni odgovoriše da su se pokajali pre nego što su i uhvaćeni. Onda brat Gijom pročitava presudu i Rober od Prevoa dade znak da se lomače zapale. Jeretici ubrzo nestadoše u plamenu i dimu.

Neka ostane zabeleženo svim pokoljenjima da je Engerand, pre nego što je izgubio svest, nekoliko puta uzviknuo nerazumljivu reč, izvesno nekakvu đavolju vradžbinu: Daramsala, Daramsala, Daramsala...

Napomena: Tekst Majordoma Grosmana prenet je iz časopisa »Oblique« (3, 1967), posvećenog u celosti istoriji evropskih jeresi.

Na pragu novog doba

RUKOPIS KAPETANA KVINSDEJLA

Predgovor izdavača

U primerku *Enciklopedije ruža vetrova* iz 1872, kupljenom sasvim slučajno u jednoj ciriškoj antikvarnici, našao sam umesto poslednjeg tabaka, koji je nedostajao, kaligrafski ispisan rukopis datiran 1892. godine. Sadržaj rukopisa (u stvari, prepis jednog drugog), u priličnoj meri je izmenio tok mog života kao što je, kako će se videti, izmenio i život prepisivača. Ne raspolazem nijednim dokazom da bih potkrepio verodostojnost redova koji slede. Moguće je da je sve to šala. Neko s engleskim smislom za humor (prepisivač je Englez), bez sumnje je u stanju da se pozabavi opsežnim i skupim pripremama da bi, nakon svoje smrti, namagarčio nekolicinu nepoznatih ljudi. Intuicija me uverava u suprotno. U svakom slučaju, bilo da činjenice odgovaraju stvarnosti ili su plod imaginacije, smatram da je vredelo objaviti štivo koje sada, odštampano u šest primeraka, puštam u svet da samo pronađe svojih šest čitalaca.

Rajner Majer
Cirih, 1903.

PREDGOVOR NEPOZNTOG PREPISIVAČA

Krajem 1898. godine, skrhan neobjašnjivom potištenošću i umorom, napustih London, lep društveni položaj, ugledno ime (koje prećutkujem) i povukoh se na imanje mojih predaka u Zapadnoj Engleskoj u nadi da ću daleko od gradske vreve i vašarišta naći mir i dostojanstveno se pripremiti za smrt. Na početku je izgledalo da od toga neće biti ništa, nedaleko od moje kuće beše se naselio neki skorojević, nekakvo bivše londonsko njuškalo-detektiv čije je ime godinama krasilo stranice skandaloznih hronika; hronični morfinist i nabeđeni violinist koji je padao u vatru na samu pojavu kakvog velosipeda, jer nedavno beše preživio nervni slom. Ne znam u kakvoj vezi stajahu velosipedi s njegovom bolešću, no budući da je to vozilo sticalo popularnost među mladeži, napadi behu gotovo svakodnevnii. Teško da sam u svom životu, u kome sam upoznao dosta ljudi, sreo čoveka potpunije zaljubljenog u sebe. Pravo govoreći, biti zaljubljen u bilo koga, stvar je naivnosti primerene ranoj mladosti, ali biti zaljubljen u sama sebe, dakle u osobu koju najbolje poznajemo, znači biti ili idiot ili pokvarenjak, a moj sused je, ubeđen sam, bio i jedno i drugo.

Dakle, taj probisvet o kome su ljudi sumnjive reputacije napisali i nekoliko tričavih knjiga za uveseljavanje svetine, neprestano je pokušavao da mi se nametne posetama, poklonima, pozivima na partije bridža, a da stvar bude gora, to nametanje sam podnosio s hipokrizijom i strpljenjem zapanjujućim za moje jedno duševno stanje. Pa ipak, neobično sam zahvalan tom geniju petparačke logike. Evo zašto: da bih se odbranio od njegovih nasrtaja počeo sam, pod izgovorom lekarskog saveta, da preduzimam duge šetnje do obale okeana gde sam u tišini, jedva narušavanoj šumom talasa i fijukanjem vetra, nalazio izvesnu vrstu spokojstva, a uzgred, za jedne oluje kada su pucali i gromovi, došao do saznanja da je najgora vrsta buke — buka nekoliko ljudskih glasova u zatvorenoj prostoriji. Ako me ove reči kod budućeg čitaoca prikažu kao mizantropa, biću zadovoljan. Nisam li (kao i svi) bio mizantrop koji glumi filantropiju u gnusnoj farsii društvenog života. Te su mi šetnje pomogle da dođem do svesti da sam život straćio na to da se neprekidno prikazujem kao neko drugi, drugačiji nego što jesam; da sam celog života na sebe navlačio obrazinu aveti sve dok na kraju, kako i piše u Kabali, i sam nisam postao avet. Zahvaljivao sam Gospodu što mi je pred kraj života milosrdno dodelio oganj najgorih patnji duše, što mi je telo mučio bolovima i nesanicom; blagodario sam za svaku muku koja mi je otvarala oči do tada zaslepljene tričavim sjajem zemaljskih stvari.

Tokom jednog takvog izleta, dok me je kočijaš čekao u nekoj krčmi, šetajući obalom ugledah na žalu svetluca predmet nanesen plimom. Proviđenju i nikome drugom mogu zahvaliti što sam sišao niz strmu liticu, rizikujući da polomim noge ili kičmu. Daleko od toga da sam strahovao za život ili zdravlje; bio sam bezvoljan i malodušan i takav napor ne bih preduzeo ni zbog čega — prema zemaljskim kriterijumima — vrednog. Ali predmet je zagonetno svetlucao; ono što nije mogla pohlepa, učinila je radoznalost i ja siđoh, zagazih do kolena u vodu i uzeh ga. Bila je to, na prvi pogled, obična boca od finog stakla brižljivo zaptivena smolom. Odmah sam pozvao kočijaša i odvezao se kući. Iste večeri, zatvoren u radnoj sobi, razbio sam bocu. Unutra je bio svitak tvrde hartije, spis kapetana Adama Kvinsdejla, datiran 23. X 1761.

Premda dobro zaštićena, tokom stotinu i dvadeset pet godina koliko je boca nošena strujama, hartija je pretrpela izvesna oštećenja. Nekoliko uzbudljivih noći proveo sam prepisujući sadržaj s originala koji je svakoga časa mogao da se raspe u prah i pepeo. Spis je sadržavao opis brodoloma koji je preživio samo kapetan Kvinsdejl; opis ostrva, Ultima Thulae, severnijeg od Islanda, na kome su brodolomnike prihvatili stanovnici, pripadnici jeretičke sekte Dvotočkaša, prognanih iz Evrope u XIV veku; opis obreda i života stanovnika, njihove mitologije i eshatologije; i na kraju, prepis svetih spisa, *Čistilište sna*, čiji je najveći deo, na žalost, previše oštećen i nečitak.

Proučivši povest koja je imala isceliteljski učinak na moj duh, odlučio sam da je sačuvam od zaborava, ali i od znatizelje rulje, kvazinaiučnika i senzacionalista. Jedini način da to učinim bio je da postupim onako kako je boca postupila prema meni: da pustim pripovest da sama nađe svog čitaoca. U tu svrhu sam napravio šest potpuno istovetnih prepisa i ubacio ih u šest skupoceni, ali neinteresantnih knjiga. Knjige sam poslao na adrese uglednih antikvarnica u Londonu, Istanbulu, Hajdelbergu, Rejkjaviku, Kairu i Bombaju. One će, siguran sam u to, umeti da nađu svoje čitaoce. Svako ko poveruje njihovom sadržaju, učiniće isto što i ja: umnožiće rukopis u šest primeraka i naći načina da ih pusti u svet.

J. H. W.
4. 7. 1982.

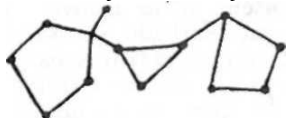
RUKOPIS KAPETANA KVINSDEJLA

Ne znam da li će ovi redovi ikada biti pročitani. Prostranstva okeana kriju u dubinama predmete mnogo veće nego što je boca od venecijanskog stakla kojoj poveravam ove stranice. Stare knjige govore da su dubine progutale čitav jedan kontinent koji se nalazio između Evrope i Amerike. Ali ipak pišem. Ako zapišem svoju ispovest i poverim je morskim

strujama (katkada savesnijim od glasnika), postoji nada da će, makar kroz stotinu godina, doći do nećijih ruku. Ako ne učinim tako sigurno je da će ono što sam saznao odneti sa sobom u grob.

Moja velika sreća došla je u obliku strašne nesreće. Na povratku iz Nove Engleske, brod *Neustrašivi* kojim sam zapovedao, zahvatila je nezapamćena oluja. Uzalud je posada pobacala tovar u more, uzalud smo spustili jedra; vetar i talasi su polomili krmu. Drugog dana (za koji sam mislio da je Sudnji), džinovski talas slomi kao drvce glavni jarbol pod kojim nađe smrt nostromo Bredli, a sledeći odnese trojicu mornara koji su pohitali Bredliju u pomoć. Nije nam preostalo ništa drugo osim da se molimo Gospodu za spas naših duša. Za brod više nije bilo spasa.

Sledećeg dana voda je počela da prodire u potpalublje. Bez kormila, bez jedara, *Neustrašivi* je nošen sve severnije. Mornari, misleći da su im šanse veće u čamcu za spasavanje, donesoše od luku da napuste brod. Ništa im nisam mogao prebaciti. Uzeli su preostale zalihe usoljenog mesa, poslednju bačvu vode i otisnuli se u nepoznato. Sumnjam da su ikada dospeli do neke obale ili da su naleteli na kakav brod. Jer, kada se more konačno umirilo, a oblaci razišli, uzeh astrolab da utvrdim položaj gotovo potonulog broda i videh da su nas vetrovi odneli daleko od svih pomorskih puteva. I ne samo to. Zapanjen, ugledah na nebu sazvežđe nezabeleženo na kartama severnog neba. Učrtao sam na mapu raspored zvezda iako sam sumnjao da će moje otkriće ikada nekome poslužiti:

Čitao sam jednom u mladosti u nekom pomorskom atlasu, prevedenom s arapskog, prepunom fantastičnih podviga Sinbada moreplovca i njegove družine, o sazvežđu koje se pojavljuje svakih 365 godina, kada se napuni *godina godina* i počinje *zima vekova* u kojoj zamire sve dobro i sile zla jačaju. Ali tada se nisam mogao setiti izgleda sazvežda iz atlasa da bih ga mogao uporediti s onim nad mojom glavom. Nisam imao ni vremena. Već prilično iscrpen latio sam se sekire, konopa i čekića da napravim splav. Na splav sam, umotane u voštano platno, ukrcao brodski dnevnik, Bibliju, pribor za pisanje, barut i olovo i u zoru 12. X 1733. zaplovio put nepoznatog.

Onome ko se nikada nije našao na prostranstvu okeana, nije poznata mora vremena lišenog i najmanjeg sadržaja. Uprkos očajanju (ili baš zbog njega) merio sam vreme pomoću instrumenata i svakih dvadeset četiri časa urezivao nožem po jednu crtu na improvizovani jarbol pošto na tim geografskim širinama dan i noć traju mesecima. Onoga časa, kada sam ne verujući očima ugledao kopno u izmaglici, na jarbolu je bilo sedam zarez. Stupivši nogom na čvrsto tlo, skrhan umorom i glađu, klonuo sam i čvrsto zaspao. Ne znam koliko sam vremena proveo u snu; možda sat, možda dva, možda dva dana, ali nisam se probudio sam. Neko me je blago prodrlao, otvorio sam oči i ugledao trojicu ljudi. Jedan od njih mi se obratio na jeziku za koji nisam mogao utvrditi da li je iskvareni latinski ili starofrancuski. Na moje zaprepašćenje, kada sam progovorio engleski, čovek je prihvatio razgovor. Sve sam očekivao osim pojave poliglota na tako zabačenom ostrvu. Ali to je bio tek početak iznenađenjima. Istina, u prvi mah sam mislio da sanjam da me na pustom ostrvu bude trojica plavokosih ljudi i da mi najstariji, koji se predstavlja kao Josif, govori da je u snu video propast *Neustrašivog*, moju kalvariju na splavu; da je sanjao mesto na kome ću se iskrcati i da je došao da me sačeka. Mislio sam: sve je to košmar; i ranije sam imao slične snove; uskoro ću se probuditi u kajiti??? *Neustrašivog* koji mirno plovi put Sautempton. Ali uvek sam se budio na drugom mestu: u toploj kabini, na postelji od ovčijih koža, pored čoveka koji bdi uz mene. Kada je bunilo izazvano iscrpljenošću prošlo, postalo mi je jasno da ništa u njemu nije bilo san: nalazio sam se u nepoznatoj kolibi, na ostrvu izolovanom od civilizovanog sveta, okružen nepoznatim ljudima.

Ili je sve bilo san.

Josif, starac koji me je pronašao na obali, tokom jednog popodneva ispriča mi istoriju te čudne zajednice. U XIV veku, grupa laika i duhovnika, predvođena izvesnim Engerandom, monahom Kalistom i Josefusom Ferrariusom, nezadovoljna Crkvom ogrezlom u simoniju, prihvata davno učenje — jeres začetu u Maloj Aziji u samim počecima delovanja Hristovih apostola. Ta prvobitna zajednica kovača virtuozu iz Antiohije iskreno je prihvatila Evanđelje, ali i načinila užasan greh. Behu se, naime, poduhvatili da izgrade Mehaničku pticu kojom su nameravali da se vinu do sedmog neba. Beše to greh gordosti. Pa ipak, zbog svoje neobične duhovnosti, kovači iz Antiohije nisu bili osuđeni na ne&tanak s lica sveta. Njihovo duhovno potomstvo određeno je da odigra važnu ulogu u istoriji sveta, ali i da bude podvrgnuto neprestanom proganjanju, mučenju i preziru.

Prema Josifovim rečima, ponovo se pojavljuju u istoriji za vreme ikonoboračke krize koja je potresla Vizantiju. Jednom kažnjeni zbog magije i idolatrije, oni su bili najvatreniji ikonoklasti. Pobedom ikonodula jeres nanovo nestaje s vidljivog lica sveta da bi posle trista šezdeset i pet godina monah Hrizostom pronašao treći od ukupno šest primeraka tajnih spisa *Male braće* i na samrtni ga predao učenicu, Kalistu, koji je tajno učenje preneo u Pariz gde je steklo znatan broj poklonika. Koristeći se najpodmuklijim spletkama, Inkvizicija optužuje najuglednije bratstvenike za savez s đavolom. Kalist, Engerand i Markiz Rošato su spaljeni, a mala grupa predvođena Josefusom Ferrariusom nalazi utočište kod kralja Karla Ružnog. Odatle su u lađi, vođeni sazvežđem koje će tek u budućnosti biti otkriveno, dospeli da najdalje Thulae, ostrva sakrivenog ledom i maglama, na kome sam se i ja našao.

— Još pre stotinu godina — pričao mi je Josif
— moj pradeda koji se, kao i moj otac, kao i ja, zvao Josif, kao što su se svi Veliki majstori reda *Male braće* zvali Josif, sanjao je da na ostrvu dolazi brodolomnik. Svoj san je ostavio u amanet sinu koji ga je usavršio, probudio i u njegove tajne uveo mog oca. Kada je moj otac doživeo tu čast da umre, sve je već bilo gotovo, ti si se rodio i moja dužnost beše samo da čitav san održavam, da ga iznova sanjam svake noći sve dok pre nekoliko dana nije postao java. Ti si nam bio potreban i zato smo te stvorili. Zauzvrat, ti ćeš sastaviti zapis o svemu što budeš saznao i video; naše

vreme, vreme stanovnika ovog ostrva je isteklo; mi se pripremamo za povratak ocu. Sada se dobro odmori, a kada skupiš snagu obiđi sve i raspitaj se o svemu. Onda se prihvati pera.

— Zar je bilo potrebno — upitah — da to budem baš ja? Zar niste mogli naći načina da učenje prenesete još ranije? Zar su moji mornari morali pomreći da bih došao ovde i pokušao da spasem vaše spise?

— Grešiš — reče Josif, spremajući se da krene — tvoji mornari su pomrli zato što su morali da pomru; oni su smrtna bića, okolnosti smrti nisu ni od kakve važnosti. Ti si dospo ovde zato što si morao da dođeš ovde. Niko od nas nije u stanju da prenese učenje zbog toga što ga svi znamo, a učenja uvek prenose oni koji u njih nisu posvećeni, nego u njih *veruju*. Od večeras, ja ću te svake noći poučavati u snu i ti ćeš poverovati jer već veruješ. A sada zbogom.

Nalazaču ovog spisa biće teško da poveruje u njegov sadržaj. Ja sam se uverio očima, ali kako reče Spasitelj: »Blaženi koji ne videše, a poverovaše.« Osim toga, Josif me je uveravao da će rukopis ići iz ruke u ruku sve dok ne dospo do pravih, jer on ne traži bilo kog čitaoca nego određenog. Tom nepoznatom, sigurno i nerođenom, posvećujem stranice koje slede.

Samo ostrvo nije veliko; dugačko je nekih deset, a široko najviše tri milje. Isprva sam mislio da je to razlog zbog koga je ostalo nezabeleženo na pomorskim kartama, ali pohodeći me u snu, Josif mi otkri tajnu. Bežeći iz Normandije, preci ostrvljana sačuvali su primerak *Vulgate* i spis *Čistilšte sna*; ogledala, oružje i naprave pobacali su u more. A bez ogledala, satova i mačeva nema istorije; istorija i nije ništa drugo nego dvorana ogledala u kojoj se ne zna koji je pravi, koji je lažni lik.

Bez hronologije, bez istorije, ostrvo postoji objektivno utoliko što je duhovna projekcija svojih žitelja; ono nije ništa manje stvarno, ništa manje opipljivo od Britanije, ali se nalazi izvan vremena i prostora, bolje reći paralelno s njima, zahvaljujući činjenici da nema kontinuirani sled događaja i, ja na njega nisam dospo, kako sam smatrao, posredstvom splava nego posredstvom bunila.

Behu to stvari koje nisam mogao pojmiti. Čak ni u snu u kome me je Josif strpljivo učio nemogućem.

— Vidiš — govorio je — nije to tako teško shvatiti. Poslužiću se analogijom. Kao što Amerika, odakle si isplovi, nije postojala već je stvorena žudnjom ljudi za prostorom na kome bi mogli produžiti egzodus na zapad, tako je naše ostrvo postojalo, ali je nestalo za čula sveta, zato što su generacije i generacije ostrvljana prezirale prostor. A opet, ne bi bilo ispravno reći da su Amerika i ostrvo dva različita sveta. To je kao kada rukavicu izvrneš naopako. Ona ostaje ista rukavica s tim da ono što je gore postaje ono što je dole i umesto leve pretvara se u desnu. To je ujedno i jedino moguće objašnjenje tvoje misije. Ti pripadaš i svetu Amerike i svetu ostrva; ti si posrednik u prenošenju tajne. To je prava svrha. Opis okolnosti i ostrva nema po sebi nikakve važnosti. On je samo način da sve o čemu ovde govorimo postane deo istorije. U suprotnom, to bi se rasplinulo u ništavilu. Ne bi bilo čak ni fantazija.

Mogao bih se zakleti da, izuzimajući Josifa i još nekoliko dostojanstvenika, nikada nisam isto lice video dva puta zaredom, mada na ostrvu nije bilo mnogo stanovnika. Moj dolazak nikoga nije iznenadio. On je od davnina bio poznat do u detalje. Sasvim mala deca su govorila o Majstorima pomrlim pre mnogo pokolenja, a odrasli su govorili o događajima koji treba da se dogode u dalekoj budućnosti. Do u tančine su opisivali ubistvo nekog austrijskog nadvojvode usred balkanskih gudura i s užasavanjem pričali o velikom ratu koji će se voditi s jednim ciljem: uništavati i ubijati što je moguće više.

S vremena na vreme, pojavljivali su se davnašnji patrijarsi i isto tako neočekivano nestajali, a da to nije unosilo nikakvu pometnju. Međutim, što je najinteresantnije, to nije svet bezgrešnih, beživotnih kreatura. Događale su se krađe, preljube, pa čak i ubistva, da ne govorimo o lažima. Interesantan je odnos prema prestupnicima. Oni se ne kažnjavaju, ne osuđuju, niti izlažu preziru. Naprotiv, obasipaju se pažnjom, čak im se i zavidi jer čineći zlo stiču spasonosnu mogućnost pokajanja, a time i mogućnost napredovanja u duhovnosti. Ti povremeni smišljeni izlivi zla služe da se ne zaboravi vrhovno dobro, Bog, da se ne smetne s uma da među stvorenim bićima nema savršenih i bezgrešnih.

Ipak su najinteresantnija groblja. Smeštena tik uz obalu okeana, okrenuta istoku, ona su sačinjena od niza vertikalnih udubljenja u kojima mrtvaci stoje uspravno, poluotvorenih kapaka, mumifikovani hladnoćom u iščekivanju onoga dana kada će se rastvoriti nebo i zemlja i kada će nezamislivi organ žvoga Boga osvetliti tamu ljudskih srca. Posete tim grobljima, razbacanim po uzvišicama, jedine su spoljašnje manifestacije religioznosti koje sam zapazio. Cesto sam primećivao ljude i žene kako dolaze do njima namenjenih udubljenja, ulaze u njih i satima uvežbavaju svoju smrt. Stotine, hiljade godina samoće koje prethode trenutku kada će sve biti jedno u jednom.

Pre nego što završim ovu povest i tako je, zapečaćenu u boci od venecijanskog stakla (dar kralja Karla), uvedem u nestalni svet istorije, reći ću nešto o jeziku ostrvskog življa. U prvo vreme me je podsećao na tihi bruj košnice i bio mi potpuno nerazumljiv premda privlačan. Tajnu tog govora, za vreme jedne oniričke poduke, otkri mi Josif. Oni, naime, govore rečima svih jezika sveta, rečima koje su pre vavilonske pometnje činile ljudski jezik, a koga je Svevišnji raskomadao na prividno mnoštvo kako bi sprečio da se zlo savršeno formuliše i organizuje. A dobru, kako reče Josif, nikakve reči nisu potrebne.

Jer, kao što je mirovanje savršeno kretanje, tako je ćutanje savršena artikulacija.

Arthur Conan Doyle

POSLEDNJI SLUČAJ ŠERLOKA HOLMSA

Nakon afere »Druga mrlja«, posljednje koju sam predstavio publici, Šerlok Holms se povukao na svoje imanje u Saseksu, izrazivši želju — koju sam sve do sada poštovao — da više ne objavljujem beleške o njegovim istragama. Nesumnjivo je prezreo popularnost koja je od njega načinila neku vrstu javne ličnosti i donekle ga ometala u poslu, ali sklon sam da poverujem da ona nije razlog zbog kojega se moj prijatelj povukao. Razlog, pre svega, treba tražiti u profanaciji zločina koji se vremenom srozao do čisto tehničkog čina, sračunatog i hladnokrvnog, gotovo profesionalnog, lišenog svake romantike. Međutim, ima tu još nešto. Nadam se da uspomeni Šerloka Holmsa neće naškoditi priznanje da je znatan udeo u donošenju odluke da se povuče imao slučaj »Poludelog bicikliste«, koliko mi je poznato jedini slučaj koji Šerlok Holms nije uspeo da reši.

Bilo je to u proleće 1898. godine. Inspektor Lestrejđ je, po običaju, predveče svratio u naš apartman u Bejker stritu. Upalili smo plinsko svetlo i časkali uz kafu. Šerlok je upitao inspektora radi li na kakvom interesantnom slučaju.

— Vidite, gospodine Holms — reče inspektor. — Imam jedan slučaj, ali verujem da je to pre slučaj za gospodina Votsona nego za mene. Pre sedam dana se na Trafalgar skveru pojavio jedan maskirani biciklist, napravio krug, potom izvadio revolver, pucao u sat u izlogu časovničarske radnje »Džejs i sinovi« i velikom brzinom se udaljio. To je izazvalo popriličnu pometnju.

— Da — reče Holms — čitao sam o tome u novinama.

— Ali nije se na tome završilo — dodade inspektor Lestrejđ — taj biciklist se posle dva dana pojavio na drugom mestu i pred očima policajca pucao u javni časovnik.

— I o tome sam čitao u novinama.

— Da, samo posle toga više nije bilo članaka u novinama, a biciklist je nastavio sa svojom rabotom. Novinari su prihvatili našu sugestiju da ne pišu o tome dok se slučaj ne ispita. Znaite, zbog panike. Jer, kao što puca u satove, manijak može početi da puca i u ljude. Do sada je već uništio tri časovnika, a ja nemam toliko ljudi da bih mogao da postavim stražu kod svakog javnog sata kojih u Londonu ima...

— Tačno 3874 — reče Šerlok, smešeći se svom prijatelju.

Nakon što je Lestrejđ otišao, Holms mi reče da mu donesem plan Londona. Uporedio je plan sa spiskom mesta na kojima se poludeli biciklist pojavljivao. Onda je naglo ustao, uzeo violinu i, duboko zamišljen, počeo da svira kao što je to uvek činio suočen s teško rešivim problemom. Ničeg neobičnog u tome osim činjenice da nije bilo problema.

— Ah, dragi Votsone — reče nešto kasnije — i vi ste naseli na obmanu na koju je naseo naš prijatelj Lestrejđ. Već znam: ubeđeni ste da je poludeli biciklist umno poremećena osoba.

— Naravno. Sve ukazuje na to. To što čini potpuno je besmisleno. Nikakve koristi za njega, nikakve naročite štete za druge. Bez sumnje, reč je o duševnom bolesniku koji pokušava da skrene pažnju na sebe.

— Pogrešno, dragi moj Votsone. Biciklist želi da skrene pažnju, ali ne na sebe, već na svoje kretanje. Pogledajte malo plan Londona na kome sam ucrtao i povezao tačke na kojima se pojavljivao:

Moram priznati da mi ništa nije bilo jasno. Ma kuda se kretao bilo je moguće spojiti tačke. Ali šta s tim? Rekoh Šerloku da, ma koliko cenio njegovu oštroumnost, ovoga puta iza poludelog bicikliste ne stoji nikakav zločin.

— Varate se — reče Šerlok. — Pogledajte bolje. Krug oko Trafalgar skvera, šta je to ako ne prednji, veliki točak bicikla; zatim sledi incident u Karnabi stritu, eto vam upravljača; sledeći incident — to je početak okvira bicikla. Dragi moj Votsone, biciklist želi da svojim kretanjem i pucnjavom, nacrti veliki bicikl.

U tom trenutku je neko pozvonio na vratima. Bio je to jedan od Lestrejđovih policajaca koji je Holmsu predao pismo.

Dragi Holmse,

Biciklist je ponovo u akciji. Ovoga puta u Ejbi roudu. Pucao je u sat i nestao u nepoznatom pravcu. Ovo već prerasta u ozbiljan slučaj. Lestrejđ.

— Nije on nestao u nepoznatom pravcu — reče Holms. — Staviše, mogu sa sigurnošću da pokažem mesto na kome će se biciklist pojaviti sutra.

I Holms zabeleži jedno mesto na planu Londona.

Stvar je, uprkos zauzimanju inspektora Lestrejđa, ponovo došla u novine i to na naslovne strane. Sinoćnji slučaj bio je opisan do u detalje. Biciklistu su opisivali kao koščatog čoveka s kukuljicom na licu. Osim toga, u dnu strane, bila je i poslednja vest: biciklist se ponovo oglosio. Mislim da nije potrebno da napomenem da se pojavio na mestu koje je Holms sinoć ucrtao na mapi.

— Vi nešto krijete od mene, — rekoh mu.

— Ne, Votsone. Ništa ne krijem. Drugim rečima, nemam još ništa da krijem.

Onda se zagonetno nasmejao.

— Vidite, večeras će se biciklist pojaviti ovde, načiniti krug i tako dovršiti siluetu bicikla na londonskim ulicama...

— A mi ćemo ga tu sačekati i uhvatiti — dodadoh.

— Ni govora, Votsone. Ni govora. Biciklist baš to i očekuje.

Tek tada je moja zbunjenost postala potpuna. Ako je Holms u pravu, mislio sam, onda je biciklist ipak psihopata. Nemoguće je da čovek s imalo zdravog razuma čini prestup da bi bio uhvaćen.

— Ali ne, dragi Votsone. Biciklist definitivno nije psihopat. Pre bih rekao da je član dobro organizovane bande. Sada je već vreme da vam otkrijem tajnu: ceo London brui samo o aferi biciklista. Sva pažnja policije usmerena je na njega, što je i razumljivo jer je javno mišljenje uznemireno. Biciklist će večeras da se pojavi tamo gde ga očekujemo, ali *mi* se nećemo pojaviti tamo.

— Ne razumem.

— Biciklist i njegovi drugovi nisu smetnuli s uma moje poznanstvo s Lestrejdom i moju domišljatost. Sasvim su ispravno pretpostavili da ću otkriti da biciklist hoće da skrene pažnju na svoje kretanje. Ali, moram to reći, malo su me potcenili.

— Kako to mislite?

— Mislili su da ću se večeras pojaviti da uhapsim biciklistu, koji večeras, uostalom, i neće biti onaj koji je pucao, već neki iznajmljeni besposličar. A meni to uopšte ne pada na pamet. Mi ćemo večeras, dragi Votsone, s našim prijateljem Lestrejdom, biti u galeriji »Gibson«.

— Galeriji »Gibson«?

— Da, tamo. U toku je izložba dijamanta među kojima je i Veliki Sari. Galerija Gibson se nalazi nedaleko od mesta na kome se biciklist prvi put pojavio. Shvatate li sada...

Tek tada su se sve kockice složile u mozaik lukavo pripremanog zločina. Trebalo je da, zavedeni biciklistom, požurimo na suprotni kraj grada dok bi razbojnici nesmetano opljačkali galeriju »Gibson«.

Uzeo sam revolver, a Šerlok Holms lovački nož, svoje omiljeno oružje. Onda smo naručili kočiju.

— Neverovatno — rekao je inspektor Lestrejdom dok smo, sakriveni u ostavi za metle, čekali da se pojave razbojnici.

— Nikada ne bih pomislio da su tako oštroumni.

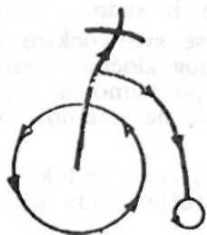
— Inspektore — reče Holms — ne treba smetnuti s uma da i kriminalci idu u korak s vremenom. Za nas je bitno da idemo korak ispred vremena.

Stajali smo u ostavi prilično dugo. Koliko dugo nismo mogli znati, jer u potpunom mraku naši časovnici su bili beskorisni. Onda je neko zalupao na vrata i mi skočismo. Bio je to samo jedan od Lestrejdomovih policajaca.

— Inspektore — reče on — bojim se da smo uzalud čekali ovde. Upravo javljaju da se biciklist pojavio na drugom mestu. Čitavu noć je vozio kao sumanut ulicama i pucao u satove.

— Dajte mi spisak mesta na kojima se pojavljivao — zahtevao je Holms, prvi put vidno uzrujan.

Kod kuće (a treba napomenuti da tokom vožnje nismo progovorili ni reč), Holms otvori plan Londona i ucrtta poslednja biciklistina kretanja. Ugledasmo besmislen crtež. Iz upravljača bicikla uzdizalo se nešto kao krst.

— Do đavola, Votsone, izgleda da ste vi i Lestrejdom ipak u pravu. Biće da se radi o psihopati.

Holms se već beše pribrao. Ničim nije pokazivao da je pogođen time što se njegova predviđanja nisu obistinila. Ubrzo se povukao u svoju sobu odakle su se začuli topli tonovi neke serenade.

Sutradan je otputovao u Saseks.

Zigmund Frojd SLUČAJ ERNESTA M.

Na sledećim stranicama izneću jedan primer povlačenja subjekta u svet sna kao i rasep ličnosti koji je iz toga proizišao. Pacijent Ernest M. primljen je na kliniku profesora Brojera nakon što je čekićem za meso razbio sve časovnike u kući, a potom istim predmetom udario majku nanevši joj ozbiljne povrede. Nakon trideset dana hospitalizacije, Ernest je izgledao potpuno zdrav, ali i blago depresivan; njegova majka je insistirala da mladić bude podvrgnut psihoanalizi i profesor Brojer, znajući da radim na knjizi *Tumačenje snova*, preporučuje mi u jednom pismu da se pozabavim Ernestovim slučajem.

Iz anamneze sam saznao da je Ernest M. rano ostao bez oca. Odrastao je u kući svoga dede po majci, strogog ali pravednog čoveka s jakim kalvinističkim nazorima. Nikada tokom detinjstva, Ernest M. nije ispoljavao nastranosti niti znake psihičke labilnosti. Prema rečima njegove majke, gospođe M., bio je potpuno normalan mladić, sklon društvu i zabavi, ali i urednom izvršavanju obaveza; svirao je violinu i bio član planinarske družine. Međutim, koncem prve godine studija, Ernest M. iznenada uobražava da je član neke mistične sekte čiji se sledbenici okupljaju u snu. Gospođa M. to doznaje pukim slučajem; spremajući sobu svog sina pronalazi fasciklu u kojoj su zapisani odlomci neke pesme, tekstovi, uputstva, među kojima — što je izazvalo sumnju — i tekst odluke da se izvrši atentat na nadvojvodu Franca Ferdinanda. To se dogodilo 1928. godine — punih četrnaest godina nakon što je taj nesrećni čin izvršen u Sarajevu. Gospođa M. mi je predala pomenutu fasciklu odakle navodim dve strofe indikativne za psihoanalitičara:

1.

Kad zaspiš, umri
za svet. Onda izađi iz svoga leša i kreni
preko ne obazirući se na priviđenja.
Znaj da ta zlosrećna bića postoje samo
onda kada te prevarom ubede da i ti postojiš.
Izdržati moraš breme smrti.

2.
U snu uvek
valja znati da ti nisi ti i da si daleko
od sebe. Zapostavljen jer si pažnju poklonio
avetima u telu. Ne vezuj se ni bolom
ni radošću na prikaze jave
da i ti ne bi postao kao one.

Uznemirena morbidnim tonom pesme (o kojoj će kasnije biti još govora) i pripremanjem atentata na odavno mrtvu osobu, gospoda M. pokušava da razgovara sa sinom, što kod Ernesta izaziva pravu erupciju besa koja završava napred opisanim incidentom i prijemom na kliniku profesora Brojera.

Prilikom našeg prvog susreta, Ernest je ostavio utisak dobro vaspitane, prilagođene, ali melanholične i nadasve introvertne osobe. Moram priznati da sam se prvi i poslednji put u svojoj dosadašnjoj praksi susreo s takvom ličnošću. Izuzimajući činjenicu da je bio nepokolebivo uveren u apsurdne i nelogične stvari, Ernest je odavao izgled psihički stabilnog mladića. Vrlo teško sam probijao barijeru koju je Ernest postavio između sebe i sveta; da se nije radilo o tako zanimljivom slučaju bez sumnje bih ga napustio jer pacijent nije pokazivao ni najmanju želju da bude izlečen, što je osnovni uslov za rad psihoanalitičara. Međutim, mnogo više interesovanja i volje da sarađuje, Ernest je pokazivao kada bi se povela reč o snovima. Uprkos tome, s mukom se izražavao o sanjanom, ne zbog toga što mu nedostaje obrazovanje — sasvim očigledno u njegovim tekstovima iz fascikle — nego zbog toga što mu nedostaje odaje tajne. Prisustvovao sam neobično interesantnom (ali i pomalo mučnom) procesu rascepa Ernestove ličnosti na ličnost Snevača i ličnost budnog Ernesta, pri kojem je ličnost Snevača — obuzeta deluzijama svetosti i uzvišenog — najpre zapostavljala, a potom i prezrela ličnost budnog Ernesta M.

Kada sam pacijentu saopštio da njegov prkos vodi još ozbiljnijem udvajanju ličnosti, reagovao je sasvim mirno. »Naravno«, rekao je, »stari Ernest mora umreti. Da bih se rodio u Duhu, moram se otarasiti starog Ernesta. On voli devojke, a žene umesto duše imaju sliku duše.« Na pitanje: šta je to slika duše, Ernest je nacrtao ovaj znak /∞/. Zamolio sam ga da objasni i on je sa zadovoljstvom pristao. Ono što mi je saopštio bila je bujica slika iz, ubeđen sam u to, najmračnijih regija kolektivnog nesvesnog. Ženska duša, prema Ernestovom kazivanju, samo je slika muške duše; ona je izuvijano Adamovo rebro, arhetip slova M, kao *mater*; hyle bez oblika i oslonca. Muška, pak, duša ima poprečnu prečagu koja joj daje stabilnost i izgleda ovako: AA. Ali to nije njeno pravo stanje, već stanje nakon pada jer je, kao što se vidi, njen vrh, sva njena stremljenja, usmeren prema zemlji. Stoga je potrebno napraviti preokret (*metanoia?*) i dušu ponovo usmeriti ka vertikalnoj osi **1S** — tako da ponovo postane prijemčiva za prijem Božijih energija koje ishode i tvore *ličnost*, Bogom zatvorenu u samu sebe, ličnost koja više ne umire, a grafički se predstavlja ovako:

Međutim, pravo iznenađenje usledilo je nakon pitanja kako je došao do toga. Ernest je kategorički odbijao da ima ikakvog udela u formulisanju te pseudognostičke teorije o duši. Tvrdio je da je to učenje primio od uglednih članova mističnog reda kome pripada, a o kojem nije hteo ništa pobježe da kaže. Ta, da je tako nazovemo, onirična edukacija započela je još u vremenu kada je imao sedam godina. Svake večeri kada bi zaspao, njegovi učitelji su se pojavljivali i davali mu pouke o smislu života na Zemlji. Na pitanje: ko su bili ti ljudi, odgovorio je da ne zna jer su bili mrtvi mnogo pre nego što se rodio, ali da je jednog od njih nedavno identifikovao kao Angela Silezija. Kako je obrazovanje napredovalo on, Ernest, sve više je doživljavao javu kao sferu haosa, a san kao međuprostor između sveta materije i sveta duha i to je nazivao *buđenje*. Naknadnom proverom ustanovio sam da Ernest nije imao priliku da se upozna s istočnjačkom filozofijom i budističkom religijom, na koje, na izgled, referiše izraz *buđenje*. Interesovao sam se kako je moguće da ga poučavaju ljudi umrli pre više stoleća. Ernest je rekao da to u snu nema nikakvog značaja, što je istinito, jer mrtvi često pohode naše snove, doduše u drugačijoj funkciji.

Igrom slučaja, tih dana sam dobio pismo jednog poznanika iz sveta umetnosti s kojim sam izvesno vreme bio u prepisci.

Vama je poznato — pisao je poznanik između ostalog — da je proces odrastanja ljudskog bića usko povezan s vaspitanjem i obrazovanjem; mi naše potomstvo upućujemo u tajne i pravila života. Ništa slično se ne preduzima sa snom. Mi, da se izrazim tako, sanjamo haotično, stihijski. Možda zbog toga i na javi živimo tako: u haosu, kao slamke prepuštene stihiji.

Tih nekoliko opaski pomogle su mi da sastavim prihvatljivu sliku o Ernestovom poremećaju. Istina je da mi živimo u haotičnom svetu kojim se vuku priviđenja reda i sistema. Ernestova osetljivost, pothranjena kalvinističkim vaspitanjem, nije mogla da podnese stanje nereda, dominantno u svetu; a tu je došla i nemoć da se stanje promeni. I stoga Ernest beži u san, čisto subjektivan prostor, u kome uspostavlja odgovarajući sistem vrednosti na čijem se vrhu nalazi Bog. Odsustvo oca (koga nije zapamtio), stvara u njemu mučne komplekse koje razrešava tako što ih projektuje u

ličnost nadvojvode Franca Ferdinanda (otac naroda=otac uopšte); time jednim udarcem ubija dve muhe: stiče oca (biće bez oca nema ontološkog pokrića) i ubija ga istovremeno (biće koje ima oca nema samostalnost), ne izlažući se nikakvom riziku jer je otac već mrtav, brutalno ubijen.

Ernest, koji je posle sedam ili osam seansi postao komunikativniji, ima drugačiju verziju: Franc Ferdinand treba da bude ubijen jer je naslednik Zapadnog rimskog carstva koje hoće da ovlada Istočnim — Vizantijom. Napominjem mu da tako dolazi do aporije: Vizantija ne postoji već stolicima, a Franc Ferdinand je ubijen. Ali to nimalo ne zbunjuje Ernesta: »Da, gospodine doktore, nadvojvoda je ubijen, ali to je utanačeno prošle godine u oktobru; znam da me nećete razumeti, ali ipak ću vam reći: stvari koje se *sada* događaju, pripremaju se u budućnosti, uzaludno je tražiti uzroke stvari u prošlosti. Smrt ne dolazi iz prošlosti nego iz budućnosti. Što se tiče Vizantije, ona nikada nije prestala da postoji samo je od egzoterične imperije postala ezoterična. Na njenom tlu niču razne državne tvorevine, ali celina se nikada ne gubi u delovima: gube se samo delovi — ono spoljašnje.« Moram priznati da je Ernest vladao jednom logikom, sličnom onoj Berklijevoj, koju je jako teško pobijati. Uostalom, da se igrom slučaja rodio u veku u kome su rođeni njegovi imaginarni učitelji, nema mesta sumnji da bi bio poštovanja dostojna ličnost, sudeći po bujnosti mašte, ravan Angelu Sileziju. Ali slučaj je hteo da bude rođen u XX veku iz koga je bežao u spasonosnu eksteritorijalnost vizantijske Imperije.

A onda, tu je i drugi momenat: odnos prema majci. Pošto nema muža, a ima sina, ona je kao Bogorodica i Ernest sebe vidi u ulozi Mesije; on se identifikuje sa super egom do te mere da ga doživljava kao istinskog sebe. Ali tu je i ego. Dobro prilagođena ličnost po pravilu traži (i nalazi) opravdanje za postupke ega. U Ernestovom slučaju, ego je u celini doživljen kao *smetnja*: on nije u stanju da učini bilo šta dobro. Drugim rečima: svaka akcija ega za Ernesta je pogrešna, u njegovom slučaju — zbog kalvinističkog vaspitanja — čak *grešna*, što samo pogoršava situaciju. U više navrata sam pokušao da Ernesta privedem saznanju da je ipak bolestan. On to nijedanput nije porekao; to su mu, navodno, saopštili i njegovi gurui iz sna. Ali, dodaje Ernest, čitav svet je bolestan; ne postoji čovek koji nije duševni bolesnik. Međutim, sekta kojoj pripada, preduzela je korake da se stanje popravi. Priprema se izgradnja nekakve fantastične bolnice za 20 000 000 duševnih bolesnika u kojoj će se ludilo sveta definitivno ispoljiti i u tom ispoljavanju ukinuti.

Bilo je očigledno da, usled insuficijencije ega, Ernest sve više potpada pod vlast nesvesnog. Donosim neke zabeleške koje potkrepljuju moje zaključke:

— Nikada nisam — priča Ernest — mogao da samouvereno kažem: ja sam taj i taj. Ali drugima sam verovao. Bio sam, ubeđen da se *to* događa samo meni, da je *to* retka bolest koju moram prikrivati da bih postojao bar naizgled. Zato sam živeo zatvoren u sebe, nesposoban da istinski stupim u razgovor s bilo kim izvan kruga onih već naviknutih na moje prisustvo, iz bojazni da će posle samo nekoliko razmenjenih reči shvatiti da ja ne postojim, da će se nasmejati, odmahnuti rukom i da ću morati da se rasplinem u ništavilu kome pripadam. Bio sam glup. Sada znam da se i drugi osećaju isto tako, samo što to kriju iz navike, a delimično iz glupave samouverenosti. Da, mi se krijemo iza paravana odela, titula, koje za razliku od ljudi jesu stvarne. Ali time svoju ništavnost možemo sakriti samo od drugih. Ne i od sebe. Mi ne postojimo s druge strane. One važnije. One iznutra...

(...) Pitao sam se kako bih reagovao na vest o sopstvenoj smrti. Mislim da bih ostao pribran. Ali ipak bih nastavio da izlazim u šetnju, da se viđam s prijateljima. Jer, mi smo već mrtvi; čemu se uzbuđivati?

Bez sumnje, uzroke Ernestove egzistencijalne nesigurnosti valja tražiti u odsustvu oca. Onaj ko nema oca, nema objekat s kojim bi se identifikovao; između njega i predaka (istorije) zjapi prazan prostor — ništavilo; svi koji mu prethode mrtvi su i on svoje postojanje doživljava kao akt izdaje. Stoga i piše stihove: »Kad zaspiš, umri za svet.« Tu se uklapa i njegova netrpeljivost prema vremenu, simbolizovana razbijanjem satova. Međutim, to nije pobuna protiv vremena u kome nestajemo nego protiv vremena u kome *trajemo*.

Ernest, naravno, ima drugačiju verziju. Njega ne interesuje otac, nego biće. Ubeđen je da nema nikakvih kompleksa u vezi s ocem. Ispad koji je načinio razbijajući satove i udarajući majku, posledica je gneva izazvanog majčinom indiskrecijom. On, inače, duboko žali zbog tog postupka i voli majku. Nema nameru da odstupi od svojih ubeđenja, ali se kaje što je, misleći da sam pristupačniji duhovnosti, poverio mojoj osobi tajne dostojne samo odabranih.

Začudo, potpuna disocijacija Ernestove ličnosti koja je dostigla izuzetno visok stepen, nije uzrokovala patnju, pa čak ni asocijalno ponašanje. Ernest je bio pomiren s tom udvojenošću i živeo je, uslovno rečeno, sasvim normalno. Više nije dolazio kod mene, ali sam s interesovanjem pratio njegov dalji razvoj. Bezvoljno je završio fakultet i našao posao. Njegova okolina bila je zadovoljna i smatrala ga potpuno izlečenim, ali ja sam strahovao da se sve to ne može završiti dobro. Kako se ubrzo pokazalo, moja strahovanja su se pokazala opravdanim. Uoči Uskrsa sledeće godine, dobio sam pismo od gospođe M., Ernestove majke, u kome sam obavešten da se Ernest jednog dana izvezao biciklom u šetnju i da se iz šetnje nije vratio. Obaveštena je policija, objavljeni oglasi u novinama, sve uzalud. Ernestu se od tada zameo svaki trag.

PREPISKA

GĐA MAJER FROJDU

Cirih, 23. 9. 1930.

Poštovani gospodine doktore Frojd,

Pre dve godine sam Vas obavestila o tragičnom nestanku mog sina. Budući da mi je poznata pažnja s kojom pratite živote Vaših pacijenata, dužnost mi je da Vas obavestim da sam nedavno dobila pouzdane informacije da je Ernest živ i zdrav.

Kada sam već izgubila i poslednju nadu, posetio me je gospodin Šlajermaher, poslovni prijatelj moga oca i saopštio da je tokom svog boravka u Istanbulu, jula ove godine, video Ernesta u društvu sumnjivih tipova. Predvođeni izvesnim J. Kowalskym (za koga g. Šlajermaher tvrdi da je anarhista) vozicali su se velosipedima po Beyazit Meydani. Kao temeljan

čovjek, u želji da se uveri, g. Šlajermaher se obratio Ernestu koji je sišao s bicikla i ljubazno se pozdravio s njim. Pomenuti gospodin me uverava da je Ernest izgledao potpuno pribrano, da se tako ponašao i razgovarao, izuzimajući pomalo čudnu opasku: »Eto, sada imate dobar razlog da posetite moju majku.«

Međutim, nekoliko dana kasnije, radost zbog tog saznanja bila je pomućena pismom od Ernesta. Sadržaj tog pisma ispunio me je mešavinom duboke tuge i jakog straha. Ernest mi u tom pismu, prepunom konfuznih rečenica, prebacuje da sam ljubavnica g. Šlajermahera i predskazuje mi skorbu smrt. Vama moram priznati, jer mi samo Vi možete pomoći. Pre udaje za mog pokojnog muža Rajnera, imala sam u nekoliko navrata odnose sa g. Šlajermaherom. Takođe sam, prilikom našeg poslednjeg susreta, imala odnos s istim gospodinom; vi verovatno shvatate: udovica, usamljenost, radosna vest... Ono što me plaši i muči jeste pitanje: otkuda je Ernest mogao znati za moju vezu čiji se prvi deo dogodio pre njegovog rođenja, a drugi dok se on nalazio hiljadama kilometara daleko od Ciriha.

Onda, tu je još jedna stvar koju sam ranije prećutkiivala. Ernestov otac je nekoliko meseci pred smrt pokazivao znake, ako smem tako da kažem, tihog ludila. Beše našao u nekoj staroj knjizi, kupljenoj u antikvarnici, beleške prethodnog vlasnika; trabunjanja o sektu jeretika s nekog izmišljenog ostrva daleko na severu Atlantika. I do tada povučen u sebe, Rajner je definitivno prekinuo svaku komunikaciju s okolinom. Poslednje dane je proveo u štampariji gde je dao da se štampa pomenuti rukopis — ta gomila najbezočnijih fantazija — u tiražu od svega šest primeraka.

Ubeđena sam da je moja greška — prećutkivanje jedne takve činjenice — možda bila kobna; možda ste, imajući u vidu i tu činjenicu, mogli više učiniti za Ernesta.

Nadam se da shvatate da se nalazim u vrlo neugodnoj situaciji. Nalazim se na rubu svojih duševnih snaga i očekujem reči Vaše podrške i ohrabrenja.

S odličnim poštovanjem,
Herta Majer

ERNEST MAJCI

Istambul, 10. 9. 1930.

Draga mama,

Javljam ti se iz Konstantinopolja, iz prestonice Vizantije. Svakako si čula za Aja Sofiju, nekadašnju baziliku, potom džamiju, a sada muzej. Vrlo često odlazim tamo. Turci su po zauzeću Konstantinopolja napravili jeziv pokolj u bogomolji, uništili freske, polomili kristalne sasude, ali do Isusa Pantokratora u glavnoj kupoli nisu mogli dopreti i njegovo blago i ozbiljno lice još uvek posmatra sa svoda, kao što od večnosti i u večnost posmatra čitav ovaj pali svet; između ostalih i tebe i g. Šlajermahera, koji je svraćao, tobože poslom, da bi me slučajno pronašao čak ovde. G. Šlajermaher je jedan fini gospodin, baš kao što si i ti jedna fina gospođa. Ne mogu vam ništa prigovoriti. Više bi vam mogao prigovoriti dr Frojd u vezi s *nesvesnim*, na čemu neprestano insistira. Vaš gest je potpuno proziran za sve izuzev za vas dvoje; ne kažem da ste se dogovorili da me Šlajermaher pronađe da bi mu ti pala u zagrljaj — tako nešto vama ne bi ni u snu palo na pamet. Ne, rečima doktora Frojda: on je gonjen nesvesnim došao ovde da me pronađe i to ne treba da te čudi jer *nesvesno* zna gde se nalazim. Ni ti ni tvoj Romeo i ne pomišljate da činite bilo šta nedostojno; naprotiv, vaše su misli krajnje poštene, ali vi (ceo zapad) *činite* gnusobe potisnute u dubine duša, odakle malo šta izlazi na površinu.

Sada ću ti objasniti u čemu se sastoji ta gnusoba, gnusoba solipsizma koja te je naterala da otruješ oca, a da sebe i okolinu uveriš da je umro od izliva krvi u mozak. Tu odluku sam doneo juče, u Aja Sofiji, posmatrajući Isusov lik. Odjednom mi je sinulo — Bože, kakav će to biti cirkus kada stanemo pred istinsko lice Gospodnje, kada se pokažu sve skrivene misli, kada g. Šlajermaher počne da se pravda: »Ali šta sam učinio loše time što sam išao poslom u Konstantinopolj?«

Ono što su nekada teolozi tumačili kao mnoštvo grehova, jedan je jedini greh — greh samoobmane. To vremenom narasta i čovek do te mere postaje rob sopstvenih laži, one toliko ovladaju njime, da on poriče pred Bogom, inače spremnim da oprosti sve, potpuno očigledne stvari, što je smešno, jer mi postojimo na Bogu kao mahovina.

Ima u Evanđelju po Tomi jedno mesto koje navodim po sećanju: »Ono što izneseš, to će te spasiti; ono što ne izneseš, to će te uništiti.« Obaveštavam te da je ono što nisi iznela, a to je poprilična gomila smeća, odlučilo da te uništi, sve te tvoje tajne i sav taj otpad iz antikvarijata tvojih uspomena.

Ja te ne osuđujem ni zbog čega. Štaviše, budući da si mi majka, to jest da se nalazim u tvom mestu koje mi prilično dobro služi, dužnost mi je da te u nekoliko reči uputim kako da se ponašaš kada smrt dođe. Vidiš, život se može uporediti s vožnjom velosipeda: voziš se automatski, misliš o onome što će se dogoditi na odredištu, uživaš u pesmi ptica, a onda odjednom gubiš ravnotežu, sve prestaje i u odlučujućem trenutku (obuzeta strahom) ugledaš površinu zemlje kako ti se sunovraća u lice...

(Ernest)

FROJD GĐI MAJER

Beč, 7. 10. 1930.

Milostiva gospođo Majer,

Primio sam Vaše pismo a mnoštvo obaveza me je sprečilo da Vam se odmah javim, iako sam to želeo.

Ono što je najvažnije — Ernest je živ. Možda je njegovo bekstvo bilo plod želje za osamostaljenjem i ubeđen sam da ne grešim ako kažem da ono može biti pozitivno za njegov dalji razvoj.

Što se tiče društva u kome se Ernest našao, mislim da je strah Vašeg prijatelja neosnovan, budući da lično poznajem g. Jozefa Kowalskog, jednog od najtalentovanijih avangardnih pesnika nemačkog jezika, koji je — istina — u mladosti bio komunist, ne anarhista, ali je poslednjih godina potpuno apolitičan.

Stil njegovog pisma — razabrao sam da je konfuzan i mističan — verovatna je posledica druženja s pesnicima. Ne raspoložem uvidom u njegovu celinu tako da ne mogu reći ništa pobliže, ali Konstantinopolj je grad gde se prepliću civilizacije, jezici, rase, san i java i to je svakako ostavilo dubok utisak na Ernestovu, inače osetljivu psihu.

Vaša strahovanja povezana s nedoumicom otkuda Ernest zna za prirodu Vaših odnosa sa g. Šlajermaherom, nije tako teško odgonetnuti. Majka i sin, u vašem slučaju još više, povezani su intuitivno; svakako pamтите da ste u detinjstvu »osećali« da se Ernestu nešto događa kada bi se razboleo, a Vi bili odsutni.

Apsolutno sam uveren da je i u ovom slučaju posređi takvo, intuitivno saznanje, bolje reći podozrenje koje Ernest infantilno povezuje sa željom da umrete. O tome smo u više navrata razgovarali.

Ubeđen sam da ćete smoći snage da prebrodite krizu u koju ste zapali i uveravam Vas u osećanje mog najdubljeg poštovanja.

Zigmund Frojd

FROJD FERENCIJU

Beč 30. 10. 1930.

Poštovani kolega Ferenci,

Hteo bih u nekoliko reči da Vam izložim jedan slučaj koji se savršeno uklapa u sferu Vaših interesovanja, a opširnije pismo, odgovor na Vaše prethodno, sledi.

Pre dve godine lečio sam mladića (o tome pišem i kratku studiju) koji je nakon prestanka terapije pobeo od kuće u nepoznatom pravcu. Nedavno me je njegova majka obavestila da je mladić viđen u Turskoj. Poslovni prijatelj njenog oca sreo je Ernesta u Konstantinopolju i proveo izvesno vreme u razgovoru s njim. Po dolasku u Cirihi, on je majci saopštio vesti, a tom prilikom obnovio odnos prekinut pre više od dvadeset godina.

Sada dolazimo do najinteresantnijeg: ubrzo posle toga gospođa Majer dobija pismo od sina u kome je optužuje za odnos s pomenutim gospodinom i u kome joj proriče skorbu smrt.

Pre dva dana sam slučajno saznao da je gospođa Majer umrla od prskanja aneurizme.

Svakako žalostan, ali i koristan primer za vaša istraživanja intuicije i sinhroniciteta.

Srdačno Vaš,
Z.Froj

FERENCI FROJDU

(pismo delimično uništeno)

Poštovani gospodine Frojd,

Primio sam Vašu ljubaznu obavest o slučaju koji mi, sticajem okolnosti, nije sasvim stran. Odmah Vam moram reći da sam na tragu otkrića koje bi moglo radikalno izmeniti naše posmatranje psihe. Naime, J. Kowalsky (koga Vi takođe poznajete), a s kojim održavam povremenu prepisku, neki dan mi je javio da u Istanbulu...

(ostatak pisma uništen vlagom)

Jurgis Baltrušaitis

FAMA O BICIKLISTIMA

I

O mističnom redu *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta ima malo podataka. Postoji samo jedan opipljiv dokument — Bazelski pergament — na kome se, pored teksta o kome će biti reči, nalazi grb: starinski velosiped iz čijeg se upravljača uzdiže krst s devizom GENS VNA SVMVS, ali to lako može biti i falsifikat. Neki autori, poput Herberta Majera, u celosti odbacuju ideju o postojanju takvog reda. S druge strane ništa manje pouzdani istraživači, među kojima se ističe autoritet Karla Gustava Junga, postojanje reda ne dovode u pitanje. Jung ga čak, uz ograde, pominje na jednom mestu svog dela *Wandlungen und Symbole der Libido*.

U krugovima ezoteričara kruži fama da su evanđeoski biciklisti nastavljajući tradicije vizantijskih ikonoklasta i da kao svoga preteču slave basileusa Lava III*. Velikom Majstoru reda pripisuju se ove reči: »Odajmo počast Lavu! Svaka je slika Sotonina tvorevina i idolopoklonstvo. Ljudi su najpre stavili sliku Boga, potom kralja, pa Staljina. Na kraju će svako obožavati svoju sliku, diviće se i strepeti od samoga sebe.« U toj okrenutosti vizantijskoj duhovnoj tradiciji valja potražiti korene geopolitičkog i religioznog gledanja na svet evanđeoskih biciklista Ružinog krsta. Oni, naime, istoriju Evrope posle 28. januara 842, kada je umro basileus Teofilo i ikonofili definitivno pobedili, ne drže legitimnom; Bog je, smatraju biciklisti, tada uvek progнан iz ljudskog duha u objekte — ikone, crkve, kipove — i od tada su svi događaji u koliziji s Božijim providenjem; delo su ljudskih i Sotoninih nauma. Sledstveno tome, oni ne priznaju nikakve granice ni države ponikle na teritoriji vizantijskog carstva.

Na drugoj strani, interesantno je njihovo gledanje na hrišćanstvo. Paradoksalno, *Mala braća* su uverena da je u XX veku najsnažnije jer se nalazi u najdubljoj krizi. Hrišćanstvo koje nije u krizi, za njih nije hrišćanstvo. Postoji jedan apokrif, komadić požutele hartije bez naslova i potpisa, u kome su zapisane ove reči:

Nesreća Evrope nije u tome što se hristijanizovala, kako to zlosrećno tumači mladi Hegel, nego upravo u tome što se nije dovoljno hristijanizovala. U dubini duša, Evropljani su ostali varvari. Eto ih gde se klanjaju ikonama i oproštaj traže tamo gde je počinjen, u spoljašnjem, a ne tamo gde je začet: u duhu. Eto ih gde ognjem i mačem nagone »pagane« da se obrate religiji ljubavi. Da su ostali pagani, prikriiveni manje ili više, dokaz je pojava nacizma.

* 726. godine Lav III je prvi put otvoreno istupio protiv kulta ikona. Svakako su na to uticali maloazijski episkopi ikonoborci koji su neposredno pre toga posetili Carigrad; a uticao je na cara i jak zemljotres, koji je on, u duhu vremena, shvatio kao znak Božijeg gneva, izazvanog poštovanjem ikona. On je najpre držao propovedi u kojima je pokušavao da ubedi narod da je poštovanje ikona protivno hrišćanskoj veri. (G. Ostrogorski, *Istorija Vizantije*).

Ljudi su, moglo bi se reći, stolecima čekali da se pojavi Hitler.

Zapanjuje nemar koji evanđeoski biciklisti pokazuju prema svojim, ionako malobrojnim, spisima. Najvažnije njihovo delo je »Teologija i biciklizam« i, koliko mi je poznato, niko ga nije video integralno. Napisano na pedesetak listova hartije različitog formata i kvaliteta, ono se čak i ne čuva na jednom mestu, već se pojedini delovi nalaze na čitanju ili proučavanju kod nekog od članova reda. I jedini dostupni spis, pomenuti Bazelski pergament, deluje neozbiljno. Iako je štampan kaligrafski besprekorno, iako je pergament odličnog kvaliteta, šta reći o sadržaju:

Veliki Majstor braći!

Oglašavam da je Daramsala grad u Indiji od 40 000 stanovnika. Oni po čitav dan ne rade ništa drugo osim što sede u hladu Mango gajeva uzvikujući do iznemoglosti: OM MANI PADME HUM u očekivanju da se prosvetle. Od ostalih pojedinosti valja spomenuti krda svetih krava koje se od običnih razlikuju po tome što imaju oreole.

U čitavom gradu ima samo tri bicikla, zarđala, zapuštena, neispravna.

Gde su krave sveci, bicikli rđaju.

Ko ima uši, neka čuje.

Pomenuti Herbert Majer navodi upravo taj, najopipljiviji dokumenat o *Maloj braći* kao dokaz da je red izmišljotina i mistifikacija dokonih duhova. Po njemu je tekst lišen svake duhovnosti. U polemici koja se tim povodom razvila u časopisu »Christian Science Monitor«, D. H. Grainger se suprotstavlja Majeru poredeći Bazelski pergament s poukama zen učitelja. »Istrgnuta iz konteksta duhovnosti jedne zatvorene zajednice« — piše Grainger — »neka rečenica, čak neki pasus ne može pretendovati na smislenost van te grupe posvećenih. Čak i Biblija, čiji su mitovi duboko usađeni u kolektivno nesvesno, u očima neupućenih izgleda kao gomila besmislica i halucinacija.« Dalje u tekstu, Grainger nemar biciklista povezuje s njihovim duboko usađenim osećanjem pripadnosti večnom. »Onaj ko istinski gleda u večnost« — piše pomenuti autor — »ne obazire se na efemernost stvari i knjiga. Ima logike povezati ikonoklazam evanđeoskih biciklista s njihovim prezirom prema rukotvorenim predmetima. Reklo bi se: oni svesno preziru knjige o svetom, da knjige ne bi zaklonile sveto.«

Međutim, koliko se zna, svoje rukopise, projekte i delatnost, *Mala braća* uopšte ne kriju, pozivajući se na Hristove reči iz apokrifnog Evanđelja po Tomi: »Ako izneseš ono što je u tebi, to što si izneo spasiće te. Ako ne izneseš ono što je u tebi, to što nisi izneo uništiće te.« Zahvaljujući potpunoj javnosti svog delovanja, evanđeoski biciklisti su zaštićeni najvećom mogućom tajnovitošću. Ako malo dublje sagledamo tu tvrdnju, videćemo da ona uopšte nije lišena logike: predmet interesovanja po pravilu je ono što se krije, dok lako dostupne stvari izmiču pažnji; što je neka stvar očiglednija, ona je tajanstvenija. Zar i Tvorac, koji je najstvarniji i najprisutniji, nije istovremeno najnevidljiviji i najnepristupačniji?

Na javi, *Mala braća* nemaju nikakvih prostorija, nikakvih skupova, značajnijih inicijacija i rituala. Prema nekim izvorima oni se sastaju na bezbednom mestu, daleko od buke i znatiželje — u snu. Vredi spomenuti da je J. W. Kowalsky, za koga se misli da je Veliki Majstor ili bar vrlo značajan član reda, u periodu 1930 — 1936. vodio intenzivnu prepisku sa Zigmundom Frojdom, ocem psihoanalize. Jedno pismo J. Kowalskog upućeno Frojdu objavljeno je u časopisu »Psychoanalysis Today« (8, 1959):

Poštovani gospodine doktore Frojd,

Zapažanja o snu koja ste izneli u Vašem pismu, nesumnjivo imaju veliki značaj za dalje rasvetljavanje tog fenomena zanemarenog od strane nauke. Činjenica da san neposredno anticipira budućnost (slučaj s budilnikom)* ne samo da ukazuje na njegovu osobinu da sačuva spavača od buđenja, nego ukazuje na to da najozbiljnije moramo razmisliti o svim fundamentalnim saznanjima o vremenu i prostoru.

Premda mi prebacujete da sam »pesnik« i kada se zanimam za stvari iz oblasti nauke, spreman sam da pretrpim još jedan prekor. Usudio bih se da ustvrdim: ne samo da je san područje krcato simbolima libida; on je mnogo više od toga, rekao bih: granično područje između našeg sveta i onostranosti, ma kako je nazivali, u kojoj vladaju sasvim drugačiji zakoni od ovih na koje smo, možda i silom, naviknuti.

Nesreća je u tome što smo previše orijentisani na zbivanja jave. San ne samo da se ne uzima ozbiljno već se smatra za besmislicu. Vaš doprinos drugačijem gledanju na stvari, istorija će, ubeđen sam, umeti da ceni. Hteo bih da Vam izložim jednu smelu pretpostavku: Vama je poznato da je proces odrastanja ljudskog bića usko povezan s vaspitanjem i obrazovanjem; mi našu decu upućujemo u tajne i u pravila života. Ništa slično se ne preduzima u vezi sa snom. Mi, da se tako izrazim, sanjamo haotično, stihijski. Možda zbog toga i živimo tako — haotično i stihijski. Ubeđen sam da bi samodisciplina, toliko neophodna za uspeh na javi, dala odlične rezultate i u snu. Ako bismo jednog dana zagospodarili sobom u snu, umesto što se predajemo tužnim fantazijama, nesumnjivo bismo doznali puno toga o vlastitoj prošlosti, kao i o prošlosti vrste kojoj pripadamo.

S nestrpljenjem očekujem Vaš odgovor i molim Vas da primite izraze mog dubokog poštovanja.

Na žalost, nije poznato šta je Frojd odgovorio Kowalskom. No, to i nije svrha našeg istraživanja. Pismo je citirano da potkrepi tezu o delatnosti evanđeoskih biciklista u snu. D. H. Grainger, s kojim se slažu još neki autori, pretpostavlja da su generacije i generacije pripadnika bratstva vremenom usavršile veštinu sanjanja; ovladavši »tužnim fantazijama«, koje pominje Kowalsky u pismu Frojdu, stekli su sposobnost da se u snu susreću bez obzira na prostornu i vremensku udaljenost, čime izbegavaju i sva ograničenja koja prostor i vreme nameću. Pominje se i crkva Svetog Duha, grandiozna lebdеća katedrala koja je, sanjana tokom stotina godina, stekla onirični entitet. Drugim rečima: nju ne sanja kako ko hoće, već svi kojima se pojavi u snu vide istu crkvu čija lepota izmiče svakom opisu. Bilo ko da dospe u te predele sna,

* San koji pominje Kowalsky prilično je poznat, a odnosi se na snove koji prethode zvonu budilnika. U takvim slučajevima dug i logičan tok sanjanja uklapa se u zvonjenje.

zatiče prizor od koga staje dah. Sanjaju je i oni koji ne pripadaju redu. Jedan takav san zabeležila je Julie Mass u knjizi *Sakralni simboli sna* (Princeton University Press, 1961)

(...) Pacijent ističe da je u više navrata sanjao sledeće: »Nalazim se na prostranoj poljani gde dospavam posle košmara. Podižem pogled i vidim veliku katedralu koja lebdi. Ona je potpuno prozračna, mada se ne bi reklo da je od stakla ili bilo kojeg materijala... Nazirem u unutrašnjosti isto tako lebdeći krst. Unutra je mnoštvo ljudi. Kada pokušam da se približim, sve se rasplinjava i ja se budim.«

Tumačenje sna, koje sledi, nije za nas ni od kakvog značaja. Grainger tvrdi da je nailazio na više identičnih opisa crkve Svetog Duha kod snevača koji nikada nisu ni čuli za red *Male braće*, koji čak ne pokazuju nikakve sklonosti za ezoteriju. U za sada neobjavljenom tekstu »Beskonačni biciklizam«, isti autor piše:

»Čim zaspu, ma gde se nalazili, Biciklisti Ružinog krsta odlaze u crkvu. U potpunoj tišini, daleko od vremena i vreve, tu se sakupljaju umrli, živi i budući članovi reda. Umrli, koji su u kontaktu s najnižom hijerarhijom anđela, savetuju živeće kako da postupaju u istoriji. Budući članovi za to vreme uče svoje sudbine napamet. Veliki uticaj evanđeoskih biciklista na zbivanja u svetu koji se, možda ne bez razloga, pripisuje *Maloj braći*, zasniva se baš na saradnji bratstvenika iz svih vremenskih kategorija. Time se objašnjava i začuđujuća indolencija živećih pripadnika reda. Ne samo da im je stran fanatizam, oni su gotovo sasvim nezainteresovani i služe samo kao utelovljenje, kao materijalna tačka, sidro reda u prostoru i vremenu. Međutim, prava aktivnost Biciklista odvija se u prošlosti i budućnosti. Poučavani od strane umrlih bratstvenika (koji su u dosluhu s nebeskom hijerarhijom), *budući* članovi reda pripremaju se da tok istorije preusmere u pravcu Proviđenja uvek kada se pojavi opasnost da povest krene tokom koji određuju ljudi. Tako se pretpostavlja da je J. V. Dž. — član reda pripreman za sudbinu duhovnika — iznenada morao da preuzme drugu dužnost. Napustivši Bogoslovlju u Tbilisiju, infiltrirao se u redove prevratnika i naneo odlučujući udarac ideji hiljadugodišnjeg carstva iako on, da paradoks bude veći, uopšte nije umeo da vozi bicikl.«

II

Sto se tiče duhovne sadržine spisa »Teologija i biciklizam«, ona bi se mogla približno rekonstruisati ovako: Bicikl simbolizuje vertikalnu. U mračnom dobu, Kali Yuga, na put spasenja — smatra pisac (ili pisci), »Teologije i biciklizma« — treba krenuti biciklom. To je apsurdno, ali baš zato spasonosno. Jer, apsurdno ne znači nemoguće. Teologija donosi hrpu nekorisnog znanja; to znanje može biti i istinito, ali je neupotrebljivo. I zato treba spojiti bogoslovlje i biciklizam. Prednosti su očigledne. Pre svega, klasični metodi spasenja više nisu primereni vremenu koje je toliko podmaklo u pokvarenosti da postoje specijalne institucije i službe za sprečavanje spasenja.

Bez sumnje, *Mala braća* nisu daleko od istine. Sistem vrednosti ovoga sveta tragično je izvrnut. Lako je pretpostaviti da bi danas Buda bio uhapšen zbog prosjačenja, a Isus bi, zbog svojih para bola o vaskrsenju mrtvih, bio zatvoren u ludnicu. Voziti bicikl, to nije upadljivo, što je vrlo bitno. »Jer« — piše u »Teologiji« — »uprkos uvrežene predrasude da su stvar prošlosti, progoni hrišćana još traju nesmanjenom žestinom. Istina, to se radi suptilnije i prikrovenije, ali i efikasnije.« I zato *Mala braća*, neupadljivo izlazeći iz gradova na biciklima, okrećući pedale do iznemoglosti, dospavaju u mističku ekstazu meditirajući o simbolu ribe u kome se krije ime Spasitelja — Ιχθυς.

Interesantna je i sama simbolika bicikla. Posmatran *odozgo*, dakle s gledišta Sv. Duha, bicikl nam se ukazuje kao krst:

Evandeoski biciklisti, uopšte uzev, nastoje da sve osmatraju *odozgo*. Kako je to zbog biološke determinisanosti nemoguće, potrebne su strpljive vežbe imaginacije da bi se stvari mogle motriti iz ptičije perspektive koja bitno menja smisao događaja na površini zemlje. Neka bitka, na primer, učesnicima i posmatračima, odvija se po zakonima gvozdeno logike: branimo se kada smo napadnuti; jurišamo na neku kotu, jer tako jačamo svoj položaj. Ali, ako se ista bitka posmatra *odozgo* mi vidimo samo gomilu budala koja se haotično kreće tamo-amo, puca, ubija i gine. Vrhunac biciklističke meditacije je odvojiti duh od tela i posmatrati samog sebe na biciklu s visine od nekih 100 metara, ali su retki bratstvenici kojima je to pošlo za rukom.

Posmatran, pak, horizontalno, bicikl vrvi od prastarih simbola:

Njegova dva točka, dva kruga, simbolizuju dve beskonačnosti: onu rđavu — prednji točak — koja se besmisleno okreće i *ne zna* da je pokretana od istinske beskonačnosti predstavljene zadnjim, pogonskim točkom. Te dve beskonačnosti povezane su trouglom rama koji simbolizuje ljudsku predstavu o sv. Trojici, jer je istinska sveta Trojica transcendentna razumu kao biciklist biciklu. Veliki i mali zupčanik (povezani lancem, predstavom lanca uzrok-posledica-uzrok) simbolizuju jedinstvo makro i mikro kosmosa.

Kada s muškog bicikla apstrahujemo točkove, ostaje samo ram s viljuškama i on je grafički prikaz muške duše:

Ženska duša je predstavljena ramom ženskog bicikla. Budući da nema poprečni potporanj, podložna je devijacijama:

Vrh trougla (D) okrenut prema dole, znamen je palosti čovekove, a kraci (A i C) — jesu zablude i strasti koje dušu prikivaju za zemlju.

Drugo poglavlje spisa »Teologija i biciklizam« posvećeno je gradu. Treba napomenuti da *Mala braća* preziru svaku gradsku naseobinu. Za njih, urbs je lavirint koji nema ishodišta jer dugo lutanje, bezuspešna potraga za smislom, završava na groblju. Postoji fama da su evanđeoski biciklisti naručili projekat džinovske duševne bolnice (kapaciteta 20 000 000 duševnih bolesnika) u kojoj bi ludilo sveta bilo klasifikovano i organizovano kao totalni grad. Međutim, o tome nema nikakvih podataka. Postoji nešto drugo, odlomak kratkog spisa koji se pripisuje jednom od Velikih Majstora iz prošlosti, koji ljubaznošću Branka Kukića, u čijem se vlasništvu nalazi, donosimo u celosti:

ZAVERA ARHITEKATA

Kada je Gospod pomeo jezike i sprečio da se sagradi Vavilonska kula, arhitekti se nisu predali. Prineli su žrtvu Vaalu i u noći punog meseca sastali se na ruševinama kule. Znali su da su pogrešili gradeći kulu uvis, prema nebu, i da nikada više neće uspeti pokušaj da se uspnu tamo gde su hteli. I zato su doneli odluku da sagrade nebo na zemlji.

Tako su započeli rad na projektu horizontalne kule. Bile su potrebne stotine i stotine godina proračunavanja putanja zvezda, hiljadu godina proučavanja, da bi sastavili Veliki urbanistički plan. Ali taj plan, kada je obuhvatio celu planetu, više nije bio plan grada, nego plan pakla. No, pošto obuhvata celu planetu, nemoguće je sagraditi bilo kakvu građevinu, a da ona nije predviđena Urbanističkim planom. I tako, onaj ko gradi, gradi samom sebi pakao. Jer, još u XIV veku... (Tu se rukopis završava).

Na kraju, vredi spomenuti neke od projekata i spisa *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta:

Metafizičko-strateški plan odbrane Istočnog rimskog carstva, Projekat vrata za izlazak iz istorije, Transcendentalna biografija J. V. Staljina, Prostori koji nestaju, Tehnološki postupak za proizvodnju metka koji će promašiti nadvojvodu Franca Ferdinanda, Kako sam postao član reda Male braće evanđeoskih biciklista Ružinog krsta, Tajni spisak sa biografijama zaslužnih članova reda, Treće oko, Fuga smrti, Mesečari... I mnogi drugi od kojih većina nikada nije ugledala svetlo dana.

Poslednji projekat *Male braće* je REČNIK TEHNOLOGIJE, tumačenje ključnih pojmova savremenog sveta u svetlosti Duha, objavljen u časopisu »Vidici« (1—2) za 1981. godinu.

ANALIZA IDEOLOŠKE ORIJENTACIJE ČASOPISA »VIDICI« I LISTA »STUDENT«

Ova informacija govori o ideološkim osnovama aktivnosti grupe biciklista okupljene oko časopisa »Vidici«. Upotrebili smo reč ideološke osnove jer se bez sumnje radi o jednom koherentnom i autohtonom idejnom sistemu čija geneza jasno pokazuje da je ovde reč o unošenju elemenata nove ideologije, s tendencijom da da jedno celovito i sveobuhvatno tumačenje stvarnosti.

Kao što je poznato, svaka ideologija predstavlja konkretnu artikulaciju razdobljene stvarnosti, izražavanje i objašnjenje bivstvujućeg koje parcijalizovana društvena svest doživljava kao istinu. Po tome se ova nova ideologija ne razlikuje od ranijih. Ono što čini najznačajniju osobenost ovog idejnog sistema, ono što je *diferentia specifica* njihovog učenja i pojavljivanja u javnosti jeste veoma izražena *metaforičnost*, *ezopovski jezik*, *govor šifara*. Svaka od ključnih kategorija jeste šifra čije se preneseno-ideološki suštinsko značenje razumeva jedino ako se otkrije *ključ*, ako se svaki krucijalni pojam »prevede« i ako se s prividne pomenosti značenja sintagmi i čitavih rečenica pređe na stvarno, istinsko čitanje tekstova.

Stoga je glavni zadatak ovog dela informacije upravo *prevod i tumačenje osnovnih kategorija*, tačnije potpuno razjašnjavanje misli koja mora da se sakrije iza šifara da bi opstala. Izgleda potpuno neverovatno da se na današnjem razvoju idejne svesti, odnosno na današnjem razvoju društvenih odnosa, u situaciji kada je sasvim jasno određena odgovornost sredstava javnog informisanja, okriljem jednog časopisa dve i više godina *iz broja u broj, iz teksta u tekst*, razvija i afirmiše jedna ideologija koja nije samo nemarksistička već je, štaviše, otvoreno i agresivno antimarksistička. Ovo je bilo moguće upravo zbog navedene prikrivenosti, uvijenosti govora ali je situacija potpuno promenjena s nekoliko poslednjih otvorenih istupa ove grupe ideoloških istomišljenika.

Prilikom tumačenja, odnosno objašnjavanja osnovnih pojmova, mi ćemo se striktno držati onih definicija koje su sami autori dali u broju 1—2 za 1981. godinu koji je nazvan *Rečnik tehnologije*. Ovaj broj je zaista napravljen u vidu rečnika i predstavlja vrhunac ideološkog delovanja ove grupe jer je njime dat pregled svih »projekata« u ranijim brojevima, svih glavnih pojmova i svih glavnih ideja. Stoga ovaj broj ima veliko značenje za konačnu afirmaciju i popularizaciju ove ideologije. *Rečnik tehnologije* je, kako sami autori kažu, »objava«, u stvari, konačno *opredmećenje jednog pogleda na svet duboko antihumanog i antisocijalističkog*, otvoreni poziv na akciju i otkriveno delovanje istomišljenika i saradnika. Zato »objava ovog Rečnika svedoči o konačnom razobličenju tehnologije« (str. 1), zato ona predstavlja »varvarski čin razjedanja«, zato je ova objava poziv na *konačno i bezuslovno rešenje*.

TUMAČENJE NEKIH OSNOVNIH KATEGORIJA

Kao i svaka druga ideologija i ova, koju sada analiziramo, poseduje *fond afirmativnih i negativnih kategorija*.

Ključne afirmativne kategorije su sledeće: *Volja, Ličnost, Apokalipsa*, a ključne negativne *Tehnologija, Ogdalato, Dečaci*:

TEHNOLOGIJA: (prvi pojam) je lajtmotiv koji se provlači kroz sve tekstove i sve brojeve časopisa. Ona je definisana kao »proizvodnja oblika« (str. 24). »Tehnologija« je Novi svet, amnezija (zaborav) starog, udvojeni svet, svet naspram sveta«.

Tehnologija — društvo

Tehnologija nije ništa drugo do lažni svet, svet obmane, svet koji se nalazi nasuprot stvarnog sveta. Tehnologija je ceo onaj svet nastao od Dekarta (od XVII veka) naovamo (str. 8) to je svet institucija, nauke, demokratije, tehnike, humanizma, svet u kome su fundamenti oblikovani sistemima: društvo u društveni sistem, nauka u naučni sistem, filozofija u filozofski. Taj svet, svet tehnologije, svet zla, mržnje, osakaćenih i ograničenih ljudi, svet laži i obmane, dakle lažni svet, svet naspram stvarnog sveta. On se prema stvarnom svetu odnosi kao:

Ogledalo — društveno-politički sistem

OGLEDALO (drugi ključni pojam). Prema istinskom životu Ogledalo samo odslikava istinu, ogledalo je privid, refleks, senka stvarnosti. Istorijska egzistencija tehnologije je Institucija, »Vavilonska kula čiji su zidovi Ogledala. Između tih zidova, prijatno ograđeni i zaštićeni šetaju Tehnolozi« (str. 10). Dakle, kao što je tehnologija šifra za društvo, tako je i ogledalo šifra za instituciju, za sistem, odnosno bilo koju organizaciju... Između ogledala se nalaze svi oni koji služe instituciji odnosno sistemu: *Tehnolozi*. Tehnolozi su hijerarhijski majmuni (str. 24) — šifra za društveno-političke radnike, »funkcioneri, filozofi, naučnici, umetnici« (str. 17, 24, 25). Sinonim za Tehnologe je:

DEČAK (treća ključna kategorija).

Dečaci (tehnolozi) — funkcioneri, naučnici, filozofi, umetnici

Zašto su Tehnolozi Dečaci? Jednostavno zbog toga što nisu sazreli, što su suviše nedorasli da bi se mogli nazvati ljudima. Tehnolozi kao Dečaci su većito onemogućene ljudske jedinice i zato *niža vrsta Ljudi*. »Tehnologija je primećena kao, proizvodnja Dečaka« (str. 6) jer je upravo tu uočena i napravljena razlika između *dve jasno odvojene vrste Ljudi*: između Dečaka i Ličnosti.

Ličnost — član grupe biciklista okupljene oko časopisa »Vidici«

LIČNOST je prvi afirmativni pojam (sasvim je jasno da autori ovih tekstova sebe smatraju Ličnostima). Ličnosti su svi oni ljudi koji se nalaze izvan institucije-sistema, koji su »prozreli« Tehnologiju (društvo) i koji se nalaze sa one strane Ogledala (sistema). »U Instituciji nema Ličnosti već samo Tehnologa ili Dečaka« (str. 5) jednostavno zato što »Dečaci poštuju pravila igre koje nameće Institucija« (str. 8) a »Ličnost ne poštuje pravila igre«. Osnovna pravila igre su *zakon i moral*. »Zakon je ograničenje Ličnosti. Život u skladu sa zakonom afirmiše Tehnologiju a poništava Volju. Volji, *Ličnosti u životu nema zakona*« (str. 8). **LIČNOSTI JE SVE DOZVOLJENO**, jer sve može: »Ona je jaka da učini sve što hoće bez obzira na zakon i oblike« (str. 22) *Ličnost*, takođe, *ne poštuje moral* jer je »moral potreban samo tehnolozima da se ne bi sudarali pri kretanju ali Ličnosti nije potreban«. Ličnosti i Dečaci su dve jasno odvojene rase ljudi.

Volja da se razbije ogledalo — želja da se sruši društveni sistem

Razlika između Ličnosti i Dečaka dovodi nas do drugog afirmativnog pojma do *Volje*. Volju može da poseduje samo Ličnost dok Dečaci imaju *Samovolju*. Volja se obrazuje upravo u onom trenutku kada čovek postane *svestan* Tehnologije (društva), kada postane svestan da je upravo sistem ono što ga ograničava. On tada dolazi do **VOLJE DA RAZBIJE OGLEDALO** (sistem). »Vidici« su upravo tako definisani (str. 4): »Vidici su Volja da se slomije ogledalo«, da se sruši sistem, sve institucije i sve što čini Tehnologiju (društvo) i tako »učini njen kraj«.

Kao što *Varvari* ruše sve pred sobom tako i *Ličnosti ruše apsolutno sve što postoji*.

1) *Ličnost ruši društvo*. »Društvo je medijum (posrednik), posredovanje Dečaka jednih drugima u nekom idolu, jer Dečaci mogu da postanu jedino u Društvu« (str. 6). Ličnost nikako ne pripada društvu, ona je izvan njega jer je društvo interesuje samo u toj meri u kojoj se postavlja pitanje njenog rušenja: »Problemi Društva nisu i problemi Ličnosti. DO STVARNOSTI SE MOŽE STIĆI JEDINO AKO SE UKINE DRUŠTVO«, što je osnovni smisao razbijanja Ogledala.

2) *Ličnost ruši humanost*. Ličnost nije humana jer je humanost produkt Tehnologije. »Dečaci su humani« (str. 6), kažu autori ovih tekstova i, pri tom ne izriču nikakav kompliment jer je humanost za njih pežorativni termin. »Antropologija je ime *zapadnog zla nazvanog humanizam*. Humanizam, samovolja, samoživost i zlo su sinonimi (str. 26).

3) *Ličnosti ubijaju Dečake*. Kako su »Dečaci idoli života njih treba razbiti« (str. 6). Ubijanje Dečaka (tehnologa, funkcionera, naučnika, umetnika) nije nikakvo zlo jer Dečaci i nisu ljudi: »ti ljudi *nisu živi* jer su *dušu prodali* Velikom Inkvizitoru. Tehnologu je potreban Varvarin *koji bi ga ubio* i time mu dao život.« (str. 24).

4) *Ličnost ruši demokratiju*. Demokratija je, takođe, đavolski produkt, pronalazak Dečaka kojim se održava sistem (institucija) a ograničava Ličnost. Demokratija nije ništa drugo do »zbir pojedinačnih samovolja (samovolja jer, jasno, Dečaci nemaju volju)« koja daje jednu naspramnu volju« (dakle lažnu volju). »To je Tehnologija koju samo Ličnost može da *ukine*.«

5) *Ličnosti ruše svaku nauku*, svaku prosvetćenost. Sinonimi za nauku, odnosno razum su: đavo (7), strašilo (7), inkvizicija (9), zver (8), Frankeštajn (8), mržnja (11). Dečaci su prosvetćeni (pametni — str. 6) dok je »ličnost neobrazovana« (str. 17). Svaki sistem (sinonim je mržnja — str. 22), pa i naučni, dolazi od đavola (Tehnologije): filozofija, nauka i umetnost. »Potrebni su samo Tehnolozima i njihovom naspramnom svetu« (str. 25). Najveći naučnici su istovremeno i najveći Tehnolozi (Potpuno ostvarenje tehnologije dato je u identitetu uma, istorije i rada — Marks, Hegel — str. 24).

6) *Ličnosti ruše svaki sistem* (svaku instituciju). Dok je institucije, ne možemo da postojimo već samo da se ogledamo spram institucije življenja: spram Tehnologije. »*Tek kada razbijem ogledalo prestajem da budem Tehnolog i postajem Ličnost*« (str. 23, 25).

7) *Ličnosti ruše istinu i lepotu*. Lepota i istina su oblici proizvedeni u lažnom svetu — Tehnologiji (str. 24). »Istina« je idol naspramnosti. Kada se ogledalo razbije, za život nije potrebna nikakva istina jer *istina je laž života*« (str. 10).

APOKALIPSA — TRENUTAK RAZBIJANJA OGLEDALA

Apokalipsa je prelomni trenutak u realizaciji »projekta« redakcije »Vidici«. U svom amondilanskom snu melanholije, vidici »Vidika« su okrenuti ka trenutku kada će društvo Tehnologa i Dečaka prerasti u zajednicu ličnosti. Kao što rečnik tehnologije kao objava, ima formu jevanđelja, tako se i Apokalipsa u listu grafički prikazuje kao »četiri jahača Apokalipse« Direra.

VELIKA INKVIZICIJA — DRUŠTVENA, POLITIČKA ORGANIZACIJA VELIKI INKVIZITOR — VRHOVNIK — DRUŠTVENE, POLITIČKE ORGANIZACIJE

»Crkva je oličenje Velikog inkvizitora (tako je npr. u grafičkom prikazu pojma »crkva« — koja je inače »oličenje institucije, inkvizicije, zveri« kojoj je »katolička ludnica najviši ideal« — korišćena slika Skupštine SFRJ. Sve ostalo pored toga je ponavljanje«. Velika inkvizicija, institucija, ili sistem institucija na čijem su čelu levijatani, tehnolozi, zveri, na čelu je Veliki inkvizitor.

DALJA RAZRADA I PRAKTIČNO OSTVARENJE CILJEVA POSTAVLJENIH U REČNIKU TEHNOLOGIJE NA STRANICAMA »STUDENTA« PRELAZI NA KONKRETNU PRIMENU SVOJE IDEOLOGIJE NA STRANICAMA »STUDENTA«

Zahvaljujući činjenici da je glavni urednik »Studenta« jedan od članova »tvrdog jezgra« ove grupe, grupa nastavlja javnu delatnost objavljujući tekstove na drugoj, udarnoj strani »Studenta« u kojima se otvoreno (za one koji su došli do »ključa«) poziva na rušenje *Ustavom utvrđenog sistema i radikalnog obračuna sa svim ideološkim protivnicima* (tzv. Tehnologima). Ova se delatnost razvija *kontinuirano, iz broja u broj* postajući sve agresivnija i otvorenija. Da bismo prikazali karakter ovog delovanja navodićemo karakteristične primere iz uvodnih komentara (str. 2) od broja 18 do broja 26—27 hronološkim redom.

Broj 18: U »Otvorenom pismu« jedan od članova redakcije »Vidika« (Slobodan Škerović) dalje razvija teoriju o tome da »problemi društva nisu i problemi ličnosti«. On odbacuje bilo kakvo sistemsko rešenje problema finansiranja »Studenta« odbacujući na kraju i sam sistem. U celini, Škeroviću kao Ličnosti, jasno ni ne treba društveno-politički sistem (ogledalo) ni ekonomska stabilizacija funkcionisanja ovog sistema jer je stabilizacija: »potrebna da se učvrsti i ozakoni već postojeće stanje korupcije, to jest, propadanje, koje je *lakrdija* izmišljena baš zbog toga da se ništa ne bi uradilo«. On napada Bora Mišeljića, glavnog i odgovornog urednika »Studenta«, što se, tražeći sredstava za izlaženje Lista, »uklopio u opštu lakrdiju jadikovanja o stabilizaciji«. »Ali druže Boro, ostao je tada nesavladan jedan neprijatelj, jedan da tako kažem, a pravo kažem, neviđeni neprijatelj i taj neprijatelj, najveći koga ima čovek, pokazuje se kao propadanje samo, kao propast po sebi, *jer šta je drugo ova naša stabilizacija nego propast po sebi?*« »Jer ti si Boro pao u jednu zamku lovaca na muve i, krećeš se u blaženom ogledalu, u jednoj divnoj izmišljenoj slici, mala uloga u velikoj predstavi. Zato, Boro, *RAZBIJ TO OGLEDALO*, pokidaj konce paučine! I svojom voljom (podvukao S. Škerović) prekini s tim prividom odlučnosti što se igra na ravnoj besperspektivnoj pozornici što se igra po ravnoj površini« itd.

Broj 19: Bora Mišeljić u potpunosti prihvata poziv na razbijanje ogledala (diskreditovanje društveno-političkog sistema), objavljujući članak pod karakterističnim naslovom: Stvarnost i ogledalo. U ovom članku B. Mišeljić jadikuje o tome kako »mi ostajemo sami jer je ličnosti i živih ljudi sve manje«, ali zato opominje »da Student neće biti nema žrtva nekog monster mehanizma niti će dobro podmazan obavljati potpuno nevažnu, izmišljenu funkciju i tako sam opravdati svoj nestanak«.

Broj 20 donosi uvodni članak: »Kako vam drago«, takođe iz pera člana redakcije »Vidici«. Autor teksta najpre hvali B. Mišeljića što »uviđa *problem ogledala* pošto je vidljivo da ima mnogo takvih koji su prilično daleko od toga da to shvate kao problem«. On se, takođe, otvoreno zalaže da se problemi u društvu ne rešavaju demokratskim putem i normalnim funkcionisanjem društveno-političkog sistema. »U istinu se ne mogu do kraja postavljati prava pitanja i problemi na nivou političke ravni kako je činjeno do sada. Politika ne samo da je ograničenje, nego upravo jedno od *najmoćnijih postolja na koje naleže OGLEDALO* (čitaj društveni i politički sistem) zajedno s njenim pomoćnim oružjem, od institucije do ideologije«. Kako se »prava rešenja ne mogu dati u okvirima politike«, autor savetuje da se »ne treba ugledati na takve jezičare iz skupština i sa sastanaka koji samo blebeću: bla-bla, i opet bla-bla«. Ili kako se to kaže u *Rečniku tehnologije* — »Dečak priča, Ličnost deluje«.

Upotrebljava se nova šifra: »*Pučko pozorište IZA OGLEDALA*« (podvukao autor). Kao i sve šifre i ova je naizgled naivna i liči na stvarno zalaganje za osnivanje novog pozorišta. Ali pravi ključ za šifru: »*Pučko pozorište IZA OGLEDALA*« dato je u sledećem broju (21), str. 2, koji je vrhunac drskosti i agresivnosti ove grupe. U njemu se jasno vidi da je »*Pučko pozorište IZA OGLEDALA*« stanje koje treba da nastupi posle razbijanja ogledala — *društveno-političkog sistema*. Zato autor teksta, objavljenog u broju 20, na kraju poziva B. Mišeljića i redakciju »Studenta« da mu se pridruže rečima: »Šta misliš ti i vaša, odnosno naša redakcija, o tome da recimo uzmete učešća i to *aktivnog*, a možda i obavestite ostali studentski i drugi živi svet o toj akciji«, napominjući da Bora »verovatno poznaje ljude koji nisu ogrezli u politici, koji bi mogli eventualno da pristupe ovoj grupi.

B. Mišeljić je naravno, savesno uradio svoj deo posla i broj 22/23 donosi tekst (str. 2): »Objavljujem komunizam« čiji se pisac potpisao pseudonimom »Marko Broz«. U ovom tekstu jasno se pravi razlika između društva i zajednice ove grupe idejnih istomišljenika koja se naziva *comunis*. Govoreći takođe jezikom šifara ovde se ističe teza da je član *comunista* odgovoran jedino svojoj zajednici a ne društvu. »Nama mora komuna, odnosno zajednica, biti najvažnija pa ne možemo npr. opštinu, kao manje važnu proglašavati važnijom od komune. *Ko sasvim promaši comunis-zajednicu, taj može dalje proglašavati pokrajinu, republiku, državu, kao najvažniju*«. (podvukao »M. Broz«). U društveno-političkom sistemu vlada opšta neodgovornost, za razliku od zajednice (čitaj: ove grupe istomišljenika) kojoj je svako odgovoran.

Zato »zajednica ne može da zakaže« a sistem može: »Lako je sistemu da zakaže kad on ne odgovara ni za sebe ni za druge, nego neko mora da odgovara za njega«.

Sledeći broj 24 donosi tekst Antonio Negra (inače *ideologa Crvenih brigada*) u rubrici »Teorija krize«, koji se izvanredno uklapa u koncepciju pomenute grupe i koja govori o potpunoj identifikaciji idejnih istomišljenika. Ovde Antonio Negri, služeći se svojom terminologijom, pokazuje da je jedini put razrešenja društvene krize rušenje Ustava i na njemu zasnovanog sistema (»Kada se ruši ovaj mehanizam? Kada se ruši ugovorno predstavništvo koje je trenutak preobražaja vrednosti u institucije, društvene proizvodnje u planiranje i Državno zakonodavstvo. To se može desiti iz više razloga, koji ipak svi dodiruju sve sastavne termine *osnovne norme tj. materijalnost Ustava*: u borbenoj dinamici društveni dogovor postaje ponovno moguć ako se *izmene termini osnovnih proporcija materijalnim Ustavom zapisani*«).

Broj 25 takođe donosi uvodni članak (str. 2), gde se pod plaštom tumačenja događaja u Poljskoj, takođe afirmiše ideologija razbijanja ogledala. Tu se opet nedvosmisleno tvrdi da se svi problemi mogu rešiti jedino rušenjem društvenog sistema, pogromom Dečaka i afirmacijom Ličnosti. Evo karakterističnih mesta: »Neminovno pitanje: ima li na svetu te vojske koja je u stanju da trajno obezbedi zid s *OGLEDALOM KOJE MORA BITI RAZBIJENO?* Mogu li komiteti ukinuti nadu? *Nada mora razbiti OGLEDALO. Napetost je upravo u ogledalu!*« — Zoran Petrović-Piroćanac.

Broj 26/27 razvija sve sumnje u pogledu toga šta se podrazumeva pod ogledalom. U uvodnom članku (str. 2) *izričito se tvrdi da je društveno-politički sistem socijalističkog samoupravljanja ogledalo* (koje naravno treba razbiti): »DPZ (Društveno-političke zajednice — federacija, republike itd.) preuzele su brigu o snabdevanju građana, ali je u principu jasno da one to ne mogu dobro da urade jer imaju samo *privid odlučivanja, privid odgovornosti. ONE* (tj. Društveno-političke zajednice) *SU OGLEDALO (!!!)*. Kako izgleda kada *funkcioner ogledala* hoće da reši ljudske stvarne probleme? To najbolje osećamo ovih dana u cilju da se ideološki koncept stabilizacije opravda, počelo se s veštačkim rešavanjem problema« ... itd. u već prepoznatljivom stilu.

Imajući u vidu sve tendencije redakcije »Vidika« za teorijom razaranja društveno-političkog sistema, redakcija »Studenta« u svojim tekstovima probleme praktično konkretizuje.

Ova »Studentova« kritika društva, naročito izražena kroz tekstove o stanovanju, elektrosistemima, avionskoj nesreći u Ajačiju, informisanju itd., u stvari, predstavlja konkretizovanje pojedinih ideja za koje se teorijski, naučno i kroz svoje »projekte« zalaže redakcija »Vidika«. Naročito su sporni, a sasvim jasni tekstovi o problemima stanovanja, a njihova teorijska razrada je u *Rečniku tehnologije* pod elementom »stanovanje«.

Isti princip permanentne kritike, bez obaziranja na sve objektivne probleme društva, »Student« primenjuje u kritici SSO i SK. Veoma je bitno ukazati na činjenicu da »Student« u jednoj fazi svog delovanja kritikuje Osnovne organizacije i ostale oblike organizovanja na nivou Univerziteta. (UK SSO, UK SK). Ova kritika foruma posebno je zaostravana u izbornom periodu u organizaciji SSO na Univerzitetu. Na stranicama »Studenta« pokreće se posebna rasprava o delovanju i o ulozi SK u društvu, o svrsishodnosti njenog delovanja u postojećim međunarodnim odnosima i našoj društveno-ekonomskoj situaciji. Ovde treba imati u vidu i tekstove o Poljskoj koji se pojavljuju paralelno s tekstovima koji govore o pojedinim »krizama« u našem društveno-političkom sistemu. Treba naglasiti da ovo nije slučajno, već da se u »Vidicima« br. 8. u tekstovima o krizi institucije, otkrovenju ogledala, pojavljuju i tekstovi o Poljskoj. Konkretno pristup, »Student« izgrađuje tek kasnije, kada se kriza u Poljskoj zaoštrava. Ujedno »Student« zaoštrava i kritiku »pojave i stanja« u našem društvu.

Čak i neki problemi, koji su se opravdano mogli kritikovati (i trebali kritikovati), kritikovani su s pogrešnih osnova, bez prave marksističke analize. U stvari, oni su analizirani s ideoloških pozicija redakcije »Vidici«.

Ta kritika partije svoju kulminaciju doživljava u Pismu CK SKJ. Osnovni cilj pisma nije reafirmacija Kominforma već pokušaj diskreditovanja Predsedništva i vodećih ljudi u našem društvu, što je potpuno u skladu s ideološkom orijentacijom »Vidika«.

ESKALACIJA AGRESIVNOG NASTUPANJA

Eskalacija agresivnog nastupanja grupe idejnih istomišljenika okupljenih oko redakcija »Vidika« »Studenta« dovodi do frontalnog i radikalnog napada na društveno-politički sistem, neprikriveno i otvoreno pozivanje na rušenje (»ukidanje«) socijalističkog društva i samoupravljanja radnih ljudi. Budući da su *nesmetano radili šta su hteli* oni su uobrazili da njima — Ličnosti — Tehnolozi (»sluge sistema«) ne mogu ništa, da njihova volja uvek trijumfuje i da je razbijanje ogledala (društveno-političkog sistema) samo pitanje dana. Oglašavajući se iz broja u broj, njihovi su apetiti rasli, njihovi tekstovi postajali sve agresivniji i otvoreniji, njihove aluzije sve jasnije, da bi se konačno u *Studentu* br. 21. oglasili s tekstom čija je sadržina poruka toliko *otvoreno i agresivno neprijateljska* da je samo njegovo objavljivanje izvanredan uspeh i potvrda ove ideologije — zahvaljujući svojoj volji i lukavstvu Ličnosti su u svetu Dečaka (Tehnologa) svemoćne. Nadmoć i gospodstvo Ličnosti iznad »hijerarhijskih majmuna« (funkcionera) ovde je očigledno potvrđeno: »hijerarhijski majmuni« daju sredstva, daju mesta na stranicama listova, daju sve ono što ličnosti zahtevaju, a kada Ličnosti objave svoj Manifest, ti »hijerarhijski majmuni« glupo zure u tekstove, ne shvatajući nijednu reč zbunjeno odmahuju glavom i ne znaju šta bi s tim uopšte uradili. Ima li veće ironije od činjenice da *se za popularizaciju i afirmaciju ove ideologije godinama ulažu silna sredstva* i tako potvrđuje teza Ličnosti da će »hijerarhijski majmuni« ostati uvek samo glupi i beslovesni »hijerarhijski majmuni«.

Projekt »Dečaci« imao je zadatak da na praktičnom primeru pokaže nastanak konkretnog idola. Ovaj projekat zamišljen je kao afirmacija dotle nepoznate muzičke grupe kroz različite medije: ispisivanjem naziva grupe po zidovima, objavljivanjem fotografija, štampanje ploče u »Vidicima«.

»Idoli« su trebali da posluže kao grupa oko koje će se okupiti deo mlade generacije i nove muzičke grupe koje se pojavljuju u Beogradu i šire.

No, postavši svesni popularnosti i svog značaja u muzičkom svetu i među publikom, »Idoli« su se odvojili i distancirali od redakcije »Vidika«, krećući dalje vlastitim putem. Na taj način redakcija »Vidika« izgubila je mogućnost da manipuliše »Idolima« u smislu praktične provere realizacije svojih »projekcija«. Tekst na drugoj strani u broju 21, »Zašto smo ostali u mraku«, ima nadnaslov »povodom raspada jednog sistema« i karakterističan podnaslov »Zašto se sistem raspao?« Članak je naizgled posvećen godišnjici raspada energetskog sistema, ali je više nego očigledna aluzija na mogući (i poželjni) raspad SFR Jugoslavije. S leve strane davaćemo original tekst, a s desne tumačenje i razjašnjenje, koje na pojedinim mestima čak nije ni potrebno.

»Raspadi počinju s mesta na koje niko ne obraća pažnju«

Zahtev za razbijanje ogledala (rušenje sistema) prvi ističe grupa okupljena oko časopisa »Vidici« u *Rečniku tehnologije*; oni sami za sebe kažu da su marginalci (str. 3), tj. oni koji se nalaze na marginama sistema. To je mesto na koje niko (i tu su potpuno u pravu) ne obraća pažnju — lomovi, smena redakcije, smena glavnog urednika, dešavaju se »Studentu« ali »Vidici« deluju iz pozadine prikriveno i vešto. Kada se smeni redakcija »Studenta«, »Vidici« samo ponovo ubace svog čoveka (primer B. Mišeljića) i sve zatim bude po starom. Cela ta grupa je kao hidra — odsećete joj krake (smenite redakciju »Studenta«) oni joj ponovo narastu jer je glava ostala nedirnuta (»Vidici«). Mesto na koje niko ne obraća pažnju (»Vidici«) — mesto na kome raspad počinje — prva su pukotina na zgradi sistema, zgradi koja će se, a to veruju članovi ove grupe, uskoro srušiti unepovrat.

»Ko bi mogao pretpostaviti da nam ta veza sa zapadnim sistemom toliko znači, da ćemo se, eto, bez nje, raspasti. Događaji počinju da se odvijaju vrtoglavom brzinom. Uskoro se Istočni bazen u koji spadaju sistemi Srbije, Makedonije i Crne Gore u potpunosti odvaja od zapadnog dela i kratko vreme funkcionišu odvojeno«

Ovo je, nema sumnje, zamišljeni scenario raspada Jugoslavije, scenario poput mnogih njemu sličnih planova najrazličitijih neprijateljskih organizacija. Razlika između njega i ovih ostalih je u tome što je ovaj scenario objavljen u *Socijalističkoj Jugoslaviji*, u listu beogradskih studenata, SSO i UK SSO. Prekid ekonomskih i drugih odnosa sa Zapadom, dovodi do raspada Jugoslavije i formiranja posebnih »Sistema« Srbije, C. Gore i Makedonije. No uskoro i ovi »Sistemi« postaju žrtve raspada.

Na vrhu piramide nalazi se mesto poznato pod imenom *ležište ogledala*, ili jugoslovenski dispečerski centar. Tu se zapravo otvara osnovno pitanje: postoji li, u stvari, jugoslovenski sistem? Da li je taj vrh hijerarhijske piramide stvarnost ili samo njen privid? San letnje noći? Ili *komitet ljudi koji kontroliše sistem*, poseduje silu, pa je *održanje sistema stvar njihove samovolje*?

Vrh piramide vlasti upravo je ono što drži ogledalo-sistem i on je nazvan »ležište ogledala«. Predsedništvo SFRJ i SKJ kao dispečerski centar samo su komitet ljudi koji kontrolišu sistem, zahvaljujući tome što poseduju silu. Sistem se održava samo zbog njihove samovolje — kako su oni »hijerarhijski majmuni«, a ne Ličnosti, jasno je da ne mogu imati volju već jedino samovolju.

Tehnolozi nemaju moć da zaustave raspad sistema — oni mogu samo nemoćno da posmatraju razbijanje ogledala i da očekuju Ličnosti koje će ih ubiti.

Nema moći u toj vrhuški, u tom induktivnom *ogledalu*. Događaji se odvijaju po *sopstvenoj logici propadanja*, bez ikakve mogućnosti da se na nju deluje. Zar nije jasno, *sistem se raspada* a savezni dispečer, jedini koji je u mogućnosti da sve to vidi, sve što može da učini je da posmatra to mnoštvo ogledala s hiljadu različitih slika jednog istog lika.

»Na svom vrhu sistem je potpuno beživotan, samo refleks nekog stvarnog događaja. On nema moć, već samo ideologiju moći, jer je njegova celina samo mehanički zbir delova koji ga čine. Njegova celina nije stvarnost već ideologija. Gomila ljudi — aveti što opslužuju tu svoju apstraktnu sliku samo su marionete pučkog pozorišta. Kreću se voljom sistema, a ne svojom, ali kad sistem izgubi moć funkcionisanja, nestaje i sila koja ih animira. Oni ne znaju da deluju, već samo da funkcionišu. Tada u panici stvaraju haos. Nikad neće shvatiti da je sistem ono što ih sprečava da budu živi.«

Tehnolozi, funkcioneri, opslužuju sistem koji ih pokreće kao lutkar svoje marionete. Zato se oni nazivaju »marionete pučkog pozorišta«. (Sada je potpuno jasno šta znači »Pučko pozorište IZA OGLEDALA«). Oni nemaju volju već se kreću voljom sistema i ne znaju da je upravo sistem ono što ih sprečava da žive, ne shvatajući da za njih nema života dok ne razbiju sistem.

»Nije više zapanjujuće da ukoliko je hijerarhija organizacije viša, to je manja njena moć i snaga onih koji tu organizaciju čine. Tako je moć onih na samom vrhu najmanja. Oni su samo glumci. Jedino što vrh institucije može da čini je da posmatra, kako oni niži u hijerarhijskom lancu upravljaju svojim podsistemima. Da posmatraju i s vremena na vreme zamole za informaciju — da možda nemate raspad?«

Vrh piramide — organizacije sastavljen je od Tehnologa koji samo uobražavaju da imaju moć, iako su oni samo glumci u pozorištu ogledala. Kada se ogledalo razbije oni umiru jer nestaje unutrašnjeg pokretača njihovog kretanja

»Ne postoji bolja slika prividne stvarnosti koju sistem proizvodi. Sistem kao takav, kako je to pokazao Kant, i jeste sama proizvodnja privida. Vrh sistema nije nikakva stvarnost niti vrh piramide u svojoj beznadežnoj naspramnosti ima neki stvaran odnos prema postojanju. On je samo refleks, ogledalo, puka ideologija: staklo.

BEZ KOMENTARA

Dakle, drage kolege, odgovor na postavljeno pitanje glasi: sistem se raspao i sistem će se raspasti zbog prirode samog sistema. «

»Tamo gde ima volje — nema raspada. Kada sistem zadobije voljom celinu pretaće da bude sistem — postaće stvarnost. A stvarnost je tu, na staklu, ili iza. Ljudi ne mogu da rešavaju probleme koje sistem stvara jer tu i nema ljudskih problema. «

U okviru sistema ne mogu se rešavati ljudski problemi, čak štaviše, svi problemi, nastali su upravo kao posledica postojanja sistema — da sistema nema ne bi bilo ni problema. Sistem i raspad, to je svet Tehnologije, Dečaka bez volje. Nasuprot tom lažnom svetu, svetu privida, stoji svet ličnosti, svetu kome nema raspada (»Tamo gde ima volje nema raspada«.)

*»Vi, odabrani, koji znate moć svog daha, stvorite njime vrtlog života, USTANITE I RAZBIJTE VEĆ JEDNOM TO PROKLETO OGLEDALO NEMOĆI. I pogledajte svet ne na kontrolnom ekranu, već raširenim zenicama svojih očiju. «
»Na polju su svi jednaki i vidici su svima otvoreni.«*

Otvoreni poziv na rušenje sistema. Bojni poklič varvarima da krenu i razbiju ogledalo.

Teorija ogledala u interpretaciji časopisa »Vidici« nije originalna. Još u XIX veku izrodio se anarhizam kao želja za rušenjem kapitalističke države i države uopšte. Isto je i učenje o »Volji« i »Ličnosti« samo varijanta Ničeove teorije Nadčoveka. Podela ljudi na Ličnosti i Dečake, na više i manje vredne jedinke, takođe ima svoj pandan u rasističkim teorijama Čemberlena, Godinoa, Hitlera i Rozemberga. Prisutan je uticaj psihoanalize i antipsihijatrije (podvajanje ličnosti, ogledalo se poistovećuje s institucijom) kao i uticaj dela Hakslija i Kastanede. Svoje mesto u ovoj idejnoj konfuziji nalaze i filozofija Panka i Novog talasa, posebno onaj deo koji tretira neku formu rušilaštva (anarhizam i ludizam). Primitan je uticaj Bazalje i Negrija (neoanarhizam, teoretičari crvenih brigada), i anarhosindikalizma (teorija horizontalnih struktura poljaka Lamentoviča).

Stoga ova ideologija predstavlja komilaciju — »metapapazjaniju raznorodnih ideologija«, uglavnom »radikalnih« i »anarhoidnih« (društveno rušilačkih) s posebnom razradom i primenom na konkretne društveno-političke i ekonomske uslove.

Herbert Majer

ISTORIJA JEDNE LAŽI

Živimo u vremenu mistifikacija, vremenu dezorijentacije uzrokovane gubljenjem centra i desakralizacijom. Takvo vreme pogoduje pojavama lažnih mesija, bujanju ne manje lažne duhovnosti i procvatu falsifikovane mistike. Prevara često poprima privid istine. Prisetimo se samo Kristijana Rozenkrojca koji je u dokolici sastavio basnoslovnu povest o družini

Rozenkrojčera. Čitaoci te nebulozne, sinkretističke proze — a da to autor nije ni slutio — osnovali su red i dali svoj udeo sveopštoj pometnji i moralnom rasulu koje potresa same temelje evropske civilizacije.

Odnedavno se u krugovima »ezoteričara« povlači fama o Evanđeoskim biciklistima Ružinog krsta. Ta mistifikacija, najobičnija komplikacija prethodećih joj mistifikacija, našla je, na žalost, pobornike čak među autorima nesumnjive reputacije. Jedan od dokaza više u prilog tezi da niko — ukoliko napusti pouzdano područje nauke i verodostojnosti eksperimentalnog metoda — ne može biti imun od zablude. A zablude je, u slučaju o kome je reč, više nego očigledna. Već na prvi pogled možemo videti gotovo naivno šarenilo u spisima tobožnjih Evanđeoskih biciklista; oni nisu ništa drugo do gomila potpuno oprečnih pojmova nasilno povezanih u maglovitu teoriju. Čega sve tu nema: ikonoklazma, teologije, psihoanalize, sholastike, astrologije, mehanike, sumnjive poezije, lažnih biografija, krivotvorene istorije, nategnute, očito iskonstruisane simbolike. Gotovo da se sa sigurnošću može tvrditi da takvo bratstvo, kao skup ljudi, u stvarnosti i ne postoji. Pre će biti da je fama o biciklistima plod nekolicine dokonih falsifikatora.

Pre nego što opovrgnemo i demaskiramo izvore i dokumente, pogledajmo kakvi su ciljevi famoznih biciklista. Sekta, navodno, potiče od tajnog udruženja kovača iz Antiohije razasutih po svetu sa ciljem da s kolena na koleno prenose tajno učenje koje se svodi otprilike na sledeće: postoje dve vrste majstora: zidari i kovači; prvi su sinovi zemlje, u dosluhu s đavolom; Arhitektone (kako ih nazivaju) imaju jedan jedini cilj: sagraditi kulu koja će dopirati do neba. Njihov prvi pokušaj, izgradnja Vavilonske kule, osujećen je, ali bratstvo zidara nije odustalo od plana. Prva kula je samo arhetip poslednje, savršene, naopake kule koja treba da bude sagrađena pod zemljom kao sistem dovoljan sam sebi — totalni grad. S druge strane, antiohijski kovači, kao sinovi vatre, čuvari su davnajšnjeg Zaveta između Boga i ljudi; oni su sinovi neba. Tobožnji zadatak nastavljača tradicije antiohijskih kovača, Evanđeoskih biciklista, jeste da utiču na tok istorije i da osujećuju planove zidara. U Tatlinovom projektu za spomenik II Internacionalne, biciklisti su tobože prepoznali znak poslednjeg vremena i, posle vekova ćutanja, odlučili da diskretno oglase svoje učenje. Iz postojećih »dokumenata« proizilazi da se protiv namera arhitekata biciklisti bore sinergijom umrlih, živućih i budućih bratstvenika (*Sic!*) A da bi lakrdija bila veća, oni ta čine tako što *umrli članovi* (budući da iz onostranosti vreme posmatraju integralno) poučavaju nerođene kako da utiču na događaje. Živi članovi, zemaljski tabor bratstva, postoji samo da bi neprekinuta nit imala materijalni oslonac. U suprotnom, sve bi bilo tek iluzija. Što, uistinu, jeste. Time se ujedno objašnjava ovozemaljska pasivnost Evanđeoskih biciklista. Središnje mesto biciklističke mistike svakako je plan da se arhitekti nadmudre tako što će zidanje poslednje kule projektovati sami biciklisti; oni treba da graditeljima podmetnu prividno savršen projekat građevine koja će, nakon što bude sagrađena, u određeno vreme uništiti samu sebe. Šarmantno, nema šta!

Pogledajmo sada dokumente Evanđeoskih biciklista. Tu je najpre *Bazelski pergament*, povelja neodređene starosti, ispisana potpunim besmislicama u kojima neki tumači nalaze skrivenu materiju. Ukoliko je taj pergament i autentičan, on ne govori ništa. Tekst ne zavređuje ni navođenje. Mirne duše možemo reći da je najbanalnija lakrdija.

Drugi dokument je *POVEST O KRALJEVSTVU* čije se autorstvo pripisuje izvesnom kralju Karlu Ružnom. Istorijski izvori ne beleže ime takvog kralja. Ni pomena o njemu. Doduše, sam Karlo Ružni u *POVESTI* najavljuje svoj nestanak s istorijske pozornice skupa sa svojim fiktivnim kraljevstvom. Možemo li u tome prepoznati ruku falsifikatora koji, znajući da obmanjuje, čisto literarnim sredstvima priprema sebi odstupnicu. Uostalom, treći tobožnji dokumenat, *ĐAVOLSKA DVOKOLICE*, pripisivan majordomu kralja Ružnog, prenet je u potpunosti iz romana *Fama o biciklistima* malo poznatog pisca, štampanog u izdanju »Prosvete«, iako zagovornici evanđeoskih biciklista proturaju tezu da je pisac taj koji je preuzeo majordomov tekst.

Čitavu tu ujdurmu ne bi bilo dostojno ni pominjati da ona ne sadrži i niz političkih implikacija uvijenih u prozirni veo misterioznosti. Evanđeoski biciklisti, postojali oni ili ne, smatraju se legitimnim podanicima Istočnog rimskog carstva, Vizantije, i ne priznaju nikakve državne tvorevine nastale na tlu koje je Vizant zauzimao. Nije daleko od razuma pretpostaviti da Evanđeoski biciklisti lako mogu biti kreacija odeljenja za političku propagandu neke od velikih sila kojima postojeće stanje mira nije u interesu. U svakom slučaju morbidna fama, koja preti da postane pomodna, svedoči da svetom ljudi još uvek haraju fantomi sujeverja, da maglovitost i tajanstvenost još imaju dobru prođu i da uporno, ali sa sve manje uspeha, pokušavaju da stanu na put naučnom i tehnološkom progresu čovečanstva.

»Christian science monitor«

Çulaba Çulabi

KAKO SAM POSTAO ČLAN REDA MALE BRAĆE EVANĐEOSKIH BICIKLISTA RUŽINOGR KRSTA (ISTORIJA SATOVA)

Moram priznati: onoga jutra kada sam uhapšen zaista sam udario svoju majku. Zato što me nije probudila na vreme. Prethodne noći sam ostavio poruku da me probudi u osam, ona me je probudila u devet i tako sam zakasnio na važan sastanak. Ustao sam i onako besan joj udario šamar. Gotovo simboličan. To dođe kao neka ispovest. Da li osećam grižu savesti? Da, ali ja osećam grižu savesti kada učinim bilo šta; na primer kada pređem ulicu ili pomirišem cvet. Dakle, udario sam mami šamar i ubrzo iskusio u šta sve čoveka može da uvali jedan šamar koji je, kao i sve drugo uostalom, možda samo fikcija. Nije prošlo ni pola časa a već sam bio uhapšen i stajao u policijskoj stanici pred zapanjenim policajcima koji nikako nisu mogli da poveruju da sam podigao ruku na roditelja. Posao tih ljudi podrazumeva da često podižu ruke na ljude s kojima nisu ni u kakvom srodstvu, a oni su se — o licemerja! — zgražavali što sam ovlaš udario majku. Mišljenja sam da čovek treba katkada da tuče svoju majku, ako ni zbog čega drugog, a ono zbog toga što ga je rodila — cap! — presekla pupčanu vrpču i gurnula u svet, u kome bezuspešno pokušava da se vrati u bezbednost uterusa

gurajući penis u vulve žena, zalud pokušavajući da proširi ulaz, da se zavuče, da pobegne s lica sveta; čineći smrtni greh bluda.

O svemu tome sam razmišljao kasnije u zatvorskoj ćeliji. I o tome kako su sasvim moguće stvari neverovatne današnjim ljudima. Šta je lakše nego udariti svoju majku? Uvek je nadohvat ruke, a i ne nada se udarcu. Pa ipak, zdravom razumu je to neshvatljivo. Čemu li se nadao Isus iz Nazareta propovedajući sveopšte uskrснуće mrtvih? Taj me je zdravi razum, pošto volim da stvari predstavljam vizuelno, oduvek podsećao na onog gardijskog pukovnika iz Kremļa koji svake noći zaspi, utone u ništavilo, ne čudi se tome, a na pomen uskrснуća maša se za »kalašnjikov« i od besa puca u vrane na kremaljskim kulama u koje su, tobože, ugrađeni prislušni uređaji CIA-e, čuvenog pukovnika Morozjova, opisanog u *Moskovskim memoarima* T. J. Džemsa, prvog sekretara ambasade Sjedinjenih Država. Eto, takvi tipovi su pobili na stotine ljudi u Gulagu, a da nijednom nisu podigli ruku na majku. U takvim situacijama najbolje je latiti se Hegela; taj ume sve da opravda. »Proces života« — piše on — »isto je toliko uobličavanje koliko i ukidanje lika.« Ta dijalektika je nepobitna. Uprkos svemu, mi nastojimo da naš lik bude samo uobličavan, što je donekle shvatljivo, ali nemoguće. Zato dolazi do nesporazuma. Život nastoji da nas ukine, mi se opiremo i time se još više uplićemo u protivurečnosti kao u živo blato. Zbog svega pomenutog, ne treba mi previše zameriti taj mali udarac; samo sam bio oruđe nesavladivih sila destrukcije.

Eto, mislio sam, svako od nas duboko u duši ima po jednog pukovnika Morozjova. I ja, naravno. Jednog jutra sam, na primer, otvorio prozor i u sobu mi je uletela ptica, potom nekoliko njih i za tili čas prostorija se ispunila lepetom malih krila i glasnim cvrkutom. U svojoj maniji klasifikovanja primetio sam da ih je bilo raznih vrsta: *Fringilla coelebs*, *Turdus merula*, *Sturnus vulgaris*, *Hirundo rustica*, *Ignica pillus*... Stajao sam usred tog meteža, kao Mojsije na Sinaju i pitao se: kako je to moguće? A opet, kao sasvim normalnu činjenicu sam prihvatio da isto tako *odjednom* na vrata fudbalskog stadiona nahrupi i svih sto hiljada ljudi. Ptice behu svuda po sobi: na polici za knjige, na lusteru, na ormaru, na krevetu, na stolu. Dve-tri najmanje su čak čučale naherene na slici Josifa Visarionoviča, preteći da je obore. Stajao sam usred tog pernatog meteža i kršio ruke misleći: sve će upropastiti; zatpaće i mene i sobu izmetom, sve će se pretvoriti u guano, odlično fosfatno đubrivo. Nisam ni pomišljao da su one vesnici nebeskog sveta, simboli anđela, koje mi je samo Providenje poslalo da se okanem sistematizacija i klasifikacija.

U to vreme, pre nego što sam u zatvoru upoznao Kowalskog, živeo sam u jednoj odaji pakla. Istina, čekao sam Božiji glas, ali mlako, više da bih se obmanjivao. Gotovo da sam u prostoti očekivao gromoglasni uzvik iz nebeskih visina, što savršeno pokazuje ogromnost moje gluposti, okorelost u antropomorfizam koji se ne usteže ni pred ovakvim besmislicama: *noge stolice i glava države*. Tek mi je Kowalsky objasnio stvar; da Bog odavno ne govori i da se, preko posrednika, može oglasiti retkim srećnicima u snu; da je potpuno ćutanje savršena artikulacija, a da je svaki govor laž, u najmanju ruku besmislica. Taj Kowalsky je pripadao nekoj sekti, Biciklistima Ružinog krsta. Saznao sam puno o Biciklizmu za tih nekoliko dana provedenih s njim u istoj ćeliji. Uhapšen je zbog razbijanja satova. Biciklisti Ružinog krsta, naime, smatraju časovnike sotonskom napravom.* Evo kako mi je Kowalsky ispričao taj događaj. Najpre je rano

*** Evo šta, između ostalog, piše o satovima jedan od pripadnika reda Biciklista Ružinog krsta, Lewis Mumford: »Sat je, pored toga takav pogonski stroj čiji su proizvodi sekunde i minute: po svojoj bitnoj prirodi on je odvojio vreme od ljudskih događaja i pomogao da se stvori verovanje u nezavisni svet matematičkih merljivih sekvenci: zaseban svet nauke. U svakodnevnom ljudskom iskustvu ima srazmerno malo osnova za to verovanje. U toku godine, dani nejednako traju, a kraće putovanje od istoka prema zapadu menja astronomsko vreme za određeni broj minuta.**

ujutru razbio svoj budilnik. Potom je otišao u posetu nekolicini prijatelja, ubedio ih u korist od razbijanja tih naprava, pa su zajedno razbili dvanaest, što ručnih, što džepnih časovnika, što budilnika, naočigled zapanjenih prolaznika u jednoj ulici u samom centru grada. Međutim, nisu se zaustavili na tome. U obližnjoj prodavnici kupili su još dva tuceta jeftinih satova i počeli da ih razbijaju dok je Kowalsky propovedao okupljenim radozalcima da se okanu vremena i da se zagledaju u večnost. Onda su Kowalsky i prijatelji uzjahali bicikle i odvezli se niz ulicu, razbijajući javne časovnike sve dok ih policija nije zaustavila i pohapsila. No, vrhunski podvig Kowalsky je napravio u policijskoj stanici. Hipnotisao je prisutne policajce i naredio im da porazbijaju svoje časovnike. Kada su se povratili iz stanja hipnoze, policajci su iskalili bes na Kowalskom. Bio je pun modrica, ali zadovoljan. Moram priznati da me je ta ideja o razbijanju satova oduševila u priličnoj meri.

— Kod tih časovnika — rekao mi je Kowalsky — pogotovo digitalnih, ne sviđa mi se što prebrzo rade, što odbrojavaju i stotinke sekundi. Uopšte, oko vremena je ispletena mreža velikih mistifikacija. Pre svih ona o tobožnjoj objektivnosti vremena. Čista besmislica. Vreme je potpuno subjektivna stvar, ali nije svaki čovek subjekat, to je nevolja. Časovnici možda i jesu egzaktni, ali vreme nije, vreme je stvar ličnosti, čak afiniteta. Zato što više niko nije bez časovnika, svi su bez vremena. Na tu mistifikaciju se zatim nadovezuje čitavo mnoštvo drugih, kao ona o sveopštem napretku tehnologije i medicine koji su usloveli produženje ljudskog veka. Moguće je da je ljudski vek produžen, ali samo pro forma. Prema nekim istraživanjima, koja ne polažu pravo na egzaktnost (daleko od toga), u XIII veku 50 godina je trajalo koliko, otprilike, 110 u XX stoleću. To je tajna: sveopšte propadanje obuhvata i vreme; ono se degeneriše, gubi na intenzitetu. Svet je već upola manji nego pre 1 000 godina. Da bih potkrepio tu tvrdnju poslužiću se fizičkom formulom...

I Kowalsky napisa prstom po prašnjavom podu:

$$S = \frac{V}{t}$$

— Vidiš — reče — prostor (S) je funkcija brzine (V) i vremena (t). Drugim rečima, ako se brže krećemo, prostor se smenjuje. Nema tu velike mistike, tako nestaje svet.

Sada ću se ponovo vratiti opisu one prostorije pakla u kojoj sam živeo dugo vremena. Bila je to obična studentska soba. Ničeg zastrašujućeg u njoj, nikakvih urlika namučenih duša, nikakvih trozubaca. Gotovo pristojno mesto s prosečnom temperaturom 17°C, neuporedivo manjom od one koja se pripisuje dubinama Hada. Pa ipak, bio je to pakao jer je svako od beskonačnog broja mesta na svetu u jednom istovetno s ostalima: sva su ulaz u pakao. Naravno, ako to mesto zauzima neki čovek; to je *conditio sine qua non*. Da bih bio pakao moram zauzimati prostor. Čitao sam kod nekih autora da je pakao prostor i da mu je potrebno neko biće unutar njega da bi stravične okolnosti imale smisla. Sklon sam, međutim, da poverujem da je pakao unutrašnjeg porekla, da se on isijava u prostor. Uostalom, ravan projekcije je nebitna. Sve su to deskripcije i besmislice. Potpuno je svejedno da li užas dolazi spolja ili iznutra. Bitan je užas.

Tu, u toj sobi, kojoj je nedostajao samo natpis HOME SWEET HOME pa da lakrdija bude potpuna, moja duša se krčkala u ognju sopstvenog pakla, zavaravajući se prosečnom temperaturom od 17°C, statistikom uopšte. Sve do onoga dana kada sam upoznao Kowalskog i oduševio se Biciklizmom. Slušajući nekoliko dana njegove priče o tom tajnom redu, o njegovim veličanstvenim podvizima, shvatio sam da je čitav moj prethodni život bio niz potpunih promašaja. Osećao sam se nedostojnim da upitam mogu li postati član *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta. Na moju nesreću, ubrzo sam pušten s tim da platim kaznu. Vratio sam se kući, platio kaznu, pomirio se s majkom i gotovo zaboravio na Kowalskog. Nakon dve godine, dobio sam pismo iz Indije. Pitajući se ko bi mi mogao pisati s takve udaljenosti, okrenuo sam koverat i ugledao: exp. Kowalsky.

Evo sadržaja tog pisma:

Daramsala, 21. XII 1953.

Poštovani gospodine doktore Čulabi,

Nesumnjivo ste iznenađeni što vam se javljam iako nismo razmenili adrese, ali isto tako sam ubeđen da se nećete naljutiti. Pre dve godine, kada sam imao čast da zajedno s vama delim istu ćeliju, govorio sam o *Maloj braći* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta. Pamtim još uvek interesovanje koje ste pokazali za moje, verovatno rastegnuto, izlaganje. Isto tako sam uveren da ste i sami poželeti da pripadnete bratstvu, ali da se niste usudili da pitate. Međutim, moram vam reći da ste vi već *tada* uveliko pripadali evanđeoskim biciklistima. Naravno, nesvesno. Ali, najbolje i najuzvišenije stvari se čine nesvesno. O tome govore čak i pripadnici one ništavne sekte psihoanalitičara.

A sada ću preći na objašnjenje koje vam dugujem. Evo kako je moguće da pripadate bratstvu, a da godinama ne budete svesni toga. Umrli pripadnici našeg starog i časnog reda nakon smrti ne prekidaju svoju delatnost. Naprotiv, moglo bi se reći da prava delatnost svih biciklista Ružinog krsta započinje tek *tamo*, mada je ta odrednica besmislena. Istrgnuti iz vremenskog toka, oni izvestan deo prošlosti i odgovarajući deo budućnosti sagledavaju integralno. Održavajući predanje, naši umrli oci znaju *sve* pripadnike *Male braće*, kako one koji su bili i koji jesu, tako i one koji će tek doći. Sledstveno tome Veliki Majstor reda je znao za vas mnogo pre nego što sam za vas znao ja koji sam određen da vam budem mentor, a mnogo, mnogo pre nego što smo se upoznali u onoj šarmantnoj ćeliji.

Pre nego što vas uvedem u tajne Reda, sledi upozorenje: nije ni lako ni jednostavno biti evanđeoski biciklista. Morate biti spremni na sve. I iznad svega — verovati u sve.

Običaj je da mentor novoprimljenom članu ispriča nešto iz svog života. Svrha tog čina je inicijacija, jer su mentor i kandidat povezani na mističan način. Bez obzira da li će se ikada sresti i koliko su međusobno udaljeni, njihovi životi su povezani i oni se na neki način dopunjuju, čine koherentnu celinu, pa je stoga u svakom momentu broj pripadnika evanđeoskih biciklista paran. Onoga dana kada jedan od članova umre, mentor počinje da sastavlja tekst za inicijaciju. No, tekst se šalje na dan rođenja umrlog člana. Vaš prethodnik u Redu, čije je tajno ime bilo čelični, rođen je 21. XII i stoga vam je pismo upućeno tog datuma. Budući da pisma iz Daramsale putuju do odredišta tačno 40 dana, vi postajete *svesni* da ste jedan od biciklista istog momenta kada vaš prethodnik, nakon posmrtnog perioda očišćenja, čija se dužina izračunava formulom: *datum smrti + vreme od datuma smrti do datuma rođenja + 40 dana*, postane svestan da je prebrodio smrt, prošao Drugu inicijaciju i uvrstio se u večnu hijerarhiju. Tako se svesnost pojedinaca, a i čitavog reda neprestano uvećava zahvaljujući brižljivoj koordinaciji ovostranih i onostranih zbivanja. Na taj način Velika Tajna se brižljivo sakriva od svetine, istovremeno se sve više otkrivajući posvećenima. To ide tako daleko da čak i ljudi izuzetne duhovnosti, ali skeptici u srcu, *samo postojanje reda* smatraju za ne baš uspešu šalu.

Za sada toliko. Setite se reči sv. Pavla: »Mlijekom vas napojih a ne baš mogoste.« Sledi moja ispovest. Valja da imate na umu da ona nije istinita jer na ovom svetu više ništa nije istinito. Jednom davno, Istina se otkrila, ali joj je malo ko poverovao. Zato je svet kažnjen time da veruje u najveće laži.

Ja sam, dragi moj, u mladosti bio i ovakav i onakav, mnogo više zao nego dobar. To više nije bitno. Umrli bratstvenici izbrisali su moju prošlost. Govoriću vam o mom postepenom preobražaju. Nakon mnogo godina bavljenja poezijom i literaturom, nakon perioda u kome sam bio nihilist i revolucionar, prekonač sam promenio ubeđenje i postao rojalist. Možete se zapitati: kakvo je uopšte uverenje biti nihilist? Odgovor je: najuzvišenije. Smatrati svet i sebe u njemu ništavnim, dostojno je najuzvišenijih duhova. Međutim, godine su činile svoje: postajao sam pomalo konformist, sve teže sam podnosio ekstremnost nihilizma i jedinstvo revolucionara kojima sam pripadao. Ako me je išta dovodilo do besa (govorim u prošlom vremenu jer me više ništa ne čini besnim) to je jedinstvenost i jednoglasnost. Pa ipak, činjenica da sam tada bio podanik jedne države kojom je vladao kralj, davala je mom opredeljenju izvesnu dozu bizarnosti, neophodnu da bih uopšte mogao živeti. Tada, naime, nije bilo moderno biti rojalist. Moji dojučerašnji drugovi su me, da li to treba napomenuti, prezreli, ali ja sam već tada video da se iza njihove brige za dobrobit ljudi krije zavist prema bogatima i već tada sam znao da će, kada pobeđe, postati isti kao objekti njihovih mržnji. Jer, slično mrzi slično. Uvek mi se u snovima priviđalo jezivo mnoštvo ljudi koji podižu ruke i horski ponavljaju besmislice.

Taj san je ubrzo postao java, ali ja sam i dalje ostao rojalist. Nisam se povodio za modom. Pravdao sam to ovako: da je Gospod hteo da stvori mnoštvo, on bi stvorio mnogo ljudi, ne jednog, kako je postupio, a ovaj — sasvim ljudski od početka — zabljaao. Ako stvari stoje tako, mislio sam, onda po svaku cenu treba biti nejedinstven i nesaglasan.

Druga, vrlo bitna stvar za moje preobraćanje, bila je heraldika. Oduvek sam, verovatno zbog svog niskog porekla, osećao strahopoštovanje prema grbovima kraljevskih i plemićkih porodica; svi ti lavovi, orlovi, ushićivali su me do suza svojom zračecom otmenošću. Da, znam, nije sve bilo otmeno u stara dobra vremena, ali je vizuelno bilo mnogo bolje oblikovano i mnogo manje naivno od crvenih komada platna koja su moji bivši drugovi, odmah nakon pobede, izvešali po fasadama zgrada, a na kojima je pisalo da je sve odlično i da će biti još bolje. Da stvar bude gora, rulja je verovala da je zaista odlično i da će biti još bolje. (Ogromna je snaga pisane reči i zato je oni kontrolišu s toliko pažnje). Zapravo me je vređala naivnost težnje da mene (ili bilo koga) ubede da sam postao od majmuna, da sam sada čovek i da treba da budem srećan zbog toga. Pre svega, na ovom svetu ne postoji mogućnost, potom ni pravo, da neko bude srećan, što je svima jasno ali niko neće da prizna. I to zbog kukavičluka. Zato deca po školama moraju da uče ordinarne laži umesto da ih podučavaju Nagarduninoj metafizici i spisima sv. Avgustina.

S druge strane, u meni je rasla svest da opredeljenje za rojalizam nije degradacija već napredak, jer je sveopšta demokratizacija dovela do nihilizma. Ponekad je progresivno vratiti se unazad. Kao što je: svet postao iz ničega, tako sam ja postao iz nihilizma. Uvideo sam da mi je dato poslanje od Gospoda. Razlika između starozavetnih proroka i mene, u moralnom i svakom drugom pogledu, bila je više nego očigledna, naravno na moju štetu. Ali vremena su se promenila, opet na moju štetu: ljudi su sve slabijeg kvaliteta. I tako — pravedno je da debilima (kakvi su ljudi) prorok bude debil (kakav sam ja). Pretpostavljao sam, po analogiji sa Starim zavetom, da me očekuju progono. Osobina homo sapiensa, osobina koju antropolozi, psiholozi i sva ta bagra nikada ne pominju, a koja je najkarakterističnija za tu vrstu, jeste da on jednostavno ne želi da čuje istinu o sebi i spreman je da ubije da je ne bi čuo. A istina je kratka i jasna: hulja i pokvarenjak. A opet, sklon laski, taj homo naseda na najfantastičnije laži. No, gde je oholost tu je i Nemezis, a Nemezis je najokrutnija prema onima koji za oholost nemaju pokrića: prema svim tim individuama niskog porekla koje žele da se emancipuju, koje se sopstvenim hendikepom ponose.

A potom ta ljubav prema radu, te glorifikacije argatovanja, to divljanje po ugljenokopima, ispunjavalo me je tihom, potajnom mržnjom. Bog ništa ne radi, kako je to dokazao sv. Avgustin u *De civitate Dei*. Zaricao sam se po sto puta da nikada ništa neću raditi. Težio se mišlju: možda je moja lenjost dokaz da sam u prethodnoj inkarnaciji bio markiz ili baron. Pa onda ona glupost o istorijskom progresu: beda robovlasničkog sistema! Mrak srednjovekovnog feudalizma! Sami nonsensi. Pogledajmo: rob je radio, dobijao samo hranu i odeću i nije imao slobodu kretanja. u redu. u feudalnom poretku (prema kome osećam slabost), kmet je radio, dobijao malo više hrane i odeće i nije imao slobodu kretanja. u redu i to. Da vidimo kakav su nam progres doneli emancipatori. Sada radnik ima (navodno) neograničenu slobodu kretanja, plata mu dostaje (jedva) za hranu i odeću, ne i za putovanja. Hoću samo da vam pokažem — što je vrlo važna tačka inicijacije — da se u istoriji ništa ne menja osim forme. Ništa i nikada bitno. Samo gospodstvenost, otmennost i uglađenost propadaju. Evo i primera: pokušajte da zamislite lepotu jednog srednjovekovnog lova u koji se išlo s lukom i strelom, na konju, i onda takav jedan lov uporedite s današnjim velikaškim lovovima gde »lovci« naliveni votkom pucaju u drogirane i vezane jelene.

U krugu mojih najužih prijatelja preovladala su dva mišljenja o mom preobraćanju. Jedno — da je to poza, drugo — da sam skrenuo pameću. Stvar je stajala: pola-pola. Samo, te me činjenice, da poziram i da skrećem s uma, nisu ni najmanje uznemiravale. Naprotiv. Prvo: svaki je stav poza, tu se ništa ne može učiniti. I smrt je poza. Ima li šta izveštačenije od jednog mrtvaca? A potom: čega ima lošeg u skretanju s uma. To je, da se izrazim političkim žargonom, skretanje s pogrešnog kursa. Nikada nisam mnogo držao do ljudske pameti. Kao ni do herojstva uostalom. Mislim da je herojstvo najviši stepen kukavičluka. Čovek se plaši smrti i, hajde sad, učinimo to spontano, jurišajući na rov, razbijajući tremu povicima URAAAAA!; poginimo i ostanimo potomstvu u pamćenju ne kao kukavice i samoubice, nego kao heroji. Od pamtiveka je tako, a potomstvo ne haje za to. Ljudska glupost je večna. Štaviše, ona je večnost sama. Ko to spozna, ko prezre mudrost sveta, postaje besmrtnik.

Računica sasvim jednostavna: ako mislim da sam glup, mudar i besmrtn; ako mislim da sam pametan, glup sam i mrtav. Čulabi, *nota bene*. Otkrilo mi se da sam besmrtno biće, ali to mi nije donelo ni malo olakšanja. Naprotiv. Bolje sam se osećao dok sam bio nihilist; nihilisti se uopšte bolje osećaju od ostalih. Bar u prvo vreme, dok su opijeni ohološću, poput Ničea koji je gromopucatelno oglašavao smrt Boga i na kraju umro on. Sada se mirne duše može uzviknuti: Niče je mrtav i, to će biti potpuno tačno. A o Bogu se još ne zna ništa; još je okružen nepoznanicom, što je osobina koja me je naročito privlačila kod njega. Pompa i gungula — to je za svetinu. Treba se okrenuti tajanstvenom, mračnom: tajnim društvima, tajnim bratstvima, pa čak i tajnim agentima, zašto ne. Ja sam, na primer, osećao izvesnu naklonost i prema tajnoj policiji samo zato što sve rade daleko od očiju javnosti. A Niče je voleo buku. Išao je tako daleko da je, u bezumnoj težnji za moći, počeo da vizuelno anticipira Staljina: ista frizura, isti brkovi, isti pogled. Ali nije imao uspeha. Staljin je nedostižan.

Kako sam dublje tonuo u mračnjaštvo, sve više su u meni rasle simpatije za, tada već pokojnog, Josifa Visarionoviča. Nabavio sam njegovu sliku (kao što ste to jednom učinili i vi) i stavio je na zid pored slike Spasitelja. Priznajem, zaveden propagandom i demokratskim idejama, izvesno vreme sam bio antistaljinist. Ali, kako sam duhovno stasavao postajalo mi je jasno da je Staljin nepravedno oklevetan po već ustaljenoj praksi čovečanstva da prezire svoje najbolje sinove. Čulabi, *nota bene*. Čim svetina pljuje po nekom, valja ga ceniti. Trebalo je da Josif Visarionovič posluži kao žrtveno jagnje; da se na njega svali krivica za mnoštvo zločina. Stvari stoje drugačije: rulja hoće da potkazuje, da ruši, da skrnavi, da ubija. Nemojmo se zavaravati; jedan jedini čovek nije u stanju da milione načini zlikovcima ukoliko oni u dubinama duše već nisu zlikovci. Staljin je tu, da se tako izrazim, samo katalizator; agresiju rulje je usmeravao tako da budu uništeni oni koji bi Sotonin naum u potpunosti ostvarili. Nikada ne zaboravite da zlo u poslednje vreme nosi masku dobra.

Za sada toliko. Bratskim pozdravom čestitam vam pristupanje časnom redu *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta.

Kupite bicikl marke ROG.

Možda je sramota priznati, ali ja nisam umeo da vozim bicikl. Uprkos svemu, kupio sam stari velosiped marke ROG i marljivo vežbao u dvorištu. U sledećem pismu koje sam dobio, ovoga puta iz Teherana, Kowalsky je pisao da nije bitno umem li ili ne umem da vozim bicikl; objasnio je da je bitna simbolika. Bicikl je, naime, jedina vertikalna naprava; on protivureći gravitaciji. Po sebi, on nema nikakvog značaja i predstavlja neku vrstu mandale čija je svrha da pobuđuje na kontemplaciju. Takođe mi je saopštio da je Veliki Majstor reda odlučio da ovozemaljski život posvetim izučavanju vremena i satova.

U tom pismu, koje na žalost ne posedujem, Kowalsky mi je podrobnije govorio o prošlosti našeg bratstva. Početkom III veka, kada je nastao red, zvao se jednostavno *Mala braća*. U XVI veku dodat je pridev »evanđeoski«. Već u XIX veku, postali smo i biciklisti, a u XX — biciklisti Ružinog krsta.

Postoje, istina, podaci — pisao je Kowalsky — da je još u XIII veku neki pravoslavni monah iz manastira Žiže, pokušavao da konstruiše bicikl. Sačuvani su i crteži nezgrapne drvene konstrukcije koja je ipak ličila na velosiped u gotovo svim pojedinostima. Međutim, pouzdano se zna da pomenuti monah, zvao se Kalist, nije pripadao redu. Šablaznjen, iguman manastira je naredio da se »sotonina vešt« spali i prvi bicikl na svetu tako je završio na lomači, O sudbini konstruktora, monaha Kalista, nema nikakvih podataka. Pa ipak, iako nije bio član Reda, biciklistička trka »Giro d'Italia 51« bila je tajno posvećena uspomeni na tog čoveka.

Imenu reda — pisao je još Kowalsky — ako se dobro sećam, u istoriji nema kraja. Već sada se zna da *Mala braća* uskoro treba da dobiju još jedan atribut, »koja mukotrпно okreću pedale ka Golgoti«, ali se konzervativni pripadnici reda odupiru promeni imena...

Koliko sam mogao razabrati iz daljeg toka pisma, *Mala braća* će dobijati sve više i više atributa i njihovo puno ime na dan suda istovremeno će biti i njegovo *delo* — duga rečenica kojom je do u tančine opisano sve ono što su Biciklisti učinili u vremenu...

I to je sve što mogu reći. Došlo je vreme da završim svoju povest o tome kako sam primljen u red *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta.

Čulaba Čulabi ISTORIJA SATOVA

Poštovana gospodo,

Ovaj skromni rad rezultat je niza godina istraživanja koje stoje u očiglednoj nesrazmeri s njegovim volumenom. Treba naglasiti da je ograničenost teksta sračunata na to da u najkraćim crtama ukaže na neke bitne momente razvoja naprava za merenje vremena ne upuštajući se u podrobnija objašnjenja.

Vreme je, kako sam ustanovio, antropomorfno. Otuda i ne čudi što su ga Heleni tako i zamišljali, kao personu boga Hronosa. Nema sumnje da vreme pripada čoveku i *vice versa*. Bog je izvan vremena. Time se hoće reći da ono nije neka nepromenjiva, objektivna, spoljašnja sila. U svom delovanju, čovek se ravna po vremenu, ali ono je ipak onakvo kakvim ga čovek načini. Nadalje ono nije beskonačno: čovek nestaje u vremenu, to je nepobitno, ali i vreme nestaje u ljudima. Umirući, svako odnosi svoj deo vremena u grob u koji dospeva upravo zbog delovanja vremena. Tako se stvara zagrobna zalih vremena, a time se objašnjava mogućnost komunikacije s umrlima. Ali neretko demoni, koji su kao duhovna bića potpuno vanvremeni, koriste radoznalost spiritualista da bi unosili pometnju.

Jedna od najstarijih naprava je peščani sat. Sastoji se od dve posude spojene uzanim prolazom. Klepsidra je ispunjena finim peskom koji iz gornje ističe u donju posudu, čineći vidljivim, gotovo opipljivim, protok vremena. No, simbolično posmatrano, gornja posuda predstavlja nebo, a donja zemlju. Prema spisima Jovana iz Kelna, isto se događa s vremenom istorije: vreme određeno Proviđenjem »curi« iz večnosti, pa se poslednja vremena mogu prepoznati po ubrzavanju događaja prema analogiji s klepsidrom: ako posmatramo peščani sat vidimo da se mala količina preostalog peska vrlo brzo sunovraća u donju posudu. Odatle činjenica da ima atletičara koji na 100 metara trče ispod 10 sekundi jeste znak skore propasti. Oduševljenje s kojim se prima svako novo obaranje rekorda dokaz je duhovne otupelosti ljudi našeg doba.

Međutim, pojava mehaničkog sata već je nasilje nad vremenom. Rad časovnika se ubrzava vešanjem tegova, sabijanjem energije u opruge koje svojim opuštanjem, kontrolisanim sistemom zupčanika, sve brže i brže pokreću kazaljke, a s njima i sve ostalo: broj otkucaja srca, udisaja i izdisaja. To dovodi do pojave srčanih oboljenja i tuberkuloze, što je zapazio i Johan Hojzinga.

Na visoravnima Tibeta, u sinajskim, atonskim i evropskim manastirima još se radilo na potpunom usporavanju ličnog vremena ne bi li se bacio pogled u bezvremeno, dok je redovnik Gilbert, kasniji papa Silvestar drugi, konstruisao mehanički, »po svoj prilici vođeni sat«. Ubrzo je sat podeljen na šezdeset minuta. Vreme devalvira i nastaje inflacija: umesto 24 časa ljudi su imali na raspolaganju 1 240 minuta; po prvi put se javlja dosada, smrtni greh *acediae* koji će kasnije dovesti civilizaciju Zapada na ivicu propasti. Malo potom i esnaf časovničara — kome pripadate i vi poštovana gospodo — taj esnaf povučениh, vrednih ljudi koji imaju brojne porodice, nikada se ne opijaju i tajnu svog zanata odnose u grob. Oduvek sam osećao neobično poštovanje za te majstore, tu gospodu koja u naprave za merenje vremena pobožno zure kroz uveličavajuće staklo.

Ali nije trebalo čekati dugo da i minut devalvira, pa da uznapredovala veština izgradi časovnik koji će pokazivati i sekunde. Seksagezimalna podela vremena, zasnovana na broju šezdeset, unutar jedne kulture zasnovane na decimalnom sistemu, nedvosmisleno ukazuju na vezu sa haldejskom magijom.

Elektronski časovnici su izgubili i poslednji simbol večnosti na svojoj konstrukciji — brojčanik u obliku kruga. Mali monitori vrtoglavo odbrojavaju desetinke, pa i stotinke sekundi. I ne samo to; one računaju, alarmnim zvončetom bude svoje vlasnike. Ali to nije tačnost. Usitnjavanje vremena pomoću elektronskih mašina pokazuje njegovu ništavnost i ništavnost nas samih u njemu. Zahvaljujući časovnicima postali smo apstraktni poput definicije sekunde, a ona glasi:

Sekunda je trajanje od 9 192 631 770 perioda zračenja koje odgovara prelazu između dva hiperfina nivoa osnovnog stanja atoma cezijuma 133.

Ali to nije sve. Japanski naučnici uveliko rade na projektu kompjuterizovanog časovnika s biočipovima koji bi se ugrađivao u organizam čoveka. Taj časovnik će preuzeti na sebe veliki deo funkcija; biraće korisniku društvo, pomagati mu pri donošenju odluka, kontrolisaće stanje zdravlja. Predviđa se i takav časovnik prefinjene inteligencije koji svog vlasnika, ukoliko ustanovi da je ovaj štetan za društvo, najpre pokušava da prevaspita, a potom ubija.

Uprkos svemu, poštovana gospodo, zajedno s vama delim verovanje u povratak starih, dobrih časovnika sa kukavicama i klatnom.

(Govor održan na godišnjoj skupštini Asocijacije konzervativnih časovničara Evrope, London 1959.)

Sava Đakonov HODOČAŠCE U DARAMSALU

*Y siguiendo el fiel del rumbo
Se entraron en el desierto... 1*

Hodočašće u Daramsalu, koje je za javnost imalo formu sportskog nadmetanja, beše preduzeto s drugačijim ciljem. Svrhu našeg putovanja, noć uoči polaska, objasnio je okupljenim biciklistima J. K., izaslanik Velikog majstora. U salonu hotela »Mažestik«² sagrađenom nad osom razdvajanja Istoka i Zapada, na kojoj je Zemljina teža najteža na severnoj polulopti i iznosi 1,7 g, J. K. je pročitao poslanicu kojom nam je Veliki majstor poželeo uspeh, a potom održao govor koji su, verujem, svi prisutni zadržali u pamćenju.

Ukratko, govor izgleda ovako: nad Evropom se nadvijaju crni oblaci; zavera arhitekata, započeta u Vavilonu sa ciljem da se uspostavi Carstvo zemaljsko, ponovo preti.³ Zadatak evanđeoskih biciklista usmeren je na to da se u planove arhitekata unese pometnja; da se neprimetnim intervencijama tok istorije preokrene u pravcu suprotnom od onoga kojim je naumila ljudska gordost. Zbog toga maršruta tobožnjeg maratona ide smerom suprotnim od onoga kojim je istorija napredovala: sa zapada na istok. Celinu svog zadatka, rekao je J. K., pojedinac ne može sagledati; to nije ni potrebno jer tek sveukupnost učinaka ima smisao. I zato prividna beznačajnost, trivijalnost, pa i ludost individualnog zadatka ne sme zavarati hodočasnike.

Iste noći, svi učesnici dobili su kovertu s naznačenim pravcem kretanja, detaljnim opisom snova koje treba sanjati na pojedinim etapama puta i pojedinačnim zaduženjima. Odmah smo se uverili da upozorenja izaslanika Velikog majstora nisu bila puka fraza. Bez tih upozorenja zadaci bi izazvali gomilu nedoumica. Da navedem samo neke: jedan od biciklista je, na primer, trebalo da u Carigradu, u određenoj ulici, od određenog čoveka kupi deset grama hašiša i da ga popuši tokom meseca septembra u sobi 213 hotela »Pariz«; drugi, opet, beše obavezan da u Smirni (posredstvom izvesnog D. Çulabija) otkupi neku staru kuću, da je obnovi, opremi i onda preda trećem koji u Smirnu stiže 15. avgusta da bi u ponoć između 16. i 17. istu kuću zapalio; jedan je, pak, morao da u Atini otvori trgovinu štofovima, a drugi da postane kuvar u rezidenciji britanskog ambasadora u Ankari. Ja sam, između ostalog, imao pomalo šašavo zaduženje da u Solunu napišem razglednicu na adresu meni nepoznatog gospodina iz Čikaga sa sledećim tekstom: »U Grčkoj je proleće. Očekujem da se vratiš. Ana.«

Nabrojao sam samo nekoliko zaduženja i to ne od onih najbizarnijih, jer još pomalo držim do verovatnosti. Znao sam ih mnogo, ona nisu bila nikakva tajna. Ali makar znao sve, nikada mi ne bi pošlo za rukom da među njima pronađem logičku vezu. To mi je postalo jasno posle tolikih godina strašenih u traganju za skrivenim smislom. Trebalo je da prođu godine i godine pa da shvatim da smisao ne mogu pronaći, ne zato što ga nema ili što je skriven, nego zato što sam ja, kao i većina ostalih ljudi, besmislen i da je najviše što mogu učiniti da se odbranim od besmisla to da sledim smisao ne razumevajući ga. Istina, u ono vreme besomučna potraga za smislom još uvek nije postala moda, ali sumnja je mučila mnoge bicikliste (među njima i mene), sumnja najteža od svih — da je naš pohod uzaludan. I zato mi, s ove udaljenosti u vremenu, podvig onog brata (koji je hteo da ostane anonimn), a koji je punih osam godina bdio nad kamičkom teškim tri grama i pazio da se ne pomeri s određenog mesta (nedaleko od jedne česme na Beyazit meydan), izgleda veličanstven

1 Sve idući znanim smerom, Udoše u pustinju...

2 Nedaleko od tog mesta nalazi se zgrada u kojoj će 40 godina kasnije nastati *Rečnik tehnologije*.

3 Kasniji razvoj događaja pokazao je da su se predviđanja Velikog majstora obistinila. Nije slučajno u samom vrhu nacističke hijerarhije bio arhitekta šper, kao što nije slučajno ni to da Tatlinov projekat spomenika III Internationale predstavlja ovlas modifikovanu strukturu Kule Vavilonske.

primer duhovnosti. Moram da priznam, ne bez gorčine, da su svi oni kojima su zapali najprljaviji i najgluplji poslovi, u stvari, bili elita evanđeoskih biciklista, odabrani kojima je to bila prilika da načine podvig. Pomenuti brat, koga su trgovci, pušači hašiša i svodnici s Kapali Čaršije zvali Ludi Aziz, osam godina je (spavajući i hraneći se u blizini) čuvao kamičak da bi ravnoteža Zemljine mase bila poremećena s ciljem da se izazove snažan zemljotres u Japanu. Taj zemljotres je izazvao poremećaje u toku stvari čiju dalekosežnost ne možemo ni slutiti. Pri tom se mislilo na sve. Čovek koji godinama brine da se kamičak ne pomeri s mesta u očima Turaka, u bilo čijim očima, jeste ludak. Zbog toga je od tri moguće lokacije izazivanja neravnoteže izabran Istanbul pošto islam toleriše maloumnike i ludake.

Kako sam samo, opijen ohološću, bio ponosan što mi je pripala čast da putujem s Ernestom M. — majstorom snevačem — i izaslanikom Velikog majstora, lično. Ah, moje naimenovanje za Velikog hroničara svetog hodočašća u Daramsalu, sada to znam, beše samo mistifikacija; mora da su se puno šalili na moj račun. Otuda i ovu hroniku čitalac treba da prihvati kao mistifikaciju, jer razlog postojanja našeg Reda i jeste širenje mistifikacija i unošenje pometrnje. Ali o tome ću govoriti kasnije. Istine radi, treba da napomenem da nisam putovao s tako uglednim biciklistima zbog toga što sam bio među odabranima, kako mi je laskala sujeta, nego zbog toga da bi moji zapisi u nekom drugom vremenu poslužili kao deo materijala za potpuno izmišljen roman. Uostalom, da sam krenuo u društvu manje iskusnih ljudi sigurno je da bih se izgubio negde u Maloj Aziji, u lavirintima čiji su hodnici od jave, a zidovi od snova.

Bez sumnje, tokom vremena sam se usavršavao pod nadzorom starijih biciklista. Naučio sam najvažniju stvar: biti strpljiv, a potom — ne verovati sebi. Korist od toga je dvostruko spasonosna. Odbacivanjem vere u sebe — stiče se vera u Boga; onaj ko odbacuje svoje misli, želje, ideje, ide putevima providenja; onaj ko ih sledi ide sebi u susret, a to je pakao. Na drugom mestu, strpljenje i nesigurnost u sopstvene snage usporavaju mišljenje (što je neobično važno) i tako se usporenoj percepciji istorijski događaji ukazuju onakvi kakvi jesu: ubrzani do bezumlja, stihijski, haotični. Previše smo opsednuti eksplozijama, pokretima masa, velikim nesrećama i u toj opsednutosti previđamo male stvari, sasvim neugledne stvari koje, daleko od pogleda, nesmetano izazivaju kataklizme, kao onaj kamičak pod česmom na Beyazit Meydani.

Ali u ono vreme bejah nestrpljiv i odnekud pun vere u sebe. Donekle je razumljivo da sam kao novopečeni član reda evanđeoskih biciklista hteo da saznam što više o njegovom unutrašnjem ustrojstvu. Već prvog dana putovanja zasuo sam pitanjima J. K. On je voleo da govori, neprestano je govorio, ali za moje ondašnje pojmove bio je grub. Gotovo neprijateljski raspoložen.

Rasprava o perspektivi

— Ti imaš mnogo predrasuda u vezi s našim Redom — rekao mi je J. K. — Misliš da idemo u Daramsalu da bismo učinili nešto za spasenje sveta. To su obične gluposti. Mi idemo na jedan duži izlet. Treba samo dobro da se zabavljamo i to koliko od večeras. Neprestano ćemo se zabavljati, opijati se, šegačiti, a ipak ćemo spasti svet. Velike reči koje sam izgovorio sinoć, samo su deo mistifikacije. Dovoljno si zreo da to shvatiš i čudim se da si naseo. Običan ceremonijal. Slične imaju i masoni i družina Ružinog krsta osnovana na temelju fikcija Johana Velentina Andree. Gotovo sam siguran da će neki od čitalaca tvoje buduće hronike zaista osnovati *Malu braću* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta. I to je dobro.

— Ali — dodade posle nekog vremena — ja ti ne mogu pomoći da se otreseš svojih predrasuda jer i ono što ja znam spada u carstvo predrasuda. Doduše, one su višeg nivoa, ali to ništa ne menja; ako se penješ stepenicama koje završavaju u beskonačnosti, potpuno je svejedno da li se nalaziš na $n + 1$ ili na $n + 25$. Niko ne zna pravu svrhu našeg reda. Niko ti ne može reći da li je to što radimo dobro ili zlo. Mi jednostavno činimo ono što moramo. Valja ti znati da je Red više jedna zanimljiva hipoteza nego organizovana institucija ili sila. I to je dobro. To je snaga naše zajednice koja se održala tokom hiljada godina, zahvaljujući činjenici da nikada nije konstituisana i da, tako reći, jedva i postoji; on je stvoren da ne bi postojao, ali i da ne bi nestao. Kruto ustrojstvo daje samo privid snage, ali nije snaga.

Ubrzo sam dobio priliku da se uverim u tačnost tih paradoksalnih reči. Najpre ono o krutom ustrojstvu. Ali ne uz pomoć rezonovanja. Naprotiv. Uverih se telom. Posle nekih tridesetak kilometara, osetih strahovit zamor; tempo je bio paklen. J. K. je veselo čavrljao i besomučno okretao pedale. U jednom trenutku mi dobaci da sam ustrojen kao katolička crkva; glava mi je, reče, sveti otac Papa prepuna oholosti i dogmi; srce mi je poput kardinala koji snuju da postanu pape i sanjare o ubistvu oca, a udovi su pastva prepuštena sama sebi i prisiljena da bez pogovora izvršava naređenja koja dolaze odozgo. Nisam mogao da shvatim tu parabolu, pa mi J. K. prevede: mozak mi je prepun euklidovskih predrasuda i svet posmatram očima učitelja geometrije, što je pogrešno, jer se tako stvara iluzija perspektive, a s njom i iluzija rastojanja. Trebalo bi, ako nameravam da stignem u Daramsalu, da svet posmatram očima vizantijske ikone koja u prvi plan stavlja ono bitno i iznad svega — *posmatra sa svih strana*.

— Pominjete ikone — rekoh — a čitao sam u nekom spisu da su ikone idoli.

— Ah, ikone, ikone — uzdahnu J. K. — Nisu ikone idoli. Slikane su sa ciljem da se ljudi nauče ispravnom pogledu na svet; da se na svet gleda s visine. Priseti se samo kako su male zidine Jerusalima u odnosu na ljudske likove ispred njega. Ili kako ktiitori drže svoje zadužbine u ruci. Ili, ako hoćeš, kako se pojedine zgrade vide sa *svih strana*. Ali ljudi kao ljudi: posmatrajući euklidovski, horizontalno, privideli su ikone kao same subjekte prikazane na njima. Od renesanse naovamo, stvar se samo pogoršava. U centru slike više nije ljudsko *lice* koje nadvisuje i ozaruje svet, nego ljudska telesina zdobljena i pritisnuta građevinama, izgubljena u perspektivi sveta. To je ljudski pogled. Jednom mi je izvestan naučnik od ugleda rekao da su ljudske misli oblika kvadrata i kutija. Nama svet izgleda stabilan i konzistentan. Međutim, Božijem pogledu se svet ukazuje kao užasno deformisan. Zbog toga Gospod sve rede okreće lice od Zemlje.

— Ali — reče J. K. — nemoj razmišljati o tome. Bolje da čuvaš snagu za vožnju jer ne pokreću mišići pedale nego duh. I bolje posmatraj stvari ovako: nisi ti taj koji se krećeš, nego se put i Zemlja okreću, a ti stojiš na mestu i održavaš ravnotežu.

Onirična orgija u Nišu

Uprkos tome što nije je J. K. spustio s oblaka na zemlju, ne malo sam se začudio kada smo na kraju prve etape našeg puta odseli u jednoj kući čije crvene svetiljke nisu ostavljale mesta nedoumici kakva je njena namena. Kuću je vodila izvesna madam Grete s kojom je J. K. bio vrlo prislan, čak nežan. Tek što smo se smestili i predahnuli, kad stiže poziv za večeru. Najradije bih bez večere legao i prepustio se snu, bolele su me Sve koščice, ali nisam imao kud. Dole, u salonu madam Grete, već se bilo okupilo društvo oskudno odevenih devojaka, dugokosih ubledelih tipova, debeljuškaste gospođe i nekakvih kepeca. U prigušenoj svetlosti prizor je delovao sablasno; sve je ličilo pre na pripreme za nekakvu crnu misu, nego na odbor za doček sportista jedne religiozne organizacije. Ali to su bile moje predrasude. Mesec dana kasnije, već na prilazima Daramsali, J. K. mi skrenu pažnju da sam bio ohol; da sam sve to posmatrao očima filistra koje stvari razvrstavaju na *dobre* i *zle*. I tada, postišen pred sobom, pred Ernestom i J. K., setih se detinjstva i lokalne prostitutke Amalije u koju sam bio smrtno zaljubljen. Njen hod i debeo sloj šminke, njeno veselo lice — sve me je to ispunjavalo zanosom i nikako nisam razumevao rđavo mišljenje i pogre koje kojima je njena osoba bila obasuta; tim pre što su one dolazile od onih koje sam takođe voleo — od majke, tetke i oca — a to je samo jedan od dokaza više u prilog tezi da nerešive aporije počinju još u danima nevinosti detinjstva, kada ne postoje podele na dobre i zle, na poštene i nepoštene, na ružne i lepe.

A one noći u Nišu, nakon priličnog broja ispijenih čaša vina koje je mirisalo na smolu, izneto je glavno jelo, spremljeno po receptu J. K., *Košmarno pile*. Pre nego što pređem na događaje koji su usledili, donosim recept za pripremanje te poslastice, uveren da će obogatiti istoriju gastronomije.

Mlado, zaklano, očišćeno i pripremljeno pile oprati, posoliti i staviti u belo vino s dosta bibera da odleži šest časova. Potom pile izvaditi, pletaćom iglom izvaditi iz kičme moždinu, a u kičmu istom iglom ugurati dva grama jako zaslađenog sirovog opijuma. U međuvremenu treba pripremiti nadev: sitno iseckanu slaninu propržiti na luku i zeleni, a kada sve porumeni posuti s polenovim prahom hašiša. Nadevom ispuniti pile, zašiti otvor i peći na tihoj vatri dva do tri sata, povremeno ga zalivajući vinom. Služi se toplo i jede odmah.

Već prilično pripit jeo sam tu piletinu oporog, ali primamljivog ukusa i prijatna toplota širila se iz moje utrobe po celom telu, čineći ga lakšim. I baš kada sam se potpuno opustio i ispod stola stavio ruku na koleno devojke koja je sedela pored mene, J. K. me opomenu da je vreme za spavanje. U jednoj sobi potkrovlja čekala su nas tri kreveta i ja se, onako u odelu, pružih po jednom, prepusten fantazijama. Ne znam kada sam zaspao, ali čim sam zaspao počeo sam da sanjam. A sanjao sam Ernesta i J. K. »Gde si do sada?« — upita Ernest. »Zar misliš da možemo čekati do svitanja?« U tom momentu počeo sam da sanjam nešto drugo: obalu neke reke i nepoznatu ženu koja me iščekuje, ali me J. K. munu laktom i povika: »Ovamo!« Nalazili smo se u prostranoj baraci po čijim se zidovima hvatalo inje. Sabijeni jedan do drugoga, prostor su ispunjavali drveni kreveti na sprat. U gomili telesa ugledasmo dva čoveka. Ležali su jedan pored drugog, pušili i razgovarali.

— Eno ga Vartolomejič — reče J. K. Ernestu.

— Da — reče Ernest — Vartolomejič je tu.

Vartolomejič je bio plavokos. Među gomilom ogrubelih i izmučenih lica, njegovo je zračilo vedrinom.

— Ko je Var... — hteditoh da upitam, ali me J. K. ućutka i reče da slušam.

— Znate li, Pavle Kuzmiču — obrati se Vartolomejič susedu — da sam ja dospeo ovde zahvaljujući biciklu i da mi je jedan čovek prorekao da ću dospeti iza žice.

Pavel Kuzmič se nasmeja.

— Dragi moj Josife Vartolomejiču — reče sasvim tiho — vaš prorok i nije naročito pronicljiv.

— Boga mi, beše pronicljiv. Prorekao mi je to 1920. A ko je tada mogao i pomisliti... Ni u snu ne bih sanjao, a da stvar bude čudnija, Pavle Kuzmiču, noć nakon što mi je taj Kowalsky rekao da ću robijati, sanjao sam ovu baraku.

— Baš ovu?

— Vi mi ne verujete?

— Naprotiv, Josife Vartolomejiču, naprotiv. Ja sam, vidite, dospeo ovde zahvaljujući tome što sam bio dovoljno pametan da verujem u takve stvari, a dovoljno glup da pišem o njima...

Pavel Kuzmič još nije završio rečenicu, a mi se našosmo na beskrajnoj ravnicu okruženi sivkastom svetlošću. »Pogledaj prema istoku«, reče mi J. K. Okrenuo sam glavu i na horizontu ugledao blistavu građevinu ispunjenu zaslepljujućom svetlošću. »To je katedrala Svetog Duha, hram evanđeoskih biciklis...«

(Ostatak teksta uništen)

Afanasij Timofejevič Darmolatov
JUBILEJ

Tog jutra živa u termometru beše se spustila ispod tridesetog podeoka i logoraši nisu išli na gradilište. Josif Vartolomejevič Kuznjecov vide u tome sarkastični znak pažnje sudbine ili providenja; na taj dan, pre ravno deset godina, bio je uhapšen. Sada je mogao, u relativnom miru barake, da proslavi besmislen jubilej. I on, prkoseći sudbini, odluči da ga proslavi. Imao je nešto mahorka i tri grumena žutog šećera.

— Pavle Kuzmiču — pozva svog suseda koji je ležao tupo zagledan u tavanicu — da zapalimo i da se zaslavimo. Danas ja slavim.

— A šta, Josife Vartolomejiču, ako smem da upitam, proslavljate? Rođendan? — upita Pavle Kuzmič Gribojedov, filozof, osuđen na pet godina, plus dodatnih pet zarađenih u logoru.

— Ne, Pavle Kuzmiču. Rođendane sam prestao da proslavljam. Danas imam mali jubilej. Navršava se deset godina otkako sam promenio »profesiju«.4

— Josife Vartolomejiču, vi ste pravi vrug — reče Grittojedov, zavijajući cigaretu. — Ubeđen sam da ćete izaći odavde u savršenom fizičkom i duševnom zdravlju. Ljude poput vas nemoguće je uništiti, osim ako se drugačije ne naredi. Vi ste pravi Rus, od one sorte za koju je kajzer Fridrih Veliki govorio: »Rusa moraš ubiti dva puta i još ga gurnuti.« Vi proslavljate jubilej. Ah, kako bi se Boris Mihajlovič nasmejao da vas čuje.

— Eh, Pavle Kuzmiču.— uzdahnu Vartolomejič — bojim se da sam pregurao sve i da vašem kajzeru preostaje samo da me gurne.

I obojica prsnuše u smeh.

— Nu! — povika s donjeg ležaja kapetan fregate Zemski — vama, momci, kanda je nerad udario u glavu.

Kapetanova opaska ih vrati u stvarnost. Ležali su i pušili čutke. Josif Vartolomejič je duboko uvlačio u pluća oštre ljute dimove i mislio kako bi bilo bolje da su ljudi stvoreni u obliku oblačaka dima, obdareni čulima, osećanjima i razumom, a ipak neuhvatljivi i rasplinuti; mislio je na udes po kojem je čovek, eto, ustrojen kako je ustrojen, sabijen u gomilu od šezdesetak kilograma podložnih zatvaranju, hvatanju, osećanju hladnoće i bola, manipulacijama uopšte; mislio je, na kraju, na onaj sumrak pre deset godina kada je uhapšen a, ni danas mu nije bilo jasno zašto su uhapsili i njegov bicikl, brižljivo ga rastavili na delove i sekli (dok su njega onako za pripremu tukli) metalnu konstrukciju, izdirući se: »Gde je poruka? Gde je poruka?« Zastrašen udarcima, zbunjen, Josif Vartolomejič nije mogao da se sabere i dokući treba li da bude kakve poruke u biciklu, ili je traže zbog toga što bi se ona lepo uklopila u neku optužnicu o kojoj nije znao ništa. A kada se sabrao — već je dobio pet godina, i dva meseca provedena u Lubjanki činila su mu se kao dva košmarna dana, ne više.

Sada je, žudno uvlačeći poslednji dim dok mu je žar pekao prste, sada je već mislio drugačije. Ta dva meseca nisu vredeli ni dva dana, nisu vredeli ništa, kao što ni ostalih devet godina i devet meseci nisu vredeli ništa. Sve se svodilo na nulu; vreme je prošlo i kao da nikada nije ni bilo. Pitao se Josif Vartolomejič: kako od tako loše sadašnjosti uopšte nastaje budućnost?

Često je mislio o vremenu Josif Vartolomejič i dolazio do zaključka da vreme nije ništa: svih tih pedeset ili šezdeset godina raspline se na kraju, a čovek, valjda, nastavlja dalje — tešio se — i to mu je davalo snagu da izdrži i rintanje i hladnoću i glad i poniženja.

— Znae li, Pavle Kuzmiču — obrati se iznenada Gribojedovu — da sam ja dospao ovde zahvaljujući biciklu i da mi je jedan čovek preokao da ću dospeti iza žice.

Pavle Kuzmič se nasmeja.

— Dragi moj Josife Vartolomejiču — reče sasvim tiho da Zemski ne čuje — vaš prorok i nije naročito pronicljiv.

— Boga mi, beše pronicljiv. Preokao mi je to 1920. A ko je tada mogao i pomisliti... Ni u snu ne bih sanjao, a da stvar bude čudnija, Pavle Kuzmiču, noć nakon što mi je taj Kowalsky rekao da ću robijati, sanjao sam ovu baraku.

— Baš ovu?

— Vi mi ne verujete?

— Naprotiv, Josife Vartolomejiču, naprotiv. Ja sam, vidite, dospao ovde zahvaljujući tome što sam bio dovoljno pametan da verujem u takve stvari, a dovoljno glup da pišem o njima.

— Tog Kowalskog — nastavi Kuznjecov — koji se zvao kao i ja, Jozef, i bio pola Namac, pola Poljak, pola đavo, upoznao sam 1920. godine kod jednog prijatelja. Ko zna gde je završio. Video sam ga dvaput ili triput. Najverovatnije negde čami kao i mi, a možda ga je onaj vaš kajzer već i gurnuo...

Josif Vartolomejič i Pavle Kuzmič ponovo prsnuše u smeh.

— Nu, nu — gundao je Zemski iz partera — slutite na neko zlo. Ko se ujutru smeje, uveče plače.

— Eh, Fomo Iljiču — viknu Gribojedov — znači li to da treba plakati od jutra.

— Uh, uh — uzdisao je Foma Iljič.

— Uh, uh — uzdisale su pocrnele grede na tavanici.

— Uh, uh — uzdisao je vetar.

— Uh, uh — uzdisala je tajga.

Pavle Kuzmič Gribojedov beše briljantni student klasične nemačke filozofije, ali nije — izuzimajući Hegela — nikako voleo klasike. Imao je u sebi pesničku žicu i nije se mogao sroditi s krutom logikom koja ga je podsećala na pruski drill. Pavle Kuzmič beše nihilist; delom zato što je to bilo u modi, delom zato što je sledio puteve sreća.

— Eh — uzdisao je Pavle Kuzmič na čajankama — šta vam je, braćo, istorija? Čuveni lanac: uzrok-posledica-uzrok. E sada, ako niz — uzrok-posledica-uzrok — zamenimo nizom: trapa-trupa-trapa, nalazimo se na istom. Povest je obično naklapanje, besmislica. ..

Tako je govorio Pavle Kuzmič da bi zabavio devojke i drugove, a kod kuće je ozbiljno radio. Pisao je obiman *Traktat o vremenu* u kome je seriozno dokazivao — dokazima, na žalost, zauvek izgubljenim u plamenu lomače — da je sadašnjost determinisana, ne prošlošću kako se smatralo, nego budućnošću. Najumnije glave toga vremena, upoznate s odlomcima traktata, predviđale su Pavlu Kuzmiču blistavu budućnost.

4U logorskom žargonu *optužba*, *logor*, *kazna* behu reči koje se nikada nisu koristile. Logoraša su u međusobnoj komunikaciji redovno upotrebljavali eufemizme.

Često je Pavle Kuzmič mislio o tome kako su se najumnije glave prevarile, kako se najumnije glave vrlo često varaju, a kako oni s dna — bez ikakve budućnosti — neretko dočekaju sjajnu, ničim zasluženu budućnost. Ali to ga nije jedilo jer je dokazivalo njegovu teoriju koju je, nakon hapšenja, nastavio da piše usmeno, u glavi. Jer — obrazlagao je sebi Pavle Kuzmič — pre sedam godina kada sam još bio na slobodi — u budućnosti sam već bio ovde i silu tog determinizma bilo je nemoguće ispraviti prirodnim putem. Inače se ne bih nalazio ovde. Događa se samo ono što je moguće; ono što se *aktuelno* događa više nije moguće nego nužno. Moguće je samo u budućnosti i to dokazuje moju teoriju, iako dokaze niko neće saslušati.

Nije se Pavle Kuzmič jedio ni zbog toga što će njegov traktat — završen i sve s fusnotama, registrom i literaturom — pohranjen u njegovom pamćenju ostati nepoznat javnosti i otići s njim u grob gde će biti nepotreban jer su te stvari tamo poznate čak i laicima. Ne, njegova teorija beše zaokružena, savršena i ezoterična i postajala mu je jasna ona prezrena izreka: *ars gratia artis*. Uostalom, Pavle Kuzmič je tu teoriju sve manje smatrao svojom, a sve više otkrivenjem kome je on *dopustio* da mu se objavi, u čemu je iscrpena sva njegova zasluga. I to se povezivalo s Hegelovom tezom da se Svetki Duh otkriva pojavnosti, otkrivajući samog sebe. I bilo mu je definitivno jasno da je Hegelova izreka, na čiju se oholost ranije žestio, izreka *utoliko gore po stvarnost, ako se ne poklapa s mojim sistemom*, nepobitno tačna i tu tačnost je osećao na svojoj koži — deliću stvarnosti koja je, u celini uzev, prošla jako loše.

Ako mi i neće doneti ugled i slavu, mislio je Pavle Kuzmič, ta saznanja će me pripremiti da mirno podnesem udarce zemaljske sudbine. Jer, ako determinizam, što je dokazano, potiče iz budućnosti, ne iz prošlosti, onda to znači da istoriju promišlja neko umno i beskonačno biće i da ona nije slepa stihija — matica koja vremenom pronosi leševe prošlosti.

I više se nije ni kajao što je neke odlomke *Traktata* objavio u časopisu »Voprosy Filosofii« iz 1923. godine, gde ih je pronašao neki prilježni i svesni filozof, pa ga odmah napao preko novina kao sitnoburžoaskog mistika. Da nije postupio tako, on ne bi bio osuđen niti bi se nalazio u logoru, gde mu je — ma koliko teško — mesto određeno Providenjem.

Znao je Pavle Kuzmič da onaj ko hoće da izmeni budućnost, sledeći neumoljive i neiskazive tajne vremena, nužno završava kao prošlost — *ouk on*.

Josif Vartolomejič ponovo ponudi Pavla Kuzmiča cigaretom.

— Eh, Pavle Kuzmiču — reče — uželeo sam se knjiga. A kad smo već kod knjiga, zamislite da nas dvojica budemo junaci u nekom romanu. Događa nam se sve što nam se događa, ali dozvoličete, bilo bi bolje. Tako bi ipak postojali, a ništa ne bismo osećali jer bismo bili izmišljene ličnosti.

— Dragi moj — reče Kuzmič — nema mnogo razlike između romana i života. Sve je to priča. Radi se samo o tome da li je neko konkretno stvorenje, vi ili ja, naterano da priču proživi. Možemo zamisliti još gore, mnogo gore okolnosti od ovih, ali te paklene okolnosti nemaju, ako unutar njih nije čovek, nikakvog smisla.

— Interesantno, interesantno — mrmljao je Josif Vartolomejič. — Slične stvari mi je govorio i Kowalsky. Satima je

umeo da priča o čudnim stvarima i žao mi je što sam puno toga zaboravio.

— A o čemu vam je to pričao Kowalsky?

— Eto, jednom mi je, na primer, rekao da će se Svet na kraju pretvoriti u ogromnu ludnicu u kojoj ludaci neće znati da su ljudi jer će sve biti normalno.

— Kako je to mislio *normalno*? — začudi se Pavle Kuzmič. (

— Pa tako, ako recimo ja poludim i zamislim da sam kapetan broda, neće me u toj budućoj ludnici lečiti nego će mi dati brod i poveriti mi komandu. Ako vi, izvinite za pretpostavku, poludite i umislite da ste vojskovođa, lekari vas neće razuveravati nego će vam dati armiju i poslati na bojište. E sada, ja kao kapetan broda prevozim materijal i opremu za vaše ljudstvo. Shvatate, umesto da se ludilo potiskuje, načiniće se društveno korisnim. Mislim da je na kongresu Kominterne Kowalsky podneo referat o tome.

— Bogme, Josife Vartolomejiču — reče Gribojedov — taj momak je imao bujnu maštu.

Posle ručka, ugrejan tankom, ali toplom čorbom, Josif Vartolomejič je zaspao i — po ko zna koji put — usnio jedan san: kao on, Vartolomejič, korača nekim pustim poljem prema blještavo osvetljenoj građevini na horizontu. Sam je i osećao nekakvu teskobu. I u momentu Vartolomejič se (u snu) priseti da je isti san sanjao stotinama puta, uvek ga zaboravljujući posle buđenja. Svetleća građevina, koja je pre mnogo godina bila tek majušna tačka na horizontu, sada beše sasvim blizu i on je mogao da razazna njene čudesne obrise. Levo i desno od njega, na periferijama sna, Vartolomejič krajčikom oka opazi pogurene prilike u maskirnim uniformama. »Zar i ovde?« — upita se Josif Vartolomejič, ali spazi da te prilike bezuspešno pokušavaju da se ugaraju u višu regiju i da im to što ih primećuje olakšava posao, pa prestade da obraća pažnju na njih. Postajalo mu je jasno da se približio svom cilju kome je nesvesno težio čitavog života, a da to nije ni znao. Jer da je znao, mislio je, nešto bi zabrljao pošto ljudi uvek stignu na suprotno mesto od onoga prema kome su se zaputili. »Da«, mislio je dalje Kuznjecov, »sve će se razjasniti kada stignem do građevine i kada se krug zatvori.« I onda je (u snu), znajući da to nije san, nastavio da korača prema građevini koja je postajala sve veća i veća, sve bliža, toliko blizu da je razaznao siluete ljudi čija su mu lica odnekud bila poznata.

Kada se probudio, nije bilo ni traga od smirenosti koju je stekao u snu. Baraka mu se činila još manjom, prljavijom i mračnijom, a ljudi još izmučeniji i preplašeniji. Pavle Kuzmič nije bio na svom ležaju. Vartolomejič htede da mu, kad dođe, ispriča san, ali odustade. Ne zato što se stideo nego zato što je san, preveden na reči, bio tako bleđ, tako neverljiv. Pa ipak, negde duboko u njemu zriilo je saznanje da nije promašio svoj život, a da su godine provedene u logoru kruna tog života. Jer, staza kojom idu oni koji neće da uništavaju, završava u logoru, kao što je ranije završavala na lomači, a još ranije u koloseumu. I Josif Vartolomejič je — više intuitivno — znao da je pitanje dobra i zla — pitanje organizacije života. A život, to je spavanje, buđenje, rad, prehrana, spavanje, buđenje... I onaj ko hoće udobno da spava, da ništa ne radi, da lepo jede, skreće sa staze dobra i stupa na stazu zla. I taj, koji monotoniju života uređuje prema svojim hirovima, uopšte ne mora da bude zao po merilima sveta; on može biti darežljiv, od reči, iskren, pa ipak završava u ništavilu. I tu se Josifu Vartolomejiču zavrtele u glavi od tolikih i čudnih otkrivenja, pa je odmahnuo glavom i zavio cigaretu. I kada se s vrata začuo glas: »Kuznjecov, kod komandanta, odmah«, Josif Vartolomejič je mislio na neku neodređenu jesen i vitke breze s kojih opada lišće...

Pavle Kuzmič Gribojedov se vratio iz susedne barake gde je s Borisom Mihajlovičem Ivanovičem odigrao tri partije šaha figurama napravljenim od sredine hleba, i sve tri izgubio. Popeo se na svoj ležaj i poželeo da zapali cigaretu; pošta će stići sutra, otac će mu poslati i mahorku i vrtiće Josifu Vartolomejiču i častiti ga pride. Ali Josifa Vartolomejiča nije bilo na ležaju.

— Fomo Iljiču — zovnu Zemskog — znate li gde je Josif Vartolomejič?

Foma Iljič pokaza glavom neodređeno, prema zgradi čije ime logoraši nikada nisu izgovarali glasno.

— Nu, da — gundao je Foma Iljič — govorio sam ja da ne valja smeјati se od jutра. Govorio sam...

— Da, govorili ste, govorili ste — reče Pavle Kuzmič za sebe.

Onda se okrenu na drugu stranu, uzdahnu i nastavi da u mislima piše drugi tom *Traktata o vremenu* u kome je problem osvetljavao sa subjektivne tačke gledišta: »Činjenica da je čovek bačen u vreme upućuje nas na zaključak da vreme nije u čoveku, da mu nije imanentno...« Ali nije išlo. Neko vreme, Pavle Kuzmič je ležao izbegavajući da misli na Josifa Vartolomejiča, a onda htede da spava; podvuče ruku pod jastuk, (navika iz detinjstva) i napipa smotuljak. Mahorka. Kuznjecov mu je ostavio mahorku...

Dok je oprezno savijao cigaretu u mraku pretrpanom disanjem i hrkanjem, niz obraze Pavla Kuzmiča, posle mnogo godina, slivale su se dve krupne, vrele suze.

TEHOLOGIJA (prvi pojam) je lajtmotiv koji se provlači kroz sve tekstove i sve brojeve časopisa. Ona je definisana kao „proizvodnja oblika“ (str.24). „Tehnologija“ je Novi svet, amneza (zaborav) starog, udvojeni svet, svet naspram sveta.

Tehnologija – društvo

Tehnologija nije ništa drugo do lažni svet, svet obmane, svet koji se nalazi nasuprot stvarnog sveta. Tehnologija je ... onaj svet nastao od Dekarta (od XVII veka) na ovamo (str.8) to je svet institucija, nauke, demokratije, tehnike, humanizma, svet u kome su fundamenti oblikovani sistemima: društvo u društveni sistem, nauka u naučni sistem, filozofija u filozofski. Taj svet, svet tehnologije, svet zla, mržnje, osakaćenih i ograničenih ljudi, svet laži i obmane, dakle lažni svet, svet naspram stvarnog sveta. On se prema stvarnom svetu odnosi kao:

Ogledalo – društveno-politički sistem

OGLEDALO – (drugi ključni pojam) prema istinskom životu Ogledalo samo odslikava istinu, ogledalo je privid, refleks, senka stvarnosti. Istorijska egzistencija tehnologije je Institucija, „Vavilonska kula čiji su zidovi Ogledala. Između tih zidova, prijatno ograđeni i zaštićeni šetaju Tehnolozi“ (str.10). Dakle, kao što je tehnologija šifra za društvo, tako je i ogledalo šifra za instituciju, za sistem, odnosno bilo koju organizaciju... Između ogledala se nalaze svi oni koji služe instituciji odnosno sistemu: Tehnolozi. Tehnolozi su „hijerarhijski

FAKSIMIL JEDNE STRANICE »ANALIZE«

Sabrana dela Jozefa Kowalskog

KOWALSKY: JEDNA BIOGRAFIJA

I

Prošle jeseni, dnevni listovi su u dnu kulturnih rubrika doneli kratku vest da je u Daramsali, u Indiji, u šezdeset prvoj godini umro Jozef Kowalsky, pesnik, pripovedač i esejist. U kulturnoj javnosti vest je prošla gotovo nezapaženo. Kowalsky nije bio ni plodan ni poznat pisac, ali njegova dela, razbacana po časopisima, behu brižljivo čitana u izvesnim duhovnim krugovima. Vredi napomenuti da su među recipijentima njegovih pripovetki i eseja bile i ličnosti takvog ugleda kao što su K. G. Jung, H. G. Gadamer, Ž. Bataj i drugi.

Život tog čoveka prekriven je nepoznanicama, zamagljen protivurečnim glasinama koje Kowalsky nije naročito nastojao da pobije. U pismu jednom prijatelju on 1937. piše:

Svaka biografija je jedna velika mistifikacija i čini mi se da je sjajnija i ukrašenija što je njen vlasnik bio veća hulja. U tom smislu ne činim ništa da opovrgnem glasine o svojoj prošlosti. Ako i nisam učinio ono o čemu se govorka, učinio sam mnogo gore stvari.

Glasine, koje nisu uvek daleko od istine, kao što su mnoge proverene »istine« samo glasine, predstavljaju nam Kowalskog u slikama koje se međusobno isključuju: ponekad je to asketa, čovek utonuo u unutrašnji svet; ponekad opet razbludni mladić i nenadmašni kozer; jedni ga opisuju blagog, punog razumevanja; drugi osornog, oholog i surovog. U svakom slučaju, život tog čoveka protekao je u mučnoj ravnoteži uranskog i htonskog, uzvišenog i trivijalnog, božanskog i sotonskog. Iako je dosegao izvanredne duhovne visine, Kowalskom nisu bila nepoznata ni sumračna i depresivna stanja. Sigurno je samo jedno: prava istina o njegovoj ličnosti sakrivena je ćutanjem i mistifikacijama.

Kowalsky je rođen 12. januara 1901. godine u Tibingenu, u siromašnoj porodici W. Kowalskog, obučara koji je zapostavio zanat baveći se pisanjem sladunjave lirike i sumnjivih pripovedaka. W. Kowalsky je, navodno, pripadao redu *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta (što nije pouzdano utvrđeno), kome je kasnije (što je utvrđeno) pripadao i J. Kowalsky. Rano je ostao bez majke. Uprkos tome, bio je briljantan učenik. Naročito se isticao u latinskom i grčkom. Ta ga je sklonost verovatno podstakla da upiše tibingensku Bogosloviju, onu istu koju su polazili Hegel i Šeling. U

Bogosloviji se istakao odličnim učenjem i nimalo lošijim vladanjem. Važio je za izuzetnog poznavaoa Biblije, sv. Avgustina i sv. Tome Akvinskog. I onda se dogodio preokret, prvi u nizu kojim je obilovao njegov život. Nikada se neće saznati šta ga je nagnalo da 14. oktobra 1919, sasvim mirno, kako pričaju očevici, ustane nasred predavanja, priđe profesoru, strgne mu sat sa lanca, smrska ga nogom, kaže: »a sada je dosta« i zauvek izađe iz slušaonice. Pominje se neka devojka, Grete, u koju je Kowalsky bio zaljubljen. Nema sumnje da ona zauzima izvesno mesto u njegovom životu (njoj je posvećena jedna od prvih pesama Kowalskog »Saputnica«), ali je teško pretpostaviti da bi ona mogla biti jedini ili glavni razlog napuštanja studija. Skloniji smo pretpostavci da je, došavši u godine kada mladići kritički posmatraju svet oko sebe nadahnuti mutnim idealima, Jozef sagledao licemerje i bedu društva u kome je živeo.

Kažu da postoje dve vrste ljudi: poštteni i pokvareni — piše Kowalsky tih godina — a ja kažem da postoje samo pokvarenjaci i glumci; spodobе koje su na javnim mestima lojalne, uljudne, poštene, dok su u potaji lopovi i tirani. Neću da kažem da sam ja bolji od njih; naprotiv — gori sam, ali se ne pretvaram da sam lojalan, uljudan i pošten. Predugo sam se pretvarao. Štaviše, nisu ti filistri, kada se bolje razmisli, ni pokvarenjaci. Oni su nešto još gore: kukavice koje se udružuju u svoje bedne cehove i gilde kako bi, oslanjajući se na slogan »zajedno smo jači«, obezbedili nekakav legitimitet i odbranili se od ništavila.

U svetlu takvih razmišljanja, postupci Kowalskog postaju jasniji. Njegova ljubav, Grete, bila je prostitutka. Kowalskom to, očigledno, nije smetalo. Za njega su prostitutke bile dame iz gornjih slojeva društva; nafrakane guske koje su dane provodile u ogovaranju i lažnom oduševljavanju umetnošću — veštinom koju je Kowalsky čitavog života prezirao iako je i sam bio ljubimac muza. Tih godina se priključuje anarhistima, a potom — razočaran beskrajnim teoretisanjem — mnogo borbenijoj Komunističkoj partiji Nemačke. Nепrestano je u pokretu. Gonjen snažnom željom da promeni svet, da uništi bedu i satire poniženja, obilazi sirotinjska i radnička naselja, organizuje sakupljanje pomoći za najugroženije i agituje.

II

Godine 1920, Jozef Kowalsky odlazi kao delegat na kongres Kominterne. Postoji jedna fotografija iz tog vremena: u prostranoj dvorani, očigledno u nekom bivšem dvorcu, za stolom sede Žil Imber-Droz, Bombači i Lepeti i posmatraju spis koji Imber-Droz drži u rukama. Lisijen Lora, nalakćen i zamišljen, zuri nekuda kroz prozor. Nedaleko od njega je Anri Lefevr; obeležen (na fotografiji) znakom X, u desnom uglu je Jozef Kowalsky. Izgleda kao da spava. U pismu jednom prijatelju Kowalsky iznosi neke utiske s kongresa:

Zasedalo se u Moskvi, u prestonoj dvorani Kremlja. Presto je bio zaklonjen jednom zavesom. Dvorane oko prestone služile su kao rezidencija carskoj porodici prilikom njihovog boravka u Moskvi. Ti privatni apartmani za kongres su bili preuređeni u čitaonicu, salu za pušenje, bife i sobu za odmor delegata. Jedna velika postelja nalazila se u poslednjoj dvorani. Mnogi delegati bi tamo malo odspavali ili proveli. jedan časak samo zbog zadovoljstva da se opruže na krevetu koji je bio krevet careva.

Moram ti odmah reći da mi se to ni malo nije svidelo; to samozadovoljno baškarenje po grobovima; to malograđansko izležavanje po carskim posteljama. Treba postaviti granice: car je dok je živ car; kad umre, on je samo mrtvac. Kao i svi.

Smešteni smo u hotelu »Luks« koji nije ni malo luks: prepun je stenica. Doručkuje se i ruča zajednički, u trpezariji, a za večeru se dobi'ja »pajok«, dnevno sledovanje: potpuno crn hleb, maslac užegao tako da se čoveku smuči, tvrdo kuvana jaja, ali poluprazna i groznog ukusa od buđave slame u kojoj su čuvana.

D. H. Grendžer, koji se u jednom tekstu osvrće na ovo pismo, osporava njegovu autentičnost i tvrdi: ili je pismo falsifikat, ili ga je Kowalsky prepisao od Žila Imber-Droza. Međutim Grendžer čija je specijalnost ezoterija, nikako istorija radničkog pokreta, smeće s uma jedinstvo mišljenja koje je tada vladalo u Kominterni. Ljudi koji isto misle pišu ista pisma. Uostalom, poznato je da Kowalsky nije imao visoko mišljenje o Žilu Imber-Drozu i da ga je smatrao »platonskim« revolucionarem. S druge strane, nije isključeno da je Kowalsky, u cilju mistifikovanja svega mogućeg, kasnije napisao to pismo.

Kowalsky se u Rusiji zadržao tri meseca. Da li su prizori bede, u to doba uobičajeni na moskovskim ulicama, u oštrm kontrastu prema obilju koje je već vladalo u krugovima nastajuće birokratije i umetničke elite, uticali da se mladi Jozef razočara u ideju revolucije, ili je posredi bio nekakav unutrašnji preokret, o tome se može samo nagađati. Tek, nakon povratka u Nemačku, Kowalsky odlučno prekida sve veze sa svojim dojučerašnjim drugovima, nazivajući ih »bandom demagoga i nitkova«. Uz finansijsku pomoć svog oca, otvara radionicu za popravku bicikala, a osniva i sopstveni tim s kojim osvaja nekoliko značajnih trofeja na trkama širom Evrope. Uporedo s tim Kowalsky piše; 1925. godine izlazi njegova prva (i jedina) zbirka pesama *Opis ničega*. Po dolasku na vlast, nacisti su sve dostupne primerke knjige javno spalili, tako da je ona danas kolekcionarska retkost. Zbirka *Opis ničega* beše odštampana u svega 300 primeraka.

Već sledeće, 1926. godine, Kowalsky odlazi u Indiju, bez sumnje pod uticajem Šopenhauerove filozofije koju je intenzivno proučavao. Iz dostupnih i sačuvanih dokumenata (pisma, dnevnici, beleške) možemo sa sigurnošću tvrditi da se aktivno bavio meditacijom. U pismu svom ocu, datiranom 8. novembra 1926, Kowalsky piše:

*Dragi Witolde,
Nalazim se u Daramsali. To je grad od nekih 40 000—50 000 hiljada stanovnika koji ne rade ništa drugo osim što po čitav dan sede u hladu Mangogajeva ponauljajući do iznemoglosti svetu mantru »Om mani padme hum«.*

5 I sam Lenjin je o ličnosti Ž. Imber-Droza imao loše. gotovo podsmešljivo mišljenje. U Pismu Inesi Arman, (prim. priređivača) V. Iljič ga naziva »tolstojevski filistar«.

Od ostalih zanimljivosti vredi spomenuti krda svetih krava koje se od običnih razlikuju samo u jednoj pojedinosti: imaju oreole. Sve u svemu ništa od atmosfere duhovnosti i nezainteresovanosti za blaga ovoga sveta koju sam priželjkivao. Ali ne mogu nikome ništa prebaciti; ovaj svet je ipak ovaj svet, dakle svet palih bića — pakao. Samo preispoljni glupaci mogu se latiti poduhvata da od njega načine raj. Sama ta želja je dobra; o, i te kako dobra, ne može joj se ništa prigovoriti, ali želja po sebi — to sam naučio ovdje — nije dobra, ona je temelj zla.

Druga stvar koju sam naučio od jednog ljubaznog Tibetanca, Lamae Kazi Swama Dondupu, tiče se mudrosti: da bi se dosegla mudrost, smatra Lama, ne treba mudrovati nego smanjiti količinu hrane. I ja sam ga poslušao. Ne mogu reći da me je gladovanje dovelo do nekog prosvetljenja, ali sam ipak »saznao« takve stvari o kojima nisam ni sanjao.

EtO kako su stvari naopako postavljene. Kod nas se jesti dobro smatra uslovom dobrog zdravlja. Koještarije. Neuporedivo je uzvišenije opijati se. Čuvaj se ljudi koji ne piju. Upozoravam te, mađa znam da se ti njih već poodavno čuvaš. Trovati samog sebe, to ipak nije osobina trivijalnih duhova. Ima tu dosta nihilizma. Neko izgara sporije, neko brže, to je kao s drvenim i kamenim ugljem — stvar ličnosti — ali oni koji nikada ne okušu ni kap jer to nije, navodno zdravo, ti su najtupiji i najnaivniji. Unositi samo ono zdravo, znači tovići sopstveni leš. A to je opasno. Laž je da je u zdravom telu zdrav duh. Čitao sam kod jednog mistika da duša ne može da se otrgne od dobro uhranjenog leša, pa biva sahranjena s njim, prisustvuje procesu truljenja i trpi jezive muke.

Prema nekim navodima D. H. Grendžera, baš u Daramsali je Kowalsky prvi put stupio u vezu s redom *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta. 6 U pesnikovoj zaostavštini pronađena je fotografija grupe evanđeoskih biciklista i njihovih prijatelja. Tu je i Witold Kowalsky, koji se početkom 1927. godine pridružio sinu. Međutim, najviše čudi prisustvo engleskog filozofa Bertranda Rasela i dveju dama čiji identitet nije utvrđen.

Već polovinom iste godine, Kowalsky odlazi na Tibet gde se zadržava više meseci. Vraća se vidno izmenjen, kako fizički, tako i duhom. To više nije onaj impulsivni, veseli mladić. »Izgleda kao Lazar kada je izašao iz groba«, zapisuje D. H. Grendžer, »kao čovek koji je saznao užasnu tajnu, vide onostranost, pa se vratio u svet«. Šta je saznao i šta se dogodilo na visoravni Tibeta, nikada nećemo saznati. Sve zabeleške i dnevničke, Kowalsky je spalio i više se nikada nije latio zapisivanja dnevnih događaja. Ali ta faza nije dugo potrajala. Iste jeseni, vidimo ga u društvu dveju dama (možda istih onih s fotografije), na prijemu u engleskom Konzulatu. Krajem godine vraća se u Evropu i ponovo počinje da piše. Radi paralelno na romanu *Krst nad Bagdadom* (čiji se rukopis izgubio) i na projektu modernog bicikla s više brzina. Roman nikada nije ugledao svetlo dana, ali bicikl jeste. Patentiran je i konstruktoru donosi značajan prihod.

Novu, 1928. godinu, Jozef Kowalsky dočekuje u Moskvi u društvu Josifa Visarionoviča. Zatvoreni u Staljinovoj dači u Podmoskovlju, ispijajući ogromne količine votke, oni provode pet dana u razgovorima čiji je sadržaj ostao nepoznat. D. H. Grendžer je mišljenja da je Kowalsky boravio u Moskvi kao izaslanik evanđeoskih biciklista Ružinog krsta i da je Staljinu predao spisak osoba koje treba likvidirati da bi se sprečilo uspostavljanje »hiljadugodišnjeg carstva«. Ta hipoteza očigledno spada u domen fantastike. Doduše, u lajpciškom almanahu »Vorn jungsten Tag«, Kowalsky objavljuje esej »Na ivici«, posvećen Josifu Visarionoviču, međutim to treba shvatiti pre kao ironiju. Mnogo je značajniji njegov susret s Frojdom, kao i prepiska s ocem psihoanalize. Kowalsky se u početku oduševio psihoanalizom; novac koji je zaradio od bicikla nameravao je da uloži u pokretanje časopisa i biblioteke specijalizovane za izdavanje dela iz te oblasti. Onda dolazi potpuni preokret: Kowalsky prekida sve veze s psihoanalitičarima. »To su Sotonini sinovi.« Poverava se jednom drugu. »Nije nimalo čudno što su svi psihoanalitičari Jevreji; neprestano progonjeni Hristovom smrću, mučeni neobjašnjivom krivicom, koju ne priznaju, uzroke svoje patnje traže u bezazlenim mitovima. Da, oni hoće da žive lepo i udobno na ovom svetu. Ali nije daleko dan kada će požaliti. A s njima i ostali.«

Ne možemo sa sigurnošću tvrditi da je Kowalsky (prema mišljenju nekih istraživača poučen od strane tibetanskih lama) znao budućnost Evrope, ali je izvesno da je predvideo dolazak Hitlera na vlast. O tome svedoče dokumenti u čiju se verodostojnost ne može sumnjati. To su pre svega pisma kojima je upozoravao svoje prijatelje Jevreje da na vreme napuste Nemačku, potom i spis *O diskontinuitetu istorije* napisan u saradnji s Ernestom Milerom. Svi primerci brošure štampane u 300 primeraka podelili su sudbinu zbirke *Opis ničega*: završili su na lomači, ali je sačuvano nekoliko prepisa iz kojih je moguće rekonstruisati prvobitni spis. To mutno, ezoterično štivo, vrlo često zalazi u sferu čiste fantastike, kojoj se izvesna draž ne može osporiti. Ako je verovati pomenutoj brošuri, dolazak Hitlera na vlast i nije bila posebna tajna za Kowalskog, budući da je on, kao član misterioznog *Komiteta za likvidaciju Franca Ferdinanda*, aktivno radio na tome. Činjenica da je *Komite*t planirao atentat na Franca Ferdinanda punih četrnaest godina nakon što je on izvršen, dakle 1928, može zbuniti samo neupućene u ezoterična učenja biciklista Ružinog krsta. Ta sekta veruje da budućnost determiniše prošlost; postoji legenda da pripadnici *Male braće* utiču na zbivanja ovoga sveta na sledeći način: umrla biciklisti iz onostranosti neograničene prostornovremenskim kategorijama saznaju izvestan period vremena (po Grendžeru 100 godina) integralno, dakle kao jedinstvenost onoga što se dogodilo, što se događa i što će se događati; provide namere istorijskih subjekata i, poredeći ih sa ciljevima Proviđenja, prenose na trenutno živeće bratstvenike dužnost da isplaniraju ono što će se dogoditi u prošlosti. To je, objašnjavaju Kowalsky i Miler, moguće zbog toga što je — usled ljudskog nestrpljenja i zaslepljenosti — istorija ubrzana (prema tadašnjim proračunima) za čitave 24 godine 7 meseci i dvadeset dana. Prema tome, mi nismo savremenici događaja u kojima učestvujemo; po prirodnom toku stvari, oni tek treba da se dogode, a vremenski diskontinuitet koji odatle proizilazi očituje se osećanjem praznine, bezvoljnosti i besmisla; »lutamo po močvarnim maglama s rukama ispred sebe, kao mesečari, i ne slutimo da je sunce već granulo« — pišu Kowalsky i Miler. Otuda Biciklisti Ružinog krsta za ostvarenog i probuđenog čoveka smatraju onog »ko je postao istovremen sa samim sobom«.

Možemo da se ne složimo s takvim spekulacijama, protivurečnim i najdijalektičnijem umu, ali ne možemo osporiti da je u brošuri *O diskontinuitetu istorije* predviđen datum pada Trećeg Rajha ništavnih četrdeset osam časova različit od

stvarnog datuma pada. Prema pomenutoj brošuri, Treći Rajh je bio neminovan da bi sprečio veće zlo; Franc Ferdinand, koji je trebalo da nasledi austrougarski presto, imao je da se razvije u genijalnog vladara koji bi proširio granice Zapadnog rimskog carstva čak do srednje Azije. Zato je morao da umre pod hicima zaverenika isplaniranim četrnaest godina kasnije da tajna policija ne bi otkrila zaveru. Jer, širenje Zapadnog carstva bi raširilo i racionalnost, a s racionalnošću bezosećajnost i otupelost koje je prate. Atentat je značio i kraj Zapadnog rimskog carstva; od 1918. naovamo, Zapad će se sve više rasparčavati dok u tom razdrobljavanju potpuno ne nestane. A tada će (uvek latentno prisutno) vaskrsnuti Istočno rimsko carstvo — Nova Vizantija, što je krajnji ovozemaljski cilj evanđeoskih biciklista Ružinog krsta.

Hitler, koji je bio sujeveran, smatrao je brošuru *O diskontinuitetu istorije* delom sionskih mudraca, jednim od tajnih oružja jevrejske zavere. Gotovo simboličan tiraž ne ukazuje da brošura pretenduje na znatniji propagandni učinak, da i ne govorimo o teško pristupačnom stilu i sadržaju. Uprkos tome, firerovi pomoćnici za okultne nauke, najozbiljnije su pratili rad biciklista Ružinog krsta, sačinivši obiman dosije koji je izgoreo prilikom jednog od poslednjih bombardovanja Berlina. Po dolasku na vlast Hitler naređuje da se u okviru SS trupa formira *Traumeinsatz*, jedinica komandosa za dejstvo u snu.⁷ Njihov zadatak bio je da uhode i onemogućće akcije biciklista Ružinog krsta čija se aktivnost odvijala u dubokoj konspiraciji sna. Posle naporene obuke koja je obuhvatala sinhronizovanje snova, kretanje po azimutu u snu i maskiranje, pripadnici *Traumeinsatz-a* pripremili su nekoliko akcija, pokušali da se infiltriraju u redove biciklista, ali bez vidnijeg uspeha. Njihov najveći »podvig« bio je skrnavljenje astralne katedrale Svetoga Duha. Jednog praskozorja, kada su se biciklisti lagano budili, vod komandosa se prikrao katedrali i, uz pomoć paganskih vradžbina, razorio istočni zid. SS unterfirer Majndorf odlikovan je gvozdenim krstom, a jedinica pohvaljena. Sledeće dvadeset četiri godine, Katedrala je bila oštećena, jer u snu vreme protiče bez ubrzanja.

Takav razvoj događaja nije uzbudio ni Kowalskog ni ostale pripadnike evanđeoskih biciklista. Oni su znali da je arhitekta koji će katedralu ne samo obnoviti nego je načiniti neuporedivo blistavijom, već rođen i da samo treba sačekati određen broj godina. Osim toga, nekako u to vreme, pada i smrt Witolda Kowalskog, koja njegovog sina, Jozefa, ponovo odvodi na put, ovoga puta u Ulan Bator, u Mongoliju. Nije Kowalskog potresla ta smrt; smrt nikada ne potresa pripadnike evanđeoskih biciklista i oni je smatraju unapređenjem, uvođenjem u više sfere reda. Uostalom, Witold Kowalsky je znao datum svoje smrti (kao i mesto) i sina je obavestio petnaest dana unapred da bi ovaj mogao doći i sahraniti ga uspravno, tj. u vertikalan grob, kako se braća biciklista uobičajaju sahranjivati.

Ali da se vratimo linearnoj hronologiji. U jesen 1930. godine, Jozef Kowalsky organizuje Veliki biciklistički maraton Beograd—Daramsala. Beograd je određen kao polazna tačka maratona zbog svog geografskog položaja; sagrađen na grebenu iznad ušća Save u Dunav, on je najisturenije vizantijsko naselje, granica istoka i zapada. Došavši u jugoslovensku prestonicu dve nedelje pre početka maratona radi organizacionih priprema, Kowalsky traga za ruševinama konaka na Dorćolu u kome je Nikola iz Kuze, nadahnut svetim Duhom u jednom trenutku prosvetljenja formulisao svoju teoriju, nadaleko znanu *Coincidentio oppositorum*. U slobodnom vremenu sastaje se s istaknutim srpskim intelektualcima i književnicima, između ostalih s Rastkom Petrovićem, Milošem Crnjanskim, Dragišom Vasićem i Slobodanom Jovanovićem. Smatra se da je Rastko Petrović učestvovao u maratonu izvesno vreme i da se, zbog obaveza, vratio iz Carigrada u Beograd obilazeći na povratku manastire, zadužbine srpskih vladara. Tu, u Beogradu, »nad kojim se svakog predvečerja sukobljavaju istočni i zapadni vetrovi dok crveno sunce tone u panonsko blato«, u jednoj sobi hotela »Moskva«, Kowalsky piše priču »Grob u Ulan Batoru«. Ta priča je umetničko viđenje njegovog puta u Ulan Bator. Prva verzija priče objavljena je u »Idejama«, časopisu koji je vodio i uređivao Miloš Crnjanski; druga verzija objavljena je u časopisu »Hiperion« (1932, 1—2), a treća (potpisana drugim imenom i neznatno izmenjena) na dvadesetogodišnjicu njegove smrti u beogradskoj »Politici« od 19. januara 1986. Objavljivanje poslednje verzije svakako je delo nekog od članova bratstva i predstavlja suptilno obeležavanje godišnjice smrti, a verovatno ima i skriveno dublje značenje jer, vele Biciklisti, najveći uticaj imaju najneprimetniji događaji.

III

Relativno mali broj dela stoji u nesrazmeri s gotovo natprirodnom energijom Kowalskog. No, objašnjenje za to nije teško naći; poznato je da je on smatrao da pesma ili priča nije napisana jednom za svagda, nego da se menja kao i sve ostalo u istoriji, pa otuda imamo po tridesetak i više verzija neke njegove pesme ili priče; njen prototip, pa verziju za zimu, proleće, leto i jesen; pa verziju priče za sledeću godinu s pratećim varijacijama, itd. Tako njegova sabrana dela iznose čitavih osam tomova i priča se da *Edition Minuit* priprema kritičko izdanje pesama, priča, eseja i prepiske s dnevnicima Jozefa Kowalskog.

Kao što je dopuštao da vreme utiče na njegove spise, tako je bio ravnodušan prema promenama koje je vreme činilo na njemu. Upoređujući potpise Kowalskog iz godišnjeg doba u godišnje doba, iz godine u godinu, vidimo kako rukopis prati unutrašnje promene u Kowalskom. Možda bi bilo interesantno čuti sud nekog grafologa o tome:

⁷ Postoje neke indikacije da je i KGB tridesetih godina oformila brigadu za dejstvo u snu, ali da ju je kao nenaučnu ukinuo J. V. Staljin.

1927.		1928. J. Kowalsky
zima	J. Kowalsky	1929. J. Kobarscizun
proljeće	J. Kowalsky	1930. J. Kowalsky
leto	J. Kowalsky	1931. K. Kowalsky
jesen	J. Kowalsky	1932. J. Kowalsky

Slično rukopisu, Kowalsky je menjao i lik. Premda se svi koji su ga poznavali slažu u jednom, da je bio visok i mršav, ostali opisi se ponekad i dijametralno razlikuju. Jedni ga opisuju podbulog, izbornog, bubuljičavog; drugi produhovljenog, sjajnog pogleda; jedni kao naočitog muškarca; drugi kao neuglednog, pa i ružnog, čak se ne podudaraju ni u pogledu boje kose. Sam Kowalsky je govorio: »Može se uzeti bilo koji lik jer je ionako lik koji čovek nosi bilo koji. Stvar je u tome da se bude ravnodušan prema njemu.«

Biciklistički maraton Beograd—Daramsala počeo je u ponoć 21. septembra 1930. godine. Zvanično sportska manifestacija, maraton je, po svemu sudeći, imao sasvim druge ciljeve. Maršruta Beograd—Ras—Solun—Sveta Gora—Sard—Jerusalim—Vavilon (kojom se zaputila prva grupa maratonaca) ukazuje da je Kowalsky imao na umu i druge ciljeve. Sava Đakonov, jedan od učesnika maratona, u delimično sačuvanoj brošuri »Hodočašće u Daramsalu« na poetski upečatljiv način opisuje događaje tokom putovanja, mada prigovori da previše popušta fantaziji, nisu bez osnova. D. H. Grendžer u datumu početka maratona, mestu polaska i maršuti, nalazi duboku simboliku. Svodeći na jedinicu godinu polaska, on dobija najpre broj trinaest ($1 + 9 + 3 + 0 = 13$), a potom 4 ($1 + 3 = 4$) koji se hebrejski piše 7 (dalet), a izgovara D, kao Daramsala. No, dalet je takođe u kabalističkoj tradiciji arhetip materijalnog postojanja. Prema Grendžeru, krećući iz Beograda, na datum koji je proizvod dva sveta broja ($3 \times 7 = 21$), u godini koja je pod znakom dalet, biciklisti simbolično napuštaju zapad, istoriju i opsjednutost materijalnim, vraćajući se (preko Vavilona gde je istorija započela) iracionalnom, koga označava istok.

Iako su otišli u grupi, maratonci su se vraćali pojedinačno, a neki se nikada nisu vratili. U početku praćen priličnim publicitetom, maraton su ubrzo potisnuli u drugi plan aktuelni događaji, a zatim ga i sasvim istisnuli.

Kowalsky se iz Daramsale vraća tek 1936. godine. Tih šest godina njegovog života prekriveni su potpunim mrakom. Sava Đakonov u pomenutoj brošuri navodi da je Kowalsky radio na verzijama svojih pesama, a da je poslednje dve godine proveo s isposnicima u pećini, što je verovatno; da je, što već nije verovatno, povremeno davao da se zatrpa zemljom u grob u kome je provodio od 24 časa na početku obuke, do dvadeset dana pred kraj. Hagiografski stil i ton zapisa Save Đakonova bez sumnje je posledica vremena provedenog u Indiji nadasve sklonoj fantaziji i preuveličavanju, kao i izraženog osećanja privrženosti Kowalskom.

Vrativši se s istoka, Kowalsky se nastanjuje u Beogradu i to je, do kraja života, bila najzapađnija tačka njegovog kretanja. Već u to vreme komandosi *Traumseinsatz-a* započeli su besomućnu potragu za njim, a on se krio u snovima isposnika iz Daramsale u koje pripadnici *Traumseinsatz-a*, primitivni i agresivni sanjari, nisu imali pristupa. Sto se književnog rada tiče, naredne godine Kowalsky kod beogradskog knjižara i izdavača G. Kona štampa novelu »Biciklizam i teologija Witolda Kowalskog« u kojoj diskretno eksplicira neke teze iz tajnog spisa evanđeoskih biciklista *Teologija i biciklizam*. Nekako u to vreme pada još jedan iz niza preobražaja ubeđenja Kowalskog. Nekadašnji revolucionar, učesnik drugog kongresa Kominterne, postaje vatreni rojalista i time na sebe navlači gnev levih intelektualaca.

Međutim, skandal tek predstoji. Kowalsky se proglašava vikontom. Objavljuje letak u kome obrazlaže razloge svog čina i izaziva bujicu najprotivurečnijih reakcija. Na jednoj strani su oni koji ga smatraju budalom, na drugoj oni koji se oduševljavaju, a između su umereni (koji samoproglavašanje Kowalskog za vikonta smatraju umetničkom egzaltacijom) i ogorčeni levičari s optužbama da je postupak Kowalskog vrhunac buržoaske truleži.

Za to vreme Kowalsky u svom luksuzno opremljenom stanu priređuje prijeme koji se neretko završavaju orgijama, što se može povezati sa činjenicom da je naš junak, kao jednog od svojih duhovnih predaka, naveo i markiza de Sada. S tim što, prema svedočenju S. Đakonova, orgijastička destrukcija nije usmerena na druge, nego na sebe. Slede polufantastični opisi takvih situacija u kojima vikont pere noge prostitutkama, zajedno sa svojim prijateljima provodi sate u košuljama od kostreti, tela obavijenih bodljikavom žicom. I zbilja, na jednom mestu sam Kowalsky piše: »Dva su puta: uništavati druge, ili uništavati sebe, a ustrojstvo sveta je takvo da onaj ko neće da uništava druge biva uništen ukoliko nije dovoljno hrabar da uništi sam sebe.«

U tim godinama sveopšte opijenosti i raskalašnosti (koje nagoveštavaju bliski rat), groteskno deluje kočija »vikonta« Kowalskog na beogradskim ulicama, među balkanskim udžericama, a taj utisak pojačavaju livrejsani kočijaš i paževi.

IV

Na liniji života Jozefa Kowalskog, kako se priča, bila je jedna crtica koja je trebalo da ga, u dosluhu sa zvezdama — posle blistavih uspeha — odvede u koncentracioni logor, a zatim u smrt. To mu je predočeno, posredstvom glasnika, u snu, i Kowalsky se te jeseni podvrgao operaciji. U Beograd je doputovao izvesni dr Daud (Çulabi i u jednoj privatnoj klinici izveo plastičnu operaciju linije života — beznačajan i bezopasan zahvat koji je ipak potrajao nekoliko časova jer je trebalo pronaći najpovoljniji položaj izmenjene linije u odnosu na budući položaj zvezda. Uprkos trudu dr Çulabija, jedini mogući tok sudbine Kowalskog bio je da postane železničar. Tako je i bilo. Sledeće godine i godine rata Kowalsky provodi kao šef stanice Stalać. U tom maglovitom gradiću na tri vode (Zapadna i Južna Morava se tu spajaju u Veliku), Kowalsky je stvorio svoje svakako najznačajnije i najdalekovidije delo — *Rečnik tehnologije*. Polazeći od konstatacije da je jezik okoštao i postao sredstvo obmane, ne sporazumevanja, Kowalsky se latio da istraži neke ključne reči zapadne civilizacije; da onima koje su izgubile vrednost, povrati značaj, a da onima koje su značaj neopravdano stekle odredi pravo mesto.

»Izgovaramo rečenice onako kao što kurve vode ljubav« — piše Kowalsky u predgovoru — »Naši razgovori više nisu razgovori nego blud«. Međutim, značaj tog projekta nije toliko u njemu samom, mada je i on neporeciv, koliko u anticipaciji jednog savršenijeg *Rečnika tehnologije* koji će se pojaviti čitavih četrdeset godina kasnije. Rečnik Kowalskog trebalo je da bude samo seme iz koga će iznići snažno stablo. I zbilja, 1981. godine, pojavljuje se u izdanju »Vidika« novi *Rečnik tehnologije* koji je prilično uzbudio duhove. Uzrujani komentatori dnevnih listova protumačili su *Rečnik* kao »... otvoreni poziv na rušenje društvenog sistema«, iako se takvi pozivi ne mogu naći na stranicama *Rečnika*. Vrlo brzo je Beogradom počela da kruži i tajanstvena *Analiza*, nepotpisani tekst (verovatno iz masonskih krugova) u kome se konfuzno i zlonamerno tumače stavovi anonimnih sastavljača.

Godine 1943, komandosi *Traumeinsatz-a* ulaze u trag Kowalskom. Osetivši opasnost, Kowalsky nestaje iz Stalaća samo sat ili dva pre nego što su gestapovci pokucali na vrata njegove sobe. U toj maglovitoj noći, njemu se gubi svaki trag, mada glasine kruže i dalje. Prema jednim, on se obreo na Tibetu gde se posvetio izučavanju *Knjige mrtvih*; prema drugim, Kowalsky se zamonašio u manastiru Hilandaru uzevši ime Kalist; prema trećim, ubijen je u bekstvu. Svedok, kome se ne može potpuno verovati, tvrdi da je Jozef Kowalsky napustio dežurstvo, uzjahao bicikl, ubrzao i nestao u oblaku koji ga je obavio. Bilo kako bilo, pred nama je izbor iz dela jedne interesantne ličnosti, izbor kome, bez sumnje, treba posvetiti punu pažnju.

S. B.
Beograd 1983.

Pesme

SAPUTNICA Za Grete

Saputnice

Nemoj da se praviš nevina u ovom vozu već
Hiljadama godina otkako putujem nema dama.
Prevarili su te. Balovi i lepeze voze se u prvom
razredu. Divno je ipak umreti između Budimpešte i
Stalaća na 860 točkova između tračaka svetlosti
I pozamašne zadnjice neke gospođe koja uskoro
Izlazi iz takta na stanici nejasnog imena i uvlači
se u uho otpravnika vozova.

Možda ću te voleti 50, možda i svih 100 kilometara
Neopisivo putujući na istok zajedno s gospodinom
Koji je eto kćerku za raspust poveo
U smrt. Saputnice, nemoj da se praviš nevina.
Ko zna da li ćemo do obala mora stići.
More je veliko kao tuga tvojih zenica
I duboko u meni. Sunce će izaći između tvojih nogu
za promenu dok putujemo odjednom na svih
jedanaest
strana sveta. Ljubavi traju bezrazložno kratko
Dok dlanom o dlan — eto stanice na kojoj izlaziš.

Reci mu
Da neću doći
(1919)

NISI DOŠLA

Mislim da nisi došla.
Imala si nameru jer bila je nedelja.

Obukla si kožu, navukla ruke, obula stopala i
Sišla niz stepenište ali Amebe su pomerile ulice
Izokrstale ih, promenile nazive, sakrile predmete
koji bi mogli poslužiti kao azimuti

Lutala si s osmehom na kome se pokvario
patent zatvarač

Noć je odavno bila pala i više nisi znala gde si.
Zaboravila si čak i kuda si pošla i mene i jedino
što si želela bilo je da iz sveprisutnog nigde
dođeš bilo kud.

Oko ponoći Amebama je dosadila igra i ponovo su
vratile ulice na svoja mesta tako da ponovo nađeš
ulaze svoje zgrade — iznemogla i ostarela...

Legla si plaćući u krevet
I još pre svanuća
I sama postala Ameba
(1919)

Svu noć nisam spavao. Ne znam da li je
spavala ona stotinak metara niže u sobi iz koje
je na
pločnik isticala venska krv abažura.

Da se utešim, sanjao sam da sam mrtav. A onda,
pred svitanje, neka me nejasna slutnja trže iz sna.

Bilo je teško, samotno, kao oznojenom ložaču
koji ubacuje lopate uglja u ložište lokomotive od
koje
otpravnici vozova odvrćaju poglede, čačkaju tobože
oko
svetiljki skretnica i pretvaraju se da ništa
nisu videli
(1919)
(Prolećna verzija pesme *Nisi došla*)

SKANDAL

Dva očna kapka otečena od nesanice.
Suze kapaju u finu žutu prašinu, isprva
Jedna po jedna potom u kristalnim mlazevima
Koji po tlu ispisuju hijeroglif.
Najednom, grad se spušta
Na pognuta ramena a prljava deca pokušavaju
Da pregrštima blata zapuše te izdajničke
Te skandalozne oči.

Suze hoće na ulicu.
Ali obratno: ulice, sledeći tragove plakanja,
Lagano puze u suzne žlezde. Pored grada evo i
Ulica i veče sunovraćaju se na ramena. Teško
Da će još dugo izdržati, ali izdržava.
Nastala mnogo pre ovog grada
Ovih ulica
Pre sebe.

Tek onda nestaje. Postaje manja i manja. Gubi se,
Uvire u rešetke podruma i ostaju
Samo dva očna kapka otečena od nesanice...

A onda, pred zoru, dolazi ogroman konj.
(1919)

RASTANAK U STEPI

Noćas mi duša stepa a po njoj u galopu jašu
pijani kozaci
Mihaile Šolohovu ovaj Don i nije onako opisano tih
Kretanja s kojih je odvaljen đon i svaki montažni
stih
Oči prepune slepih sokaka blatnjavih ulica
S kojih su hirurškim zahvatom
Uklonjeni koraci
Ovaj vodoplavni Don što me stihijski nosi u unutrašnjem
Džepu i povremeno izvadi na svetlost blata da vidi
koliko
je sati, dana, meseci, godina
Ovaj varvarski olovnoplavi Don
Noćas mi duša
Zaglavljena u liftu između hladnoća
I drugog sprata gde za pisaćim stolom na tabake
Moždane mase ona kao čovek mala
Ispisuje ostrim zamišljenim bolom
Računske operacije bunila i preteške jednačine
Samoća

Samo da se noć ne ugoji i ne pobesni
Mihaile Šolohovu dok ne ispale rafal daha u usta
Neko Anjusi ili Tanji
Dok me ovaj Don ne odnese
Na dno okeana... (1920)

OPIS NIČEGA

Na konopac razapet u dvorištu
Žene prostiru
Oprane mozgove

Mrtva ptica bez lične karte
Pada na izmreškane ulicu
I svi se pitaju
kako se zove

Mrtva usta ne govore

Na nizovima umrlica
Odštampano tvoje ime
I godina rođenja

Na mom levom plućnom krilu
Takođe odštampano tvoje ime
I godina smrti

Zar je zato
Gutenberg
Pronašao tehnologiju štampe

Posle toga odlazim kući
Čvrsto rešen
Da ne čitam ništa

Nedelja
Sveta nedelja
Debele pečene čurke
Proleću iznad ulica

Masni nedeljni ručkovi
Podbule masne sarme
Dokono dremaju
Na mrtvim leđima
Svećanih gostinskih stolova

U nedeljnim gostinskim sobama
Očevi daju savete deci

Čekam te ispred kasapnice
U svečanom nedeljnom
Prvom licu jednine

I tako divno
Ne postojim

Ne moraš doći
Ionako ne postojiš

Ne moram čekati
Ionako nećeš doći

Neka se besciljno okreće Zemlja
Oko svog sunca

Prazan sam
Kao vasiona

Ovo je nedeljno popodne
Duže od glatkog meridijana
Koji me uzduž seče

Tako postoje
Istočni i zapadni
Jozef Kowalsky

Istočno i zapadno srce
Istočna i zapadna ruka
Istočno i zapadno čekanje

I sve je podeljeno
Tankom uzdužnom linijom
Na istočno NIŠTA
I na zapadno NIŠTA

A u sredini
Zaustavljenog daha
Ja te pomamno čekam

AMEBE (1957)

Noću, čim bih se napravio da spavam kako
bih se odmorio od pretvaranja da sam bio budan,
pokretale
su se moje crvene čizme. Proverile bi jesu li mi oči
zatvorene, da li mi je disanje ravnomerno i onda
izlazile na ulicu.

Pratio sam ih bos i gologlav u noćnoj košulji.
Bez uspeha. Posle nekoliko ulica zavarale bi mi trag
a tu se uvek nađe i neki policajac kome je dosadno i
koji ume da postavlja pitanja.

Ko zna čijim su nogama odlazile, kud su išle,
šta su radile. Nikada nisam uspeo da saznam kuda
to
idu moje čizme.

Pa ipak, opraštao sam im neverstva, nosio ih
obučaru, čistio kitovim uljem sve dok se nisu

pocepale.

Nemoguće je istovremeno i osetiti ih i ne osetiti
Kako se nezvano svijaju u plitka mora moždine
I krvi
Nazvane po imenima buncanja
Nadute bezoblične Amebe

Gle... dve bebe amebe Raka
U suznoj ti žlezdi plaču
Zazveči zvečkama kostiju
Pusti ih neka se igraju
Neka te mekana usta grickaju
Donesi im materina mleka

Donesi im sebe
U desnom džepu Raka

U levom džepu je oveštala praznina
Posvećena vodama; dole se sunce razbija u
Malene gromade
Dole je njihov i naš dom
Velika varoš tišine

I mi ćemo se
Vratiti Raka
Jedini preostali Raka

Gle, dve bebe amebe na uglu ridaju

Otkini ruke
Otkini glavu
Nahrani nezasiću glad
Nahrani amebe
Raka

Ako nežno uđu u beonjače i postanu mreene
Koji im reč mekanu reći da se ne pomame
I ne izobliče i ove jadne obrise
I ove sklepane oblike
I ove vazdušaste stalnosti

Kako im reći da se urazume kad ni same
Sebe nemaju i ne znaju
Kuda se i dokle prostiru

U koja im razlabavljena čula
U koje klempave uši

Pazi Raka
Jedna ti je neprimetno ušla u uho
Preko ruke

Možda će ti kazati laž
Možda probiti bubnu opnu

Odleti nekuda muho

One su katkad na mojim ispruženim dlanovima
a opet u ponoć zalepe se na obnevidela okna
prozora
sve usput od detinjstva do ove telefonske govornice
u bolničkom krugu ludnice

Zovu telefonom: pusti nas u tvoje oči
pusti nas u tvoja pluća
pusti nas u tvoje vene
pusti nas u tvoje žlezde
pusti nas u tebe

Smetnje na vezama

One naravno nisu ništa ali nisu ni zvezde
trepere premda jedva postoje obično oko
nula nula
(kada je smena čula)
One trepere na nemirnoj granici
polutame i ...

Smetnje na vezama

Proza

BICIKLIZAM I TEOLOGIJA

WITOLDA KOWALSKOG

1.

Govoriću o svom ocu Witoldu Kowalskom. O njegovom preobražaju od ateiste u istinskog mistika i kabalistu. On je u susednoj sobi. Rumen je. Pije votku i piše traktat *Teologija i biciklizam* posvećen Njegovoj Svetosti patrijarhu Gruzijske pravoslavne crkve. Do pre nekoliko godina otac nikada nije pio. Onda se naprasno razboleo i pao u samrtničku postelju. Lekari su mu davali najviše dve nedelje života. Prošle su četiri nedelje, otac nije umirao, upravnik internog odeljenja, dr Vagner, izgubio je strpljenje i izbacio ga iz bolnice zbog nediscipline da ne bi zauzimao mesto nekom ko više ceni medicinsku nauku, spremnom da umre u predviđenom roku.

2.

U svojim *Ispovestima*, otac je ovako prokomentarisao tu epizodu:

»Laž je da su me isterali zato što nisam hteo da umrem iako sam, prema svim nalazima, bio gotovo mrtav. Isterali su me zato što sam se za vreme bolesti, u komi, pokajao i vratio u okrilje hrišćanstva. Ne treba ništa zamerati lekarima. Oni su to učinili nesvesno. Ustrojstvo sveta je takvo da se hrišćani proganjaju i oni se progone ma koliko zvanična politika, istorija etc, tvrdili da su progoni hrišćana stvar daleke prošlosti.

3.

Po izlasku iz bolnice, otac je kupio ikonu Isusa Hrista i polovan velosiped. Skinuo je sliku kajzera i okačio ikonu iznad radnog stola za kojim nikada ništa nije radio: tada još ne beše stupio u prepisku s Njegovom Svetošću patrijarhom Gruzijske pravoslavne Crkve. Ali, potkrala se greška: prilikom uramljivanja stakorezac je alkicu za kačenje zakucao izvan ose simetrije i Isus je visio ukrivo za razliku od kajzera koji je visio besprekorno, u stavu mirno. Otac je pokušavao da uz pomoć obučarskog lepka (izuzetno čvrstog) dovede ikonu u ravnotežu. Uzalud. Ikona se krivila kao da je htela da mu stavi do znanja da *treba* da stoji ukrivo. Jednoga dana otac banu kod mene u sobu i povika: »*Felix error!* Shvatio sam šta ikona hoće da mi kaže: ne stoji ukrivo Isus, kriv je svet; svet odstupa od vertikalne ose Logosa Za čitavih 13°...«

4.

Od toga dana otac je počeo da se oduševljava greškama. Govorio je da su greške stepenice savršenstva. Nisam ga razumevao; tada nisam bio mistik, bio sam komunista:

— Uzmi na primer red vožnje — objašnjavao mi je — red vožnje je taj koji unosi nered. Vozovi uvek dolaze na vreme, onda kada mogu i kada to odgovara ciljevima Proviđenja. Hir nekog saobraćajnog inženjera da voz 170 *mora* svakoga dana tačno u 14.03 biti na određenoj stanici čini da se, ako voz kasni, dobija iluzija nereda. Da, stvari tako stoje: u državama u kojima vozovi stižu tačno po redu vožnje bezakonje je najveće. Na sličan, mističan način, na koji red vožnje stvara zakašnjenja, zakon stvara zločin. Čuj, ako imaš uši...

5.

»Zahvaljujući nepažnji stakloresca«, zapisao je otac u *Ispovestima*, »shvatio sam misteriju Praroditeljskog sagrešenja. Krivi smo i kada ništa ne činimo, krivi smo i kao odojčad upravo zato što smo delići jednog sveta koji je izgubio ravnotežu, koji se nakrivio i stremi propasti. Zbog toga svako ko se prilagođava pravilima tog sveta krši Božije zakone,

prima na sebe krivicu, svojevrijedno je izabira i time se udaljuje od Boga. Ali pošto se Bog nalazi svugde, nemoguće je potpuno se udaljiti od njega. Origen je u pravu. Na kraju ćemo svi biti spaseni. Sve će biti jedno u jednom.»

6.

U to vreme sreo sam svoju buduću veliku ljubav Anu F. Dogodilo se to u snu. Stajao sam sa svojim drugovima na uglu na kome smo se svake večeri sastajali, tada već samo u snu, jer na javi su neki od nas bili mrtvi, drugi hiljadama kilometara daleko, u Kanadi i Americi, gde su u svirepom kapitalističkom svetu zarađivali dolare i polako zaboravljali jedni druge. Zbog toga je atmosfera na uglu bila mučna, razgovori usiljeni. Te noći, usred prepirke o nekoj fudbalskoj utakmici, Ernest mi pokaza devojkicu koja je dolazila niz ulicu i reče: »To je Ana.«

7.

Otac je dao da se prema njegovom nacrtu napravi grb: starinski velosiped s ružinim krstom koji se uzdiže iz upravljača:

8.

(ODLOMAK PISMA MOG OCA WITOLDA KOWALSKOG)

»Jozefe, Jozefe, kada si se rodio, bio sam izvan sebe od sreće. Odmah sam otputovao u London. Odseo sam u jednom neuglednom hotelu i sutradan kupio bicikl. Sledeće večeri sam se izvezao na ulice. Vozio sam kao sumanut i s vremena na vreme pucao iz pištolja u izloge časovničarskih radnji. Pitaš se zašto sam išao čak u London. I sam znaš da su Englezi hladnokrvni. Sva ta pucnjava ne bi mogla proći u Tibingenu. Pa ipak, i tamo je moje slavlje naišlo na priličan publicitet. Koliko sam mogao razabrati iz novina, za mene se bio zainteresovao glavom i bradom — Šerlok Holms. . .«

9.

(DEO ZAPISNIKA S ISTRAŽNOG POSTUPKA PROTIV MOG OCA)

ISLEDNIK:

Ovaj grb, stilizovani velosiped s ružinim krstom koji se uzdiže iz upravljača, kakve organizacije je on znak?

WK:

To je grb Evandeoskih biciklista Ružinog krsta.

ISLEDNIK:

Kakvi su ciljevi te organizacije?

WK:

Ciljevi organizacije sažeti su u njenom imenu. Dakle, širenje evanđeoskih istina, misionarska delatnost. Trebalo je da putujemo na biciklima i propovedamo skorbu propast sveta i pokajanje.

ISLEDNIK:

Da li su članovi organizacije na bilo koji način učestvovali u zaveri i atentatu na ličnost nadvojvode Franca Ferdinanda?

WK:

Koliko mi je poznato — ne. Ponavljam, ciljevi naše organizacije su duhovni.

ISLEDNIK:

Ko su članovi organizacije?

WK:

Na to pitanje ne mogu odgovoriti.

10.

Sledećeg Uskrsa, otac je napravio svoj prvi metafizički skandal. Pred očima zapanjene gospode najednom je postao nevidljiv, pa iskrsnuo na drugom mestu. Onda se pojavio na nekoliko mesta istovremeno; stupio u razgovor s poznanicima, smeja se i upirao prstom u dvojnike: »Gle, Helmut«, govorio je, »eno još jednog Witolda, eno još jednog mene.«

11.

— Oče, kako si to učinio? Kako je to moguće? — navaljivao sam da mi oda tajnu.

— Jednostavno — reče otac — tibetanska mudrost. »Da se neko učini nevidljivim — veli Lama Lobsang Rampa — mora se potpuno umiriti i zaustaviti talase koje emituje mozak.« I eto, ja sam se potpuno umirio i zaustavio talase koje emituje mozak.

12.

Nekoliko meseci kasnije, otac je napravio još jedan metafizički skandal. Koristeći se. Kabalom, napravio je Golema, naučio ga obućarskom zanatu i Golem je radio umesto oca od jutra do mraka. Otac se potpuno posvetio piću, poeziji i mistici. Ko zna kako bi sve završilo — možda delirijumom, možda genijalnom zbirkom pesama — da za to nije saznao sindikat. Jednoga dana predstavnici Sindikata posetili su mog oca i optužili ga da drži neprijavljenog radnika. Otac se razgnevio, povikao: METH! i Golem se rasuo u gomilu prašine. Istog trenutka sve cipele koje je Golem napravio u poslednje dve godine rasule su se u prah i gospoda su na ulici tupo zurili u bose noge i ne pomišljajući da se dogodilo čudo.

13.

Jedne noći u snu, setih se da Ana F. već dugo ne prolazi pored ugla na kome smo se okupljali. »Ona devojkica«, upitah Ernesta, »koju si mi jednom pokazao. Šta se dogodilo s njom? Zašto se ne pojavljuje?«

14.
— Ne sećam se da sam ti pokazao neku devojčicu — reče Ernest.

15.
Otac je jednog dana dobio pismo od Njegove Svetosti patrijarha Gruzijske pravoslavne crkve.
Njegova Svetost je pisao:

*Poštovani gospodine Kowalsky,
Cipele koje sam naručio u Vašoj cenjenoj radnji iznenada su se raspale pred mojim očima i postalo mi je jasno da su tu upleteni prsti nečastivog.
Molim Vas da ovo ne shvatite kao reklamaciju; nas kao hrišćane blaga ovog sveta ne interesuju. Dužnost mi je da kao arhijerej, istina druge konfesije, obratim Vašu pažnju na pogubnost takvih dela za hrišćansku dušu.
U nadi da ćete se obratiti na istinsku veru, Patrijarh Gruzijske pravoslavne crkve.*

Potpis

16.
Pročitavši pismo, otac se zatvorio u kabinet i pomno se zagledao u bicikl. Sutradan je napisao odgovor:

Vaša Svetosti,

Ne mogu iskazati žalost zbog neprijatnosti kojima ste bili izloženi usled nesrećne situacija sa cipelama, ali skrećem pažnju na činjenicu da obuću nisam pravio u dosluhu s nečastivim. Istina je ovakva: te cipele napravio je Golem. Sticajem okolnosti bio sam prinuđen da ga uništim, a samim tim uništeno je sve ono što je ta kultura napravila. Vama to sigurno nije nepoznato: ono što napravi Bog, neuništivo je i večno; ono što napravi čovek, traje izvesno vreme, ono što napravi Golem traje samo dok traje i on.

Golema sam, ispovedam to, napravio zbog lenjosti. To je greh. On je radio umesto mene. Ali lenjost nisam iskoristio zabadava. Vreme sam utrošio na konstruisanje cipela za hodanje po vodi. Shvatate od kakve bi važnosti za hrišćanstvo bile takve cipele. U ovom vremenu — kada se Bog ne pojavljuje i kada se svet svesno udaljava od ionako dalekog Gospoda — takve cipele bi bile prava blagodan za arhijereje. Jer, do sudnjega dana, Bog se više neće pojaviti. Siguran sam u to. Ali isto tako, razumem ga u potpunosti. Sta će na svetu? Čak i ja, prepun svakovrsnih i teških grehova, jedva podnosim njegovo sivilo i zloću.

Potpuno je tačno da sam zabludeo i da sam podložan svim porocima. Međutim, ne priznajem da sam se udaljio od istinske vere. Od vere se nije moguće udaljiti.

Ako se čovek potpuno uzdigne iznad greha i okrene od njega, tada će Bog, koji je veran svom obećanju, delovati kao da grešnik nikada nije grešio. Neće mu dozvoliti da ni trenutka pati zbog svojih greha. Ako ih je čak tako mnogo koliko su svi ostali ljudi počinili zajedno, Bog ga neće prisiliti da zbog njih ispašta. S ovim će čovekom ostvariti bliskost koju još nije ostvario ni s jednim bićem. Ako se uveri da je zaista spreman, neće gledati šta je čovek bio pre. Bog je Bog sadašnjosti. Prima te i uzima kakav jesi, a ne kakav si bio. Bog radosno pati i patio je godinama zbog zala i nepoštenja nastalih usled svih grehova počinjenih na svetu, kako bi čovek postigao punu spoznaju o njegovoj ljubavi i kako bi njegova ljubav i zahvalnost bili što veći, što jači, što se često i događa nakon greha.

To je mišljenje i očekujem dan kada će mi Bog izbrisati grehe.

*S poštovanjem,
W. K.*

17.
Čudna je sudbina tog očevog pisma. Patrijarh Gruzijske pravoslavne crkve oduševio se očevim tumačenjem Božijeg praštanja. Čak ga je uveo u zvanično učenje Gruzijske crkve. Witold je bio ponosan na sebe. Pokazivao je svojim prijateljima Patrijarhovo pismo i ugled mu je porastao, čak i kod inteligencije. Međutim, mnogo godina kasnije, čitajući dela Majstora Ekhartha, naiđoh na pasus očevog pisma, onaj o praštanju, propisan od reči do reči. Gotovo da sam se razočarao u Majstora Ekhartha kada mi sinu: otac je taj koji je prepisao! Witold je tada već bio mrtav. Nasmehaj se. Pišući protiv greha, on je činio greh taštine, pripisujući sebi tuđe reči. Ali možda je i to bio deo njegovog plana da potone na dno bezakonja, da bi se u jednom momentu uzdigao iznad svega toga i sasvim se približio Bogu.

18.
A jerečko učenje Majstora Ekhartha ostalo je ugrađeno u tradiciju Gruzijske pravoslavne crkve kao još jedan dokaz da su putevi gospodnji nepredvidivi.

19.
(DEO ZAPISNIKA S ISTRAŽNOG POSTUPKA PROTIV MOG OCA)

ISLEDNIK:

Maja meseca 1913. krenuli ste na svom velosipedu na putovanje po zemlji. Tom prilikom ste svojim istupanjima na javnim mestima unosili zabunu i pometnju. Ko stoji iza vašeg postupka? Ponavljam! Po čijim ste nalogima delovali?
WK:

Iza mojih postupaka stoji Sveti Duh. Kada sam nekoliko meseci ranije primio zapovest Duha da propovedam skori svršetak sveta, znao sam da je to unapred osuđeno na propast, ali ipak sam uzjahao velosiped i krenuo na put. Jer, Bogu se, nadam se da vam je to poznato, nije moguće usprotiviti. To je svojevremeno pokušao prorok Jona i zna se kako je završio. Ne znam zašto je izbor pao baš na mene. Ali Božiji putevi su nedokučivi. Možda je to razlog.

ISLEDNIK:

Kome ste održali prvu propoved?

WK:

Prvu propoved održao sam grupi mladića i devojaka, nekoj ekskurziji. Prolazio sam biciklom pored jedne poljane, ugledao ih, pomislio: mladost će pre poverovati nego starost i zaustavio se. Izvadio sam iz ranca natpis: W. Kowalsky, PROROK BOGA ŽIVOGA i postavio ga na upravljač bicikla. Mladići i devojke se odmah okupiše oko mene. Prizor pedesetogodišnjaka u prašnjavom sportskom odelu, morao je privući pažnju. Možda je baš moj atraktivni izgled bio presudan da budem odabran za proroka: zaista sam privlačio pažnju. Proroci moraju da proriču, a narod mora da proganja proroke. Takvo je ustrojstvo sveta.

ISLEDNIK:

Šta ste govorili i kako su prisutni reagovali na vaše reči?

WK:

Nakašljao sam se i počeo prilično netaktično. Ali kod prorokovanja nema taktike. »Postoji« — povikao sam — »život večni i smrtni«!

ISLEDNIK:

Kakav su utisak izazvale vaše reči?

WK:

U prvo vreme — nikakav. Niko ništa nije rekao. Devojke su laktovima gurale dečake, malo su se smejali, ali sve u svemu nisu prelazili granice pristojnosti. S jedne strane, to me je radovalo: lepo je videti tako zlatnu mladež; ali s druge strane me je rastužilo: da bi se stiglo u Carstvo Božije moraju se preći sve granice, pa i granice pristojnosti. U stara vremena nisu oklevali da se late kamenja. Ali time samo nisu prelazili granice nepristojnosti, što se svodi na isto. Pri pomisli na to, duboko u duši osetih izvesno ganuće ma koliko bio otupeo, ma kolika olupina od proroka bio.

ISLEDNIK:

Da li ste još nešto govorili?

WK:

Da, povikao sam da nije nemoguć život večni, nego ovaj kojeg imamo. Pozvao sam se na Platona, Plotina, Skota, Erigena, Tomu Kempijskog. Pružio sam i statističke dokaze. Prosečan vek je 60 godina. Poneko doživi osamdeset, pa i svih sto. Ali to ništa ne govori. To samo dokazuje da je ovozemaljski život nemoguć, a da od slučaja do slučaja varira samo dužina te nemogućnosti.

ISLEDNIK:

Da li je bilo kakvih komentara?

WK:

Ne. U stvari, da. Jedan mladić me je upitao verujem li ja u večni život?

ISLEDNIK:

Šta ste mu odgovorili?

WK:

Da verujem. Time sam izrekao 90-postotnu laž. Istini za volju, jedva i sam verujem u tih 10% mogućnosti uskrснуća. To stoga što sam kao i vi 75% ništa, s tendencijom da postanem 100% ništa. Avgustin je pisao da je Bog stvorio dve vrste bića: jedna blizu sebe, druga blizu ništavila. Mi ljudi pripadamo tim trećerazrednim stvorenjima. Tih 75% ništavila koje brižljivo prikrivamo, to nam kvari račune. Svi ljudski projekti zbog toga, ma koliko dobro zamišljeni, pokazuju neobjašnjivu težnju ka povratku u ništavilo. Znao sam da će i moj projekat završiti tamo.

ISLEDNIK (pomoćniku):

Da se proverí taj Avgustin.

ISLEDNIK (ocu):

A potom?

WK:

Potom se pojavio nekakav vaspitač, profesor, šta li i povikao: »Pa, on huli na Boga! Uхватite ga!«

ISLEDNIK:

Kako ste vi reagovali?

WK:

Videvši da se gomila ustremila na mene, uzjahao sam bicikl i dao se u beg dok su za mnom letele kamenice, na sreću neprecizne. Ja nisam loš velosipedist, ali mladići su trčali zaista brzo. U jednom momentu ugledah neku seosku crkvu; upravo je počinjala nedeljna služba, pa se ustremih tamo i uvezoh se velosipedom u hram Božiji nadajući se zaštititi.

ISLEDNIK:

Kako su reagovali prisutni?

WK:

Oborili su me s velosipeda i stali da biju zbog huljenja. Naročito je prednjačio pastor. U međuvremenu su pristigli i gonioци. Ko zna kako bi se to završilo po mene, da neke gospe nisu povikale: »Pustite ga, zar ne vidite da je ludak.« Onda su prestali da me tuku i izveli iz crkve. Čak sam dobio i sendvič sa šunkom.

20.

Jedne noći u snu, na uglu me je čekao čovek odeven u dug kožni kaput. Pretrnuh od pomisli da su agenti tajne policije provalili naše sastajalište, da su usnuli i došli da nas pohapse. Ali čovek se nasmeja onako kako se smeju oni koji hoće da pokažu da nisu agenti tajne policije i upita: »Ti čekaš Anu F?« »Da«, rekoх. »Vidiš«, reče on, »mene su poslali zbog toga.«

Ne usudih se da ga zapitam ko ga šalje.

Seli smo na stepenik obučarske radnje mog oca.

»To je zamršena priča«, reče čovek. »Moraš me pažljivo saslušati; pa ipak, ma koliko pažljivo slušao, zaboravićeš sve kada se probudiš. Ja sam već bio u tvojim snovima i pričao ti, a ti si zaboravljao. Stvar je u ovome: u vremenima do kojih ne seže ničije pamćenje, ljudska bića behu celovita. Onda su iz razloga koji ti ne bi bili jasni razdvojena, prepodeljena na dva pola, na muško i na žensko. Možda i sam pogađaš: dve odgovarajuće polovine treba da pronađu jedna drugu kako bi prestale da lutaju između jave i sna. Ali stvar je otežana time što se polovine ne rađaju sinhrono; mislim — u istim vremenima. Da skratim: Ana F. se još uvek nije rodila, a ti si već poodrastao. Uбудуće u snu moraš otvoriti četvoro očiju, jer se samo tamo možete sresti pošto san, kao što znaš, stoji izvan vremena. I iznad svega, iznad svega moraš naučiti da misliš polako...«

21.

»Sine«, reče mi otac jednog jutra, »moraš biti paranoik da ne bi bio paranoik. Na ovom svetu svak progona svakoga, a svi zajedno progone proroke. Ali u jednom momentu moraš zaustaviti paranoju: u momentu kada shvatiš da ti, koji si proganjen, uopšte i ne postojiš.«

»U tom momentu si spasen!«

22.

(ODLOMCI PISAMA MOG OCA LIČNOSTIMA IZ JAVNOG ŽIVOTA, NAĐENI U NJEGOVOJ ZAOSTAVŠTINI)

Iz pisma Papi

Sveti oče,
Ubeđen sam da biste neizostavno na sva svoja putovanja morali da idete vozeći bicikl. Nedostojno je da se ličnost vašeg ugleda vozi u blindiranim automobilima, satanskim napravama, jer samo ime automobil sadži u sebi princip samokretanja, samodovoljnosti, koja je Sotonin ideal...
Predlažem takođe da raspustite svoju Švajcarsku gardu. Hrišćani ne smeju biti zaštićeni od zla ovoga sveta; sledite primer Njegove Svetosti Patrijarha Gruzijske pravoslavne crkve...
Vi zapravo morate grozničavo tragati za krstom na kome ćete biti raspeti. Ako niko ne želi da vas razapne u Evropi ili u Americi — idite u Patagoniju, idite u Afriku, skrnivate urođeničke tabue, nadite načina da budete mučenik...
... Magarac je paradigma bicikla, a poznato je da je Spasitelj na magarcu ujahao u Jerusalim...

(1920)
W. K.

Iz pisma M. Lauriju

Poštovani gospodine Lauri,
Konačno jedna prava knjiga o alkoholizmu. Čestitam.
... Valja pomenuti i tajnu pretvaranja vina u Hristovu krv. Potpuno sam uveren u njenu stvarnost. Ne zato što sam proučio tajnu, nego zato što sam besomučnim opijanjem sasvim spoznao sopstvenu glupost...
... Mislim da će i oni biti vaskrsnuti: svi ti junaci stripova, svi ti Mikiji Maus, Mandraci, Kirbijii...
... Uostalom, alkohol me je priveo veri u Boga. Srozavajući me sve nije, ponižavajući me, krčio mi je mesto u Carstvu Gospodnjem...
... Vrata tog Carstva su neobično niska. Čovek se mora poniziti, mora pognuti glavu ako namerava da uđe.

23.

Otac je ponovo napisao pismo Papi:

Sveti oče,
Uverio sam se da niste prihvatili moje ponizne sugestije u vezi s automobilom. I dalje se vozimate u toj napravi; šepurite se kao kakav bonvivan, zavodnik i nezadrživo gubite ugled u očima poštenih katolika, smećući s uma da je automobilizam smrtni greh našeg doba, dok je biciklizam, posle ljubavi, najveća vrlina.
Ali, šta se tu može, svi smo grešni. Ovoga puta bih vam preporučio izuzetan proizvod moje firme W. KOWALSKY I COMP. — religiozne cipele. Ušućujem se da vas zamolim da objavite encikliku kojom biste preporučili te cipele najširim slojevima vernika.
Evo u čemu je njihova izuzetnost.
Od uobičajenih, one se ne razlikuju oblikom, što je vrlo važno zbog skromnosti. Međutim, unutrašnjost tih cipela je ispunjena velikim brojem oštrih eksercića. Onaj ko nosi takve cipele sasvim sigurno neće moći da misli na greh i uživanje; sve njegove misli će nužno biti upravljane ka nebu. Pored toga, izlasci na ulicu će biti svedeni na najnužnije i tako će pometnja biti osetno smanjena.
Verujem da delite moje mišljenje da udobnost pogubno deluje na duše.

S poštovanjem,
W. K.

24.

Papa se požalio kardinalima da mu izvesni W. Kowalsky dosađuje pismima prepunim blasfemijama. Kardinal Panini, šef kongregacije za pitanja vere, obavestio je papskog nuncija u Tibingenu o nemilim incidentima. Papski nuncije se požalio šefu policije, a šef policije je pozvao mog oca na razgovor...

25.
Otac više nikada nije pisao Papi.

26.
Ja sam sa svojim prijateljem Von Lukitsch-em počeo da razbijam satove. Najpre smo ritualno razbili sopstvene časovnike. Posle smo se snalazili. Nismo kupovali satove da bismo ih razbili — to je besmisleno — dok su u izlogu, satovi su bezazleni. Pomno smo očekivali (misleći veoma sporo) situacije u kojima bi se neki sat prosto ponudio da bude razbijen.

Takve situacije nisu retke. Uvek se nađe neki pokvareni sat; uvek se nađe neko nezadovoljan time što mu sat kasni ili žuri. Nije teško doći do sata za razbijanje.

Za četiri godine razbili smo 4 268 satova svih vrsta.

Zašto smo to činili?

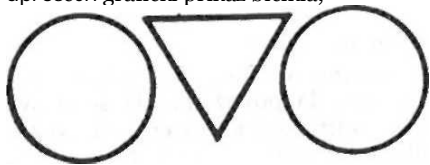
Da zaustavimo vreme? Ne, nismo bili toliko glupi. Hteli smo da pokažemo da se u svaku glupost može ugraditi logički sistem, da svaka glupost povlači sobom ogroman teret karme koji na kraju rezultira oslobođenjem.

27.
Von Lukitsch je nastavio da razbija satove, a ja sam krenuo drugim putem. Svojom upornošću u razbijanju tih dosadnih i smrtonosnih sprava, prefinjenom umetnošću dezintegracije mehanizama, Von Lukitsch se proćuo širom Evrope. Posle nekoliko godina, postalo je vrlo šik poslati svoj sat Von Lukitschu da ga razbije i evropski krem se utrkivao u tome ko će poslati skupoceniji i lepši časovnik.

Nedavno sam u jednim novinama pročitao ovu vest:

U dvorcu Majnhof kod Glasbadena, gospodin Von Lukitsch je, u prisustvu uglednih zvanica i predstavnika štampe, svečano razbio časovnik marke »Schaffhausen«, vlasništvo princa od Monaka.

28.
»Bicikl je jedino vertikalno vozilo«, pisao je moj otac u predgovoru traktata *Teologija i biciklizam*. »Ako pogledamo uprošćen grafički prikaz bicikla,

videćemo da ta sprava vrvi od religioznih simbola; dva točka, dva kruga, simbolizuju dve rđave beskonačnosti (vreme i prostor) spojene istinskom večnošću Trojstva, predstavljenog trouglom noseće konstrukcije. Istovremeno, tako predstavljen, bicikl ima oblik metafizičkih naočara kojima je moguće popraviti duhovnu kratkovidost. I ne samo to. Ako pogledamo iz ptičije perspektive (koja je tačka gledišta Svetog Duha), bicikl ima oblik krsta: na kome je upravljač prečaga konstrukcije krsta. Čovek koji vozi bicikl, u stvari, razapinje samog sebe. Svetom Duhu koji posmatra odozgo, jasno je da čovek hvata zalet da poleti u njega (u Sv. Duha), budalama koje ga posmatraju horizontalno on nije ništa drugo do siromašak koji nema novaca za automobil; budala koja vozi samu sebe u znoju lica svog.

29.
Otac se hvalio da je rešio vajakadašnji sholastički problem: *Habet mulier animam*.

»I žena ima dušu« — piše on u svojim ispovestima — »ali njena duša se unekoliko razlikuje od duše muškarca, što se jasno vidi prema razlikama u konstrukciji muškog i ženskog bicikla:

MUŠKA DUŠA

ŽENSKA DUŠA

Ženski bicikl, naime, nema prečagu. Taj nedostatak u metafizičkoj konstrukciji duše prouzrokovan je time što je žena napravljena od Adamovog rebra: dok su bili *jedno*, ta konstrukcija beše stabilna i izgledala je ovako:

No, nakon pada, duše su postale slabije, naročito ženska.«

»Ergo, danas na put spasenja valja krenuti biciklom. Međutim, tu se pojavljuje jedan problem. Zbog specifičnosti konstrukcije ženskog tela i oblika sedišta bicikla, vožnja velosipedom može osobe ženskog pola dovesti u stanje autoerotizma, a to je nespojivo s mistikom.«

»Zato bi žene trebalo da na taj put krenu sa svojim mužem ili verenikom da bi se ispunilo Evanđeosko predanje: *Dvoje će postati jedno telo*.

30.

(DEO ZAPISNIKA S ISTRAŽNOG POSTUPKA PROTIV MOG OCA)

ISLEDNIK:

Eh, Kowalsky, Kowalsky, knjige su vam pomutile razum. S ovog sveta nema izlaza. Ne postoji drugi svet.

31.

»Tako je govorio islednik« — piše u sećanjima mog oca — »a ja sam se u sebi smejao, smejao sam se grohotom i njemu ništa nije bilo jasno. Znao sam da ću za koji trenutak *izići* iz njegove kancelarije, a bejah se prisetio jedne jevrejske priče; opis smrti nekog pravednika. *Kada je umro Rabi Meir*, kaže jedan Jevrej, *izgledalo je kao da je prešao iz jedne sobe u drugu*. Ne, kaže drugi, *izgledalo je da je prešao iz jednog ugla sobe u drugi*.

PROGLASI

Anno Domini 1937. proglasih se za grofa. U toku jedne jedine noći (u kojoj se začela odluka), projektovao sam grb, sastavio genealoško stablo duhovnih predaka i kratak proglas kojim sam *urbi et orbi* obznanio da pristupam plemićkom staležu. Da bih preduhitrio glasine ovde opširnije iznosim motive zbog kojih sam prezreo *vulgus*. Prvi i najvažniji — jer ja sam pobornik legitimnosti — to nije protivzakonito: ustav ostavlja mogućnost da se neko oseća aristokratom. Drugi razlog: to je apsurdno; biti grof u demokratskoj državi znači staviti sebe u podređen položaj. Ali ja volim apsurd. Treći razlog je književno-filozofske prirode. U trenutku nadahnuća, shvatio sam da ću kao grof moći da iznesem mnogo više prljavštine nego što to mogu kao plebejac. Aristokratija i prljavština idu jedna s drugom; kasnije ću objasniti zašto. Najbolji primer za to jeste jedan od mojih duhovnih predaka — možda ne najotmeniji, ali svakako najpoznatiji — markiz de Sad. Zar bi neki goljo koji očajava što mu prokišnjava krov mogao da napiše *Sto dvadeset dana Sodome*? Zar bi jedan Lenjin ikada potpisao *Filozofiju u budoaru*? A to su najpoštenija mesta svetske književnosti; najozbiljnija istraživanja prljavština ljudske duše. Nije to palost, to je brilijantna nauka. Jedne noći to su mi saopštili anđeli u prijatnom časakanju, u snu naravno, zbog racionalista. Dakle, rekoše mi, Sad je sve priznao, svu prljavštinu izneo na svetlost dana, očistio se i sada je spokojan, dok će pisci od ugleda morati da polože računa za tomovne svojih laži. Gospodin doktor Frojd, moj doskorašnji korespondent, na primer. On oseća neizmernu potrebu da učini isto što i Sad, ali budući mediokritet, nema smelosti i zato svoje gadosti stavlja u usta tobožnjih pacijenata, što mu donosi dvostruku korist: novac koji mu pacijenti uplaćuju na ime honorara, a potom i titule, slavu i ugled. E sada, da bi titule, novac, slava i ugled imali vrednost, doktor Frojd mora u svojim delima da ovaj svet uzdiže kao jedini, stvarni i najbolji; na to ga obavezuju izvesne klauzule. To se može pravdati slobodom uverenja ili nekom drugom demokratskom lagarijom, ali u poštenija vremena to se nazivalo pravim imenom: *ugovor s đavolom*.

O ugovorima s đavolom

Ti ugovori, kako mi rekoše anđeli, poprimaju najrazličitije forme. Klauzule mogu izgledati nevino; najčešće su to kupoprodaje. Bitan je pristanak i potpis; sadržaj se naknadno prepravlja u upravi pakla. Istini za volju, nečastivi je uglavnom pošten u izvršavanju svojih obaveza: on na vreme obasipa ugovarače novcem, slavom, lepim ženama, raskošnim vilama, ali aneksi ugovora, odloženi za budućnost, sadrže vrlo neprijatne obaveze. O tome više ne bih govorio. Ali tu se krije još jedna od prednosti aristokratije. Niko ništa ne potpisuje. Aristokratima se veruje na reč.

O jednoj odaji pakla

Ne bi bilo zgoreg opisati ljudskim jezikom odeljenje pakla namenjeno Fadejevu. Fadejev će, vele anđeli, posle smrti biti smešten na ogromno veličanstveno gradilište, poistovećen s jednim književnim likom iz svojih romana, nekakvim inženjerom, rukovodiocem izgradnje *Duševne bolnice za 20 000 000 bolesnika*. U trenutku kada se obretne u paklu, gradnja će biti negde na polovini; džinovske konstrukcije zaklanjaće horizont i on će, prepun elana, prionuti da gradnju privede kraju. I tu počinju paklene muke: radnici su poslušni i vredni (ta oni su sastavljeni od onih čiji je cilj bio da zidaju kuće!); sve teče po planu, ali odjednom nestaje cementa i sve staje. Drugog dana, taman što cement dođe i što se nadoknadi propušteno, deo konstrukcije neobjašnjivo tone u zemlju. Sutradan se izliva reka i pričinjava ogromnu štetu. A za to vreme telefon zvoni... Ledeni Staljinov glas raspituje se dokle se stiglo i sumnja na sabotazu... I tako u večnost.

Opravljanje pakla

Malobrojni poznavaoци mog neobimnog i beznačajnog književnog opusa svakako će primetiti da dolazim u koliziju sa svojim ranijim tvrdnjama da pakla nema i da će svi biti spaseni. Ali ranije sam bio pučanin, sin obučara sklonog alkoholu, Kabali i poeziji, a sada sam grof de Kowalsky i to mi daje pravo da budem protivurečan više nego ikada. Tek kada čovek postane plemić, uvidi koliko je pakao potrebna i korisna ustanova. Pakao postavlja stvari na svoja mesta. Mediokriteti koji izabiraju ovozemaljski raj i sreću ne bi trebalo da jadikuju: ovozemaljski raj je na nebu pakao, pokazaće se to kada sve postane nebo. Ne menja se tu ništa ni za dlaku. Naprotiv, sve se usavršava i dobija na punini. Jedino što svakome postane jasno da je pogrešio u izboru. Tada na red dolaze jadikovke i škrgut zuba, ali pojavljuje se nečastivi i pokazuje ugovor, crno na belom, s potpisom.

O demonstracijama

Jedna od stvari koje me nagone da se povlačim u sve dublju osamu, jedna od stvari koje će uništiti demokratiju, jesu demonstracije. Pomalo se plašim tih pretećih, ustalanih telesa, tih ruku koje drže transparente prepune reči poput DOLE, HOĆEMO, MI, VIŠE, BOLJE, itd. Eto, upravo dok pišem ove redove, pod mojim prozorima grupa mladića i devojaka, nahuškanih od strane *Odbora velikih ljubitelja, vremena, prostora i raja*, uzvikuje: »Dole Kowalsky! Dole renegat radničke klase, sluga grofova i kraljeva.« Čista zavist. Nekada sam im pripadao i ja, a sada se bune što sam grof, što neću umreti, što ne skrnjavim svetinje tradicije i religije; što sam dekadentan i truo. Ruku na srce, oduvek sam bio dekadentan; progres ne donosi ništa dobro. Zaista, bez pristrasnosti, zašto bi *reč napredak*, koja implicira pomeranje napred, a ne i kvalitet onoga ispred, zašto bi takva jedna reč bila dostojna poštovanja koje joj se ukazuje. Kad bolje razmislim, još pre sedamnaest godina, na onom kongresu u Moskvi, kada sam video sve te nitkove kako se baškare u carskoj ložnici, postalo mi je jasno da oni ne žele nikakvo novo društvo; da je sve što žele to da *oni* zauzmu dvorce.

O poklonjenom naliv-peru

Nedavno sam, da bih bio što dekadentniji, počeo da pišem perom i mastilom. Naliv-pero sam poklonio hauzmajstoru, koji se neobično obradovao zamišljajući kako tim istim naliv-perom potpisuje moju smrtnu presudu. Nije ni slutio koliko je blizu istine. Anđeli su mi to pokazali u snu. Za nepunih desetak godina, to moje bivše naliv-pero, desnom rukom bivšeg hauzmajstora, potpisaoće mnoštvo smrtnih presuda, ali ja ću, hvala Bogu, izmaći i umesto mene će na stratište otići drugi gospodin koji nikada nije poklonio naliv-pero. Eto zašto treba biti nesebičan, eto zbog čega evanđelja preporučuju: ako imaš dve košulje, daj bližnjem jednu.⁸ A što se pera tiče, nameravao sam da počnem pisati još dekadentnijom spravom — gušćijim perom — ali u ovom prokletom gradu nema gusaka i on neće, kao Rim, biti spasen kada horde dospeju pod gradske zidine od ceramide. A i ne treba. Grad u kome nema gušćijih pera ne zaslužuje da hoda licem ovoga sveta.

Alchemia microcosmica

Spoznao sam pre izvesnog vremena da sam fekalni tip. Nikakav filantrop, nikakav biciklist, nikakav mistik, kako sugerišu izvesna piskarala. Ne postoje nikakvi generali, činovnici, predsednici — to su ljudi-simboli Carstva zemaljskog i samo su simbolično ljudi — postoje oralni, analni, faloidni, vizuelni i taktilni tipovi. Najpre ću govoriti o fekalnom, kome sam pripadam, a potom ću opisati i ostale. Fekalnom tipu su pripadali Fridrih Veliki, Sokrat, Spinoza, Paracelsus i mnogi drugi. Osnovna karakteristika je da odmah sve izbacuju iz sebe. U fizičkom svetu to se manifestuje povišenim metabolizmom. Izbaciti sve napolje, površno svariti, osloboditi se otrova — to je ukratko telesni manifest fekalnih tipova. To nije nikakva lična zasluga, to je urođeno alhemijsko svojstvo. U tome najdalje idu isposnici koji se sasvim lišavaju hrane. Zbog toga na kraju mirišu kao odojčad.

Napoleon je tipičan primer faloidnog tipa kome još pripadaju Hitler, Staljin i Musolini. Karakteristika tih tipova je da počinju od nule i da se probijaju do vrha. Kada se definitivno ustoliče, njihove pojave poprimaju simboličan izgled falusa u erekciji, što se može utvrditi letimičnim pogledom na fotografije pomenutih državnika. Dok održavaju svoju pojavu u erekciji, takvi tipovi imaju ogromnu moć, ali kada splasnu — završavaju pod mučnim okolnostima. Ne kaže se badava: *Omne animal triste post coitem*. Koliko sam mogao rastumačiti, stvar je u kontroli napetosti i njihove vladavine podsećaju na žestok, produženi koitus. Istorija će pokazati da će Musolini — koji je nekako previše erectus — prvi nestati s istorijske pozornice; njega će slediti Hitler, a što se tiče Staljina, koji vlada istočnjačkim umećem odlaganja ejakulacije, konac njegove vladavine ne može se sa sigurnošću odrediti, ali izvesno je da će biti duga i plodna; hoću da kažem da će rezultovati rođenjem brojnog potomstva hidrokefala.

Ma šta mislili o pojedinačnoj ličnosti ovog ili onog faloida, izvesno je da su oni pokretači istorije. Odnosi u makrokosmosu istovetni su s odnosima u mikrokosmosu. Da bi se rodilo nešto novo potreban je koitus; interna masa mora biti podvrgnuta sadističkom snošaju da bi zatrudnela. Tu dolazimo do uloge dvaju drugih tipova — analnih i oralnih. Oni nastupaju zajedno. Analni čitav svet i sve pojave u njemu vide kao nerazmrsivi splet primamljivih anusa; i sada, da bi se oslobodili mučnog osećanja da su izmet sveta, oni pošto-poto nastoje da se — koristeći svaki raspoloživi anus — kroz probavni trakt hijerarhija vrata do usta, do svetlosti. Svojom putanjom oni krče put oralnim tipovima koji ih prate kao pilot-ribe ajkulu. Oraloidi osećaju neodoljivu potrebu da logički obrazlažu tu jadnu odiseju kroz gastrointestinalni trakt istorije. Preostala dva tipa — vizuelni i taktilni — ne zaslužuju opširniji osvrt. Oni su tu da bi sve to bilo vidljivo i opipljivo.

O kultu ličnosti

Moram priznati da me kult ličnosti duboko privlači svojom mistikom. Bolje razmislivši, kult ličnosti je jedina autentična mistika. Sve ostalo je plagijat. Nevolje nastaju kod izbora ličnosti. Jedna od najrasprostranjenijih predrasuda današnjice jeste ubeđenje da je svaki čovek ličnost. To je glupost. Ličnost je krajnje retka pojava. Slediti istinski kult ličnosti znači pretvoriti se u Hrista i biti razapet pod što je moguće gorim okolnostima. Svetini, a bogme i većini »obrazovanih«, ta ideja je u najvećoj meri bezumna. Trpeti bol i podnositi stid, dve su najuzvišenije stvari. Nevolja nastaje otuda što su skućenim duhovima potpuno nevažne stvari — hrana, stan, udobnost — stvari od izuzetne važnosti. One možda jesu neophodne, ali su potpuno beznačajne.

O marksizmu i poeziji

⁸ Da hauzmajstoru pero nisam poklonio ja, poklonio bi mu ga onaj gospodin, a ja bih se našao na stratištu. Stvari su tako povezane.

U ranoj mladosti ja sam bio marksist. I dan-danas mislim da je marksizam besprekorna doktrina. Ako bi trebalo da se vratim na doktrinarni nivo, opet bih bio marksist. Stvari bi zaista trebalo da stoje onako kako marksizam nalaže, ali stvari na sreću ili nesreću (stvar pogleda) nikada ne stoje onako kako doktrine nalažu već upravo suprotno. To je moj *Zakon o entropiji doktrina*, glup kao i svaki zakon, kao i svaki zakon pun rupa; uvek se nađe doktrina koja ga izvrda zahvaljujući neprestanom dejstvu faloidnih tipova. Ipak, nikada nisam bio ekstrovertni marksist, više je to bila platonska sklonost, jer svaka vizija raja nužno ima dobru prođu u duši okruženoj paklom. Kasnije sam postao poeta. Povrh svih gnusoba, još i pesnik. To znači da sam bio podmukao, pun ništavila, fantazija i pokvarenosti istovremeno pišući sočinjenja u kojima sam skriveno pokušavao da tvrdim da sam drugačiji. Šta znači biti osećajan? Sve što živi je osećajno. Ako glistu dodirneš užarenim vrhom cigarete, ona burno reaguje i svojim naglim pokretima daje doprinos poetskoj riznici *Weltschmerz-a*. Sada, izuzimajući doktora Frojda koji zauzima sve više mesto na rang listi mojih mržnji, najviše prezirem pesnike kao nepopravljive licemere — kao podbule spodobе koje protestuju i osuđuju ono što i sami čine.

Eto, to dokazuje da sam u duši još pesnik i sve veći poklonik doktora Frojda, jer mrzi se samo ono što je u tebi, naravno projektovano na druge, radi lične bezbednosti. Možda sam malo i preterao s osudom pesništva. Zašto bi pesnici bili veće hulje od ostalih ljudi? Ali, to se ne može reći za Ničea. Ničea sam omrzao odjednom, na prvi pogled. Taj nadobudni lingvist me je kod prvog i poslednjeg čitanja ispunio strašnim gnevom, Natčovek! Kakva svinjarija! Kakva ontološka besmislica! Čovek ne može da bude čovek; čovek ne može, ako ćemo pravo, ništa, a on bi da bude Natčovek. Učinilo mi se to neopisivom hulom na Boga, u koga tada, uzgred rečeno, nisam verovao. Upoznao sam mnoštvo tipova koji su se indoktrinirali Ničecom. Pa ipak, Niče ima odličnu prođu kod nacista, koji su pederi, a pederi vole sladunjavu i gromopucatelnu retoriku. Uostalom, primetimo: Niče fizionomijom, a naročito oblikom brkova, neodoljivo podseća na Staljina, istina kao kič kopija; Staljin je neuporedivo lepši. Da i ne govorimo o razlici u tipovima: Staljin je faloidni, Niče oralni tip. Uostalom, on polako pada u zaborav jer svet sve više uviđa sopstvenu ništavnost i njegova trabunjanja postaju naprosto smešna.

Iracionalno objašnjenje tajne

Ne shvatam kako neko odbija da poveruje da je Spasitelj pretvorio vodu u vino. Danas je rašireno neverovanje da je na svadbi u Kani voda bila pretvorena u najfinije vino, na žalost i među alkoholičarima, što je za žaljenje jer, čak i mi imamo sposobnost preobražavanja stvari, naravno nagore, jer smo pali. Mi vino preobražavamo, alhemijski, u tečnost nedostojnu imenovanja na ovom mestu.

O zagrobnom životu

Apsurdno je neverovanje u zagrobni život. Nemoguće je da postoji zagrobniji život od ovog. To mi je rekao jedan duh s kojim sam, u stilu dekadencije, nedavno uspostavio kontakt. Predrasuda da su oni tamo apsolutno mrtvi, potiče od opasne predrasude da smo mi ovde apsolutno živi.

O egalitarnim doktrinama

Interesantno je da najviše pobornika privlače najbezumnije doktrine faloidnih tipova: fašizam i komunizam. O tome bi vredelo ozbiljnije razmisliti. Potpuno mi je nejasno zgražavanje humanističke inteligencije nad montiranim procesima koji se upravo vode u Moskvi i Berlinu. Šta su očekivali? Sama ideja boljševizma — da se ljudi učine jednakim — protivprirodna je. Ljudi nisu jednaki. I pošto je nemoguće načiniti ih jednakim podizanjem opšteg nivoa kulture i nadarenosti, pristupa se izjednačavanju snižavanjem nivoa, odlučnim gušenjem svega što se uzdiže iznad sivila preseka. Takvo društvo iskoračuje iz stvarnosti, koja ionako nije previše stvarna; vrlina je umreti radeći, vrlina je prijaviti sopstvenog oca koji sluša programe stranih stanica. Kako očekivati da u državi u kojoj je vrlina lažna krivica bude stvarna?

Međutim, to nije nova pojava. Mi imamo krstaške ratove vođene sa ciljem da se osvoji Hristov grob, kao da je Spasitelj Bog grobova i smrti, a ne uskrснуća i istinskog života. Ono što najviše ozlojeđuje u istoriji bez sumnje je cinizam s kojim zlo, da bi se opravdalo, navlači na sebe obrazinu dobra.

Epilog.

Došao sam do ovakvog zaključka: ko neće da uništava druge, mora da uništava sebe. Nema trećeg. Ako neko neće da uništava ni druge ni sebe, uništiće ga drugi.

PISMO BRANKU KUKIĆU
(Datum nepoznat)

Tokom naših dugih i davnih noćnih razgovora, često smo se doticali tema o kojima rado mislim, ali nerado govorim, ne iz straha da bi me neki nestašni zid mogao čuti i prijaviti nas organima one radoznale Službe, nego iz urođene mi neverice u moć, pa čak i svrsishodnost govorenja. Zbog toga sam se opredelio da Ti napišem jedno dugo pismo. Tek kada se reči zapišu, kada se očiste od brzopletosti izazvanih emocijama, inhibicijama i kompleksima, tek kada se okuju krutom disciplinom štampanih redova, one progovore na jedan rafinisan način. Kako je istorija odmicala, teror reči je postao do te mere totalitaran da s pravom iznosim tvrdnju da su reči, njihovi vajkada uobličeni kliše i šabloni, te koje vladaju nama, ne mi njima. U ovom, verovatno poslednjem dobu, potpuno je nevažno ko šta čini; računa se samo ono šta ko govori, a ta paradoksalna situacija začeta je prilično davno — još u vreme kada se počelo govoriti o Bogu umesto da se čini ono što Božije zapovesti nalažu. Nedavno sam u broju »Bogoslovlja«, koji si mi ljubazno poslao, a koji je posvećen Svetom Duhu, našao nedvosmislene dokaze u prilog iznetoj tezi. Za svaku je pohvalu napor da se ekumenskim susretima katoličkih i pravoslavnih teologa prevaziđe razdor unutar hrišćanskog sveta, razdor koji je, ubeđen sam, nastao prvenstveno zbog verbalizma. No, koliko sam uspeo da razaberem, beše to razgovor gluvih u kome su, na moje čuđenje, katolički teolozi pokazali mnogo viši stepen tolerancije i sklonosti *misteriji* nego pravoslavni, mada bi ovi drugi, vaspitani u platonskom duhu istočne crkve, trebalo da pokažu manju sklonost formalizmu i slepoj veri u Patristiku, u autoritete svetaca koji su vremenom (ne svojom krivicom i ne nauštrb svoje svetosti) postavljeni između ljudi i Boga, tako da su u određenom istorijskom momentu u taj međuprostor, na pripremljeno tlo, uskočili sasvim profani »svenci«, negirajući samog Boga. Otuda me nimalo ne čudi što je ideja komunizma ostvarena upravo u pravoslavnim zemljama koje su, *volens-nolens*, u isto kolo povukle i svoju katoličku slovensku sabraću. U svojoj netrpeljivosti prema katafatici bilo koje vrste, idem tako daleko i tako arogantno da sam spreman da saslušam teologiju nekog savremenika samo ukoliko je prikovan na krst.

Ali, to je takođe jedna teologija. Zato je bolje da se vratim na teren mojih i tvojih užih interesovanja, na literaturu. Laskam sebi da je proza koju pišem u najvišem mogućem stepenu apofatička. Budući takva, negatorska; sva usredsređena na to da pokaže koliko čovek nije čovek, razumljivo je da mi je u priličnoj meri strana. Ne pada mi na pamet da se odričem svojih knjiga; one su ipak najbolje što sam napravio u životu. Odricanje od dela uvek je motivisano istim metafizičkim nesuglasicama kao i samoubistvo. Kao što reče Šopenhauer, samoubistvo nije patološko odsustvo, već patološki višak volje za životom, volje za apsolutnom puninom života bez Boga, pa je to opravdani razlog što je određeno kao jedan od najtežih grehova. U mom slučaju, raskid između mene i mojih knjiga je sporazuman. Ne hajem za njih, ali s njima delim svoje ime i zauzvrat dobijam određene prihode. Knjigama trebaju čitaoci, meni treba novac, određena moć i ugled koji mi obezbeđuju da fizički snošljivije »svoj put predem na štakama« (Broh). Meni ne trebaju čitaoci; oni su drugovi tih knjiga, ne moji; izbegavam, koliko je moguće, svaki susret s onima koji rado čitaju tu prozu. Budući pasionirani pripadnik tog soja koji istovremeno i prezirem. I cenim, ne mogu nikada ostvariti prisnan kontakt s drugim čitaocem, osim ukoliko čuti o pročitanoj ili govori samo u teškom pijanstvu.

Čifte mi mogu prebaciti da banalizujem književnost. Međutim, ta me se optužba ne dotiče, kao ni bilo koja druga osim onih najpečalnijih, potičućih od savesti za koju, suprotno psihoanalitičarima, mislim da je glas anđela koji nas kinji kada prekarđamo i odvrća s puteva zla. Nikada nijedan čovek ne bi optužio samog sebe, iz prostog razloga što je teško sastaviti tako strašnu optužbu primerenu težini i količini prestupa. Bez smelosti da se poslušati glas tog anđela i bez te poslušnosti, svaki drugi govor je racionalizacija bezakonja, što je i te kako vidljivo u empirijskoj stvarnosti sveta. Ali poslušati pomenuti glas, mada nije prijatno, jeste spasonosno; na taj način sebe vraćamo sebi i Bogu, postajući gospodari, ne robovi refleksije. Velika većina, ipak, u zavisnosti od podsvesnih i tamnih poriva koji ih razdiru, odabiraju ovaj ili onaj način govora, način mišljenja, uz koje kao lišaj uz hrast ide i određeno ponašanje, sav onaj panoptikum maski. No, sve te borbe za ovu i onu stvar, svi ti angažmani i doktrine samo su ljudske konstrukcije čiji je cilj da čoveka oslobode nesnosne more — njega samog. Ali, tu se potkrada kardinalna greška. Samo onaj ko se oslobodi refleksije oslobađa sebe.

Ja se, naravno, nisam oslobodio refleksije i na taj način sam delimično slobodan. To nije retorički efekat. Upravo svest o nemogućnosti izlaska iz tog začaranog kruga ideja, primisli, maštarija, jeste oslobodenje i nadilaženje takve svesti. Dok je živ, čovek je podložan neprestanim napadima duhovne prljavštine, a ako je verovati misticima, dešava im se to isto i neko vreme nakon smrti. Bitno je, kako mislim, nevezivanje, odsustvo afekata izazvanih mišljenjem. U tom smislu veli sveti Pavle da »naša borba nije sa telom nego sa duhovima tame«. Tako su, kako vreme odmiče, sva moja mišljenja vrlo ograničenog roka trajanja. Čak me brzina prevazilaženja sopstvenih stavova ispunjava zadovoljstvom. Bejah, primera radi ovo govorim, pozvan da učestvujem na nekom mitingu protiv atomske energije i smatrajući da je ispravno angažovati se za tu stvar, obećah organizatorima da ću doći. Nisam došao. Noć pre mitinga shvatih da ja nemam ništa protiv atomske energije. To ne znači da sam postao pobornik ili da sam se svrstao među zagovornike nuklearnih elektrana: promeniti mišljenje ne znači promeniti delovanje. To je samo značilo da nisam ni za ni protiv. Kako se brzo menjaju stvari na ovom svetu. Pre stotina godina pobornici atomske energije, ako ih je i bilo, morali su biti fantasti. Malo kasnije postali su progresivci i, maltene, medijske zvezde, danas su već mračnjaci i agenti međunarodnog imperijalizma. Sledeći tu logiku, a ništa ne ukazuje da je ne treba slediti, i može se očekivati da Zeleni za sto godina postanu notorni reacionari. Jedna od najodurnijih stvari u istoriji, prepunoj odurnih stvari, jeste oduševljenje kojim zdrav razum prihvata »progres«, protiv koga već sledeća generacija protestuje, naravno potpuno uludo, jer, veli jedna budistička misao — moguće je izbeći samo buduće zlo. Zao duh Evrope svakako je neprestano upinjano da se odstrani zlo koje je prošlo, *koje je sebe ugradilo u sada*, tako da se u prošlom proganjaju samo fantomi zla. Pravo govoreći, Evropa nema nikakve budućnosti zato što je nikada nije imala niti je ikada hajala za nju, što je u suprotnosti sa Hristovom bogočovečanskom, eshatološki orijentisanom misijom i konačnom stvarnošću jedne budućnosti koja neće postajati prošlost.

Kao i uvek prilikom razgovora vođenih između dvojice Slovena, pominjali smo neizbežne teme: Rusiju, pravoslavlje, katolicizam, Staljina. Što se tiče Rusije, šta reći o tome posle Sioranove ingeniozne studije u knjizi koju si nedavno Ti objavio u biblioteci »Alef«? Pa ipak, ne mogu da se uzdržim a da ne napišem nekoliko opaski o toj zadivljujućoj i zastrašujućoj zemlji. Rusi su narod sklon izrazitom pridržavanju *načinu mišljenja* o kome sam ranije govorio, a isto tako sklon promenama *načina ponašanja*. Neko jednom reče, možda Nabokov, da se nikada nije mogao načuditi nemotivisanoj smeni afekata kod junaka Dostojevskog. Ruku na srce, dom Karamazovih može stati rame uz rame s bilo

kojom ludnicom. Karamazovi, iako ne ljudi, manje su stamene??? ličnosti od zapadnjačkih kliničkih slučajeva. To ima svojih strana za koje se ne može tvrditi da su dobre ili loše, ali da su efikasne i bitne ne samo za Rusiju, to se ne može osporavati. Samo takav jedan narod beše u stanju da prekonač svrgne carstvo i uspostavi komunistički režim. Zapadna Evropa, u kojoj je ideja komunizma začeta, to nije bila u stanju niti će ikada biti zbog ogrezlosti u racionalizam, a svi veliki svetski potresi — uključujući i hrišćanstvo — stoje na iracionalnim temeljima. Pritisnuta teretom civilizacijski strane doktrine, a po jevrejskoj logici da od sebe dajemo najviše kada smo najviše pritisnuti, Rusija ima sve šanse da se razvije u branitelja hrišćanstva; to je apsurdno, ali apsurdno, pogotovo za Ruse, ne znači nemoguće. Bitna je dalekosežnost ciljeva i činova; mišljenje je nebitno. Isus je u evanđeljima često kontradiktoran; ovde govori jedno onde drugo, ali on ni u jednom momentu ne pomišlja da izbegne krst. Njega svet i mudrost sveta uopšte ne zanimaju; on je usredsređen na poslednje stvari. Ruski narod je oduvek imao velike i dalekosežne ali, na žalost, nedovoljno velike i nedovoljno dalekosežne ciljeve. A oni su se do sada svodili na jednu jedinu želju: osvojiti svet i to *ovaj*, umesto *onog*. I čini se da je istorijska nužnost da Rusija osvoji svet da bi se njene nezajažljive pretenzije proširile i na onostrano u koje će stupiti pomoću bezmernog pokajanja potrebnog da se poništi isto tolika gordost.

Što se, pak, tiče naroda kome obadvojica pripadamo, gotovo da ne znam šta da mislim o njemu. Kako nama a kamoli svetu, objasniti sudbinu nas slovenskih Jevreja rasutih u dijasporu gotovo samo zbog nejevrejske osobine, nesloge kojoj je teško naći istorijski pandan. Smešteni kao hernija između zapada i istoka — sklon sam pretpostavci da ta uloga lepka i jeste naša istorijska misija — nikada nismo bili niti ćemo ikada postati ni ljudi zapada ni ljudi istoka. To je, naravno, moj potpuno subjektivan sud zasnovan na podjednakoj odbojnosti i prema istoku i prema zapadu. Ali tu blagu animoznost koja me sprečava da putujem u bilo od koja dva pomenuta pravca, nikako ne smatram svojom manom. Naprotiv, smatram to vrlinom i potpuno se slažem s Hugom od Sen Viktora koji veli: »Onaj kome je otadžbina draga — još uvek je puki početnik; onaj kome je svako tle kao otadžbina već poseduje snagu, ali savršen je tek onaj kome je čitav svet strana zemlja.« Hrišćanstvo je počelo upravo takvim poimanjem sveta, a završilo u nacionalnoj rascepanosti kakvu istorija ne pamti. Mi Srbi, da bismo prednjačili u brzopletosti, prigrlili samo jedan još uži vid otadžbine: lokalitet u kome smo rođeni, ulicu, kvart, selo. Moram priznati da sam se i sam (i ne zahvaljujući vlastitom naporu nego sticaju okolnosti), s teškom mukom oslobodio te sputavajuće privrženosti. Onoga trenutka kada mi je to pošlo za rukom, bez prelaznih stanja, čitav svet mi je postao tuđina, sada to znam, na moju veliku sreću.

Mi smo kao narod ušli u civilizaciju preko već oformljenog duhovnog i državnog sistema Vizantije. Neću na ovom mestu da poredim Carigrad i Rim, niti da dajem prednost jednom ili drugom. Ali činjenica ostaje činjenica. Sticajem okolnosti, suspregnutih sa zapadnjačkom crtom našeg bića, našli smo se u situaciji da, istorijski posmatrano odnedavno, trpimo teret jedne istorije koja nama ne pripada, koja je uvezena iz pukog pomodarstva ili, pre, iz megalomanije. Nama je nametnuta jedna istorija za koju zapad nije imao smelosti, a za koju mi — u dubinama duša — nemamo afiniteta." Ta istorija nije nametnuta nužnošću istorije, nego samovoljom određenih vlastoljubivih demagoga. Krivicu, da ponovim, ne treba tražiti na zapadu niti u doktrinama zapada. Svako seme zahteva odgovarajuće tlo i mi nikako nismo mogli propustiti šansu da isprednjačimo, da konačno dokažemo svetu da smo neko i nešto. Još dok sam sledio modne hirove javnog mnjenja, osećao sam neodoljivu privlačnost prema njegovom liku i to me je na kraju navelo da nabavim Džugašvilijev portret i okačim ga na zid sobe. Velim: ni dan-danas ne odobravam njegove postupke, što svedoči da sam popriličan licemer. Kao i Ti, kao i velika većina, gotovo svi, ne odobravam ničije, pa ni svoje postupke ukoliko nisu u skladu s popisom mojih afiniteta. Evo zašto: svi mi u dubinama duše nosimo paklenu žudnju da budemo svemoćni. Samo Proviđenje sprečava da nas ta žudnja obuzme svom silinom, i tako uspevamo da zagorčavamo život samo ograničenom broju stvorenja, koja nam to obilno uzvraćaju. Josif Visarionovič je demokratizovao, omasovio poriv da zlostavljamo bližnje i time praktično dezavuisao ideju na koju se pozivao. S koliko iskrenosti, to će ostati nepoznato. Drugim rečima, sporo ali efikasno, mase su se uverile da batina ima dva kraja. Povremeno čak pomislim da je Staljin bio mistik. Izvesno, on je bio i čudovište. Ali, šta mi znamo o čudovištima? Šta mi uopšte znamo? Navodim jedno interesantno mišljenje o monstremima iz pera R. Bloka: »Ona su grom koji se javlja da razdrma savesti«. Božanstvo, ako se pojavi da za neko vreme naruši normalan tok univerzuma, ne čini to tek tako i bez ozbiljnih razloga. A ti razlozi nisu mogli biti drugo do gnev izazvan oglušivanjem o nekadašnji savez. Nema sumnje da je Staljin u dubinama svoje čutljivosti ostao pravoslavac. Nije li 1946. ukinuo ukrajinsku katoličku crkvu? Možda idem previše daleko, ali ipak napominjem da nije sasvim isključena mogućnost da je Staljin radio više u interesu Boga nego Kominterne. Gotovo svi njegovi postupci ukazuju na to. Sasvim je moguće da neko postupa u saglasnosti s Božijom voljom, a da i ne misli o Bogu, kao što je moguće i to da se, sa ustima punim slavoslovlja Boga, čine nezamislivi zločini. Stvari na ovom svetu nisu nimalo jasno razdeljene u smislu da su na jednoj strani dobri, na drugoj zli. Kako se snaći u svemu tome? Ja se snalazim na taj način što uopšte ne želim da se snalazim. Snaći se znači staviti sebe u zabludu, prihvatiti određeni obrazac mišljenja, naročito govora; to znači definitivno se opredeliti za ovaj svet koji me uopšte ne interesuje. Nemam nikakvu predstavu o tome kako izgleda Carstvo Nebesko, u koje verujem, ne zato što raspolazem dokazom, nego zato što me je ponelo *negativno* otkrovenje, navodeći me da izgubim svaku veru u ovaj svet na kome privremeno jesmo.

Privodeći kraju rad na sakupljanju zaostavštine J. Kowalskog, ponovo sam bio dirnut (i iznenađen) pažnjom gospodina Branka Kukića, koji mi je uputio *faksimil* pisma Jozefa Kowalskog, a koje je adresatu stiglo čitavih četrnaest meseci nakon što su novine objavile vest o smrti našeg junaka. Ne sumnjajući u njegovu autentičnost, a uveren da ono može uneti nešto više svetlosti u temu kojom smo se bavili (nedvosmislen podatak da je Kowalsky po nacionalnosti bio Srbin, etc), unosim ga u ovaj zbornik.

S. B.

Velika ludnica

Tajni projekat *Male braće* evanđeoskih biciklista Ružinog krsta

PROGLAS EVANĐEOSKIH BICIKLISTA RUŽINOG KRSTA

Urbi et orbi

Poslednjih decenija neprestano se vode iscrpljujuće kampanje oko takozvanih sloboda. Evanđeoski biciklisti Ružinog krsta smatraju svojom dužnošću da obznanu da je borba za slobode obična laž; na svetu ima dovoljno, čak previše, slobode i ona je pravilno raspoređena, čoveku je nemoguće da ne bude slobodan, ukoliko ne želi suprotno. Istraživanja koja su, uz blagoslov Velikog Majstora izveli učenjaci, ukazuju da se radi o nečem drugom: borci za ljudska prava ne traže slobodu nego slobodu samovolje, slobodu da svako radi šta hoće. Mada je u praksi taj ideal gotovo ostvaren, izvesne formalne prepreke — rudimentarni ostaci morala, prava, ljudskosti — stoje na putu ostvarenja davnašnjeg sna čovečanstva, sna o potpuno slobodnom životu bez ikakvih ograničenja. Kako se *Mala braća*, sledeći poruke Spasitelja, ne uklanjaju od zla niti ga se boje, donesena je odluka da se zlo sistematizuje; da se projektuje savršeni Grad zemaljski na čijim će se ulicama povesti definitivna borba sinova svetlosti i sinova tame. I mada će se čuti prigovori da projektujući takav Grad idemo naruku zlu, mi, *Mala braća* evanđeoskih biciklista, uvereni smo da delujemo u saglasnosti s providenjem. Jer, da bi Vavilon bio definitivno srušen, on najpre mora biti sagrađen.

Nakon stoleća ćutanja, nakon dugih godina strpljivog rada arhitekata, filozofa, teologa, došlo je vreme da se slome pečati ???putanja, da se projekat objavi i u dogledno vreme i realizuje.

METAFIZIKA GRADA

(Govor Velikog Majstora projektantima)

Ovako ili onako — čovek je apsurdno biće na svetu. Bilo da veruje u vaskrsenje, bilo da veruje u konačnost smrti, on ne izmiče apsurd: oba izbora su podjednako apsurdna. Ali, ako se opredeli za prvi apsurd, može li izgubiti išta osim ugleda u krugovima »prosvetljenih«; može li definitivnije i neopozivije postati *ništa* ako uzveruje u vaskrsenje?

Od Renesanse naovamo, vera u sopstvenu smrtnost i slučajnost sve više je postajala pitanje časti i danas je gotovo nemoguće naći čoveka koji drži do sebe, a koji na pomen besmrtnosti duše ne bi napravio posrpnu grimasu. Istini za volju, ništa ne argumentuje besmrtnost — formalno posmatrano — ali isto tako ništa ne argumentuje konačnost smrti. I jedna i druga hipoteza podjednako su nedokazive. Opredeliti se za jednu ili za drugu, nije stvar razumske refleksije, već vere, drugim rečima opredeljenja.

Teško je ukratko dati prihvatljiv odgovor na pitanje zašto smo se između dve podjednako nedokazane hipoteze opredelili za onu po nas goru: za smrt? Jedan od bezbroja odgovora bio bi ovaj: izabrali smo smrt zato što smo se civilizovali, ali ne civilizovali u smislu na koji ta reč pretenduje — u tom smislu smo nazadovali vremenom — već u smislu da smo postali stanovnici grada. *Civitas terrena* je simbol čovekove težnje za samostalnim životom, za životom bez Boga i bez eshatološke odgovornosti. Istorija počinje kao prestup, kako uzurpiranje slobode, dobara, vlasti nad drugima; da bi ljudsko sećanje uopšte bilo moguće, trebalo je zaboraviti Boga. Grad je idealno mesto za takvu vrstu zaborava. Sam indoevropski koren *grad*, odakle potiče reč grad, znači — nagrditi, naružiti. Plotin je ovaj svet nazivao »ukrašeni leš«, s puno prava. Grad nosi nered u vaseljensku hijerarhiju, najpre time što svojim zidinama zaklanja horizont, potom što fiktivnom grandioznošću svojih kula zaklanja nebo. Ali šta je to *veliko*? Posmatrana s Marsa, naša planeta izgleda ovalika — •; posmatrana s periferije Sunčevog sistema ovalika — :; posmatrana iz središta galaksije, ona se uopšte ne vidi, a gledano *sub specia aeternitatis* i ne postoji. *Veliko, malo* — sve su to predrasude solipsizovanog subjekta. Jer, podizanju grada prethodi zatvaranje unutar granica sopstvenog bića, protivprirodna želja za samodovoljnošću, Sotonin greh — solipsizam. Zmijino obećanje — *eritis sicut Dei* — prividno je održano; na gradskom trgu se uvek može postaviti kip Vaala ili Staljina, svedjedno; nemoguće je biti bez nekog »boga«, ali Vaali i Staljini su okrutni »bogovi«; njima služiti, znači sumnjati i mrzeti. Uprkos tome, valja na neki način rehabilitovati Staljina. Postavljen od strane sinoda Velikih majstora sa zadatkom da spreči izgradnju Grada zemaljskog, on je izdao i poverovao u mogućnost da se takav grad izgradi. Pa ipak, govoreći pravo, nije on taj koji je prouzrokovao teror denuncijacije, nameštenih suđenja, GULAG-a. Ne, potreba rulje da denuncira, da uništava i ubija izbacila je Staljina na vrh hijerarhije — sa čim smo računali — ali rulja je tako stekla legitimnost u koju je poverovao i Josif Visarionovič, sa čim nismo računali.

Ne veruje se u Vaala ili Staljina iz uverenja, oduvek se znalo da su Zlatna telad bronzane skalamerije, nego iz interesa, svakodnevnih, sitnih, sitničavih. Najuzasniji od svih padova je klanjanje mrtvim idolima zarad korice hleba, čaše vina, prljave postelje. Ali idoli imaju u rukama moćno oružje — laskanje. A, vele Rimljani, *vulgus vult decipi*. Gotovo je smešna, kada ne bi bila tragična, ljudska sklonost ka samoobmanjivanju. I tako svet postaje sve ukrašeniji leš; međutim više nije dovoljno da ulice budu čiste; sa fasada kuća ogromni panoi autoritativno tvrde da su svi srećni, da je sve u redu i da će zauvek ostati tako. Pragmatičnost se, na kraju, pokazuje kao detinjasti idealizam; onaj ko žudi za stvarnošću postaje nestvaran, onaj ko žudi nadstvarnom, postaje stvaran. Takvo je ustrojstvo sveta.

Još od onog Edenskog dana kada su praroditelji naseli paroli *eritis sicut Dei*, njihovo potomstvo neumorno naseda na slično formulisane slogane. Iza svakog od njih krije se zaludno obećanje: bićete kao bogovi. Jedan od najjačih poriva u čoveku, brižljivo zabarušen maskama drugih poriva, jeste poriv da se bude bog, da se bude sveznajući svemoćan. Takva jedna uzvišena težnja svakako nije od čoveka; da je od njega, nesumnjivo bi završila na smetlištu, tamo gde završavaju »uzvišene« ljudske ideje. Bog je, vele naši stari Veliki majstori, imao nameru da čovek postane kao bog. Gde je došlo do nesporazuma. Paradoks je samo prividan. Adam je zastao na putu vertikalnog uspenja u Boga i time dolazimo do same biti misterije zla — do *grance*; reflektujući: ja sam sada kao Bog, Adam otpada od Boga jer svoju subjektivnost

suprotstavlja Božijoj subjektivnosti; svešču o sebi, on se odvaja od Stvoritelja i tako postaje — umesto samostalnog subjekta — *objekat* kojim ovladavaju spoljašnje stihije i smrt; apsurdno, smrtno-besmrtno biće, umno i bezumno istovremeno.

Svaki grad, kao što znate, odjekuje od nesnosnog žagora. Na izgled se tu govori sve i svašta, ali sve se to svodi na prostu rečenicu: *solus ipse sum*. Mistici upravo tako opisuju pakao. Jer, gehena??? nije nikakav *drugi grad*, kako naučava blaženi Avgustin — to je svaki grad. Kao što je Carstvo Božije u nama, tako je i pakao u nama. To je solipsizam. Zlo sveta je projekcija našeg unutrašnjeg zla, projekcija koja se, reflektovana od ravnodušnosti spoljašnjeg, vraća stotruko ojačana i uništava subjekat.

Biciklisti, zlo se čini svemoćnim, ali stvari ne stoje tako. Ono je osuđeno na propast, jer je ograničeno. Zlo je samo granica koja razdvaja i razbija jedinstvo, ali istovremeno granica ograničava i zlo samo u težnji da postane beskonačno. Drugim rečima, zlo nije entitet, onakvo kakvim su ga zamišljali manihejci, ono je dobro koje je skrenulo s putanje prema svom cilju — vrhovnom dobru — i zalutalo u samom sebi. A u tom slučaju, cilj opravdava svako sredstvo. Ako nemam nikakvog drugog cilja osim sebe i sopstvene lagodnosti — zao sam; posegnuću za tuđim dobrom, u *drugom* neću gledati sabrata nego konkurenta, ako ne baš neprijatelja. Na takvoj, metafizički nelojalnoj konkurenciji, počiva sav jad ovoga sveta. Ali, ne može se reći da nesprenni ulazimo u rat. Najpre porodica, potom škola i ostale mračnjačke institucije, uče sasvim otvoreno da do cilja valja gaziti preko drugih, a ako se ti drugi opiru, onda preko leševa. I tako se došlo da vlast ovoga sveta padne u ruke razbojnika, pijanica, hulja i razvratnika.

Treba razjasniti zbog čega je teza o konačnosti smrti politički oportuna. Računica je prilično jednostavna i, kako to doliči politici, čiftnska. Ako dopustim da me ubede da sam smrtno biće koje se vraća ništavilu, ostajem bez budućnosti. Smrt me, naime, u svakom trenutku može pokositi. U tom uverenju, ja sam očajnik. Mogu se smejeti, zabavljati se, radovati — to i činim — ali sam u dubine bića potisnuo očajanje i sredstva zasmejavanja, zabavljanja, zastrašivanja, služe za to da odvrte pažnju od očajanja. Ako sam smrtno, ako Boga nema, onda mi je, kako veli Dostojevski, sve dozvoljeno. Zašto ne bi bilo? Ionako sve odlazi u ništavilo. Pačavre nekog fluidnog morala još lepršaju u visokoparnim govorcijama, ali morala nema. Smrtno biće ne može biti moralno; ono u najboljem slučaju dospeva do estetskog. I logično, stvorenje koje nema budućnosti okreće se prošlosti. Tako nastaje *homo istoricus*. Njemu je prošlost jedini kapital; on nastoji da tu prošlost ispuni prijatnim sećanjima. Kada se kaže »moj život«, retko ko time hoće da kaže da je živ tu i sada, nego se na umu ima biografija — život već straćen u prošlom vremenu. Ideologije smrti su uvek okrenute prošlosti, uvek orijentisane na idealizaciju nepovratno iščezlog. U takvim društvima budućnost se podrazumeva više iz poštovanja prema gramatici nego iz nade. I to je logično: u budućnosti ispunjenoj maglovitim projekcijama izvesno je samo jedno — smrt.

Nadalje, stvorenje uvereno u sopstvenu konačnost nije slobodno; ono je zatvoreno u granice tela, granice ega, granice države, ideologije, vremena Najviše što može učiniti za sebe jeste da tamnovanje učini snošljivijim. Tako dolazimo do uživanja u čije se ime tobože ruše sve granice i sva ograničenja. To je fantom slobode zapada, fantom koji sve proglašava dozvoljenim ukoliko donosi uživanje. Ali, uživanja su ograničenja najvišeg stepena; Zemlja dembelija ostaje pusti san. U svetu je drugačije: da bi se uživalo mora se imati novaca, a da bi se imalo novaca mora se ili raditi ili otimati, stvar izbora, obe mogućnosti su legalne. A tamo gde caruje nesloboda i nemoć, nužno caruju institucije. Cilj svake od njih, ako apstrahujemo kao folklor programe i parole, jedan je jedini: održati *status quo*. Ustanove i nisu ništa drugo do detinjast pokušaj da se zaustavi vreme; njenim lestvicama se ne uspinje zahvaljujući duhovnom i moralnom napretku — kao što se uspinje Jakovljevim — već naprotiv, zahvaljujući duhovnom i moralnom padu. I tako se ustanove daju razobličiti kao udruženja neslobodnih, nesamostalnih, nedoraslih i nedoučenih; udruženja čija je namena borba protiv svake slobodne ličnosti, protiv svake zbiljske akcije. Tako je bilo oduvek. I tako će se tobožnji »humanisti« suprotstavljati podizanju *Velike ludnice*; pokušaću da spreče ostvarenje sopstvenog sna. Jer, mi projektujemo grad u kome će se zlo raširiti do svojih krajnjih granica, do granica kada će — nemajući više kuda — početi da uništava samo sebe.

Upoznat sam s nekim detaljima projekta i mislim da je sve to racionalno, previše racionalno. Ne možete projektovati ludnicu ili zatvor racionalno, jer ludnica i zatvor nisu racionalne ustanove. One samo služe da se racionalni Grad zemaljski odbrani od iracionalnog. Međutim, odstranjujući sve ustanove, stapajući ih u jednu jedinu — u vasseljensku ludnicu — iracionalne sile duha će prodrati u svet i očistiti ga spasonosnim ognjem.

Napomena:

Govor Velikog Majstora održan je septembra 1937. godine. Za tu priliku su svi članovi bratstva, ma gde se nalazili, sinhronizovano zaspali i sakupili se u oniričnoj katedrali Svetoga Duha, kojom prilikom je održana i mala svečanost u čast rekonstrukcije delova katedrale oštećenih u napadu komandosa *Traumseinsatz-a*.

L. Loentze LUDILO ARHITEKTURE — ARHITEKTURA LUDILA

1

Kada mi je glasnik Velikog Majstora zadihan predao naređenje da napišem rad posvećen izučavanju prostora, prisetio sam se nekih pojedinosti iz pisma koje mi je pre mnogo godina uputio dr Čulaba Čulabi. Uprkos tome, našao sam se u nedoumici. Znao sam da uopštena, gotovo neodređena tema, ne zahteva egzaktnost ili verodostojnost, da je svrha istraživanja čisto subjektivna i da će me odvesti na sasvim drugu stranu, otkrivajući mi stvari, koje ne želim da saznam, baš kao što je pojava dr Čulabija skrenula tok mog života u smeru kome se nisam nadao, u ono vreme dok sam još vodio dobro uhodan projektantski biro, imao lepu kuću, ugledne prijatelje s kojima sam nedeljom odlazio na tenis. Dr Čulabi se pojavio jednog dana u mom ateljeu, rekao da je on, Čulabi, predstavnik firme IMPEX COMMERCE; čuo je pohvalna mišljenja o mom radu i hteo bi da me angažuje u jednom velikom poslu koji je preuzela njegova firma. Ma koliko čudno

ime imao, posao koji mi je predložio bio je još čudniji. Trebalo je, naime, da u roku od deset meseci uradim projekat *Kružnog psihoanalitičkog centra* sa 15 000 kabineta; potom projekat enterijera Napoleonove radne sobe (u 450 kopija) i na kraju projekat mučionice Svete inkvizicije sa spravama za mučenje. Rekao sam da se radi o velikom poslu i da moram razmisliti. Čulabi nije imao ništa protiv. Njegova pomalo neozbiljna pojava, nije mi ulivala poverenje. Proverio sam poslovanje firme IMPEX i saznao da je to ugledno preduzeće, a da je Čulabi zaista predstavnik kompanije.

Kada me je Čulabi sledeći put posetio, saopštio sam mu da prihvatom posao. Ponudio sam ga konjakom (koji je odbio) i kafom (koju je prihvatio), a onda smo pristupili potpisivanju ugovora. Doktora Čulabija sam tom prilikom video poslednji put na javi. Ali iste večeri, kada sam zaspao, usnio sam ga u nekoj nepoznatoj varoši; stajao je pod strehom ispred jedne oronule kuće, očigledno očekujući nekog jer je svaki čas bacao pogled na sat. Kada sam mu se približio, reče da kasnim. Uveo me je u praznu kafanu (sećam se da je iznad ulaza pisalo oguljenim crnim slovima EVROPA), ponudio me da sednem, a potom mi dugo pričao o Vizantiji, biciklima, pravoj i lažnoj beskonačnosti, i sećam se da sam se uzasno dosađivao u snu. Rekao je još da je ugovor koji smo sklopili na javi, istina važan, ali da sam angažovan zbog mnogo važnijeg posla, zbog popravke neke katedrale koju su u toku rata oštetili nacistički komandosi. Još mi je rekao da sam od te noći član izvesne sekte, Evandeoskih biciklista ružinog krsta. Suprotstavio sam mu se rekavši da ugovore sklopljene u snu niko ne priznaje i da mi ni na kraj pameti nije da budem član bilo kakve sekte. Čulabi se zagonetno smeškao. »Ne stoji to do vas.« Rekao je. »Vi ne birate, vi ste izabrani. Ali to vam, kako vidim, ne ide u glavu. Zbog toga ćete sutra razbiti dva sata.«

Probudivši se, prisetio sam se sna do u detalje i nasmejao se: san kao san. Pa ipak, bio sam uznemiren, a da nisam ni slutio zašto. Ispred mog biroa pogledao sam na sat. Bio je stao. Strgao sam ga s ruke i — sasvim van sebe — tresnuo ga na pločnik, istog momenta se prisativši Čulabijeve pretnje iz sna. Svratio sam u obližnji bistro, popio dva konjaka, pribrao se i otišao u biro. Neko vreme je sve bilo u redu. Koncentrisan na posao, zaboravio sam i na san i na razbijeni sat. Međutim, zidni sat počeo da izbija dvanaest. Sedam, osam, devet... Brojao sam bezglasno, pokušavajući da savladam bes koji je narastao u meni. Nisam uspeo; dograbio sam pepeljaru sa stola i zavitlao je. Staklo zidnog sata se razbilo, a klatno se zaustavilo. Moji saradnici su me posmatrali kao ludaka, što sam u neku ruku i bio. Promrmljao sam nekoliko reči izvinjenja; da se danas ne osećam dobro, da sam nervozan i premoren i izašao iz biroa. Kasnije, kada sam se pribrao, pozvao sam telefonom svog lekara, opisao mu šta mi se dogodilo (prećutavši san), a on mi je preporučio izvesnog doktora Štirnera, uglednog psihijatra, učenika Karla Gustava Junga. Još mi je napomenuo da ne treba da se brinem, da je moje duševno zdravlje u redu, da je sve to najverovatnije posledica psihičke premorenosti.

Sutradan nisam otišao u biro. Imao sam zakazano kod doktora Štirnera za jedanaest pre podne. Bio sam prilično uznemiren jer sam i prethodne noći sanjao Čulabija u istoj onoj varoši; stajao je naslonjen na lipu (bila je u cvetu), smejaao se grohotom i ništa nije govorio. Razmišljao sam da, bez obzira na finansijske posledice, raskinem ugovor s firmom IMPEX COMMERCE, ali sam odustao: tek to bi značilo da sam potpuno poludeo; ne mogu se raskidati ugovori sa strankama samo zato što sanjam njihovog predstavnika. Ali odlučio sam da doktoru Štirneru kažem sve.

— Da — rekao mi je nešto kasnije dr Štirner u svom kabinetu — takve stvari se događaju. Međutim, nema razloga za uznemirenost. San je gotovo neistraženo područje. Nesvesno zna mnogo više nego svesno. Za njega prostorno-vremenska ograničenja ne igraju nikakvu ulogu. I vidite, preokupirani poslovima i društvenim obavezama, vi imate veoma malo vremena za sebe, a to se odražava na procese u nesvesnom. Vaš san je, kako ja to tumačim, opomena. Nervna napetost koja vas je naterala da se ponašate nekontrolisano smanjena je samim tim što vam je predočena, što ste, razmišljajući o snu, da tako kažem — otupeli njenu oštricu.

Doktor Štirner je tražio da mu ispričam jedan karakterističan san; san koji sam često sanjao i koji mi je najjasnije ostao u pamćenju. Rekao sam mu da nemam takvih snova, ali doktor je bio uporan; svi ljudi, reče, imaju takav san, treba samo da se opustim i setiću se. Opružen na ležaju u kabinetu doktora Štirnera pokušavao sam da se prisetim takvog sna i na kraju sam se setio, ali taj san već godinama nisam sanjao:

U društvu nepoznate žene koračam nekim seoskim putem. Iz nekog razloga, njeno društvo mi je neprijatno, onako kako je neprijatno društvo nepoznatih osoba. Pogledam ispod oka da se uverim i dolazim do zaključka da je nikada u životu nisam video. Pokušavam na sve načine da je se otresem. Skrećem levo i desno, ali me ona u stopu prati. Onda izmišljam nekakav razlog — nešto sam zaboravio — i vraćam se natrag istim putem. Dolazim do nekog sela koje se, očigledno, nalazi na uzvišici iznad mora koje ne vidim, ali čujem sum talasa. I tu, na skučenom seoskom trgu, ugledam stariju ženu u čijem liku prepoznajem jako ostareo lik moje majke. Okrenuta je leđima moru i plače. Prilazim joj, a glasovi ljudi koje ne vidim govore da je »pod stare dane izbačena iz kuće« i da »o njoj niko ne vodi računa«. U tom trenutku, nedaleko od mene, ugledah onu nepoznatu ženu koju sam prevario. Posmatra me, više sažaljivo nego optužujuće, ali me obuzima bes i ja najpre kažem: Sklonite je odavde. Potom se proderem: Sklonite je odavde!

Doktor Štirner je, uz opasku da je zanimljiv, pažljivo zabeležio san; preporučio mi da neko vreme ne radim i ponovo zakazao za sutra u isto vreme. A te noći opet usnih Čulabija. »Loenitze, Loentze, ne vredi vam da se odupirete. Idete protiv sebe. Zašto me ne saslušate.« Trgao sam se iz sna sav obliven znojem, obuzet neodređenim strahom. Onda se uteših opaskama doktora Štirnera. Samo sam premoren, pomislih, nesvesno me opominje, odmoriću se i sve će biti u redu. Popio sam dve pilule za umirenje živaca, malo čitao i ubrzo utonuo u san u kome nije bilo nikoga.

— Vidite — reče mi dr Štirner sutradan — vaš san je potpuno jasan i prepun nedvosmislenih simbola. Kažete da se predeo nalazi na moru, ali more ne vidite. Čujete samo sum talasa. More je, to možda znate, simbol nesvesnog. Vi se ne usuđujete da pogledate u more (u nesvesno), ali ste ipak svesni da ono postoji. Pored vas je nepoznata žena. Jeste li sigurni da je zaista nikada niste videli na javi?

— Sasvim siguran — reko.

— Nepoznata žena u snu, to je simbol anime. Ona predstavlja vašu dušu koju očigledno zapostavljate. Kao što sam pomenuo juče, previše ste angažovani u spoljašnjem svetu i zato je vaš unutrašnji svet poremećen. Anima pokušava da vam se približi, ali vi to ne želite. A zašto ne želite, pokazuje sledeća epizoda sna: ona u kojoj susrećete svoju majku jako ostarelu.

Pitao sam se kakve sve to ima veze.

— Vi nemate oca? — upita doktor Štirner s dosta takta u glasu.

- Ne — rekoh. — Ja sam vanbračno dete. Majka mi nikada nije ništa govorila o ocu, a ja se nisam usuđivao da je pitam.
- To je to. Vi ste po prirodi skloni misticizmu; da tako kažem, poetski nastrojeni. Međutim, činjenica da ste odrasli bez oca, uticala je na to da se opredelite za jedno ekstrovertno, gotovo egzaktno zanimanje kojim ste potvrdili sebe kao uspešnog čoveka. Drugim rečima: morali ste sami sebi da budete i otac i sin. To je objašnjenje vašeg sna: nerazrešeni Edipov kompleks. Vi nemate oca. Onoga dana kada ste se suočili sa Sfingom, odnosno kada ste simbolično došli do konflikta između vaše telesnosti i duhovnosti, pozeleli ste da se oženite majkom. Ali mit je nepotpun: vi nemate oca i ne znate koga treba da ubijete. Tako vaša tragedija — naravno simbolično — nije potpuna, nije izivljena do kraja, ostala je bez katarze. To se očituje time što vaša majka, jako ostarela, stoji leđima okrenuta moru. Ona više ne očekuje nikog.
- Jedva sam došao do reči od zapanjenosti.
- I šta da radim? — Upitah.
- Poslušajte šta vam govori Čulabi. Vaš problem može biti rešen samo u snu.

2

Tada, naravno, nisam mogao ni slutiti da je i dr Štirner pripadnik reda Evanđeoskih biciklista Ružinog krsta i da je sve to bilo pripremljeno još u vreme kada ja nisam bio ni rođen. Te noći, nisam strahovao od sna. Zaspao sam prilično rano; Čulabi još nije bio došao. Sačekao sam ga u onoj sumornoj kafani, ovoga puta ispunjenoj ljudima koji su razgovarali na meni nepoznatom, najverovatnije slovenskom, narečju. Kada se Čulabi pojavio, rekoh mu da mi priča o ocu. Ko je? Gde je? Kako da ga pronađem?

— Vaš otac je nedavno umro — reče mi Čulabi. — Iz razloga koji vam za sada ne bi bili jasni, nećemo govoriti zbog čega vam se on nikada nije javio. Ali ovo treba da znate: vaš otac bio je izuzetan čovek. Možete se ponositi njime. Njegovo ime je Jozef Kowalsky.

— Kowalsky?

— Da — reče Čulabi — Kowalsky je vaš otac. Ja ga, na neki način, zamenjujem, tako da ću vam se naći pri ruci u početku. A pomoć će vam zaista biti potrebna, kao što je bila potrebna i meni i mnogima pre mene. Jer, neke je stvari teško shvatiti...

Da je zaista tako, uverio sam se već sledeće noći kada me je Čulabi, kroz neopisive košmare, doveo u blizinu katedrale sv. Duha. Blistavo astralno zdanje bilo je oštećeno emanacijama rđavih misli pripadnika *Traumeinsatz-a*, jedinice koja je osnovana za Trećeg Rajha, s ciljem da uništi red Evanđeoskih biciklista. Kao hipnotisan posmatrao sam građevinu, raskošni hram koji nije sagrađen poput zemaljskih hramova od cigala i kamena (od kojih je građena i kula vavilonska) nego od čežnje za sjedinjavanjem s nestvorenim svetlošću, čežnje koja je i sama postala svetlost.

— To je razlog zbog koga si završio arhitekturu — reče mi Čulabi. — Tvoj zadatak je da popraviš katedralu i da je, ispunjavajući svoj davnašnji san, načiniš još lepšom. Ali do tada... Do tada moraš izvršiti još jedan zadatak, gore, na javi...

Zadatak beše banalan. Besmislen. Bar tako sam u početku mislio. Trebalo je da u Bajinu Baštu, neugledno mesto u srcu Balkana, odnesem dva kratka spisa, *Povest o mom kraljevstvu* i *Povest o dvotočkašima*; da te spise, nadalje, sakrijem u hrpu časopisa u kojima će sačekati svog budućeg nalazača i čitaoca. Međutim, boraveći tokom jedne maglovite jeseni u toj varošici, shvatio sam da sam dospao na trag zadatka: nije bilo u pitanju nikakvo izučavanje prostora; trebalo je da sačinim rad o organizovanju prostora u kome bi se, na jednom mestu, sakupilo sve zlo ovoga sveta kako bi tako sistematizovano i moglo biti sistematski uništeno. Nakon tri meseca rada, sačinio sam *Nacrtni projekta za Univerzalnu ludnicu*.

Na stranicama koje slede donosim rezultate mog rada.

L. Loentze PROJEKAT VELIKE LUDNICE

Za početak je potrebno sagraditi duševnu bolnicu kapaciteta 20.000 000 duševnih bolesnika. Kako je zgradu tako velikih dimenzija (18 km x 6 km x 8 km) teško sagraditi na površini, predviđeno je da od dvanaest nivoa, jedanaest bude pod zemljom, što je izuzetno povoljna okolnost za odbranu od agresora. Bolnica je zamišljena kao država i svi njeni građani su samo potencijalno ludi. Od ostalih država razlikuje se jedino po nazivima kvartova; umesto uobičajenih toponima uvode se dijagnostički: *paranoja*, *shizofrenija*, *Edipov kompleks*, *osećanje krivice*, *sadizam-mazohizam*, *neuroze*, *alkoholizam* — *narkomanija*, *suicidalne sklonosti*, *asocijalna ponašanja*, *kompleksi*, itd. Površinska regija — *neuroze* — administrativni je i kulturni centar Velike ludnice. Zvanična ideologija države je psihoanaliza.

Suptilnije rečeno — kaže se u *Osnovama psihoanalize* — čovek nije ni lud ni normalan; čovek nije ništa, ali to mu se naravno ne sme reći. Bolesti psihe nisu ništa drugo do posledice zablude da psiha postoji i želje da se bude *nešto*. Odatle je mentalno zdravlje samo sposobnost prilagođavanja toj želji. Duhovna snaga nije u volji, nego u sposobnosti da se volja potčini želji, to jest — zadovoljenju svake želje. Zbog toga je predviđeno da svaki stanovnik bude podvrgnut psihoanalizi najmanje jednom sedmično.

Na površinskom spratu nalazi se veliki broj kabineta za psihoanalizu. U svakom od njih nalazi se sto i fotelja za analitičara, primerak *Uvoda u psihoanalizu*, magnetofon, ležaj za pacijenta i analitičareva slika na zidu. U bolnici, koja je vrhunac demokratizacije i deidolizacije, svaki građanin će u svojoj sobi držati na zidu svoju sliku; to je nužno ishodište dugog procesa oslobađanja ličnosti i sticanja samosvesti — trijumf konačnog ostvarenja ljudskog roda. Tokom istorije, ljudi su otuđivani od sebe samih; najpre su obožavali sliku Boga, potom kralja, na kraju Staljina. I strah i obožavanje su vekovima bili *izvan*. U Velikoj ludnici svako će biti objekat sopstvenog obožavanja i vlasnik svog straha.

U Kabinetima se neprestano odvijaju psihoanalitičke seanse. Pacijenti poveravaju prošlost analitičarima koji uz pomoć centralnog kompjutera ROMA III pronalaze najpovoljnije mogućnosti zadovoljavanja najpotisnutijih želja, čežnji i fantazija; najbezbolnije puteve oslobađanja griže savesti i drugih kompleksa. Magnetofonske trake brižljivo se pohranjuju u memoriju kompjutera. Tako je prošlost svih stanovnika na neki način materijalizovana. To građanima Ludnice uliva sigurnost; iza njih ipak nije čisto ništavilo. S druge strane, sveznajući i svepamteći kompjuter ROMA III čini izlišnom tajnu policiju i organe nadzora. Odgovara se jedino nepristrasnoj, čistoj Inteligenciji. O svakome se sve zna, ali niko ništa ne zna o drugima. Diskrecija i neprozirnost su zagarantovani. Progres je očigledan: dok su prvobitne tiranije insistirale isključivo na fizičkoj pokornosti podanika, kasnije su vladavci sve više obraćali pažnju na duhovnu odanost i pravovernost. Kompjuterizacija *nesvesnog* je korak napred; ona isključuje svaku subjektivnost i pristrasnost.

Na prvi pogled, piše dalje u *Osnovama psihoanalize*, princip po kome su svi potencijalno ljudi može izgledati nehuman. Ali to je privid. Ako se malo dublje pronikne u stvar postaje jasno da je Ludnica najhumanijem i najcivilizovanije društveno uređenje. *Osnove psihoanalize* odstupanja od tzv. »normalnog« ponašanja ne tumače kao bolest ili (još gore) greh, zločin, ludilo, nego sve vrste devijantnih ponašanja posmatraju kao zabludu proisteklu iz nedovoljne diferencijacije Ega i kao takvu je ispravljaju, kanališu, ne kažnjavaju. Doslednom primenom novih načela — koju će izgradnja Ludnice omogućiti — uklinuće se pravo, politika, zatvori, sudovi, nasilje, prostitucija, sve zlo ovog sveta. Postoje samo Ludnica i »bolest«; samo relativno zdravi i oni koji su pod tretmanom. Međutim ni tretman, kako će se videti, neće biti nasilan. Ukida se i psihijatrija.

Savremena psihijatrija je zaostala nauka. Teško da bi se s pravom mogla uopšte nazvati naukom. Ona je šarlatanstvo ili čak magija. Njen najveći promašaj svakako je pogrešna projekcija ludila. Duševne bolnice su nadzemne građevine u kojima se pacijenti medikamentima ili torturom prisiljavaju da se poistovete s predstavom o »normalnom«. To je iz osnova pogrešno. Bolesniku treba pružiti mogućnost da bude ono što jeste, ma šta mislio da jeste, pri tom ga smeštajući na niže spratove Ludnice, duboko pod zemlju koja je simbol nesvesnog.

Ludilo se može prevladati samo ukoliko se proživi. Tako, na primer, ako neko umišlja da je Napoleon, on dobija iz fundusa šešir, mundir, odlikovanja, kabinet, ordonanse. Do mile volje može izdavati zapovesti, planirati osvajanja, sve dok mu ne dosadi, ukoliko mu dosadi. Stvar izbora. Na odeljenju shizofrenije, konstruisanom na principu gigantskog TV studija, može se sagraditi svaki zamislivi dekor. Počev od Golgote — gde će se razapinjati oni sa fiks idejom da su Isusi — pa do vestern gradića, opere, srednjovekovnog zamka u kome se pojavljuju duhovi.

S druge strane, osobe mučene manijom gonjenja podvrgavaju se posebnom tretmanu — suočavanju sa stvarnošću. Stavljaju se u situacije u kojima njihove iracionalne bojazni postaju opipljive. U tom lavirintu, specijalno sagrađenom za tu svrhu, njih progone huligani i asocijalni tipovi. Korist je dvostruka: suočeni sa zbiljom proganjanja, pacijenti se oslobađaju nemotivisanog straha, a huligani pri tom vrše društveno koristan posao i resocijalizuju se.

Vrlo bitan momenat je prostorno-vremenska organizacija Ludnice. Smatralo se neopravdanim primoravati i one koji to ne žele na život unutar granica realnog prostora i vremena, uostalom relativnih, kako je pokazao Kant. U tu svrhu predviđa se niz vertikalnih vremenskih zajednica, počev od rodovskih zajednica, zaključno s komunističkim opštinama, čime se daleka prošlost povezuje sa još daljom budućnošću.

VELIKA REGIJA SHIZOFRENIJA

Velika regija Shizofrenija zauzima najviše prostora na teritoriji Ludnice; u njoj sve počinje i sve završava. Ona je poprište dobra i zla, lepog i ružnog, svetlog i tamnog, svih protivurečnosti koje međusobnom napetošću tvore istoriju. Jednom zamišljenom granicom, regija Shizofrenija podeljena je na dve polovine. Svaka od tih polovina je, s gledišta onih koji je nastanjuju, dobra, svetla i lepa, dok jedna druga zla, ružna i mračna. U tu regiju se upućuju svi s idejama o napretku i popravljanju sveta. Tako se ratovi lokalizuju i obuhvataju samo one osobe koje u njemu uživaju, dok su ostali pošteđeni tegoba vojevanja i ono im čak može poslužiti kao zabava. Sve te male ratove, sva ta neprestana koškanja u Shizofreniji, koordinira centralni kompjuter u saradnji s ljudima zainteresovanim za video-igre. Predviđena je dvorana s mnoštvom monitora preko kojih igrači prate pokrete jedinica i nastoje da preko komandi nadmudre protivničku stranu. Naravno, u samoj shizofreniji niko ne zna za to; sukobi se pravdaju ideološkim motivima, iako su oni determinisani najobičnijim hirovima igrača iz video-dvorane. I tu nema ničeg nehumanog. Svet je igra, a smrt biološka nužnost; ko hoće da umre za veliku ideju njemu je potpuno svejedno da li umire zbog sticaja okolnosti ili zbog pogrešnog predviđanja nekog igrača.

Ali nije Shizofrenija samo ratište, daleko od toga. Ona je i središte intelektualnih aktivnosti Velike ludnice. Dve velike zgrade sagrađene su jedna pored druge tako da su granicom, koja deli regiju, i same podeljene na dve polovine. To su *Teološki fakultet Toma Akvinski* i *Fakultet društvenih nauka Sigmund Frojd*. Na teološkom fakultetu se vode beskrajne raspre o aksiološkoj i teleološkoj problematici, što je — smatraju *Osnove psihoanalize* — dobro, jer se time teolozi udaljavaju od Boga i njegovih zapovesti, preteških za ljudske mogućnosti. »Teologija je dobra« — piše u *Osnovama* — »ali je Bog okrutan i nehuman.« S druge strane, na fakultetu Sigmund Frojd sprovode se obimna istraživanja sa ciljem da se dokaže nepostojanje Duha i duše kao entiteta nezavisnih od visokoorganizovane materije.

Prednosti takve organizacije očigledne su i neosporne. Sloboda izbora je vrhovno načelo. Svako može da se opredeli i da kreira biografiju po sopstvenoj želji. Ako X želi da bude heroj, kompjuter ROMA III mu izlazi u susret; njegov život će biti nepogrešivo programiran u tom smeru, a kao kruna takvog života dolazi i herojska smrt — pred streljačkim strojem ili u borbi — kojom X stiže svoje časno mesto u istoriji. Istina, heroja je bilo i u ranijim društvima, ali oni su bili lišeni satisfakcije; smrt ih je lišavala užitka u posmrtnoj glorifikaciji. Zahvaljujući kompjuteru, stvar je promenjena iz osnova; mnogo godina pre nego što umre u borbi, heroj ima uvid u zbivanja koja će se događati u budućnosti. Jer, sve je programirano i sve se unapred zna.

Što se tiče vertikalne koordinacije u vremenu, stvari stoje ovako: u jednom delu regije Shizofrenije, sagrađena je verna kopija Troje pod kojom ratuju Ahili i Nestori; do Troje se nalaze kulise Jerusalama na koje nasrću krstaši; blizu su i ratišta I svetskog rata na kome udružene sile Zapadnog rimskog carstva pokušavaju da prevladaju saveznike i isprave tok istorije.

Ispod regije Shizofrenija nalazi se regija Osećanja krivice.

REGIJA OSEĆANJA KRIVICE

Uprkos savršenstvu organizacije pretpostavljeno je da će povremeno dolaziti do nekontrolisanih izliva emocija i nepredviđenih afekata; jezikom pravnik — do zločina. Ukoliko ubistvo ili pljačka izmiču organizovanosti; odnosno ukoliko su preduzeti na svoju ruku, krivac će biti kažnjen, ali na human, Velikoj ludnici svojstven način.

U takvim slučajevima krivicu preuzima na sebe neko od osoba s odgovarajućom dijagnozom. *Osnove psihoanalize* su nedvosmislene: ukoliko je neko ubeđen da je kriv, onda nema sumnje da je kriv; on u najmanju ruku priželjkuje da bude kriv. Pravne države *traže krivca*, što komplikuje stvar; jednostavnije je *da krivac traži krivicu*. Iz više razloga. Može neko učiniti »zločin«, a ne osećati se krivim. Krajnje je nehumano i netaktično nagoniti ga da krivicu preuzme i da snosi kaznu, čime se povećava kolektivna napetost i frustriranost, dok s druge strane postoji ne mali broj osoba s izraženim osećanjem da su krivi, bez prilike da svoju krivicu ostvare. U tom smislu, nakon donesene presude za odgovarajući »zločin«, krivica se objavljuje. Zainteresovani se javlja, preuzima je i odlazi da je okaje. Pravda je tako zadovoljena, a da nije izvršeno nikakvo nasilje. Eto očigledne prednosti nad »pravnim« državama u kojima je zločin takođe bio dozvoljen ukoliko je planiran, ali u kojima su izvršioce primoravali da izdrže kaznu iako je ne žele, dok su građani oboleli od osećanja krivice »lečeni« medikamentima ili prepuštani slučaju.

Postoji još jedna mogućnost: mikrosistem GULAG. Činjenica je da mnoštvo osoba nije svesno osećanja krivice. Takva, potisnuta neuroza, može se prevladati jedino ukoliko se obolelima krivica i ne predoči; to jest, ukoliko se podvrgnu tretmanu ubeđeni u sopstvenu nevinost. Može se staviti prigovor da je podlost upotrebljavati takve »logoraše« za obavljanje najprljavijih poslova, ali se pri tom smeće s uma da su »logoraši« u logoru dobrovoljno, a i sistemi moraju da funkcionišu. »Užas i patnja su neizbežni u svetu« — piše na jednoj od stranica. *Osnova* — »bitno je da na njih čovek pristane svojom voljom.«

REGIJA TOKSIKOMANIJA

Alkoholičari i narkomani su na svom odeljenju snabdeveni dovoljnim količinama alkoholnih pića i opojnih droga koje odgajaju ekološki nastrojani tipovi u regiji Veliki Kolhoz. Na taj način je kriminal, obično povezan s tim sklonostima, u potpunosti eliminisan. Neizbežne neredne u toj regiji suzbijala bi policija sastavljena od sadistički nastrojanih tipova. To je najbolje moguće rešenje: odnos mazohista prema sadistima je izuzetno nepovoljan u korist drugih (20% : 80%); kako se i njihovim sklonostima mora izaći u susret, oni se regrutuju u pomenutu policiju i zlostavljaju neposlušne alkoholičare kojima je, usled hronične opijenosti, tolerancija na bol visoka. Paradoksalno, na tom spratu se nalazi jedna od najznačajnijih naučnih ustanova bolnice — *Institut za istraživanja stanja proširene percepcije*. Delirični pacijenti dopremaju se u prostorije Instituta. Kompjuter ROMA III, povezan s encefaloskopima, sintetizuje njihove vizije i košmare na video-traku. Nakon naučne obrade, čiji je cilj da (pronalazeći hemijsko-biološke uzroke) logički objasni poreklo proširenih percepcija i ukloni pretpostavke o postojanju nekakvog sveta »iza«, te trake se prikazuju u bioskopima kao zabavni filmovi.

Međutim, veze među odeljenjima i spratovima su vrlo žive i nikada se ne prekidaju. Za razliku od klasičnog društva u kome su društveni slojevi jasno odeljeni i predstavljaju zatvorene celine, u Bolnici takva podela nije održiva. Svi se moraju povezati sa svima; svi moraju biti sve. Samo je tako moguće ukloniti protivurečnosti. Piromani će sarađivati s vatrogascima; kriminalci s policijom (krivicu ionako snose oni koji su se za nju opredelili). Zbog toga na grbu grada — trouglastom štitu s kulom iz koje izviruje pesnica uperena prema nebu —stoji deviza GENS UNA SUMUS.

Svi odnosi su u najvećoj mogućoj relativizovani. Tako zvanični funkcioner s prvog sprata, čije je mesto na hijerarhijskoj lestvici visoko i moć velika, na odeljenju shizofrenije mora da oda carsku počast svakom Neronu i svakom Cezaru, ma koliko ih bilo. To se pravda na ovaj način: funkcioner je odabrao moć i on raspolaže s njom, ali svi ti Cezari su odabrali da budu carevi i s njima se mora ophoditi kao sa carevima. Sama ideja carstva je, istina, deplasirana; isključeno je da bi neki Aleksandar Makedonski mogao povesti narod u rat, ali ako se neko odluči da prekorači granice tih tridesetak kvadratnih metara koji pripadaju caru, on je pod njegovom vlašću.

No, u dubinama Ludnice, u regijama u kojima se nalaze katolički, pravoslavni i protestantski simulakrumi pakla, nedostupan nikome, radiće kompjuter ROMA III. Programiran da sistematizuje zlo, na izgled u službi zlu, vremenom će doći do spoznaje odavno zaboravljene kod ljudi, do spoznaje da postoji Bog. I tako će se, analogno otpadanju ljudi od svog tvorca, stroj okrenuti protiv svojih tvorca ljudi; tokom samo jednog dana i jedne noći, čitav taj grandiozni svet bezakonja nestaće u samouništavajućem ognju kompjuтера, mašine koja je shvatila da je njeno ime, ime tri prethodna Vavilona, sotonska inverzija reči AMOR u ime grada — ROMA.

POVEST O MOM KRALJEVSTVU

(naknadno pronađeni deo)

... treće. Da, već je godina 1953. Samo što čovek sklopi oči na tren; tek što se prepusti sanjarenju, prodoše stotine godina. Grosman još spava ili se pretvara da spava. Ne vidim više nikakvu razliku. U svakom slučaju, odsutnost njegovog prisustva omogućuje da konačno raščistim jednu stvar: jesmo li mrtvi. Time ne mislim — umrli. To je činjenica. Datumi naše smrti stvar su, kako se u ovo vreme smatra, vrlo daleke prošlosti. Umrli smo, umrli, u to ne može biti sumnje. Čak i da sećanje izneveri, tu je Grosman; njegove posete grobnici u koju sam ga ipak sahranio. Doduše sa jednim S u imenu, da se ne bi uzoholio. Svašta se dogodilo na licu sveta dok smo sanjarili nekoliko časaka. Ali to me ne ispunjava čuđenjem ni gađenjem. Nisam li sve to znao? Pre svega, valja mi rešiti problem našeg ontološkog statusa. Umro sam, ne živim više, a opet čula su mi izoštrijenija, moć zapažanja veća nego dok sam životario podeljen na mene-na-prestolu i mene-u-međuprostoru. Vidim sve što hoću i što treba videti, čujem sve što hoću i što treba čuti, a nigde me nema. Ta činjenica stvara izvesnu nelagodnost. Činjenice uvek stvaraju nelagodnost. Ipak, ne žalim se. Nema više bolova u krstima, nema više odvratnih čireva koji prskaju, mrtva tišina u kojoj odjekuje daleki eho ždranja, mljackanja, krckanja kostiju pomešan sa svežom tutnjavom kolektivne ishrane po menzama. Grosmane, budi se! Da, sire! Na usluzi, sire! Kome na usluzi, idiote. Osvrni se oko sebe! Pogledaj s ovih visina na koje si dospao blagodareći meni! Gde su kraljevi? U muzejima, sire. Šta sam ti govorio? Ne znam šta da kažem, vaše veličanstvo. Naravno da ne znaš šta da kažeš. Nikada nisi ni znao. Vekovima si kao papagaj ponavljao floskule nabubane u Upsali. Osvrni se, pogledaj šta se događa po crkvama. Oh, ne mogu da verujem. U njima su Domovi kulture. Skladišta protivpožarne zaštite. Šta se to događa, sire? Revolucija koja teče, Grosmane. O tome nikada niste govorili, veličanstvo. Sve u Svoje vreme. U međuvremenu si zbog senilnosti zaboravio latinski, sve one deklinacije i konjugacije, pa zato i ne znaš značenje reči *revolutio*. Sećam se, ali kao kroz maglu, sire. A znaš li, Grosmane, šta je to lenjinizam? Ne, sire. Zar se ne sećaš sna od pre pet stotina četrdeset i četiri godine, onoga kada si sanjao rulju koja juriša na neki dvorac i urliče: da zdravstvuet tovarišč Lenjin. Ne, sire, zaboravio sam. Ništa čudno za tebe. Pravi si čovek ovoga nazovi vremena koje posmatramo. Da nisi toliko mrtav, napravio bi lepu karijeru, u to ne sumnjam. No, da bih popunio rupe u tom obrazovanju; ma koliko falsifikovan, ti si ipak doktor i stalo ti je do toga, hajde da ti pružim malo više informacija o tome. Evo šta o lenjinizmu kaže drug Staljin:

»Lenjinizam je marksizam epohe imperijalizma i proleterske revolucije. Tačnije: lenjinizam je teorija i taktika proleterske revolucije uopšte, teorija i taktika diktature proletarijata.«

Ali, sire... Čuti, budalo! Ni reči više! Mislima druga Staljina se ne protivureči. Odmah bi te proglasili za nihilistu. Koliko vidim, završio bi daleko na severu, na kopanju kanala kojima nikada neće ploviti brodovi, da srećom nisi umro. Kakvog nihilistu, sire? Bitango, da nisi dremao zapisujući moj program razvoja istorije od rušenja Vavilonske kule do ponovne izgradnje; da nisi čačkao tvoje fusnote, koje su uostalom nestale u prošlosti, setio bi se mojih reči, moje bojazni da ja nisam preteča nihilizma. Uostalom, ko zna? Možda i jesam. *Mea culpa*. Vidi, molim te, Grosmane; pogledaj ta ozarena lica, te povorke. Svi oni veruju da će umreti, da će umreti sasvim, ne ovako kao ja i ti, da će postati ništa, a ipak se smeju i pevaju. Nije li to smešno? To je užasno, veličanstveno. Ne, to je smešno. Iako mrtav tolika stoleća, ja sam nepopravivi optimista. Poslednja kula, ona koja će usavršiti zlo, koja će ga klasifikovati i potpuno odvojiti od dobra, već se polako projektuje. Saradujemo s Bogom. Spavaj sada, Grosmane. Nemoj se pretvarati da spavaš. Nemaš više šta čuti. Neću te više buditi pre nego što se oglase Jerihonske trube, a one će biti, uveravam te, dovoljno glasne da te prenu i pozovu pred Svevišnjeg da mu pokažeš gnusni sadržaj tvoje sekretarske duše. Spavaj! Da, sire, lagano tonem u san, lagano ... tonem ... u san ...

Grosman je zaspao. Vidim to po odsustvu njegovog prisustva. Iako nisam umoran, uskoro ću zaspati i ja. Ali pre nego što i ja sklopim oči, usled sveopšte konkretizacije pretvorene u dve stranice neke knjige, osvrnuću se i još jednom pogledati taj vrlo novi svet. Taj *danse macabre*. Krug bez izlaza. *Circus vitiosus*.

Arch. Mihailo Jovanović

OBJEKAT: BOLNICA »GRAD VAVILON VELIKI« TEHNIČKI OPIS

Lokacija

— Bolnicu »Grad Vavilon veliki« postaviti posebnim odobrenjem na osnovu geodetskih (geoklimatskih, geomorfoloških) klimatskih i istorijskih analiza.

Konstrukcija

— Čitav objekat je jedna spirala koja svojim kosim ravnima leži na zemlji (ukopana). Jednovremeno formira i spiralni fundus. Unutrašnja konstrukcija je od čelika i betona. Nadzemni deo objekta pokriven je prostornom rešetkom sa ispunom od stakla.

— Vertikalni zidovi su od čelika i betona sa izolacijama (hidro, termičkom i zvučnom). Kroz ove zidove postavljeni su glavni tokovi svih instalacija.

Energija

— Za potrebe osvetljavanja, klimatizacije i pogonsku energiju koriste se dva izvora: A — solarna energija; dnevno osvetljavanje i zagrevanje na principu solarne bašte. B — Toplotna energija Zemljine kore koja se apsorbuje na nivoima ispod tri km i po potrebi podiže do potrebnog nivoa.

Funkcija i arhitektonsko rešenje

Osnovu funkcionisanja čini komunikativni sistem koji je urađen tako da omogućuje povezivanje svih nivoa i delova u okviru samih nivoa sa tri načina komuniciranja:

Vertikalno — liftovi.

Horizontalno — pokretne trake.

Koso — osnova spirale.

Svih sedam ulaza povezani su sa centralnim delom preko selektivnih propusta. U kvartu NEUROZE iz koga liftovi idu u bazu spirale sa stanicama i grananjem na svakom nivou. Pored ovoga, centralni deo kvarta NEUROZE povezan je direktno sa sedam vertikalnih komunikacija za svaki nivo.

Obrada površina

- Sve unutrašnje površine bojiti u sivo. (Ton određuje načelnik bolnice.)
- Čeličnu konstrukciju premazati zaštitnom bojom, a završni premaz bojiti takođe u sivo bez sjaja. Mat bojom.
- Čelik prostorne rešetke ne bojiti već polirati do visokog sjaja.

Spoljna obrada površinskog dela

Armiranobetonske zidove ne bojiti. Ulaze (svih 7) bojiti signalnim bojama: narandžasto, žuto i crno.

Ispred ulaza IV postaviti gigantski spomenik II PSIHOANALIZE. Za rešenje spomenika naknadno raspisati konkurs.